

Doktori (PhD) értekezés

Déri Frigyes Antik hagyatékának gyűjtés- és gyűjteménytörténete

—

Egy ókortörténeti közgyűjtemény feldolgozása történettudományi
és muzeológiai eszközökkel

Kovács József Dénes

**DEBRECENI
EGYETEM**

Debreceni Egyetem

Bölcsészettudományi Kar

Bölcsészettudományi Doktori Tanács

2023

Déri Frigyes Antik hagyatékának gyűjtés- és gyűjteménytörténete

—

Egy ókortörténeti közgyűjtemény feldolgozása történettudományi és muzeológiai eszközökkel

Értekezés a doktori (PhD) fokozat megszerzése érdekében a történelem tudományágban

Írta: Kovács József Dénes okleveles történész, főmuzeológus

Készült a Debreceni Egyetem Történelmi és Néprajzi Doktori Iskola
történelmi programja keretében

.....
Témavezető: Prof. Dr. Gesztelyi Tamás

Az értekezés bírálói:

Dr. Szabó Edit

Dr. Nagy Árpád Miklós

A bírálóbizottság:

elnök: Prof. Dr. Barta János

tagok: Dr. Szabó Edit

Dr. Nagy Árpád Miklós

Dr. Forisek Péter

Dr. Vajda Mária

tartaléktag: Dr. Tóth Orsolya

Az értekezés védésének időpontja:

Én, Kovács József Dénes, teljes felelősségem tudatában kijelentem, hogy a benyújtott értekezés önálló munka, a szerzői jog nemzetközi normáinak tiszteletben tartásával készült, a benne található irodalmi hivatkozások egyértelműek és teljesek. Nem állok doktori fokozat visszavonására irányuló eljárás alatt, illetve 5 éven belül nem vontak vissza tőlem odaítélt doktori fokozatot. Jelen értekezést korábban más intézményben nem nyújtottam be és azt nem utasították el.

Debrecen, 2023. február 15.

.....

Kovács József Dénes

Tartalomjegyzék

I. Témaválasztás, módszertan, felhasznált elsődleges források bemutatása.....	7
I.1. Témaválasztás	7
I.1.1. A témaválasztás során felmerült legfontosabb kérdések és a dolgozat főrészei	11
I.2. Tudományos előzmények és az elérni kívánt eredmények	12
I.3. A dolgozat keretei és a módszertan.....	13
I.3.1. Írott források.....	13
I.3.2. A felhasznált hivatalos források rendszerezése.....	14
I.3.3. A személyes jellegű források módszertani elemzése	15
I.4. A dolgozatban felhasznált legfontosabb magániratok és szerzőik	16
I.4.1. Déri Frigyes és feljegyzései	16
I.4.1.1. „Erwerbungen für die Sammlungen” – a Vásárlási Napló.....	19
I.4.1.2. Az „Öskatalógus”	25
I.4.1.3. A Déri Múzeummal és a gyűjteménnyel kapcsolatos levelezés.....	27
I.4.2. Sőregi János és a Debreceni Napló	27
I.4.2.1. Sőregi János múzeumi pályája	27
I.4.2.2. A Debreceni Napló.....	28
II. Az Antik Gyűjtemény gyűjtéstörténete	31
II.1. A vásárlás szempontjai	32
II.2. Szakmai háttér és tudományos kapcsolatok.....	36
II.3. A műgyűjtést nehezítő körülmények	37
II.4. Az antik műtárgyak rekonstruálható gyűjtéstörténete Déri Frigyes feljegyzései alapján.....	40
II.4.1. A vásárlási alkalmak kronológiája.....	40
II.4.2. Beszerzési források: régiségboltok, kereskedők, magángyűjtemények.....	42
II.4.3. Tételek, műtárgyleírások, azonosítás, rendszerezés és származási hely kutatása.....	46
II.4.4. A tárgyak vételára	47
II.4.5. Másolatok és hamisítványok a gyűjteményben	48
III. Gyűjteménytörténet (1916 – 1944).....	50
III.1. Múzeumalapítás és múzeumszervezés 1916 – 1924	50
III.1.1. Baja.....	51
III.1.2. Az új helyszín: Debrecen.....	51
III.1.3. Miért éppen Debrecen?.....	52
III.1.4. Az első akadály: az építési telek kiválasztása.....	53
III.2. Válsághelyzetben – Déri Frigyes halála és a gyűjtemény sorsa	56

III.2.1. Intézkedések a gyűjtemény átvételéről és Déri Frigyes váratlan halála	56
III.2.2. A hagyaték jogi helyzetének tisztázása és a műtárgyak átvétele.....	60
III.3. Az építkezés kezdete és az igazgatóválasztás.....	65
III.4. Az első Antik kiállítás	68
III.4.1. A kiállítótér.....	68
III.4.2. A kiállítás rendezése.....	70
III.4.3. Az utolsó békeévek (1930 – 1938).....	74
IV. A gyűjtemény sorsa a II. világháborúban.....	77
IV.1. Előkészületek a gyűjtemény védelmére	77
IV.2. Az első bombázás.....	78
IV.3. A második bombázás	79
IV.4. A kiürítési rendelet.....	80
IV.5. A bombatalálat	81
IV.6. A műtárgyak menekítése.....	83
IV.7. A bombatalálat következménye	85
IV.8. A szovjet megszállás	86
V. 1944-től napjainkig.....	86
V.1. A Görög-római terem felújítása és az új kiállítás előkészítése.....	86
V.1.1. A kiállítótér rendbehozása	87
V.1.1.1. A tetőszerkezet kijavítása	87
V.1.1.2. A nyílászárók rendbehozása	88
V.1.1.3. A kiállítótér előkészítése.....	89
V.1.2. Az antik műtárgyak tárolása és restaurálása a felújítás alatt.....	89
V.1.3. A Budapestre szállított antik műtárgyak sorsa	90
V.2. 1950-1960: átmeneti évek.....	94
V.2.1. A kiállítás: zárva.....	94
V.2.2. Nyomozás az eltűnt aranykincsek után.....	96
V.2.3. A tudományos feldolgozás kezdete	99
V.2.4. 1960 – Az új Antik kiállítás.....	101
V.3.1. A kiállítás sorsa	103
V.3.2. Mérőföldkövek a gyűjtemény tudományos feldolgozásában	107
V.4. Napjainkban – az Antik-gyűjteménnyel kapcsolatos szakmai munka.....	108
I. Melléklet	111
II. Melléklet – Azonosított műtárgyak	122
Déri Frigyes Antik Gyűjteménye – Katalógus	124
Absztrakt.....	282

Absztrakt (angol).....	283
Bibliográfia.....	284

I. Témaválasztás, módszertan, felhasznált elsődleges források bemutatása

I.1. Témaválasztás

Néhány hónappal a diplomaszerezésem után, 2009 augusztusában kerültem a Déri Múzeumba, ahol az intézmény Iparművészeti gyűjteményének muzeológusi feladataival bíztak meg. Pályakezdként nem éreztem az előttem álló feladat súlyát, így az „új seprű” lendületével vettem magam a munkába. Lassanként azonban kibontakozott előttem, mekkora anyag kezelésével és feldolgozásával kell megbirkóznom. A gyűjteményünkhöz ugyanis nem csak a klasszikus értelemben vett iparművészeti műtárgyak tartoznak, hanem szinte a teljes, közel 2300 db műtárgyat magába foglaló, Déri Frigyes által gyűjtött történeti anyag, melynek egyik ékköve az Antik Gyűjtemény.

Az első évem így jobbára az ismerkedéssel telt, munkám középpontjába a már kész kiállítások és a raktári anyag aprólékos áttekintését állítottam. Ennek keretében egyre jobban megismertem a görög-római-etruszk anyagot, az Antik kiállítás felépítését és a hozzá kapcsolódó múzeumpedagógiai foglalkozásokat.

2010 őszén hozzákezdünk a Déri Múzeum történetének egyik legnagyobb felújítási és kiállításrendezési munkálataihoz. Az összes állandó kiállítást lebontottuk, a műtárgyakat elcsomagoltuk, és a belső raktári anyaggal együtt ideiglenes raktárakba szállítottuk. A költözés embert próbáló munkája után az épületet átadtuk a műszaki csapatnak, a gyűjteményi felelősök pedig hozzáláttak az új állandó kiállítások forgatókönyveinek véglegesítéséhez. Ennek során vált véglegessé az a döntés, hogy az Antik gyűjtemény egyelőre nem lesz kiállítva. A határozat azért meglepő, mert a görög-római anyag a Déri Múzeum törzsanyagához tartozik, ennek megfelelően 1930 és 2010 között (három rövidebb, kényszerű periódust nem számítva) a közönség számára mindig látható volt. A kialakult helyzetben kollégáimmal nem maradt más választásunk, mint hogy az antik műtárgyakat a legkörültekintőbben elcsomagoljuk, és a Múzeum utcai raktárak egyikében elhelyezzük. A raktározási munkával párhuzamosan 2010-ben hozzáláttunk a Déri-gyűjtemény revíziójához is, melynek keretében a görög-római anyag nyilvántartási hiányosságait is próbáltuk rendezni.

Ebben az időszakban vettem fel a kapcsolatot újra korábbi egyetemi tanárommal, dr. Nemes Zoltánnal, a Debreceni Egyetem BTK Klasszika-filológiai és Ókortörténeti Tanszékének docensével, akinek megmutattam az elcsomagolt Déri-féle ókortörténeti anyagot. A műtárgyak áttekintése után egykori szemináriumi csoportvezetőm vezetésével 2011-ben hozzákezdünk a Déri

gyűjteményben található római kori sztélé vizsgálatához.¹ Leendő témavezetőm a munkálatok közben javasolta a PhD tanulmányaim megkezdését a Debreceni Egyetemen. Feldolgozandó témának a Déri Frigyes-gyűjtemény Antik anyagát ajánlotta, amit örömmel elfogadtam.

A témaválasztás mellett egyaránt szóltak tudományos érvek és személyes indítékok.

Az egyik legfontosabb szakmai érv a gyűjtemény tudományos feldolgozottságának hiánya és viszonylagos ismeretlensége volt – ami természetesen nem csak az Antik, hanem a teljes Déri-féle kollekciónál elmondható. Az elmúlt csaknem 100 esztendőben ugyanis Déri Frigyes gyűjteménye nem tudta elfoglalni méltó helyét a magyar múzeumi világban. Általános tapasztalat, hogy a muzeológusok, történészek és művészettörténészek szűk rétegén kívül még a múzeumi szakmának sincs tudomása róla, milyen kincsek rejtőznek a Déri Múzeum falai között. A szakemberek (és a látogatók) rendszerint csak akkor csodálkoznak rá a Déri-gyűjtemény nemzetközi szinten is jelentős darabjaira, amikor az ország különböző kiállításain találkoznak velük.²

Általánosságban elmondható tehát, hogy a Déri Múzeum teljes tárgyi anyagához képest a Déri-anyag – így a görög-római-etruszk kollekció is – tudományos feldolgozása még nem történt meg kellő alapossággal.

A muzeológiai hiányosságok – melyeknek számos oka van – szintén szembetűnőek voltak és motiváltak a választott téma feldolgozására. Minderre az egyik magyarázat az lehet, hogy a 20. században az anyagnak mindössze két szakmuzeológusa volt, így nem is igazán kezdődhetett el a szakmai feldolgozás. Egyikük, Sőregi János, 1922 és 1950 között dolgozott a Déri Múzeumban. Az egykori múzeumigazgató jól ismerte a műtárgyakat, emellett megvolt a nemzetközi tapasztalata és a szaktudása is az anyag feldolgozásához. Ő azonban elsősorban régészettel foglalkozott, így a Déri-gyűjtemény régészeti anyagának részleges bemutatásán túl másra nem jutott ideje. A másik elismert szaktekintély Szilágyi János György volt, aki 1957-1958 között dolgozott az intézményben, és elkezdte a görög-római-etruszk műtárgyak rendszerezését. 1958 után azonban a gyűjteményben már nem dolgozott olyan muzeológus, aki megfelelő képzettséggel és tájékozottsággal bírt volna az anyag feldolgozásához. Ezt egyértelműen igazolja az a tény, hogy az Antik Gyűjteményhez köthető publikációkat néhány kivételtől eltekintve más intézményhez tartozó kutatók jegyzik.

A szakmai mulasztások közül fontos kiemelni, hogy – eddig ismeretlen okból – a korábbi gyűjteményvezető muzeológusok nem érezték szükségét, hogy a Déri-gyűjteményről Adattári

1 Eredményekről lásd: *Nemes Zoltán: A Déri Múzeum görög feliratos római kori sírköve. I.* In: *A Déri Múzeum Évkönyve 2011–12. A Debreceni Déri Múzeum Kiadványai* 83. Szerk. Magyar Márta. Debrecen, 2012. 89–103. A sírkövet Nemes Zoltán előtt más kutatók is vizsgálták: Sprincz Emma 1965-ben és Sipos Flórián az 1990-es években.

2 A Déri-gyűjtemény gazdagságát jelzi, hogy még a nagy, országos múzeumok is szívesen kölcsönöznek múzeumunkból műtárgyakat egy-egy tematikus kiállításukhoz.

naplót vezessenek. Ez már csak azért is érthetetlen, mert a Déri Múzeum összes többi gyűjteménye rendelkezik ilyen dokumentációval. A hiányzó napló miatt szinte bizonyos, hogy fontos gyűjteménytörténeti információk tűntek el a feledés homályában. Ugyancsak a muzeológiai hiányosságok közé tartozik (és a múlt megismerését szintén jelentős mértékben gátolja), hogy a műtárgyakat 2010 előtt legutoljára 1973-ban revíziózták. Ráadásul a 2010-es ellenőrzés során derült ki, hogy a Szilágyi János György által készített leírókartonok jelentős része, melyek művészettörténetileg pótolhatatlan műtárgyleírásokat tartalmaztak, az idők folyamán elkallódott.

(A dolgozathoz szükséges kutató- és előkészületi munka közben igyekeztem munkatársaimmal³ együtt pótolni a gyűjtemény muzeológiai hiányosságait. 2017-ben megnyitottuk az Iparművészeti gyűjtemény első Adattári naplóját, és elkezdtük a még rendelkezésünkre álló dokumentumok összegyűjtését és archiválását. 2018 elején lezártuk az antik anyag revízióját, mellyel párhuzamosan minden tárgyról digitális felvételeket készítettünk. A felvételeket és a rendszerezett adattári/levéltári dokumentumokat egy *Antik Katalógus* és egy online adatbázis elkészítéséhez tervezzük felhasználni. Szintén elektronikusan rögzítettük a még megmaradt, Szilágyi János György által készített leírókartonokat).

Ugyancsak a témaválasztás mellett szólt az a körülmény, hogy olyan írott források és dokumentumok kerültek (újra) elő, melyek rendkívüli múzeum- és helytörténeti értékkel bírnak, mégis csak a legszűkebb körben ismertek, feldolgozásuk pedig a mai napig nem történt meg. Ide tartozik Déri Frigyes *Vásárlási Naplója*, levelezése, és saját használatú, bekötött *Katalógusa* (úgynevezett *Őskatalógus*); valamint Sőregi János *Debreceni Naplója*.

Ezen írásokat, valamint a dolgozat megírásában betöltött fontos szerepüket a következőkben részletesen bemutatom. Elöljáróban azonban mindenképpen meg kell jegyezni, hogy jelentőségük messze túlmutat egy PhD dolgozat keretein, így kutatásuk és rendszerezésük mindenképpen egy sok éves, több kutatót is bevonó, önálló múzeum- és helytörténeti projekt elindítását igényli.

A két legfontosabb írott forrás (*Vásárlási Napló* és *Debreceni Napló*) digitális feldolgozása folyamatban van. Ennek során több ezer munkafotó készült, melyek segítségével az anyag elemzését és publikációját el tudtam kezdeni. Az így nyert információkat beépítettem dolgozatomba, illetve mellékletként csatoltam hozzá.

A szubjektív indítékok közül kettőt szeretnék kiemelni. Az első a személyes érintettség, ugyanis a Déri Múzeum Antik Gyűjteménye közel áll hozzám. Az egyetemi tanulmányaim során, a DE Ókortörténeti Tanszékén számos szemináriumot elvégeztem dr. Nemes Zoltán és dr. Szabó Edit

3 Ezúton is köszönöm Krajczár Pongrácné és Mózsi Anita gyűjteménykezelőknek, valamint Lukács Tihamér múzeumi fényképésznek értékes segítségüket.

vezetésével. Az itt tanultak nagy hatással voltak a történelemtudományról és a történész szakmáról alkotott nézeteimre. Szintén az antik tárgyú kurzusoknak köszönhető, hogy később a szakdolgozatomat is ókortörténetből írtam.⁴ Ezért amikor a Déri Múzeum muzeológusi állására jelentkeztem, nagy motivációt jelentett, hogy újra foglalkozhatom az antikvitással. Bár nem vagyok ókortörténész, remélem, hogy a görög-római-etruszk gyűjtemény modern kori történetének feldolgozása hozzá fog járulni az ókortudomány múzeumi kutatásaihoz.

A másik, szintén belső indíttatású motiváció a magyar muzeológia egyik legnagyobb mecénása előtti főhajtás volt. Déri Frigyes ugyanis olyan egyedülálló gyűjteményt hozott létre, melynek egyik ékköve az Antik anyag. Mint látni fogjuk, a gyűjtő soha nem titkolta, hogy a teljes kollekciójának éppen ez a része áll hozzá legközelebb. Emiatt úgy vélem, hogy a teljes hagyaték bemutatása nem is kezdődhet mással, mint az Antik Gyűjtemény történetének tanulmányozásával és publikálásával. Ezzel kívánok tisztelni a múzeumalapító emléke előtt, remélve, hogy dolgozatom egy újabb lépés lesz a Déri-gyűjtemény teljes feldolgozásának hosszú munkafolyamatában.

A témaválasztással kapcsolatban természetesen felmerülhet az a jogos kérdés, hogy lehetséges-e a múzeumalapító teljes hagyatékától függetlenül vizsgálni annak egy gyűjteményi alcsoportját, azaz az antikvitas tárgyi emlékeit?

Az Antik gyűjtemény kiemelése és különálló vizsgálata mellett számos szakmai érv szól. Egyrészt a teljes gyűjtemény túl nagy. A rendelkezésemre álló lehetőségek felmérése során hamar nyilvánvalóvá vált számomra, hogy a teljes Déri-gyűjtemény megfelelő szintű, tudományos igényű történő bemutatása jelentős mértékben szétfeszítené egy PhD dolgozat nyújtotta lehetőségeket. Abban az esetben viszont, ha csak egyetlen gyűjteményi részre fókuszálok, akkor egy kellő alapossággal elkészült dolgozat kiindulási pontként szolgálhat majd egy későbbi kutatáshoz, melynek során egy munkacsoport elvégezheti a teljes Déri-gyűjtemény történeti feldolgozását.

Másrészt a kutatás fókuszában álló anyagnak a többi műtárgytól elkülöníthető, egyedi gyűjtéstörténete van. Mint lentebb részletesen be fogom mutatni, abban a szerencsés muzeológiai helyzetben vagyunk, hogy Déri Frigyes 1912 és 1922 között írt Vásárlási Naplója ránk maradt. Mivel a feljegyzések pontosan rögzítik ezen korszak tárgyvásárlásait, lehetőségem nyílt feltérképezni a múzeumalapító vásárlási szokásait. Ezek alapján egyértelműen megállapítható, hogy a többi jelentős műtárgycsoporttól (japán, fegyvertörténeti, egyiptomi, képzőművészeti stb.) eltérően

⁴ Kovács József Dénes: *A Cohors I. Aurelia Antonina milliaria Hemesenorum Sagittaria Equitata civium Romanorum*. DE–BTK. Debrecen, 2009. Témavezető: Dr. Szabó Edit egyetemi docens.

Déri nagyon tudatosan és célirányosan gyűjtötte antik tárgyait, melyeket – szintén a többitől némileg eltérve – egész élete során kereste, vásárolta.

A harmadik érv a különálló vizsgálat mellett a gyűjtéstörténethez hasonlóan sajátos gyűjteménytörténet. Sőregi János Naplójának (lásd lentebb) köszönhetően megállapítható, hogy az Antik gyűjteménynek egyedi története van, mely sokszor eltér a teljes Déri-hagyaték sorsától. Az egykori múzeumigazgató feljegyzései és a levéltári adatok alapján kirajzolódik, hogy a múzeum ókori műkincsei a szó szoros és átvitt értelmében is megjárták a hadak útját.

I.1.1. A témaválasztás során felmerült legfontosabb kérdések és a dolgozat főrészei

Dolgozatom elkészítése során a célom az volt, hogy a Déri Múzeum alapítójának görög – etruszk – római hagyatékát, mely az ókortudomány egyik legjelentősebb magyarországi tárgyforráscsoportjának számít, a *történelemtudomány* és a *muzeológia* eszközeivel rendszerezem, feldolgozzam és *digitálisan* rögzítsem.

Munkám során elsősorban a következő kérdésekre kerestem a választ:

- Hogyan jön létre egy nemzetközileg is jelentős Antik gyűjtemény?
- Milyen lehetőség volt a létrejött kollekció bemutatására?
- Mi volt a sorsa a gyűjteménynek?
- Hogyan viszonyult a 20. századi múzeumi szakmai közeg az Antik gyűjteményhez?
- Milyen lehetőségek voltak az anyag tudományos kutatására és feldolgozására?
- Milyen eszközei vannak a mai muzeológiának, mint segédtudománynak az ókortudományi kutatások támogatására?

A dolgozat felépítését a kérdésekre adott válaszok függvényében a következő főrészekben határoztuk meg:

- **Gyűjtéstörténet (1912–1924):** a gyűjteményalapítás feltárható részleteinek rekonstruálása Déri Frigyes levelezése és Vásárlási Naplója alapján; a műtárgyvásárlások körülményeinek elemzése; a gyűjtő vásárlási szokásainak, szakmai és kereskedelmi kapcsolatainak feltérképezése.
- **Gyűjteménytörténet – I. szakasz (1916–1938):** a gyűjteménytörténet első időszakához köthető jelentős események bemutatása. Például: a múzeumalapítás; a Déri Frigyes halála

után felmerült hagyatéki problémák; a múzeumépítéshez kapcsolódó, meghatározó események; az első Antik kiállítás létrehozása.

- **Gyűjteménytörténet – II. szakasz (1939–1944 – a II. Világháború):** a gyűjteményt érintő események bemutatása a műtárgyvédelmi előkészületektől a szovjet megszállásig Sőregi János feljegyzései és levéltári adatok alapján.
- **Gyűjteménytörténet – III. szakasz (1944-től napjainkig):** az Antik-kiállítás 1945 és 2010 közötti történetének feltárása; a Budapestre szállított ókori műkincsek sorsának rekonstruálása levéltári adatok segítségével; az Antik gyűjtemény tudományos feldolgozásának kezdetének, illetve a jövőbeni kutatások és szakmai munka lehetséges irányának bemutatása.
- **Katalógus** – az eddigi legteljesebb katalógus összeállítása, ami az elvégzett muzeológiai munkát és a digitalizációt mutatja be.

I.2. Tudományos előzmények és az elérni kívánt eredmények

A görög-római-etruszk anyag egy része *művészettörténeti* szempontból – a Déri-gyűjtemény többi részéhez képest – ismertnek mondható, ami minden bizonnyal annak is köszönhető, hogy az ország egyik legnagyobb, közgyűjteményben őrzött antik tárgye gyűjtesének számít. A kollekcio egyes műtárgycsoportjait az ókortudomány több kiváló tudosa vizsgálta (pl. Szilágyi János György, Kádár Zoltán) és vizsgálja ma is (Gesztelyi Tamás, Nemes Zoltán).⁵ Azonban a görög-római-etruszk gyűjtemény teljes bemutatásával, valamint a gyűjtés- és gyűjteménytörténet átfogó megírásával régóta adós a történész-muzeológus szakma, így a kutatási témám tudományos előzménye viszonylag csekélynek mondható.

A múzeumalapító hagyatékával foglalkozó első, tudományos előzménynek számító gyűjteménytörténeti publikációm 2012-ben jelent meg „*A Déri Múzeum Japán-gyűjteménye I. - Déri Frigyes gyűjtése*”⁶ címmel. Ez a tanulmány, annak ellenére, hogy nem a görög-római-etruszk anyaggal foglalkozik, fontos mérföldkőnek tekinthető későbbi dolgozatom elkészítésében, ugyanis ekkor dolgoztam ki a Déri-féle Vásárlási Napló elemzési szempontjait, mely módszert később, az

⁵ Az említett kutatásokról a IV. fejezetben olvasható rövidebb áttekintés.

⁶ Kovács József Dénes: A Déri Múzeum Japán-gyűjteménye I. – Déri Frigyes gyűjtése. In: A Déri Múzeum Évkönyve 2011–2012. A Debreceni Déri Múzeum Kiadványai 83. Szerk. Magyar Márta. Debrecen, 2012. 195–205.

antik anyag feldolgozása közben is használtam. Az ennek alapján készült, 2014-ben megjelent munka címe: „*A Déri Múzeum Antik gyűjteménye – gyűjtéstörténet*”.⁷

Ezek után a gyűjtemény Déri Frigyes halála utáni történetét publikáltam, elsősorban Sőregi János feljegyzései alapján: „*Kérem tudatni*”,⁸ *Bombák árnyékában*,⁹ *Kincs, ami nincs*.¹⁰

A dolgozat megírásával elérni kívánt eredményeket a következőképpen lehet röviden összefoglalni. A legfontosabb cél az Antik Gyűjtemény és a műtárgyak történetének, sorsának lehetőség szerinti teljes bemutatása múzeum- és kultúrtörténeti szempontból. Ezzel segítséget kívánok nyújtani az ókortudománynak a közgyűjteményekben található antik tárgyi források vizsgálataihoz.

Ugyancsak lényeges feladat egy olyan kutatómódszertan kialakítása, melynek alkalmazásával később a teljes Déri-hagyaték történetét fel lehet dolgozni. Részben ehhez kapcsolódik egy új, modern katalógus létrehozásának szándéka, ami tartalmaz minden eddig megjelent, a műtárgyra vonatkozó tudományos megállapítást, felhasználja az adattári és levéltári kutatások eredményeit, bemutatja a legújabb tárgyfotókat és dokumentálja az elvégzett gyakorlati muzeológiai munkát.

Végezetül szakmai kötelességemnek érzem a gyűjteménnyel kapcsolatos muzeológiai hiányosságok felszámolását: Adattári Napló nyitását és vezetését; revízió lefolytatását; a fotóanyag és az írásos dokumentáció digitális rögzítését.

I.3. A dolgozat keretei és a módszertan

I.3.1. Írott források

Dolgozatom gyűjtés- és gyűjteménytörténeti részét személyes jellegű (un. „ego-dokumentumok”) és hivatalos írott források történeti elemzésével készítettem el.

A rendkívül szerteágazó anyag összegyűjtése és áttekintése során nyilvánvalóvá vált, hogy a minél fókuszáltabb munka érdekében nagyon pontosan meg kell határozni a tanulmány kereteit. A feljegyzések ugyanis annyi történeti tudományágon keresztül érintik közvetlenül vagy közvetve a választott témát, hogy azok teljes értékű bemutatása lehetetlen egy PhD dolgozat keretein belül. Éppen ezért csak az Antik Gyűjteményhez legszorosabban köthető múzeum-, kor- és kultúrtörténeti

7 Kovács József Dénes: A Déri Múzeum Antik gyűjteménye – gyűjtéstörténet. In: A Déri Múzeum Évkönyve 2014. A Debreceni Déri Múzeum Kiadványai 85. Szerk. Angi János – Lakner Lajos. Debrecen, 2014. 87–100.

8 Kovács József Dénes: „Kérem tudatni...” Sőregi János szerepe a Déri-gyűjtemény Debrecenbe kerülésében. In: A Déri Múzeum Évkönyve 2016. A Debreceni Déri Múzeum Kiadványai 87. Szerk. Lakner Lajos. Debrecen, 2016. 111–122.

9 Kovács József Dénes: Bombák árnyékában. A Déri Múzeum viszontagságai 1939–1945 között Sőregi János Naplójában. In: A Déri Múzeum Évkönyvei 2017. In: A Debreceni Déri Múzeum Kiadványai 88. Szerk. Angi János – Lakner Lajos. Debrecen, 2017. 171–186.

10 Kovács József Dénes: Kincs, ami nincs? Sőregi János feljegyzései a Déri Múzeum II. világháborúban eltűnt műtárgyairól. In: A Déri Múzeum Évkönyve 2018. A Debreceni Déri Múzeum Kiadványai 89. Szerk. Lakner Lajos. Debrecen, 2018. 133–146.

dokumentumokat válogattam ki. A szelektálás után a kutatási anyagot az alábbi szempontok szerint rendszereztem tovább.

I. Az antik műtárgyak gyűjtésére, vásárlására vonatkozó adatok (elsősorban a gyűjtő személyes feljegyzései alapján).

II. Múzeumtörténeti eseményekről készült feljegyzések, melyekben egyértelműen kirajzolódik az Antik Gyűjtemény történetének egy-egy szegmense.

III. Múzeumtörténeti eseményekről készült feljegyzések, melyekben ugyan nem esik szó konkrétan a görög-római-etruszk tárgyakról, de kétségtelen, hogy a történések hatással voltak későbbi sorsukra. Ilyen volt például a múzeumalapítás egyes részletei; a teljes gyűjtemény jövőjének rendezése Déri Frigyes váratlan halála után; a II. világháború során hozott általános intézkedések; egyes igazgatóváltások; stb. Ezekben az esetekben a „rész az egész sorsát viseli” elvet követtem, vagyis feltételeztem, hogy a teljes Déri-anyagra vonatkozó hatások ugyanolyan mértékben hatottak minden gyűjteményi egységre, így az Antik Gyűjteményre is. Ezzel a módszerrel az volt a célom, hogy képet tudjunk alkotni a gyűjteménytörténet azon időszakairól, amikor az antik anyag kevésbé volt szem előtt.

IV. Szakmuzeológiai adatok. Ide tartozik minden olyan információ, ami a nagyközönség számára láthatatlan, mégis a gyűjteményhez köthető eseményekről tudósít. Ilyen például a műtárgyakra vonatkozó restaurálási és raktározási feljegyzések.

V. Múzeumi munka bemutatása múzeum- és kortörténeti dokumentumokon keresztül. Ez a pont részben összefügg az előzővel, azonban úgy vélem, hogy külön figyelmet célszerű szentelni a múzeumi alkalmazottak munkavégzésének bemutatására, ugyanis a műtárgyak sorsa mindig nagyban függött az őket kezelő szakemberek szakmai elhivatottságától és a munkakörülményektől.

I.3.2. A felhasznált hivatalos források rendszerezése

Munkámban a legfontosabb hivatalos forrásoknak a Déri Múzeumhoz köthető dokumentumokat és beszámolókat tekintettem. Az anyagot két szempontból elemeztem és rendszereztem. Egyrészt múzeumtörténeti megközelítéssel igyekeztem felvázolni az Antik Gyűjtemény történetének lehető legteljesebb kronológiai vázát. Másrészt az iratok felhasználásával próbáltam alátámasztani vagy cáfolni egy-egy ego-dokumentum megkérdőjelezhető történetét. Ezen eljárás során például levéltári forrásokkal sikerült igazolnom a Sőregi-féle Naplók több állítását is.

A felhasznált legfontosabb hivatalos források:

- A Déri Múzeum Jelentései 1921 – 1933 között.
- A Déri Múzeum Évkönyvei 1934 – 1972 között.
- Déri Múzeum Irattárának múzeumtörténeti anyaga (1974-től).
- A Déri Múzeum MNL Hajdú-Bihar megyei Levéltárában (a továbbiakban MNL HBM-i Levéltára) található hivatalos dokumentumai (1920 – 1974).
- Debreceni Képes Kalendárium múzeumi tisztviselők által szerkesztett kiadásai 1920 – 1948 között (szerkesztők: Zoltai Lajos és Sőregi János).

I.3.3. A személyes jellegű források módszertani elemzése

Dolgozatom megírásában számos személyes jellegű forrást felhasználtam. A műfajukat tekintve igen változatosak, hiszen található közöttük magánlevél (Déri Frigyes levelezése), feljegyzés magáncélú vásárlásokról (Déri Frigyes Vásárlási Naplója és Őskatalógusa), valamint személyes napló is (Sőregi János Debreceni Naplója). Közös jellemzőjük, hogy rendkívül gazdag múzeum- és kortörténeti forrásnak számítanak, ugyanakkor meglepően szűk körben ismertek. (A legfontosabb írásokat a fejezet következő pontjában mutatom be részletesen.)

Az ego-dokumentumok elemzése és feldolgozása során a következő kutatómódszertani alapelveket követtem:

- A személyes feljegyzések és visszaemlékezések hiteles beillesztése a múlt rekonstrukciójába: *a személyes emlékezet dokumentumaiként sajátos módon, az egyes ember szemszögéből ábrázolnak tényeket, és azon túl, hogy belőlük az információk egy speciális csoportja nyerhető, komoly kiegészítői és néha még értelmezői is a hivatalos iratokból származó adatoknak, sőt azokkal egyenértékű források. Egyes értelmezések szerint még értékesebbek is, mivel azok csak a hivatalos álláspontot tükrözik, ekképp csupán a történelem egy szeletét: „A korabeli hivatalokban keletkezett [...] levéltári források elsősorban a hatalom ideológiáját, normáit tükrözik és csak ennek tükrében értelmezhetőek”.*¹¹

11 Katona Csaba – Kovács Eleonóra: A személyes emlékezet dokumentumai. Turul 87. (2014) 2. sz. 41.

- A történész „ne akarjon olyasmit kikövetkeztetni, amit az akkori história szövegéből nem lehet korrekten kikövetkeztetni”.¹²
- Az eredeti helyesírás meghagyása, mivel „számos ponton tükrözi a visszaemlékezés szerzőjének műveltségét (a latinos jellegzetességek, a helyi tájszólást [...]). Mindez indokolja, hogy minél többet megőrizzünk a helyesírásból.”¹³

A személyes feljegyzések elemzése során elsősorban olyan adatokat gyűjtöttem, melyek az eddig ismert történeti munkákban egyáltalán nem szerepeltek. Ennek a munkának az egyik legfontosabb eredménye Déri Frigyes *Vásárlási Naplójának* és Sőregi János *Debreceni Naplóinak* feldolgozása. Mindemellett az ego-dokumentumokat a hivatalos iratok kiegészítésére, illetve a gyűjteménytörténet hiányzó részeinek pótlására is felhasználtam. Ezekben az esetekben főleg olyan feljegyzésekről van szó, melyek a vizsgált korszakban személyes vagy politikai okok miatt nyomtatásban nem jelenhettek meg.

I.4. A dolgozatban felhasznált legfontosabb magániratok és szerzőik

Az Antik Gyűjtemény sorsára alapvetően két személy munkássága volt a legnagyobb hatással. A gyűjtő, Déri Frigyes (1852 – 1924) idős korát meghazudtoló módon és energiával vetette bele magát gyűjteményének létrehozásába és a múzeumalapításba. Sőregi János (1892 – 1992), az események hű krónikása, pedig mind szakmailag, mind emberileg mindent megtett, hogy a Déri-gyűjtemény Debrecenbe kerülhessen, majd azért, hogy átvészelje a legnehezebb történelmi időszakokat is 1924 és 1950 között. Feljegyzéseik mellett a szerzők életútjának néhány fontosabb epizódjával is érdemes megismerkedni, hiszen csak így bontakozhatnak ki előttünk azok a személyes és kortörténeti motívumok, melyek az írás mellett azokra a cselekedetekre készítették a főszereplőket, amivel bekerültek a magyar múzeumtörténet halhatatlanjai közé.

I.4.1. Déri Frigyes és feljegyzései

Déri Frigyes magánéletének legfontosabb állomásait már számos tanulmány feldolgozta.¹⁴ Érdekeség, hogy a szerzők között döntő többségben vannak a Déri Múzeum egykori igazgatói:

¹² Pritz Pál: Ortutay Gyula, egy homo politicus naplója. Múltunk 62. (2017) 1. sz. 24.

¹³ Kövér György: Biográfia és társadalomtörténet. Budapest, 2014. 231.

¹⁴ A teljesség igénye nélkül: Czako Elemér: Déri Frigyes és muzeuma. Debreceni Képes Kalendárium 22. (1922) 21–26.; Ecsedi István: Vezető Debrecen Szabad királyi város Déri-múzeumában. (Debrecen Sz. kir. Város Déri-

Ecsedi István, Sőregi János, Dankó Imre, Lakner Lajos. Az írások további jellemzői, hogy nagymértékben támaszkodtak arra a cikkekre, melyet Czakó Elemér¹⁵ írt 1922-ben a múzeumalapító életútjáról.¹⁶ Ennek a publikációnak az a különlegessége, hogy olyan életrajzi adatokat tartalmaz, melyeket személyesen Déri Frigyes küldött el a szerzőnek 1920. január 11-én.¹⁷

Dolgozatomban terjedelmi okok miatt nem mutathatom be Déri hivatalos életrajzát, ugyanakkor szükségesnek érzem, hogy két megjegyzést hozzáfűzzek Czakó Elemér munkájához.

Először is szeretném felhívni a figyelmet egyik mondatára, melyben a múzeumalapító oktatás és nevelés iránti elkötelezettségét mutatja be: „*Minthogy saját gyermekei nincsenek, rokongyermekeket gyűjt maga köré nyárára, akiknek tanítást ad házi múzeumában a természeti és emberi művelődésre vonatkozó ismeretekből.*”¹⁸ A feljegyzés egyértelműen rávilágít arra, hogy Déri Frigyes számára nagyon fontos volt az ismeretek átadása a jövő nemzedék számára. Ugyanez a motiváció a gyűjtemény és múzeum alapításának hátterében is felfedezhető. A gyűjtőmunka során ugyanis Déri nem kisebb célt tűzött ki, mint hogy elősegítse a kulturális élet felvirágzását szülőhazájában, valamint lehetővé tegye az eljövendő nemzedékek történelmi és művészettörténeti oktatását. 1921-ben, az általa írt *Katalógusban*¹⁹ a következőképpen összegezte műgyűjtői tevékenységének motivációját, feladatait és végső célját:

„*Amennyiben kis keretben, egy magánember rövid élete munkájával lehetséges volt, arra törekedtünk, hogy oktató célú gyűjteményünk a kezdet kezdetétől kiindulva felölelje az emberiség egyetemes kulturájának a fokozatos fejlődés lépcsőin haladó kialakulását. [...] A magyarság iránti igaz szeretettel és jóakarattal adom át az ideiglenes lajstromot a nyilvánosságnak, abban a reményben, hogy a gyűjteményhez fűződő óhajlás teljesséni fog és hogy az a jövő generáció, nevezetesen a debreceni lakosság és tanulóifjúság művelésére és oktatására egyaránt hasznos és jótékony befolyást fog gyakorolni. Ha ezt elérjük, megnyugvással mondhatom, hogy nehéz, de szép feladatomat sikerült megoldanom.*”²⁰

múzeumának kiadványa. 24.) Debrecen, 1930.; Sőregi János: Vezető Debrecen Szabad királyi város Déri-múzeumában. II. átdolgozott és bővített kiadás. (Debrecen Szabad királyi város Déri Múzeumának kiadványa, 34.) Debrecen, 1939.; Dankó Imre: A Dériek, a Déri-gyűjtemények. Debrecen, 1977.; Lakner Lajos: Déri Frigyes és múzeuma 1. (A Déri Múzeum és gyűjteményei 1.) Debrecen, 2014.

15 Czakó Elemér (1876–1945), könyvkiadó, iparművészeti szakíró. 1907–1911 között az Iparművészeti Múzeum múzeumőre, 1915-től helyettes államtitkár, 1916–1925 között a Vallás- és Közoktatásügyi Minisztériumban dolgozott. Déri Frigyes közeli barátja volt, feltételezhetően a múzeumi ügy kapcsán ismerkedtek meg. Éveken keresztül rendszeres levelezésben álltak egymással.

16 Czakó E.: Déri Frigyes és múzeuma i.m. 21–26.

17 Az eredeti levél szövege: Korompai Balázs: Déri Frigyes levelezése I. rész – a Déri Múzeummal kapcsolatos levelek. In: A Déri Múzeum Évkönyve 2010. A Debreceni Déri Múzeum Kiadványai 82. Szerk. Magyar Márta Debrecen, 2011. 241.

18 Czakó E.: Déri Frigyes és múzeuma i.m. 22.

19 Déri Frigyes: A debreceni Déri Múzeum gyűjteményeinek leírása. Debrecen, 1922.

20 Déri F.: A debreceni Déri Múzeum i.m. 9.

Az Antik Gyűjtemény szintén Déri Frigyes tanítói szándékának köszönheti sokszínűségét. Mint látni fogjuk, az alapító egyértelműen igyekezett minden szempontból a lehető legteljesebbé bővíteni anyagát, mely a mai napig a második leggazdagabb kollekciónak számít hazánkban a Szépművészeti Múzeum kollekciója után.

1. ábra: Déri Frigyes (1852-1924)
(forrás: Déri Múzeum, Fotótár)

A Czakó Elemér írásával kapcsolatos második megjegyzésem az 1910-es év tragikus eseményeit bemutató részhez kapcsolódik. Déri Frigyes ebben az évben vadászbalesetben elvesztette 47 éves feleségét, Brix Lujzát. A mélyen gyászoló férj Bécsbe költözött, és ahogyan Czakó Elemér írja, megvált birtokától és gyűjteményétől: „Túl ad szeretett birtokán s megválnak a lelkét tápláló könyvtártól és múzeumtól is. Később még sokszor visszagondol egy-egy pótolhatatlan, újból meg nem szerezhető gyűjteményi tárgyra, amelyet visszahozhatatlanul eltemetett a múlttal.”²¹

Déri Frigyes feljegyzéseinek elemzése során azonban arra a megállapításra jutottam, hogy a cikk erősen túlozhat. A későbbi múzeumalapító valóban megválhatott számos műtárgyától 1910-ben, azonban szinte bizonyosnak tekinthető, hogy nem adta el teljes, 1910 előtti gyűjteményét. Mivel Déri az 1912-1924 közötti, immár tudatos gyűjteménygyarapítási időszakában szinte minden vásárlását feljegyezte,²² tudjuk, hogy a jelzett 12 év alatt hozzávetőlegesen 1600-1800 darab műtárggyal gyarapította kollekciójának *Történeti-gyűjteményét*. Ehhez képest az 1924-ben, halála után felvett leltár ennél jóval nagyobb, közel 2900 darabos *Történeti-gyűjteményt* említ. Ez az

21 Czakó E.: Déri Frigyes és muzeuma i.m. 22.

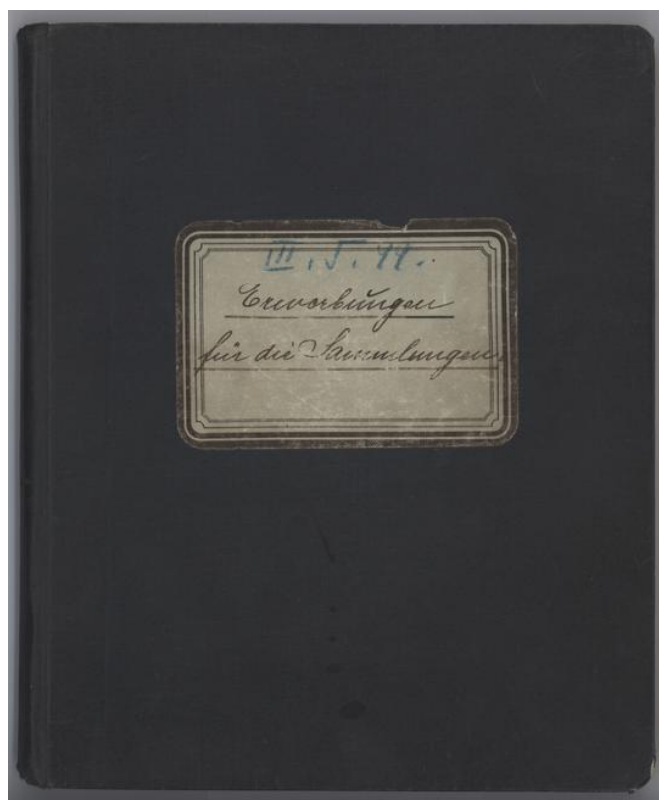
22 Mindössze az 1920–1921 közötti periódusról nincsenek információink.

állítás – kisebb arányban - igaz az Antik Gyűjtemény esetében is. 1912-1921 között 242 görög, római és etruszk tárgyat, illetve 9 önálló, feltehetően antik tárgyegyüttest vásárolt. A teljes Déri-gyűjteményt bemutató *Katalógus* 5. fejezete azonban már 386 antik tárgyleírást tartalmaz. Mindezek fényében joggal feltételezhető, hogy Déri Frigyes 1910 előtti kollekciójából akár több, mint száz (köztük görög-római-etruszk) műtárgyat is megtarthatott vadászbirtoka eladása után.

I.4.1.1. „Erwerbungen für die Sammlungen” – a Vásárlási Napló

Déri Frigyes műgyűjtői tevékenységéről készült személyes írásai közül jelentőségét tekintve messze kiemelkedik a *Vásárlási Naplója*. Ez a könyvecske gyakorlatilag minden lényeges információt tartalmaz az 1912 és 1920 közötti időszak műtárgyvásárlásairól, aminek köszönhetően a *Napló* nem csak a Déri-hagyaték gyűjtéstörténetének legfontosabb forrásának számít, hanem a magyar muzeológia egyik ritka kincsének is tekinthető.

A dokumentum formailag egy 140 oldalas, sötétszürke kötéssel készült üzleti könyv, melyet Déri Frigyes – a borító belső oldalára ragasztott címkék tanúsága szerint – 1,80 koronáért vásárolt Friedrich Miller üzletében (Bécs, Mariahilfer Strasse 93.). A könyv egyébként önmagában is iparművészeti emlékeknek tekinthető, mivel a híres J.C. König & Ebhart részvénytársaság üzleti könyvek készítésére specializálódott nyomdájában készült.

2. ábra: a Vásárlási Napló
(forrás: Déri Múzeum, Fotótár)

Déri a kötetnek az „*Erwerbungen für die Sammlungen*” címet adta, aminek a jelentését – élve némi fordítói szabadsággal – talán a „*Vásárlási Napló*” elnevezés adja vissza a legjobban. A borítón a cím felett egy számokból álló jelzet olvasható: III.55.44 (99?), aminek a jelentését egyelőre nem sikerült megfejteni. A számsor leltári számnak tűnik, ami nagyon hasonlít a Déri Múzeum Iparművészeti tárában használtakhoz, azonban a leltárkönyvekben ezen a számon más műtárgy található. A feljegyzések döntően német nyelven készültek, de néhány helyen magyar szavak (elsősorban személy- és városnevek) is találhatók.

A Napló két részből áll. Az első, nagyobbik szakasz (118 oldal) a *Történeti-gyűjtemény* (képző- és iparművészeti műkincsek, valamint általános kultúrtörténeti emlékek) vásárlási adatait tartalmazza. A könyv második szakasza (14 oldal) az „*Erwerbungen von Münzen und Medallien*” címet viseli, és a *Numizmatikai-gyűjtemény* gyarapodását rögzíti. Ezek alapján feltételezhető, hogy a *Vásárlási Napló* borítóján szereplő „*Erwerbungen für die Sammlungen*” cím elsősorban a *Történeti-gyűjtemény* anyagára vonatkozik.

Az Antik Gyűjtemény műtárgyaival kapcsolatban a *Vásárlási Napló* első szakasza tartalmaz információkat, így kutatásom során ezzel a résszel foglalkoztam. Az összegyűjtött adatokat a gyűjtéstörténettel foglalkozó fejezetben részletesen bemutatom (II. fejezet és I. sz. Melléklet), így most csak egy rövid, általános áttekintést kívánok nyújtani a feljegyzésekről.

Az első szakasz (Történeti gyűjtemény) bejegyzései nagyon pontosak és következetesek, gyakorlatilag minden műtárgyvásárlás esetén rögzítésre kerültek a legfontosabb adatok. Ezeket az alábbi pontokban lehet összefoglalni.

- A vásárlás pontos dátuma. Déri Frigyes minden esetben feljegyezte az adás-vétel pontos dátumát: az évet, a hónapot és a napot. Az első vásárlás időpontja 1912. szeptember 23-a volt, az utolsó bejegyzés 1920. március 30-án született.
- A vásárlás tételszáma. Ez egyfajta sorszám, mely a vásárlási alkalmakat, így az egy tételben, azonos eladótól vásárolt összes műtárgyat jelöli. Déri a számozást 1919. július 22-ig vezette, ekkor a 403-ik tételnél járt.
- Eladó neve és címe. Déri Frigyes a műtárgyakat magánszemélyektől és régiségkereskedőktől vásárolta, személyesen vagy közvetítők útján. Az eladó nevét és címét mindig gondosan feljegyezte Vásárlási Naplójában, ettől mindössze néhány, nagyon ritka esetben tekintett el. Az adatok rögzítésének gyakorlati céljai is lehettek, mert olykor előfordult, hogy Déri a vásárolt tárgyat visszaadta az eladónak, feltételezhetően a műtárggyal kapcsolatos valamilyen probléma miatt.
- Vásárolt műtárgy megnevezése. Rövid műtárgyleírás, mely legtöbb esetben csak a műtárgy típusát, lelőhelyét/származását (ha ismert) és készítésének időpontját (ha ismert) tartalmazza. Több hasonló műtárgytípus esetén az olykor túl szűkszavú leírás nehezíti a gyűjteményen belüli visszaazonosítást.
- Vételár. Déri Frigyes vérbeli kereskedőhöz méltóan a műtárgyvásárlásra fordított összegekről fillérre pontos nyilvántartást vezetett. A koronában (ill. Németországban márkában) kifizetett vételárakat nemcsak a műtárgyaknál tüntette fel, hanem folyamatos összesítést is vezetett a kiadásokról. Utóbbi összegeket minden oldal tetején „*Transport*” vagy „*Übertrag*” címmel jegyezte fel. Ennek köszönhetően pontosan tudjuk, hogy a Történeti-gyűjtemény fejlesztésére a vizsgált időszakban 892.913,94 koronát áldozott. A tárgyak vételárának vizsgálatánál fontos megjegyezni, hogy a Vásárlási Naplóban egyértelműen megfigyelhető az I. világháború idején elindult pénzromlás is. A vásárlásra fordított összegek ugyanis ugrásszerűen nőttek, ami akkor is figyelemre méltó, hogy a különböző műtárgytípusoknak soha nem volt pontosan rögzített piaci értéke, így az mindig az eladótól függött.

- Egyéb feljegyzések és megjegyzések. A Vásárlási Naplóban helyet kaptak olyan feljegyzések, valamint a lapok szélére (sokszor ceruzával) írt megjegyzések, melyek a gyűjtemény létrehozásához szükséges egyéb kiadásokról tudósítanak: restaurátorok, szakértők és eljárók díjazásáról; utazási költségekről; vitrin vásárlásokról.

Példa egy antik műtárgy (Julia Domna mellszobra) vásárlására a *Vásárlási Napló* feljegyzései alapján:

3. ábra: Részlet a Vásárlási Naplóból
(forrás: Déri Múzeum, Fotótár)

A leírás szerint Déri Frigyes a szobrot 1913. november 24-én vásárolta a Dorotheum aukciós házban 781,50 koronáért. A műtárgy korábban Taggiasco bíboros tulajdonában volt. Olvasható, hogy a műtárgyról eredetileg azt feltételezték, hogy Valeria császárnőt ábrázolja, ám Déri ceruzával kijavította korábbi bejegyzését. (A Katalógusban is már a javított név szerepel, igaz „Domna” helyett „Donna”.)

4. ábra: Julia Domna mellszobra
(forrás: Déri Múzeum, Fotótár)

A Vásárlási Naplóval, mint történeti forrással kapcsolatban felmerül a kérdés, hogy mennyire volt ismert a kutatók előtt. Erre a választ csak úgy kaphatjuk meg, ha megvizsgáljuk a Déri-gyűjtemény műtárgyaitól készült – nem túl nagyszámú – tanulmányokat és múzeumi adatokat.

Az antik hagyaték művészettörténeti feldolgozása a II. világháború után indult meg. Ekkor születtek az első jelentős, tudományos igénnyel megírt publikációk a múzeumalapító gyűjteményéről. A feldolgozás úttörői Szilágyi János György (1957-1958 között a Déri Múzeum munkatársa), illetve Kádár Zoltán (a Kossuth Lajos Tudományegyetem Ókori Történeti Tanszékének vezetője)²³ voltak. Néhány művükben²⁴ egyértelműen hivatkoznak olyan adatokra, melyek a *Vásárlási Naplóból* származnak. Szilágyi János György ráadásul elkészítette a Déri-féle antik anyag leírókartonjait, és a *Napló* alapján azonosított tárgyak leírásához felhasználta a feljegyzésekben szereplő információkat, elsősorban a vételárat. Mindenképpen meg kell jegyezni, hogy Szilágyi nem találta meg az összes, egyértelműen azonosítható tárgyat a kéziratban, így kérdéses, hogy a *Naplót* behatóbban tanulmányozta volna. Kádár Zoltán esetén ma már lehetetlen megmondani, hogy személyesen kereste-e ki az adatokat a *Vásárlási Naplóból*, vagy pedig Szilágyi János György műtárgyleírásait használta fel munkáiban.

A *Vásárlási Napló* az 1960-as években „elkallódott” a múzeum iratai között. Ezt bizonyítja, hogy a következő évtizedekben született tanulmányok egyetlen szóval sem említik létezését, még abban az esetben sem, ha olyan műtárgyak elemzése áll középpontjukban, melyek egyértelműen

23 Kozák Péter: Kádár Zoltán (www.kozakpeter.hu/tanulmany/kadar-zoltan-60e4a, letöltés 2021. nov. 08.); Mudrak József: Paulovics István a Régészet élén 1944-ig (www.jardanyi.hu, letöltés 2021. nov. 08.)

24 Szilágyi János György: A későetruszk bronzművesség emlékei a Déri Múzeumban. In: A Déri Múzeum Évkönyve 1957. A Déri Múzeum Kiadványai 44. Szerk. Béres András. Debrecen, 1958. 29–53. és Kádár Zoltán: Három hellenisztikus-római „istenarckép” a Déri-gyűjteményből. In: A Déri Múzeum Évkönyve 1958–59. A Déri Múzeum Kiadványai 45. Szerk. Béres András. Debrecen, 1960. 24–30.

azonosíthatók a Naplóban. Kiváló példa erre az Iparművészeti Gyűjtemény Adattárában található, 2006-ban született elektronikus levél, melyben Boldog Zoltán, a Déri Frigyes-féle fegyvergyűjtemény kutatója egy feltételezett római kori vas sisak²⁵ kapcsán a következőket írta Dombóvári Judit restaurátornak:

*„Sajnos a vételekről semmi feljegyzés nincs, így a sisakról sem. A sisak megszerzésének csak a lehetséges legkésőbbi időpontja jelölhető meg, ez pedig az első írásos említésével lehet azonos: 1922”*²⁶

Ezzel szemben a Vásárlási Naplóból pontosan tudjuk, hogy Déri Frigyes a szóban forgó sisakot 1918. február 18-án vette meg Ernst Windisch-Graetz hercegtől 500 koronáért, Bécsben.

Annak megállapítása, hogy a felbecsülhetetlen kézirat emléke hogyan merülhetett a feledés homályába, ma már nem lehetséges.

A *Vásárlási Napló* érdekes módon a fent említett levelezés évében újra feltűnt. Ekkor Keszthelyi Ágnes a „*Déri Frigyes gyűjteményének létrejötte*”²⁷ c. munkájában közölt róla egy rövid, néhány mondatos összefoglalást, azonban az erősen vázlatos ismertetésen és az egyiptomi tárgyak adatainak közlésén túl részletesen nem mutatja be a kéziratot. A *Naplót* ebben az időszakban fedezhette fel a már említett Boldog Zoltán is, aki 2008/2009-ben írt tanulmányának²⁸ egyik bekezdésében említi a könyvecskét. Néhány vásárlási adatot ő is közöl az általa „beszerzési naplónak” fordított dokumentumból, de a kézirat részletesebb feldolgozását ő sem végezte el.

A *Vásárlási Napló* végül a Déri Múzeum költözésekor, az Iparművészeti raktár egyik üresnek hitt szekrényéből került újra elő. Megtalálása után hamar nyilvánvalóvá vált, hogy milyen fontos muzeológiai kincsről van szó, így a könyvecskét digitalizáltuk, ezzel párhuzamosan pedig hozzáálltam fordításához, valamint az adatok rendszerezéséhez. Az Antik Gyűjteményre vonatkozó adatok összegyűjtése és publikálása fontos mérföldkő a *Napló* feldolgozásában és a múzeumi közösség előtti bemutatásában.

25 Leltári szám: DF.8.9.

26 A levél kinyomtatott példánya a Déri-gyűjtemény Adattárában található. (Déri Múzeum, Művészeti tár, Iparművészeti gyűjtemény, Adattár).

27 Keszthelyi Ágnes: *Déri Frigyes gyűjteményének létrejötte*. In: A Déri Múzeum Évkönyve 2006. A Déri Múzeum Kiadványai 79. Szerk. Magyar Márta. Debrecen, 2007. 59–69.

28 Boldog Zoltán: *Török fonott pajzs a Déri-gyűjteményből*. In: A Déri Múzeum Évkönyve 2008–2009. A Déri Múzeum Kiadványai 81. Szerk. Magyar Márta. Debrecen, 2009. 25–37.

I.4.1.2. Az „Öskatalógus”

Minden bizonnyal Déri Frigyes műkincsek iránti szeretetének és a személyiségéből fakadó precizitásnak köszönhető, hogy gyűjteményéről részletes Katalógust írt 1921-ben. A könyv érdekessége, hogy a múzeumlapító – a levelezéshez hasonlóan – magyar nyelven írta meg. Egy ekkora terjedelmű írásánál ez azért figyelemre méltó, mert ekkor már közel 50 éve Bécsben élt, így anyanyelvének gyakorlására viszonylag kevés lehetősége adódhatott. Természetesen a *Katalógust* nyelvi szempontból is lektoráltatta, így a szöveg „magyarításában” Zoltai Lajos,²⁹ a debreceni Városi Múzeum szakmai vezetője segédkezett.³⁰

A kötetet, melynek hivatalos címe *A debreczeni Déri Múzeum gyűjteményeinek leírása*, Debrecenben nyomtatták³¹ 1922-ben. Sőregi János, aki ekkor már a Városi Múzeumban dolgozott, röviden így jellemezte a frissen megjelent könyvet 1922. október 26-i napló bejegyzésében:

„Ma láttam először a megjelent Déri-Katalógust... [...] Jó kiállítású könyv, kár, hogy nincsenek képei. Több kötött példány is készült beiktatott tiszta lapokkal. A Bécsben írt szöveg itt-ott dőcögő stílusán mi is sokat javítottunk”³²

A Katalógus 357 nyomtatott oldalt tartalmaz, azonban a kötet ennél kétszer vaskosabb a Sőregi János által említett „tiszta” (vagyis üres) oldalak miatt.

Déri Frigyes gyűjteményének bemutatását 35 fejezetre osztotta fel, és lehetőségeihez mérten igyekezett minden műtárgyról a lehető legpontosabb leírást megadni. Az Antik Gyűjtemény ismertetése az 5., „Görög-római-etruszk korszak” c. fejezetben található. Az ide tartozó tárgyakat további 11 alfejezetbe osztotta:

1. Terrakotta szobrocskák
2. Agyagedények
3. Üvegedények
4. Bronzszobrok
5. Bronzeszközök
6. Ékszerek (Aranyból-ezüstből)
7. Bronzékszerek, tűk, fibulák

29 Zoltai Lajos (1861–1939) helytörténész, muzeológus, etnográfus, a Városi Múzeum szakmai vezetője.

30 Debreceni Napló, DEENK Kézirattár, Ms. 13/3.

31 Nyomtatás: Debreczen szabad királyi város és Tiszántúli Református Egyházkerület Könyvnyomda Vállalata

32 Debreceni Napló, DEENK Kézirattár, Ms. 13/3.

8. Márványszobrok
9. Agyagedények és eszközök
10. Fegyverek
11. Vésett kövek

Az „*Őskatalógus*” nem más, mint az a példány, melyet Déri Frigyes személyes használatra magánál tartott. A kiadvány a kötéssel borított darabok közé tartozik, melyekkel tartalmilag szintén megegyezett – eredetileg. Különlegessége ugyanis abban áll, hogy a tiszta lapokon kéziratos bejegyzések és jelölések találhatók, elsősorban Déri Frigyesről és a Déri Múzeum későbbi igazgatójától, Sőregi Jánostól.

Déri a bejegyzésekkel az 1921 utáni műtárgyvásárlásai adatait rögzítette, hasonló részletességgel, mint a Vásárlási Naplóban, így a gyűjtemény gyarapodását nyomon tudjuk követni a múzeumalapító 1924-ben bekövetkezett haláláig. (Minden bizonnyal az *Őskatalógus-feljegyzéseknek* is köszönhető, hogy nem folytatta a *Vásárlási Naplót*).

A Sőregi-jegyzetek alapvetően két csoportba tartoznak. Az elsőbe sorolhatjuk azokat az adatokat, melyeket az 1924-1925-ös bécsi hagyaték-átvétel során írt be a könyvbe: a leltározási munka jelzeteit, a gépíró által végzett munka dokumentálását stb.

A második csoport a II. világháború idején elrendelt hadi kiürítéssel és a múzeumi veszteségekkel kapcsolatos információkat tartalmazza (1944-1950). A múzeumigazgató így örökölte meg, hogy 1944-ben mely műtárgyakat kellett Budapestre szállítani, illetve ezek közül melyik tűnt el mindörökre a háború forgatagában. A feljegyzések pontosságát és hitelességét levéltári adatokkal sikerült igazolnom. (Lásd: IV. fejezet).

Az *Őskatalógus* létezéséről az elmúlt évtizedekben mindössze néhány múzeumi alkalmazott tudott. Előkerülése Nemes Zoltán Sztélé-kutatásaihoz köthető. A római kori műtárgyra vonatkozó írásos anyag összegyűjtése közben derült ki ugyanis, hogy a könyvet a múzeum egyik páncekszekrényében őrzik. A Történeti Tár vezetőjétől, Krankovics Ilonától engedélyt kaptunk a tanulmányozására, majd a tárvezetőnő nyugdíjazása után a fontos kordokumentum őrzési jogát az Iparművészeti tár kapta meg.

I.4.1.3. A Déri Múzeummal és a gyűjteménnyel kapcsolatos levelezés

A Déri Múzeum 2005-ben, egy budapesti antikvárium árverésén meg tudta szerezni Czakó Elemér, egykori államtitkár levelezésének egy részét.³³

Az 1920. január 4. és 1923. június 13. között született levelek döntő többségét Déri Frigyes írta.³⁴ A téma legtöbbször a múzeumalapítás körüli teendők megbeszélése, illetve a gyűjteménnyel kapcsolatos feladatok egyeztetése volt.

Dolgozatom szempontjából rendkívüli jelentőséggel bírnak ezek a levelek, ugyanis segítségükkel az eddigieknél sokkal pontosabb képet lehet alkotni Déri Frigyes gyűjtőtevékenységéről. Egyrészt a *Vásárlási Napló* és az *Őskatalógus* mellett ezekben a levelekben is találhatunk információkat antik műtárgyak vásárlásáról; másrészt ezeken keresztül jobban megismerhetjük a műgyűjtés és raktározás nehézségeit.

A levelek nyomtatott formában 2011-ben³⁵ és 2012-ben³⁶ jelentek meg. A kézirat nyomtatott formába történő átdolgozását a Déri Múzeum helytörténésze, Korompai Balázs végezte el.

A levelek átfogó múzeumtörténeti feldolgozása a mai napig nem történt meg.

I.4.2. Sőregi János és a Debreceni Napló

I.4.2.1. Sőregi János múzeumi pályája

Sőregi János 1892-ben született Cigándon. Tanulmányait Sárospatakon végezte, majd 1914-ben önkéntesnek jelentkezett a Monarchia hadseregébe. Az első világháborúban (korabeli szóhasználat: a Nagy Háborúban) számos kitüntetést szerzett, 1918-ban főhadnagyként szerelt le. A múzeumi világgal a világháború után került közvetlen kapcsolatba egykori tanárainak köszönhetően. Így ismerkedett meg többek között Györffy Istvánnal,³⁷ akinek ajánlására 1922-ben a debreceni Városi Múzeumba került gyakornoknak Zoltai Lajos mellé.

33 A dokumentum-gyűjtemény 58 darab levelet, valamint két, datálás nélküli feljegyzést tartalmaz.

34 Déri otthona dolgozószobájából bonyolította levelezését. Erre utal, hogy a levelek fejléces papírján szinte minden esetben Déri Frigyes lakcíme szerepel: „*Déri Frigyes Wien VII. Mariahilferstrasse 84.*”

35 Korompai B.: Déri Frigyes levelezése I. rész i.m. 241–254.

36 Korompai Balázs: Déri Frigyes levelezése a Déri Múzeummal kapcsolatban – II. rész. In: A Debreceni Déri Múzeum Évkönyve 2011–2012. A Debreceni Déri Múzeum Kiadványai 83. Szerk. Magyar Márta. Debrecen, 2012. 237–252.

37 Györffy István (1884–1939) etnográfus, múzeumigazgató, egyetemi tanár.

5. ábra: Sőregi János (1892-1982)

Szorgalmának köszönhetően a múzeumi és tudományos előmenetele egyaránt felfelé ívelt. Hamarosan kinevezték segéd múzeumőrnek, 1927-ben ledoktorált (témavezetője Alföldi András volt), majd 1932-ben hivatalos múzeumőr lett. 1936-ban Ecsedi István halála után múzeumigazgatói kinevezést kapott.

A Déri Múzeum vezetését 1950-ig látta el. 1950. január 31-én, feltételezhetően politikai nyomásra³⁸ rendelkezési állományba helyezték, majd május 5-én nyugdíjazták.

Sőregi János múzeumi pályája szorosan összefügg az antik anyaggal is. Mindezt a tanulmányomban részletesen be fogom mutatni.

I.4.2.2. A Debreceni Napló

Sőregi Jánoshoz fiatal korától kezdve közel állt az irodalom minden formája. Szívesen írt verseket, esszéket, tanulmányokat és dalszövegeket, melyek egy részét meg is jelentette iskolai újságokban, napilapokban.³⁹

38 Sőregi János körül már 1948-ban elkezdett fogyni a levegő. Ménes János polgármester és Asztalos Sándor kultúratanácsnok rendszeresen negligálták szakmai kéréseit, javaslatait, és fokozatosan kiszorították Debrecen kulturális életéből. Vö.: Sőregi János Debreceni Naplói és a Déri Múzeum Adattára (Déri Múzeum, Művészeti tár, Iparművészeti gyűjtemény, Adattár).

39 *Sőregi János: Kék könyv – Ifjúkori napló*. Cigánd Város Önkormányzata. Cigánd 2015. 118-119.

A Városi Múzeumba kerülése előtt írt két legfontosabb műve a *Kék könyv*⁴⁰ és a *Harctéri Napló*.⁴¹ Előbbi ifjúkori munkásságának összefoglalója, melyet 18 évesen kezdett el írni. A könyv elsősorban néprajzi és természetjáró tanulmányait tartalmazza, saját képekkel illusztrálva. A Harctéri Naplóban az I. világháború tapasztalatait és harci élményeit örökítette meg.

A naplóírás később is fontos szerepet töltött be életében, ugyanis 1922-ben hozzákezdett a *Debreceni Napló* írásához, melyet egészen 1960-ig folytatott. Az így született, jelenleg 42 ismert kötetet⁴² tartalmazó életmű a magyar kultúrtörténeti kutatások felbecsülhetetlen forrása. Sajnos a naplók sorából számos kötet hiányzik: az 1930. január 1. – 1941. április 30. és az 1942. március 12. – 1944. április 3. között született feljegyzések; valamint az 1956-os napló. Ezek a kötetek jelenleg sem a Déri Múzeum, sem a MNL HBM-i Levéltárában, sem pedig a Debreceni Egyetem Könyvtárában nem találhatók. Bár vannak rá utalások,⁴³ hogy a hiányzó kötetek a Déri Múzeumban vannak/voltak, egyelőre nem találtam minderre bizonyítékot. Mindössze az 1956-ban készült feljegyzésekről sejtjük (szóbeli információk alapján), hogy azokat Sőregi János megsemmisítette a forradalom bukása után.

A *Debreceni Napló* középpontjában a múzeumi munka és a családi élet történései állnak. Sőregi János lelkiismeretes naplóíróként napról napra vezette a feljegyzéseit. Ha módjában állt, a szöveget fotókkal, levelekkel és egyéb korabeli dokumentumok eredeti példányaival egészítette ki. A több ezer oldalas kézirat egyaránt tartalmaz értékes múzeum-, irodalom-, és helytörténeti adatokat, valamint a korszak múzeumi szakembereivel (pl. Györffy István, Fettich Nándor, Hillebrand Jenő, Párducz Mihály, Korek József), művészeivel (pl. Medgyessy Ferenc, Holló László) és irodalmi nagyságaival (pl. Móricz Zsigmond, Oláh Gábor, Gulyás Pál, Baja Mihály, Móricz Pál) folytatott levelezéseket és személyes feljegyzéseket.

A feljegyzések stílusa lebilincselő, az író gondolatmenete tiszta és jól rendszerezett. Teljes mértékben egyet kell értenünk Korompai Gáborné 2007-es leírásával, miszerint „*Sőregi János írásai olvasmányosak, sok-sok apró, de nem jelentéktelen részletre kiterjedőek, helytörténeti és kortörténeti szempontból rendkívül gazdagok.*”⁴⁴

40 *Sőregi János: Kék könyv – Ifjúkori napló.* Cigánd Város Önkormányzata, Cigánd 2015.

41 *Sőregi János: Harctéri Naplóm.* DEENK Kézirattár, Ms. 13/62–79.

42 A mindennapok eseményeit többnyire A4-es méretű spirálfüzetben jegyezte fel.

43 *Korompai Gáborné: Sőregi János hagyatéka a Debreceni Egyetemi Könyvtár Kézirattárában.* In: *A Déri Múzeum Évkönyve 2007.* A Debreceni Déri Múzeum Kiadványai 80. Szerk. Magyar Márta. Debreceni, 2008. 259–262.

44 *Korompai Gáborné: Sőregi János hagyatéka,* i.m. 262.

Az anyag jelentőségét bizonyítja, hogy a Debreceni Egyetemi Könyvtár⁴⁵ megvásárolta a *Debreceni Naplót* más Sőregi kéziratokkal együtt.⁴⁶ Az eredetileg gyorsírással készült naplót Sőregi János 1950-es évek végén rendszerezte:

*„Befejeztem 1922-es Debreceni Naplóm Bevezetőjének leírását. A rendelkezésemre álló eredeti leveleket mellékelem. Egész d.u. és este ezen dolgoztam. Ezt a munkát nagy élvezettel csinálom. Most már következik a gyorsírással napló átírása. Ahol nagyon szűkszavú és emlékezetem nem hagy cserben, a leírást vagy elbeszélést kibővítem. Áldott legyen az az óra, melyben elhatároztam a gyorsírás elsajátítását! Sem harctéri, sem debreceni, sem ásatási s egyéb naplóimat nélküle nem tudtam volna ilyen alaposan megírni. Az átírásokra sok idő kell, de azt hiszem megéri a fáradtságot, mert a magyar életet apró részleteiben örökítem meg.”*⁴⁷

A köteteket több lépésben kapta meg a Könyvtár: az első tétel 1957. december 18-án került átadásra, az utolsó pedig 1969-ben. A kézirat a Debreceni Egyetemi Könyvtár Kézirattári Különgyűjteményébe került, kutathatóságának feltételeiről és egyéb részletekről 1958. május 28-án állapodtak meg a felek.⁴⁸

Dolgozatom megírásában nagymértékben támaszkodtam Sőregi János *Debreceni Naplójára*. A kordokumentum olyan múzeum- és kortörténeti adatokat tartalmaz, melyek más művekben nem találhatók meg, így nélkülözhetetlenek az Antik Gyűjtemény történetének feltárásában. Mivel a szerző nemcsak a múzeumalapítónak volt kortársa és ismerőse, hanem hosszú élete során figyelemmel tudta követni a hagyaték sorsát, így írásaiban megelevenednek azok az események, melyek hatással voltak az anyag sorsára.

Természetesen felmerül a forráskritika kérdése is, hiszen számos alkalommal – főleg személyes érintettség esetén – az írásokban szubjektív elemek is megjelennek. A kéziratba foglaltak hitelességének vizsgálatakor fontos hangsúlyozni, hogy Sőregi János az összes kortörténeti és szakmai állítását igyekezett dokumentumokkal és hivatkozásokkal alátámasztani. Stílusára jellemző a kíméletlen őszinteség, amellyel az eseményekről, a környezetéről és önmagáról is írt. Amennyiben olyan eseményeket örökített meg, aminek valóságtartalmát nem tudta teljes mértékben

45 Jelenleg Debreceni Egyetem Egyetemi és Nemzeti Könyvtár (a továbbiakban DEENK).

46 A könyvtár összesen 84,400. - forintot fizetett Sőregi Jánosnak. *Korompai Gáborné: Sőregi János hagyatéka i.m. 260.*

47 Debreceni Napló, 1958. január 1., DEENK Kézirattár, Ms.13/117.

48 *Korompai Gáborné: Sőregi János hagyatéka i.m. 259–260.*

megítélni, a naplóban jelezte. Mindemellett a kötetek egyik visszatérő eleme azon vágyának hangoztatása, miszerint a feljegyzéseit a jövő történészei használni fogják:

*„Pausanias leírása megerősítette bennem a hitet, hogy az én muzeumban vezetett Naplóim 1930-tól, valamikor értékesek lesznek.”*⁴⁹

Mindezek ismeretében határozott véleményem, hogy a múlt tudatos megszépítése nem feltételezhető a szerzőről. Ha olykor téved is kisebb dolgokban, mindenképpen szavahihető szemtanúnak tekinthető. Az általa megörökített események hitelessége könnyen ellenőrizhető, a kutatómunkám során egyetlen állítását sem kellett megcáfolni.

A Sőregi-hagyaték kutatási lehetőségéért köszönettel tartozom témavezetőmnek, dr. Nemes Zoltánnak, akinek ajánlására a Sőregi-családtól engedélyt kaptam az anyag feldolgozására.

A több ezer oldalas szövegről és a több száz levélről, fotóról és egyéb dokumentumról digitális fényképfelvétel készült, ennek rendszerezése folyamatban van. A *Debreceni Napló* teljes feldolgozása külön kutatócsoport több éves munkáját igényli. A felvételek elkészítéséért és az anyag digitális rendszerezésében nyújtott segítségéért ezúton szeretnék köszönetet mondani id. Kovács Józsefnek.

II. Az Antik Gyűjtemény gyűjtéstörténete

A Déri-féle Antik Gyűjtemény gyűjtéstörténete két nagyobb időszakra bontható szét. Az első szakasz a 19. század utolsó negyedében kezdődhetett és 1910-ig tartott. Ekkor Déri Frigyes elsősorban műkedvelőként vásárolta műtárgyait. Ezt Dankó Imre így fogalmazta meg: „...egyre másra vásárolta a műkereskedők, antiquariusok, régiségkereskedők hozzá hordott tárgyait.”⁵⁰

Pontos információkkal nem rendelkezünk ezekről az évtizedekről, mivel nem maradtak ránk olyan források, amelyekből a gyűjtés részleteit kideríthetnénk. Mindössze egyetlen magánlevelében találunk információt arról, hogy az 1910 előtt vásárolt tárgyakat – melyek között minden bizonnyal

⁴⁹ Debreceni Napló, DEENK Kézirattár, Ms 13/35.

⁵⁰ *Dankó I.: A Dériek és a Déri-gyűjtemények* i.m. 9.

antik műtárgyak is voltak – a stájerországi birtokán található vadászkastélyában helyezte el.⁵¹ Álláspontom szerint ez a műgyűjtői-korszak „rakta le” az Antik Gyűjtemény alapjait is. Déri ugyanis ekkor építette ki szakmai kapcsolatait, illetve számos, ekkor vásárolt műtárgy kerülhetett be később a végleges kollekcióba és az első kiállításba is (ahogyan erre az előző fejezetben is utaltam). Szintén nem dokumentált, hogy pontosan melyik évben indult a műgyűjtés érettebb, második szakasza. Ez minden bizonnyal a felesége halála utáni időszakban kezdődhetett, nem sokkal vadászbirtokának eladása után. A szakmai szempontokat előtérbe helyező, célirányos gyűjtői munka kezdetének legvalószínűbb éve 1912, ugyanis Déri ekkor nyitotta meg *Vásárlási Naplóját*. A gyűjtéstörténet záró évszámának 1924-et tekintem, annak ellenére, hogy az utolsó, feljegyzéssel igazolt antik tárgy 1922-ben került a kollekcióba. A két évvel későbbi dátumot mégis azért tartom pontosabbnak, mert a múzeumalapító egészen halála napjáig a gyűjtemény fejlesztésén és a múzeumszervezésen dolgozott, melyek alapvetően meghatározták a gyűjtési terveket, a raktározást, a restaurálást és az anyag feldolgozásának első lépéseit.

II.1. A vásárlás szempontjai

Ahhoz, hogy minél jobban megérthessük Déri Frigyes műtárgyvásárlási koncepcióját, valamint meg tudjuk becsülni Antik gyűjteményének jelentőségét Magyarország kulturális életében, először érdemes röviden megvizsgálni az újkori, magyar vonatkozású antik műgyűjtés jelenségeit.

Általánosságban elmondható, hogy míg Európa nyugati részén már a 18. században elindult az antik világ örökségének tudományos feldolgozása, addig a magyar gyűjtők és tudósok még csak igen szűk körben ismerték fel ennek a folyamatnak a jelentőségét.⁵² A műgyűjtéshez elegendő pénzzel és megfelelő kapcsolatokkal rendelkező nemesi és polgári rétegek kollekcióiban a klasszikus ókor tárgyai „inkább csak estlegesen, elvétele, a történeti, esztétikai vagy kuriózum-értékük miatt”⁵³ tűntek fel az egyéb műkincsek között. Néhány széles látókörű ember (pl. Fejérváry Gábor, Pulszky Ferenc, Haan Antal) elszigetelt próbálkozásától eltekintve ebben a korszakban gyakorlatilag visszhang nélkül maradt a klasszikus művészeteket és hagyományokat újra felfedező, azokat kutató tudományos forradalom.

51 Korompai B.: Déri Frigyes levelezése, II. rész. i.m. 251.

52 Bővebben: Nagy Árpád Miklós: *Classica Hungarica – A Szépművészeti Múzeum Antik Gyűjteményének első évszázada* (1908 – 2008). Szépművészeti Múzeum, 2013.

53 Szilágyi János György: „Ismerem helyemet” – (A másik Pulszky-életrajz). In: Szirénzene – Ókortudományi tanulmányok, Budapest, 2005. 341.

Nem csodálkozhatunk azon, hogy Wesselényi Polixénia keserű szavai kiábrándító képet festenek a korabeli Magyarország felső köreiről:

„Kivált nekünk, magyaroknak, feltűnőleg kevés ízlésünk és szeretetünk van a szép művek iránt... Hány elegáns és magát legneveltebbnek képzelő társaságban árulja magát el néha ezen tárgyak iránt oly bosszantó s még nevetséges merő tudatlanság is, mely a tudományokat üldöző, könyvtárgyújtogató Omar ajkaira való volt volna!”⁵⁴

A Kiegyezés után valamelyest fokozódott az érdeklődés a klasszikus hagyományok és művészetek iránt, ami a szakemberek munkájában és a közgyűjtemények fejlődésében egyaránt megmutatkozott. 1873-ban – Magyarországon első ízben – közpénzen antik műtárgyakat vásároltak,⁵⁵ az 1896-os Millenniumi törvény pedig rendelkezett a Szépművészeti Múzeum létesítéséről, ahová átkerültek a Nemzeti Múzeumból a klasszikus ókori szobrokról készült másolatok. Arról azonban korántsem volt szakmai megegyezés, hogy az antik műtárgyak esetén a múzeum gyűjtési és kutatási köre mekkora területre terjedjen ki.

Az első nézet szerint a múzeum fókuszában a teljes ókori Mediterráneumnak kell állnia, a másik szakmai vélemény a sokkal szűkebb, kizárólag a görög és római plasztikákat előtérbe helyező koncepciót támogatta. Végül az utóbbi tervezet győzött, és a múzeum Antik-gyűjteményének fő profilja a görög és római plasztikák gyűjtése és bemutatása lett. Ennek megfelelően 1908-ban megérkeztek az első eredeti antik műtárgyak is,⁵⁶ amelyeket 1914-ben egy újabb kollekció követett.⁵⁷ 1934-ben részben az első elgondolás került előtérbe, hiszen az Antik Osztály törvényileg a „nem Kárpát-medencei lelőhelyek” kijelölt gyűjtőhelye lett.⁵⁸ Így már nem csak plasztikák kerültek a gyűjteménybe, hanem az antik világ egyéb tárgyi emlékei is.

Összességében az figyelhető meg, hogy bár lassan elkezdett kiépülni az ókortörténet tanulmányozásának intézményi és szakmai háttere, valamint ezzel párhuzamosan létrejött néhány olyan gyűjtemény, melyben kisebb-nagyobb számban ókori műkincsek is helyet kaptak, a klasszika

54 Wesselényi Polixéniét idézi: Nagy Árpád Miklós: *Classica Hungaricana*. i.m. 23.

55 A hetven darabos, Sayn-Wittgenstein-gyűjteményből származó darabokról van szó. Nagy Árpád Miklós: *Classica Hungaricana*. i.m. 26–27.

56 Paul Arndt, müncheni műkereskedő 135 tételes szobrászati gyűjteménye került megvásárlásra, 80.000 márka értékben. Nagy Árpád Miklós: *Classica Hungaricana*. i.m. 56.

57 Ugyancsak Paul Arndt-től vásárolt, 650 terrakotta szoboról álló műtárgycsoport. Nagy Árpád Miklós: *Classica Hungaricana*. i.m. 23. 225.

58 *Múzsák kertje – a magyar múzeumok születése* (A szöveget gondozta Holló Szilvia Andrea és Gali Ágnes. Pulszky társaság, Budapest, 2002) 48.

archeológiai kutatások és az antik műgyűjtés még gyerekcipőben járt – legalábbis Nyugat-Európával összehasonlítva.

A korszak kultúrtörténeti viszonyai között nehéz magángyűjteményi analógiát találni Déri Frigyes műgyűjtési koncepciójára és Antik gyűjteményére. A műtárgyak számát és kvalitását tekintve talán csak a Haan Antal és a Fejérváry Gábor – Pulszky Ferenc gyűjtőpáros által létrehozott kollekciók állják ki az összehasonlítás próbáját.

Haan Antal (1827 – 1888) festőművész 1850 és 1860 között hozta létre gyűjteményét, elsősorban római műtárgyvásárlások révén. Gyűjtőmunkája tudatos volt, a műkincsek kiválasztásánál esztétikai és tudományos szempontokat egyaránt figyelembe vett. Meghatározott műtárgytípusokat gyűjtött: kisbronzokat, etruszk tárgyakat (pl. bucchero-edényeket) és athéni vázákat (bár feltételezhető, hogy ezeket etruszknak vélte). Fontos megemlíteni, hogy bár elmondása szerint anyagát már a kezdetektől a hazai nagyközönségnek szánta, magyarországi lelőhelyű régiségeket nem vásárolt. 133 műtárgyból álló gyűjteményét 1873-ban vásárolta meg Békés megye, nagyobb részt közadakozásból.⁵⁹

A Fejérváry–Pulszky gyűjtemény alapjait Fejérváry Gábor (1780 – 1951) rakta le, aki az opálbányáiból származó jelentős jövedelmét fordította műtárgyvásárlásra, szakkönyvek gyűjtésére és nyugat-európai tanulmányutakra. Munkáját unokaöccse és örököse, Pulszky Ferenc (1814 – 1897) folytatta, aki a korszak nemzetközileg is elismert múzeumi szakembere és az ókori világ kiváló ismerője volt.

A két gyűjtő által létrehozott kollekció jelentős számú és értékes antik műtárgyat is tartalmazott: elsősorban gemmákat, római kisbronzokat és etruszk tükröket. Pulszky Ferenc végül a teljes gyűjteményt – a feljegyzésektől, régészeti könyvektől és néhány műtárgytól eltekintve – eladta a londoni Phillips cégnek 1868-ban.⁶⁰

Ha az említett két gyűjteményt összevetjük Déri anyagával, természetesen találhatunk hasonlóságokat, de még inkább komoly eltéréseket.

Abban mindhárom gyűjtemény hasonlít, hogy gyűjtőik az antik kultúrára fogékony, ám alapvetően autodidakta személyek voltak. Egyaránt fontosnak tartották a kulturális emlékek megőrzését, a műtárgyaikat pedig a hazai közönség művelődésére is rendelkezésre bocsátották.

59 Bővebben: *Szilágyi János György*: A klasszikus ókori művészet egy 19. századi magyar gyűjtője: Haan Antal. *Ókor* 15. (2016) 1. sz. 87–93.

60 Bővebben: *Szilágyi János György*: „Ismerem helyemet” – (A másik Pulszky-életrajz). In: Szirénzene – Ókortudományi tanulmányok, Budapest, 2005. 340 – 362. és *Szentesi Edit* – *Szilágyi János György*: *Antiquitas Hungarica* – Tanulmányok a Fejérváry-Pulszky-gyűjtemény történetéről. Budapest, 2005.

Az első és legszembetűnőbb különbség a gyűjtemények méretében található. Haan Antal alig másfélszáz darabból álló gyűjteményt hozott létre, Fejérváry Gábor és Pulszky Ferenc pedig egy valamivel több, mint ezer műtárgyat magába foglaló kollekciót alakított ki, melynek azonban csak egy része származott az antikvitás korszakából. Mindezzel szemben Déri Frigyes egy közel 6500 darabos gyűjteményt hagyományozott az utókorra, ami csaknem 400 görög, római és etruszk műkincset tartalmazott.

Ha a gyűjtemények összetételét vizsgáljuk, láthatjuk, hogy mind Haan, mind pedig a Fejérváry-Pulszky gyűjtőpáros pontosan meghatározott műtárgytípusokat vásárolt, így az ókori iparművészet számos szegmense kiszorult érdeklődési körükből. Déri Frigyes viszont nem szabott határt gyűjtőszenvédélyének, így a szakralistól a hétköznapiig, a bronzoktól az üvegeken át a terrakottáig mindenféle és fajta műtárggyal igyekezett bővíteni anyagát. Mindössze egy szempontja volt: a megszerzett darab hitelesen képviselje és mutassa be az antik világ egy szeletét.

Ugyancsak találhatunk eltérést, ha megvizsgáljuk a gyűjtők beszerzési forrásait. Míg ugyanis Haan Antal, Fejérváry Gábor és Pulszky Ferenc kizárólag nyugat-európai régiségkereskedőktől vásárolt, Déri Frigyes – aki természetesen szintén kiváló kapcsolatokkal rendelkezett a Lajtától nyugatra – szívesen és gyakran vásárolt magyarországi régészeti leleteket. (Egyelőre feltételezés, de nem zárható ki, hogy magyar ásatási helyszínről is számos leletegyüttes került a birtokába).

Végezetül mindenképpen szeretném felhívni a figyelmet a gyűjtői célokban és azok megvalósulásában megfigyelhető hatalmas különbségekre. Bár mindhárom gyűjtemény létrehozói fontosnak tartották, hogy anyagukat a köz művelődésére hozzáférhetővé tegyék, a legönzetlenebb hozzáállás Déri Frigyes esetében fedezhető fel. Míg ugyanis Haan Antal elmondása szerint „gyűjteményét kezdettől fogva a hazai közönségnek szánta”,⁶¹ végül pénzért adta azt át Békés megyének. Pulszky Ferenc pedig – az Akadémia kifejezett kérése és vásárlási szándéka ellenére – külföldön értékesítette kollekcióját. Mindezzel szemben Déri nemcsak, hogy ingyen ajándékozta Magyarországnak teljes gyűjteményét, még egy múzeum létrehozásának anyagi támogatására is kötelezettséget vállalt.

Amennyiben tehát szeretnénk meghatározni a Déri-féle Antik gyűjtemény helyét az antikvitás tárgyi emlékeinek magyarországi gyűjtéstörténetében, röviden a következő megállapítást tehetjük: a Déri anyag feltételezhetően mind méretében, mind anyagában a magyar kultúrtörténet legnagyobb és egyik leggazdagabb antik magángyűjteménye.

61 Szilágyi János György: A klasszikus ókori művészet egy 19. századi magyar gyűjtője. i.m. 92.

Ha az eddig leírtak fényében szeretnénk megvizsgálni Déri Frigyes gyűjtői koncepcióját, azt kell feltételeznünk, hogy annak alakításánál magyar magángyűjtői hatásról – esetleg a Haan és a Fejérváry-Pulszky gyűjteményt leszámítva – nem beszélhetünk. A legvalószínűbb, hogy a bécsi kulturális életben aktív Déri inkább a Monarchia fővárosában találkozhatott olyan inspiráló példákkal, melyek segítették az antik műtárgyak gyűjtésében. Erre utalnak azon feljegyzései is, melyek arra utalnak, hogy elsődlegesen a bécsi szakemberekkel állt szoros kapcsolatban, akiknek véleményét számos alkalommal kikérte.⁶²

Az így kialakított műtárgy-gyarárói szempontjait a már említett *Katalógus* Bevezetőjében megismerhetjük, ahol felsorolja és megnevezi az antik-kollekciót alkotó, szerinte legjellegzetesebb tárgytipusokat:

„...sikerült is az antik szobrok, bronzeszközök, sisakok, fegyverek, ékszerek, áldozó eszközök, római terra sigillata, görög-apuliai díszedények, tanagra készítmények csoportjait szakemberek által elismert becsű tárgyakkal felékesíteni.”

Mint látható, Déri Frigyes az antik anyagi kultúrát és művészetet elsődlegesen a görög-római-etruszk és etruszk világgal azonosítja, így elsősorban az ide köthető tárgyakat gyűjtötte. További szempontja volt, hogy a műkincsek segítségével a klasszikus kultúra minél nagyobb részét lefedje ugyanúgy térben, mint időben. Így jöhetett létre az a gazdag kollekció, mely a Szépművészeti Múzeum antik anyaga mellett a második legnagyobb ókortörténeti gyűjteménynek számít Magyarországon.

II.2. Szakmai háttér és tudományos kapcsolatok

Ha kezünkbe vesszük a *Katalógust*, és fellapozzuk az antik műtárgyakat bemutató fejezetét,⁶³ hamar meggyőződhetünk arról, hogy Déri nagy hangsúlyt fektetett antik gyűjteményének minél aprólékosabb és szakszerűbb kialakítására. Ahogyan megfogalmazta:

„Ezen korszak, kimagasló fontossága folytán, a legmélyebb érzellemmel foglalkoztatott...”⁶⁴

⁶² Természetesen eseti jelleggel a budapesti szakértőkkel is kapcsolatban állt, egyes esetekben konzultált is velük.

⁶³ Déri F.: A debreczeni Déri Múzeum gyűjteményeinek leírása i.m. 5. fejezet, Görög-római-etruszk korszak. 59-89.

⁶⁴ Déri F.: A debreczeni Déri Múzeum gyűjteményeinek leírása i.m. 1.

Mivel Déri Frigyes számára kiemelkedően fontos volt gyűjteményének szakmai hitelessége, egy-egy vásárlás előtt, illetve gyűjteményének rendszerezése során gyakran kérte ki történészek, régészek és múzeumi dolgozók véleményét. Az osztrák és magyar szakértőkkel egyaránt kapcsolatban állt, megbízott tudásukban, gyakran támaszkodott szakértő meglátásaikra. Levelezésében és *Katalógusában* számos tudós neve fennmaradt, akik tanácsokkal segítették munkája során.

A görög-római-etruszk tárgyak eredetiségének megítélésére⁶⁵ dr. Fritz Eichlert, a *Kunsthistorisches Museum* antik korral foglalkozó régészét kérte fel. A gyűjtemény legértékesebb darabjai közé tartozó „Ara” oltárkö⁶⁶ és a római sírsztélé⁶⁷ leírását pedig az említett múzeum Antik gyűjteményének igazgatója, dr. Julius Banko készítette el.

A múzeumi szakemberek mellett Déri szívesen konzultált bécsi egyetemi tanárokkal, az antik kort kutató tudósokkal, valamint megbízhatónak ítélt régiségkereskedőkkel. Mivel szakmai véleményükért vagy közbenjárásukért gyakran honoráriumot is fizetett, a *Vásárlási Naplójában* ez a kapcsolatrendszer is nyomon követhető.

A múzeumalapító természetesen a magyarországi tudóstársadalommal is összeköttetésben állt, többeket bevont a műgyűjtés folyamatába is. Közéjük tartozott a Déri Frigyes mellett tudományos titkári feladatokat ellátó Alföldi András,⁶⁸ illetve Wollanka József, a Szépművészeti Múzeum múzeumi őre.

Rajtuk kívül kapcsolatban állt Petrovics Elekkel, a Szépművészeti Múzeum igazgatójával; Ernst Lajos műgyűjtővel; és – bár közvetve⁶⁹ – Láng Nándorral is, a Debreceni Tudományegyetem klasszika-filológia tanárával.

II.3. A műgyűjtést nehezítő körülmények

A korszak legsúlyosabb megpróbáltatásait, melyek jelentősen korlátozták Déri Frigyes műgyűjtésének lehetőségeit, érdemes legalább vázlatosan bemutatni. Az így megvilágított perspektívából ugyanis egy olyan gyűjtő profilja rajzolódik ki, aki dacolva a rendkívül nehéz kül- és belpolitikai viszonyokkal, a pénzügyi problémákkal, valamint a bürokrácia útvesztőivel, tűzvén-
vízen át kitartott elhatározása mellett.

65 Déri F.: A debreczeni Déri Múzeum gyűjteményeinek leírása i.m. 59.

66 Leltári szám: DF.5.VIII.12.

67 Leltári szám DF.5.VIII.13.

68 A Déri mellett végzett munkájáról bővebben lásd Alföldi András három oldalas levelét: *Korompai B.*: Déri Frigyes levelezése, I. rész. i.m. 244.

69 1921. március 15., Déri Frigyes levele Czakó Elemérnek. *Korompai B.*: Déri Frigyes levelezése, I. rész. i.m. 249.

A gyűjtemény fejlesztését leginkább megnehezítő esemény a céltudatos gyűjtőmunka megkezdése után alig két évvel kirobbant Nagy Háború volt. Az 1914 – 1918 közötti hadi- és politikai események egyaránt hatással voltak a műtárgypiacra és a kereskedelmi kapcsolatokra.

A háborút követően a Monarchia felbomlott, és létrejöttek a nemzetállamok. Arról nincsenek konkrét adataink, hogy Déri Frigyes kapcsolati hálózata ennek következtében tovább sérült-e (feltételezhetően igen), azonban a bevételei, így a műtárgyvásárlásra fordítható összegek, mindenképpen veszélybe kerültek. Ennek többek között az volt az oka, hogy immár három országban is vagyonadót kellett fizetnie:

„Február végén befizettem Ausztriába vagyonadómat 3 milliót, Csehországban⁷⁰ épp annyit fognak követelni. Budapesten lefoglaltak a betéteimből körül. 2,5 milliót.”⁷¹

A bevételek csökkenése mellett a hivatalos fizetőeszköz (korona) is romlásnak indult:

„...a magy. valuta egyre emelkedik, az osztr. pedig folytonosan süllyed.”⁷²

„...pénzügyünk összeomlása folytán egyre fenyegetnek és minden éberségemet követelik, hogy saját üzemeim ebben a válságos helyzetben ha csonkítva is de életképesen maradjanak...”⁷³

Ha mindezekhez a külső nehézségekhez hozzávesszük a műtárgyak felkutatásának egész embert kívánó feladatát; a kollekciót bemutató, részletes *Katalógus* megírásának szellemi fáradalmait; valamint a múzeumalapítás körüli adminisztratív bonyodalmakat, nem csodálkozhatunk azon, hogy a közel hetven éves Déri Frigyes egészségét kikezdte a folyamatos munka és aggodalom. A helyzet komolyságát mutatja, hogy 1920 novembere és 1923 júniusa között legalább hat olyan esetről tudunk, amikor betegség vagy szellemi kimerültség nehezítette munkáját, illetve akadályozta utazását. (Déri, amit csak lehetett, szeretett személyesen intézni, akár műtárgyvásárlásról, akár ügyintézésről volt szó. Idős kora ellenére megőrizte aktivitását, és többször járt Magyarországon is az 1920-as években).

70 Déri selyemgyárai cseh területeken voltak. Lásd: 1921. szeptember 26. Déri Frigyes levele Czákó Elemérnek. *Korompai B.*: Déri Frigyes levelezése, II. rész. i.m. 241.

71 1921. március 15. Déri Frigyes levele Czákó Elemérnek *Korompai B.*: Déri Frigyes levelezése, I. rész. i.m. 249.

72 1921. június 20. Déri Frigyes levele Czákó Elemérnek, melyben az öccse (Déri Miksa) által átíratott hadi kötvények és hadikölcsönök ügyében ír. *Korompai B.*: Déri Frigyes levelezése, II. rész. i.m. 237.

73 1921. szeptember 26. Déri Frigyes levele Czákó Elemérnek. *Korompai B.*: Déri Frigyes levelezése, II. rész. i.m. 241.

„...az egészségi állapotom már másnap, hogy Alföldy⁷⁴ doktor elutazott, rosszabbodott és most erősebb lázam is van.”⁷⁵

„Fáradt vagyok a sok munkától, de a katalogizálást nem akarom halasztani. Annak befejezése után egy kis pihenésre fogok gondolni, talán csak elbirom még addig”⁷⁶

„...mivel az idegrendszerem nem a legjobb állapotban van s magamnak semmiféle vágyódásom sincsen az ünnepeltetésre, kérek, legyél szíves a debreczenieket megkérni arra, hogy odaérkezésem alkalmából ne rendezzenek ünnepélyes fogadtatást, vagy bankettezést.”⁷⁷

„Péntek este 12-én támadt meg egy komolyabb bélbajféle lázzal. Azóta hála Istennek már jobban vagyok és a röntgen átvilágítás nem valami komolyabb gyuladást konstatálhatott.”⁷⁸

„...egészségi állapotom most nem engedi hogy Pestre utazzak.”⁷⁹

„Üdülésem Gasteinben⁸⁰ csorbitva lett az által, hogy spanyol betegség lázzal és tüdőhuruttal megtámadt.”⁸¹

Déri Frigyes mindezek ellenére nem hátrált meg az előtte tornyosuló feladatoktól, és egészen haláláig folyamatosan dolgozott gyűjteményének fejlesztésén. Kitartásának köszönhetően a *Katalógus Bevezetőjében* szerényen, de büszkén és elégedetten írhatta gyűjteményéről:

„...leirt gyűjtemény nem állhat versenybe, sem nem hasonlítható valamely fővárosi múzeum évszázadok, évtizedek óta gyűjtött országos kincseivel, de ha kis arányban, mégis magában foglal olyan tárgyakat is, melyek neves múzeumi szakemberek nyilatkozatai szerint, méltónak tekinthetők akár a legelőkelőbb múzeumok gyűjteménytárgyaihoz.”⁸²

74 Alföldi Andrásról van szó, aki egyfajta tudományos titkári feladatokat látott el Déri Frigyes mellett.

75 1920. november 21., Déri Frigyes levele Czakó Elemérnek. *Korompai B.*: Déri Frigyes levelezése, I. rész. i.m. 244.

76 1921. március 15. Déri Frigyes levele Czakó Elemérnek. *Korompai B.*: Déri Frigyes levelezése, I. rész. i.m. 249.

77 1921. április 7. Déri Frigyes levele Czakó Elemérnek. *Korompai B.*: Déri Frigyes levelezése, I. rész. i.m. 252

78 1921. augusztus 22. Déri Frigyes levele Czakó Elemérnek. *Korompai B.*: Déri Frigyes levelezése, II. rész. i.m. 239.

79 1922. október 26. 1921. szeptember 26. Déri Frigyes levele Czakó Elemérnek. *Korompai B.*: Déri Frigyes levelezése, II. rész. i.m. 246.

80 Déri Frigyes gyakran utazott az osztrák fürdővárosba, Bad Gasteinbe, minden bizonnyal egészségügyi kúrára.

81 1923. június 13. Déri Frigyes levele Czakó Elemérnek. *Korompai B.*: Déri Frigyes levelezése, II. rész. i.m. 249.

82 *Déri F.*: A debreczeni Déri Múzeum gyűjteményeinek leírása i.m. 1.

II.4. Az antik műtárgyak rekonstruálható gyűjtéstörténete Déri Frigyes feljegyzései alapján

A Déri által rögzített adatok és a magánlevelekben itt-ott megbúvó információtöredékek összegyűjtése lehetővé teszi számunkra, hogy megismerjük Déri Frigyes 1912 – 1924 közötti gyűjtőmunkáját, kapcsolati hálózatát, az antik tárgyak származási helyét és a vásárlásokra fordított összegek nagyságát. Az így rendszerezett adatok kivonata az *I. Mellékletben* található, ami a következő információkat tartalmazza:

- Vásárlás időpontja
- Eladó és címe
- Vásárolt műtárgy megnevezése és leírása
- Vételár
- A vásárláshoz kapcsolódó egyéb megjegyzések

II.4.1. A vásárlási alkalmak kronológiája

Feljegyzéseinek köszönhetően szinte napra pontosan nyomon tudjuk követni, hogy Déri Frigyes mikor szerzett meg egy-egy újabb antik műtárgyat gyűjteményébe.

A tudatos gyűjteményfejlesztés elkezdése után az első műkincset (egy római bronzfejet) 1912. október 12-én vásárolta Wilhelm Trinks-től. A tudomásunk szerint utoljára megszerzett antik tárgy egy gladiátort ábrázoló bronz kisplasztika volt, melyet Windisch-Graetz hercegtől vásárolt 1922 végén.

Megfigyelhető, hogy Déri az Antik Gyűjtemény fejlesztését folyamatosan napirenden tartotta, még a Nagy Háború idején is megtalálta a módot, hogy újabb és újabb görög, római vagy etruszk anyagot vásároljon. Igaz, ha jobban megvizsgáljuk az 1914-1918-as beszerzési alkalmakat, és utána összevetjük a vásárolt műtárgyak mennyiségével, feltűnő, hogy mennyire visszaeshetett a műtárgyak forgalma a világháború előtti és utáni időszakhoz képest.

6. ábra: Déry Frigyes antik művásárlásait bemutató grafikon

A grafikonon ábrázolt adatok vitathatatlanul kimutatják, hogy az I. világháború nagymértékben hatással volt az antik műtárgypiacra – legalábbis a legális szegmensére. (Bár a rendelkezésünkre álló adatok gyakran csak közvetettek, de feltételezhető,⁸³ hogy a Monarchia csapatai a megszállt balkáni területeken található ókori és egyéb műkincseket szakemberek irányításával összegyűjtötték és elszállították. Így kerülhetett például Bécsbe a már említett Római sztélé, amelyet később Déry Frigyes megvásárolt.)

A háború előtti időszakban (1912. október – 1914. április) Dérynek még egyértelműen számos lehetősége voltak műtárgyak vásárlására, ami meg is mutatkozik mind a vásárlási alkalmak, mind pedig a megszerzett darabok számában.

A harci cselekmények megindulása után (1914 – 1915 között) Déry Frigyes egyre kevesebb antik műkincshez jutott hozzá, ami azt bizonyítja, hogy a kereskedelmi kapcsolatok és az üzleti utazások lehetőségei jelentősen beszűkültek. Ezt igazolja az a tény is, hogy 1914-et követően Déry egyetlen eset kivételével csak Bécsben vásárolt.

Az 1916-os évben látszólag újra fellendült az ókori tárgyak piaca, aminek okairól egyelőre csak találgathatunk. Elképzelhető, hogy az év első felében a részleges hadi sikerek⁸⁴ kellő optimizmusra adhattak okot ahhoz, hogy az emberek – így Déry Frigyes is – vagyonuk egy részét újra

83 Déry *Vásárlási Naplójában* találhatóak „diszkrét” bejegyzések az első világháború időszakából, melyek csak a vásárlás tényét és a tárgy megnevezését tartalmazzák – személyes adatokat nem. Ez abból a szempontból nem meglepő, hogy a megszállt területeken eltűnt műtárgyak egy része rövid időn belül (mondhatni: törvényszerűen) feltűnik a műtárgypicon.

84 1915. évi gorlicei áttörés és győzelem még érződő hatása; Szerbia, Montenegró és Albánia megszállása; a dél-tiroli offenzíva kezdeti sikerei.

műkincsekbe fektessék.⁸⁵ Ugyanakkor 1916. második felének katasztrofális háborús eseményei⁸⁶ sokakat készíthetett arra, hogy lehető legtöbb ingóságukat pénzzé tegyék, hiszen a Monarchia nagyon közel sodródott a katonai összeomláshoz. Így feltűnhetett sok olyan antik tárgy is a műtárgypiacon, amelyekről békeidőben biztosan nem váltak volna meg korábbi tulajdonosaik. (Déri 1916-os tárgyvásárlásainak hátterében természetesen más, hivatalos és magántermészetű okok is húzódnak).

Az 1917-es évben újra visszaeshetett az antik műkincsek kereskedelme, hiszen Déri mindössze három tételt vásárolt, aminek során hat műtárgy került birtokába.

1918-ban újabb fellendülés volt tapasztalható – legalábbis múzeumalapítónk gyűjtőmunkájában. A kiugróan sok műtárgy vásárlása mögött meghúzódó okokról újra csak találgathatunk. A legvalószínűbb, hogy 1916-hoz hasonlóan, a Monarchia bukásának küszöbén, egyre többen próbáltak pénzhez jutni, így megpróbálták eladni a még tulajdonukban lévő értékesebb (vagy értékesnek gondolt) tárgyakat.

1918 után Déri Frigyes gyakorlatilag alig vásárolt antik műtárgyakat, 1920 után mindössze két ókori görög-római alkotás megvételéről vannak információink.⁸⁷ Ebben minden bizonnyal nagy szerepük volt a már említett gazdasági és politikai hatásoknak, ugyanis a pénzügyi és a megváltozott hazai és nemzetközi helyzet egyre kevésbé kedvezett a nyugodt gyűjteménygyarapítási tevékenységnek.

II.4.2. Beszerzési források: régiségboltok, kereskedők, magángyűjtemények

Déri Frigyes antik műgyűjtésének vizsgálata közben felmerült a kérdés, hogy a múzeumalapító kapcsolatban állt-e olyan műkereskedői hálózattal, mely elsődleges, gyakorlatilag kizárólagos beszerzési forrásként szolgált a görög, római és etruszk műkincsek gyűjtése során, vagy éppen ezzel szemben bárholonnan és bárkitől, mintegy ad hoc jelleggel vásárolta az antik kor emlékeit.

A felvetés már csak azért is releváns, mert más műtárgycsoportjainak építésénél szembetűnőek azok az üzleti kapcsolatok, melyek Dérit a régiségkereskedelem különböző szegmenseit jelentős részben uraló szereplőkkel összekötötte. Így például előszeretettel vásárolta a könyveket és okleveleket

85 Ezt támaszthatja alá az a tény, hogy a vásárlások döntő többsége tavasszal (április-május) történt, amikor még bizakodni lehetett a háború sikeres befejezésében.

86 Bruszilov-offenzíva megindulása a keleti fronton; olasz áttörés az Isonzónál; Román hadüzenet és betörés Erdélyben; dél-tiroli offenzíva elakadása.

87 Adatok: 1920. november 7., Alföldi András levele. *Korompai B.*: Déri Frigyes levelezése, II. rész. i.m. 244.

Lantos Adolfnál,⁸⁸ a metszeteket és grafikákat Albert Kendénél,⁸⁹ a japán iparművészeti tárgyakat pedig a bécsi *Au Mikado*⁹⁰ boltban.

Déri feljegyzéseit elemezve legelőször azt igyekeztem meghatározni, hogy a múzeumalapító az Antik gyűjtemény anyagát mely személyektől és régiségboltokból szerezte be. (A teljes névsort a tanulmány végén olvasható *Melléklet* tartalmazza).

Ha figyelmesen megvizsgáljuk a *Vásárlási Napló* adatait, egyből szembetűnik, hogy a megszerzett görög-római-etruszk tárgyak többsége Bécs valamelyik régiségkereskedéséből vagy ismertebb aukcióházából származik. Déri egészen kiváló kapcsolatokat ápolt a város meghatározó műkincskereskedőivel, sok esetben állandó kedvezményt is kapott boltjaikban. A vizsgált korszakban rendszeresen vásárolt antik műtárgyakat többek között *Wilhelm Trinkstöl* (1912 és 1916 között 13 alkalommal), a *J. Glückselig & Sohn-nál* (1913-ban háromszor), a *Dorotheum* aukcióházban (négy alkalommal) és gyakran megfordult a *Brüder Eggernél* is (1913 és 1919 között 12 alkalommal).

Déri Frigyes kötődése Bécshez érthető, hiszen ebben a városban élt ifjúkora óta. Érdekesség, hogy a boltok mindegyike a belvárosban, az I. kerületben helyezkedett el, egymástól alig néhány száz méterre és mindössze egy rövid sétányira Déri Mariahilfer Strasse-i lakásától. Az épületek egyébként ma is megtalálhatók a városközpontban.

Múzeumalapítónk ugyancsak kapcsolatban állt müncheni régiségkereskedőkkel is, például *Josef Grügerrel*, *Dr. Jacob Hirsch-sel* és *Hugo Helbinggel*. Feljegyzéseiből kiderül, hogy több alkalommal, személyesen kereste fel őket. Déri precizítására jellemző, hogy a Münchenben kötött üzletek során a vételárat ugyan márkában rögzítette, de mellette mindig feltüntette, hogy ez az összeg aktuálisan mennyi osztrák koronának felelt meg. Mindenképpen meg kell jegyeznünk azt is, hogy Antik Gyűjteményének legértékesebb darabjai közül számos Münchenből származik: az *apuliai* vázák, a Ptolemaiosz-kori *amforikoszok*, a római *tripusz*, valamint az etruszk tör.

Bécsen és Münchenen kívül Déri Frigyes főleg a Monarchia területén vásárolt antik tárgyakat. A *Vásárlási Naplóban* olvasható feljegyzések szerint sikeres üzleteket kötött Budapesten, Grazban,

88 Lantos Adolf (1875 – 1942) könyvkereskedő, könyvkiadó, antikvárius. „*A Lantos Rt. tudományos antikváriuma a ritka és értékes művek egyik leggazdagabb fővárosi raktárkészlete fölött rendelkezett.*” (<https://galeriasavaria.hu/muveszek/lantos-adolf/> Letöltés: 2022. 01. 19.)

89 Albert Kende (1872 – 1942) erdélyi műkereskedő család sarja volt. Bécsben volt üzlete, ahol nem csak képzőművészeti alkotásokkal kereskedett, hanem teljes gyűjtemények aukcióját is vállalta. Az ő nevéhez fűződik például Sigmund Freud hagyatékának felvásárlása és árverése is.

90 Viszonylag kevés információ maradt fent erről az üzletről, de azt tudjuk, hogy távol-keleti tárgyak forgalmazásával is foglalkozott. a bolt rangját jelzi, hogy a híres kelet-szakértő, Heinrich von Siebold (1852-1908) halála után a japán műtárgy-gyűjteményét is ők vásárolták fel.

Salzburgban és Karlsbadban is. Utóbbi helyszínen az ismert régiségkereskedőtől, *H.O.Miethketől* vásárolt három *tanagra* szobrocskát 1913. június 6-án.

A Monarchia és Németország területén kívül Déri Frigyes mindössze egyetlen alkalommal gyarapította Antik Gyűjteményét, még hozzá Konstantinápolyban. Bár a dokumentumok nem szólnak róla, de feltételezhető, hogy megbízott útján bonyolította le az üzletet 1914. április 7-én, a Nagy Háború előestéjén. Az eladó *S. Alfandari* volt, akitől különböző kisebb antik használati eszközöket (*fibulákat*, egy *strigilis*-t, *csészéket*, stb.) szerzett meg.

Déri Antik Gyűjteményébe olyan darabok is bekerültek, amelyeket feltételezhetően magángyűjteményekből vásárolt, a régiségboltok közvetítő szerepének kihagyásával. Magángyűjtőkre utalhatnak például azok a *Vásárlási Naplóban* feljegyzett nevek, amelyek mellett valamilyen civil foglalkozás is fel van tüntetve (pl. *Karl Thill*, kereskedelmi tanácsos – Bécs; *Hoffmann* tanár úr – Baden), illetve az egyértelműen arisztokrata eredetű családnevek. Utóbbiak közé tartozik például Déri Frigyes társadalmilag legrangosabb pozícióban lévő kapcsolata, *Ernst Windisch-Graetz* herceg, akitől 1918-ban két alkalommal is vásárolt antik műtárgyat. Egyébként Dérinek az arisztokráciával történő üzletkötésekről nem mindig volt pozitív tapasztalata:

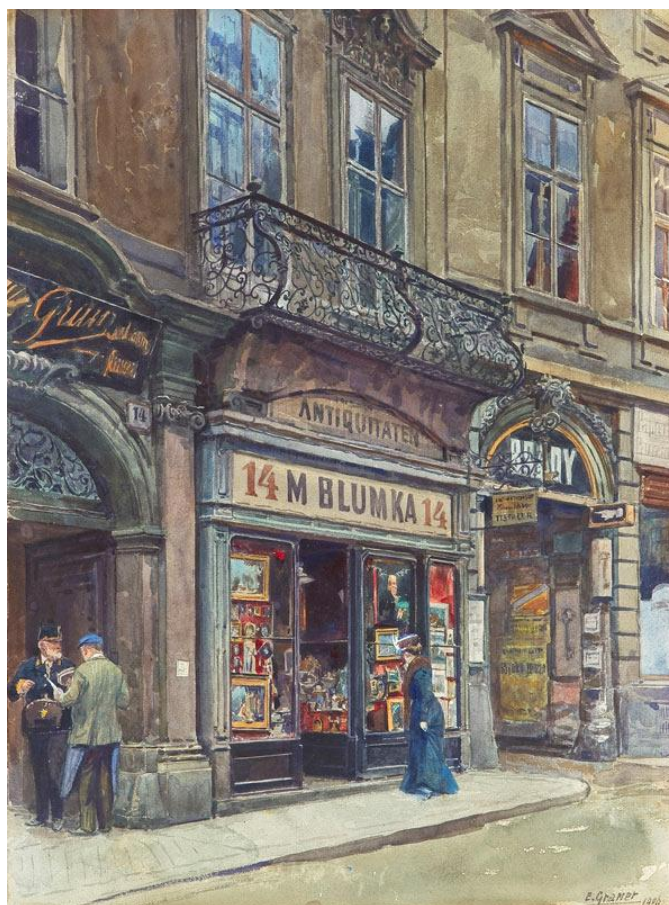
„...úgy látom aristokratáink tulajdonában lévő műtárgyakat fantasztikusan nagyra becsülik és én nem szeretnék olyan helyzetbe jönni, hogy pláne mint régiségkereskedő alkuba menjek bele, vagy meg nem felelő tárgyakat előzékenységi kényszer helyzetben vásároljak.”⁹¹

Érdemes ugyanakkor a *Mellékletben* szereplő 26 személy és/vagy régiségkereskedés közül melyek azok, akiktől/ahonnan Déri Frigyes **kizárólag** csak ókori műtárgyakat vásárolt. A *Vásárlási Napló* újabb áttanulmányozása során kiderült, hogy múzeumalapítónknak mindössze 13 ilyen beszerzési forrása volt. Az alaposabb elemzés azonban kimutatta, hogy a *Naplóban* nevesített görög-római-etruszk anyag döntő többsége (közel 70%) kivétel nélkül ettől a 13 forrástól származik. Ez egyértelműen bizonyítja, hogy *Antik-gyűjteményének* fejlesztése közben Déri (a korábban említett műtárgycsoportokhoz hasonlóan) tudatos gyűjteményépítést folytatott, és viszonylag csekély mértékben támaszkodott ötletszerű vásárlásokra.

A „Tizenhármak” között található: *Wilhem Trinks*, *Dr. F. Walla*, *Moses Blumka*, *Brüder Egger*, *D. Kállai*, *Nicolaus von Scanari*, *Dr. H. Sekler*, *Ernst Windisch-Graetz*, *Lukecics (?)*, *Ernst von Herzfelder*, *Albert Pollak*, *Maulner (Mautner?)*, *S. Alfandari*.

91 1921. augusztus 22. Déri Frigyes levele Czakó Elemérnek *Korompai Balázs*: Déri Frigyes levelezése, II. rész. i.m. 239.

Látható, hogy a névsorban egyaránt szerepelnek ismert és viszonylag ismeretlen eladók/üzletek is. A Monarchia-szerte ismertek közé tartoztak például *Moses Blumka*,⁹² a *Brüder Egger* (Egger testvérek),⁹³ *Albert Pollak*⁹⁴ és a néhai *Wilhelm Trinks*⁹⁵ régiségboltjai.

7. ábra: Moses Blumka régiségkereskedése
(Ernst Garner: *Die Weihburggasse in Wien*)⁹⁶

-
- 92 Moses Blumka (1855 – 1918) ismert bécsi régiségkereskedő család tagja. Halála után utódai tovább folytatták a műkereskedést. A fokozódó zsidóüldözés elől menekülve Leopold Blumka 1939-ben New Yorkba (Manhattan) telepítette a céget, ami a mai napig ott működik (Blumka Gallery).
- 93 Egger Sámuel fiai, Henrik, Dávid és ifj. Sámuel Budapesten és Bécsben egyaránt foglalkoztak műkereskedelemmel. Bécsi üzletüket, melyben Déri Frigyes számos alkalommal megfordult, 1856-ban alapították. Nem csak műkereskedők voltak, hanem sikeres ötvösművészek is. Henrik és Dávid alkotásai a mai napig megtekinthetők pl. az Iparművészeti Múzeumban.
- 94 Albert Pollak (1833 – 1931) volt az első zsidó személy, aki Salzburgban megkapta a letelepedési engedélyt és az állampolgárságot. Közismert és befolyásos régiségkereskedő volt. Jó kapcsolatot ápol a császári családdal is, Ferenc Ferdinánd személyes beszállítója volt. Ennek köszönhetően megszerezte a „kuk Hofantiquar” címet.
- 95 Wilhelm Trinks (1841 – 1907) elsősorban pénz- és érmekereskedőként volt híres (erre utal üzletének címe is: *(Münzen- und Medaillen-Handlung Wilhelm Trinks)*), azonban Déri feljegyzési egyértelműen bizonyítják, hogy egykori régiségkereskedésében más jellegű műkincseket is lehetett vásárolni. (Vagy legalábbis örökösei bővítették a bolt kínálatát).
- 96 Forrás: commons.wikimedia.org/wiki/File:Graner_%E2%80%93_Moses_Blumka_shop_Vienna_1906.jpg Letöltés: 2021.01.19. A festményről készült fotó hitelességét megerősíti: www.derstandard.at/story/2000010787716/sequenz-des-wiener-kunsthands. Letöltés: 2021.01.19.

II.4.3. Tételek, műtárgyleírások, azonosítás, rendszerezés és származási hely kutatása

A *Vásárlási Napló* feljegyzéseiben részletes leírást kapunk a vásárolt tételek nagyságáról és darabszámáról. Néhány alkalommal Déri teljes ásatási leletegyüttesekhez is hozzájutott, ezekben az esetekben viszont a műtárgyak számát sajnos nem jegyezte fel. Feltételezhető, hogy a IX. fejezetben szereplő agyagedények és eszközök közül a Pannóniai eredetű (főleg Szombathely térségéből származó) tárgyak ásatásokról kerültek a bécsi műtárgypiacra.

Annyi mindenesetre nagy biztonsággal megállapítható, hogy Déri Frigyes 1912-1924 között hozzávetőlegesen 242 antik műtárgyat és 9 tárgy együttest vásárolt kollekciója számára, melyeket a már meglévőkkel egészített ki. Annak megállapítása, hogy a *Vásárlási Naplóban* feljegyzett tárgyak közül pontosan melyik azonosítható a *Katalógus* tárgyleírásai alapján, nem könnyű, mivel a *Naplóban* sajnos nem találhatók részletes tárgyleírások. A legtöbb esetben mindössze csak a tárgytipusok megnevezéseivel találkozunk, így a műtárgyak pontos azonosítása sok esetben nem lehetséges.⁹⁷

Ugyanakkor számos – elsősorban ritka vagy jellegzetes ismertetőjeggyel rendelkező – tárgyat még most is fel lehet ismerni a *Vásárlási Napló*, az *Őskatalógus* vagy a levelezés adatai alapján, köztük például azokat a legértékesebb tárgyakat is, amelyeket Déri Frigyes az 5. fejezet *Bevezetőjében* említ.⁹⁸ (Lásd: Melléklet II.)

A múzeum alapításakor 386 műtárgyat tartalmazó görög-római-etruszk anyag rendszerezését Déri műtárgy- és anyagtipusonként végezte, emellett nagy hangsúlyt fektetett a lelőhelyek lehető legpontosabb meghatározására is. Ahogyan az 5. fejezet bevezetőjében is fogalmazott:

„Legnagyobb részt magyarországi lelőhelyekről van szó: Brigetium (Ó-Szőny), Duna-Pentele, Szombathely, Ruszt és Ercsi vidékéről”⁹⁹

A lelőhelyek vagy származási helyek megállapítása azért is fontos, mert csak így ismerhetjük meg a maga teljességében ezt a rendkívül változatos anyagot. A következő táblázat a *Katalógus* alfejezeteinek megnevezését, az abban található tárgyak számát és a valószínűsíthető származási helyüket tartalmazza. A Déri Frigyes által megadott származási helyek listáját Szilágyi János György meghatározásaival egészítettem vagy javítottam ki.

97 A tárgyak azonosítása során ez főleg akkor okoz gondot, amikor ugyanolyan tárgytypusból egyszerre több került a gyűjteménybe.

98 Görög-apúliai kőedények; tanagra szobrocskák; görög bronzsisak; rövid kard hüvellyel; római tripus; etruszk bronztükrök; etruszk áldozóedény; „görögruhás” női alak szobrocskája.

99 Déri F.: A debreczeni Déri Múzeum gyűjteményeinek leírása i.m. 59.

Alfejezet	darabszám	Eddig azonosított származási helyek
I. Terrakotta szobrocskák	11	Tanagra; Hellász; Dél-Itália
II. Agyagedények	20	Dél-Itália; Apulia; Etruria; Attika; Korinthusz; Hellász; Gallia; Pannónia (?)
III. Üvegedények	23	Egyiptom; Szíria; Pannónia (Brigetio; Győr környéke; Ercsi; és a provincia egyéb területei)
IV. Bronzszobrok	17	Etruria; Itália; Kis-Ázsia; Pannónia; Illirikum; Trákia vagy Moesia; Potaissza
V. Bronzeszközök	28	Etruria; Itália; Pannónia; Brigetio; Küpros
VI. Ékszerek	54	Itália; Hellász; Dácia; Intercisa (Pannónia)
VII. Bronzékszerek, tűk, fibulák	64	Pannónia; Noricum; Potaissza (Dácia)
VIII. Márványszobrok, emlékkövek	19	Szíria; Hellász; Pannónia; Apollónia (Illíria); Itália
IX. Agyagedények és eszközök	37	Pannónia (Intercisa, Savaria, Brigetio); Noricum
X. Fegyverek	4	Korinthusz; Savaria
XI. „Véselt kövek” (gemmák)	109	Pannónia (?)

II.4.4. A tárgyak vételára

Általánosságban elmondható, hogy a tárgyvásárlásra fordított összegek tekintetében ritkán fedezhető fel jellemző tendencia, hiszen a műtárgy-kereskedelemben az egyes tárgyak vételárát mindig számos tényező befolyásolja: a beszerzés nehézsége; a ritkaság; az igazolható eredet; a tárgy állapota; az aukciók ártorzító hatása; stb. Emiatt minden műkincs esetén egyedi árakról beszélhetünk. Azonban, ha alaposan megvizsgáljuk Déri Frigyes kiadásait, mégis érdekes összefüggésekre figyelhetünk fel.

Egyrészt a műtárgyvásárlásra fordított összegek arányában látható egyfajta műtárgypiaci hullámváz, amit a Nagy Háború okozott. 1913-ban, az utolsó békeévben átlagosan 281 koronát fizetett egy-egy

antik tárgyért. 1914-ben már csak 91-et, 1915 pedig mindössze 78-at. Az 1913-as érték csak 1918-ban állt helyre (287 korona/tárgy).

A feljegyzések alapján szintén nyomon követhető a háború utáni pénzromlás és infláció hatása. Az I. sz. Mellékletben kitűnik, hogy 1913 – 1917 között Déri alkalmanként maximum néhány száz korona értékben kötött üzleteket, ennél többet nagyon ritkán adott ki. 1918-tól azonban már egyre többször fizetett egy-egy görög, római vagy etruszk tárgyért több ezer koronát. A vásárlási „rekordot” az 1922-ban megszerzett bronz gladiátorfigura tartja 272.800 koronával. Az átlagérték hasonlóan változott. Mint láthattuk, 1913-ban átlagosan 281 koronát fizetett darabonként az antik műkincsekért, 1919-ben már 1065-öt, 1922-ben pedig 104.933-at.¹⁰⁰

II.4.5. Másolatok és hamisítványok a gyűjteményben

„[...] olyan gyűjtemény, legyen az nyilvános vagy magán, amelyben hamisítványok nincsenek, vagy nem voltak, nem létezik; olyan gyűjtő, vagy múzeumi tisztviselő, akit egyszer vagy többször életében rá ne szedtek volna, szintén nincsen, sőt azt lehet mondani, hogy mentől nevezetesebb az a gyűjtemény, mentől világhírűbb, mentől több pénzt fordítottak reája és mennél ismeretesebb a gyűjtemény, annál valószínűbb, hogy benne valóságos remekei a hamisítványoknak voltak és vannak.”¹⁰¹

Radisics Jenő 1906-ban megfogalmazott gondolatai a Déri-gyűjtemény görög-római-etruszk anyagát tekintve is igazak. Ez természetesen nem meglepő, hiszen ahol kereslet van, ott mindig lesz kínálat is:

„A XIX. század elején, amikor a múzeumok keletkeztek és az antik görög és római tárgyakat kezdték gyűjteni, a hamisítók főleg ezekre adták magukat.”¹⁰²

A hamisítványok gyűjteményen belül történő „meglapulása” hosszú évtizedekig nem volt nyilvánvaló - bár a Déri-hagyatékot Bécsben átvevő Sőregi János már gyanakodott egyes műtárgycsoportok valós értékére vonatkozóan.¹⁰³ A kollekcióban található hamisítványok felkutatását és azonosítását végül Szilágyi János György kezdte el 1957-1958-ben.

100 Utóbbi összeget óvatosan kell kezelni, mert ebben az évben mindössze három tárgyat vásárolt. Ugyanakkor még így is több tízezer koronás tételekről beszélünk.

101 Radisics Jenő: Hamisított régiségek (Szabad előadás). Az átirat megjelent: Művészet, V. (1906) 5. sz. 291–302.

102 Uo.

103 Kovács J. D.: „Kérem tudatni” i.m.

A neves ókortudóst az 1956-os szerepvállalása¹⁰⁴ után helyezték át Debrecenbe a Szépművészeti Múzeumból. A munkát 1957. július 25-én kezdte meg a Déri Múzeumban segédmuzeológusként.¹⁰⁵ Az életéről készült interjúban¹⁰⁶ többször hangsúlyozta, hogy nagyon jól érezte magát Debrecenben, ahol legfontosabb feladatának a görög-római-etruszk műtárgyak feldolgozását és a múzeumi könyvtár fejlesztését tekintette.

Első lépésként 1957. december és 1958. július között elkészítette az *Antik-gyűjtemény* minden darabjának a pontos művészettörténeti leírását, és lehetőség szerint meghatározta készítésének helyét, illetve idejét. Sok esetben felülbírált Déri Frigyes műtárgyleírásait, ami nem meglepő, hiszen a gyűjteményalapító közel sem rendelkezett akkora klasszika-archeológiai tudással, mint Szilágyi. Az is egyértelműen megállapítható, hogy munkájában felhasználta Déri *Vásárlási Naplóját*, és az általa megtalált adatokat a műtárgyleírásokban is feltüntette.

Az elemzés eredményeit leírókartonokon rögzítették. Az adatok mennyiségére és részletességére jellemző, hogy olykor pótlapokat kellett a főoldalhoz tűzni. Az így létrejött ún. „*Szilágy-féle leírókartonok*” rendkívül nagy művészet- és múzeumtörténeti értékkel bírnak.

Szilágyi összesen négy műtárgyat azonosított biztosan hamisítványként.

A dolgozat második felében olvasható *Katalógusban* ezek a tárgyak is bemutatásra kerülnek, elsősorban Szilágyi János György tolmácsolásában.

Mivel Déri a feljegyzései során sajnos csak ritkán tért ki egyértelmű műtárgyleírásokra, ma már nehéz megállapítani minden egyes esetben, hogy a kérdéses műtárgy pontosan honnan származik. Ugyanakkor a lehetséges eladók megjelölésével közelebb kerülhetünk a rejtélyek megoldásához – ha teljesen talán soha nem is fogjuk tudni megoldani azokat.

A *Vásárlási Napló* adatainak köszönhetően tudjuk, hogy a hamisítványok eladói között ugyanúgy találhatóak ismert és kevésbé ismert személyek és üzletek, mint a „rendes” műtárgyak esetén. Annak megállapítása, hogy a hamisítványt rosszhiszeműen adták-e tovább, vagy a műkereskedőt is megtévesztette egy-egy ügyeskező hamisító, ma már nem lehetséges.

Mindezzel együtt fontos megemlíteni, hogy Déri Frigyes, mint tapasztalt gyűjtő, valószínűleg jól ismerte a műtárgypiacon forgó hamisítványok jelentette veszélyt. Éppen ezért mindent megtett, hogy lehetőség szerint csak hiteles és bizonyítottan eredeti műtárgyakat vásároljon. *Naplójából*

104 A Szépművészeti Múzeum forradalmi bizottságának elnöke volt.

105 A fegyelmi határozat szerint: „áthelyezés alacsonyabb munkakörbe”.

106 Egzisztenciális tudomány. Interjú Szilágyi János Györggyel. 1. rész. Enigma, 23. (2016) 87. sz. 28–123.; 2. rész Enigma, 23. (2016) 88. sz. 17–90. old.

tudjuk, hogy nem csak a saját tapasztalatára és műveltségére támaszkodott, hanem rendszeresen konzultált osztrák és magyar szakértőkkel, specialistákkal. Ezt a gyakorlatot Sőregi János is megörököltette feljegyzései között, miután találkozott a múzeumalapítóval Bécsben 1924. október 26-án:

„Ezután Déri úram elmondta, hogy egy avar koponyát és egy sisakot akar most megvásárolni. Nem tudja biztosan, hogy tényleg avarok-e ezek a tárgyak? Most is megmutatná, de vendégei vannak, ellenben holnap d.u. ½ 4 órakor menjek el hozzá és együtt elmegyünk az egyik egyetemi tanárhoz és megkérdezzük tőle, mit szól hozzá?

Erre én a legnagyobb készséggel felajánlottam neki szolgálataimat.”¹⁰⁷

Déri szintén tisztában volt az eladók nyújtotta garanciával, és *Naplójának* tanúsága szerint ezzel többször élt is hosszú gyűjtőmunkája során. Antik műtárgyak esetén ismert az az alkalom, amikor egy római áldozótálat és egy olajmécsest adott vissza Ernst Windisch-Graetz hercegnek. (A visszaadás időpontja sajnos nincs feljegyezve a *Vásárlási Naplóban*).

III. Gyűjteménytörténet (1916 – 1944)

III.1. Múzeumalapítás és múzeumszervezés 1916 – 1924

A görög-római-etruszk anyag jelentősége akkor nőtt meg, amikor Déri Frigyes a hivatalos magyar fórumok felé is jelezte múzeumalapítási szándékát. Ekkor dőlt el ugyanis végleg, hogy a gyűjtő a közönség számára is láthatóvá teszi gyűjteményét, ezzel részt vállalva a magyar oktatás fejlesztésében. Az elhatározás részleteiről meglehetősen keveset tudunk. Mindössze egy dátum nélküli,¹⁰⁸ két oldalas, kézírásos feljegyzés¹⁰⁹ tudósít egy kultúrintézmény létrehozásának gondolatáról.

A múzeumi helyszín kiválasztásának történetét és az ehhez kapcsolódó hosszas tárgyalási folyamatokat a Déri-életrajzot is feldolgozó szerzők (lásd fentebb) szintén publikálták. Éppen ezért ebben az esetben is csak a kutatásaim során napvilágra került új információk bemutatására

107 Debreceni Napló, DEENK Kézirattár, Ms 13/11, 826.

108 A feljegyzés feltételezhetően 1915 után készülhetett, amikor a gyűjtemény értéke minden szempontból elérte azt a szintet, amikor már komolyabban lehetett a múzeumalapítás kérdésével foglalkozni.

109 Korompai B.: Déri Frigyes levelezése, II. rész. i.m. 251.

szorítkozom, illetve néhány, múzeumtörténetileg eddig elfogadottnak tekintett megállapításhoz szeretnék megjegyzést hozzáfűzni.

III.1.1. Baja

Czakó Elemér a már idézett tanulmányában viszonylag részletesen beszámol arról, hogy Déri eredetileg Baján szeretne volna felépíteni múzeumát 1916 körül. A terv azonban a hazai és nemzetközi viszonyok (I. világháború vége), illetve a gyűjtemény mérete miatt nem valósulhatott meg, és új helyszínt kerestek az intézménynek. A kortársak által is jól ismert körülmények ellenére sok legenda kapott szárnyra a bajai múzeumügy bukásáról, melyek a hivatalos történetírással szemben a mai napig tartják magukat. A legismertebb történet vélhetően első írott változatát sikerült megtalálnom a *Debreceni Naplóban*. A 17. kötetben Sőregi János 1927. február 18-án a következő anekdotát jegyezte fel Csór Gáspár újságíró személyes elbeszélése alapján:

„Egyszer a bajai polgármester előszobájában megjelent egy alacsony, zsidós kinézésű ember és bejelentette a titkárnak, hogy a polgármesterrel szeretne beszélni.

A titkár jelenti dr. Vojnich polgármesternek és kérdi tőle, hogy ki az?

- Valami öreg zsidó! - mondta a titkár.

- Akkor csak várjon! - volt a polgm. válasza.

A kihallgatások folytak, egyik ember ment a másik után. Déri egy darabig türelmesen várt, majd megkérdezte a titkártól, hogy mikor mehet már?

A titkár egyre kifogásokat mondott. Végre Déri, miután vagy 2 óra hosszat rostokolt az előszobában, a budapesti vonat indulási ideje után érdeklődött. A titkár megmondta, hogy egy félóra múlva indul. A dussgazdag Déri Frigyes, aki akkor akarta felajánlani gyűjteményét Baja városának, gyöngéden felvette ezüstfejjű botját és kalapját és udvariasan köszönve távozott az állomásra. Elutazott Budapestre.”¹¹⁰

III.1.2. Az új helyszín: Debrecen

Baja után Déri Frigyes nagyobb, lehetőleg egyetemmel rendelkező várost keresett gyűjteményének. Szerencsére a korszak kultúrpolitikusai – országos és helyi szinten egyaránt – időben felismerték a kínálkozó lehetőséget, és igen hamar eldőlt: a gyűjtemény Debrecenbe fog kerülni.

¹¹⁰ Debreceni Napló, DEENK Kézirattár, Ms 13/17.

A döntés nyilvánosságra kerülésének dátuma ma már nehezen állapítható meg. Eddig a leginkább elfogadott dátum 1920. május 9-e volt. Több jelentés és visszaemlékezés¹¹¹ szerint ezen a napon jelentette be Haller István közoktatásügyi miniszter egy debreceni pártgyűlésen a Déri gyűjtemény állam részére történő ajándékozását, és ígéretet tett arra, hogy a gyűjteményt Debrecen fogja megkapni.

Az Antik Gyűjtemény szempontjából mindenképpen meg kell jegyezni, hogy egyértelműen jó döntés volt az anyag Debrecenbe költöztetése, ahol az egyetemi ókortörténeti oktatás egyik fontos bázisául szolgálhatott. Ezt a szerepét egy jóval kisebb, határ menti városban semmiképpen sem tudta volna betölteni.

III.1.3. Miért éppen Debrecen?

A kérdés megválaszolására, hogy végül miért pont a cívisvárost választották a leendő múzeum helyszínének, egyik életrajzíró sem vállalkozott eddig. Egyrészt meglepően kevés dokumentum található, amiből ki lehetne olvasni a döntési folyamat egyes állomásait, másrészt az eltelt közel száz év során számos múzeumi „legenda” született, melyek igazságtartalma ma már nehezen igazolható. Utóbbiak közé tartozik például az az elterjedt történet is, ami szerint a gyűjtemény Debrecenbe érkezését attól tették függővé, hogy az 1920. június 13-14-én tartandó választáson a kormánypárt (KNEP) jelöltjei fognak-e mandátumhoz jutni.¹¹² A Déri-műkincsek politikai kampány céljára történő felhasználása ugyan elképzelhető, de a „zsarolásra” nincs bizonyíték. Erre egyedül akkor derülhetett volna fény, ha a kormánypárti indulók elbuknak a szavazáson, és a gyűjtemény a májusi bejelentés ellenére nem Debrecenbe kerül. Azonban a KNEP jelöltjei 20.689 voksot szereztek, 5350-el többet, mint a Kisgazdapárt.¹¹³

Annak részletes megválaszolása, hogy az Antik Gyűjtemény (a Déri-hagyatékkal együtt) végül miért éppen Debrecenbe került, a fent említett okok miatt nem lehetséges. A végleges döntés mögött

111 Zoltai Lajos: Jelentés Debreczen sz. kir. város múzeuma 1918-1920. évi állapotáról. A múzeum 16. évi jelentése 1920-ról. (1921) 13.; Lakner L.: *Déri Frigyes és múzeuma*. i.m. 13. old.; Varjú Elemér jelentése Haller Istvánnak (Lakner L.: *Déri Frigyes és múzeuma*. i.m. 17.)

112 Dankó I.: A Dériek és a Déri-gyűjtemények i.m 5.

113 Vö. Debrecen története, 1919–1944. 4. kötet. Szerk. Tokody Gyula. Debrecen, 1986.

álló érvek talán Klebelsberg Kunó és dr. Csűrös Ferenc¹¹⁴ 1930. május 25-én, a Déri Múzeum megnyitóján mondott beszéde alapján¹¹⁵ világíthatók meg legjobban:

- **Kultúrpolitika.** A döntés része volt annak a törekvésnek, hogy a trianoni határmódosítások után a nagyvárosokat újjászervezzék és megerősítsék mind kulturális, mind pedig tudományos téren.
- **Tradíció.** A következő érv, ami Debrecen mellett szólt, az a város múltja, mely garancia volt arra, hogy a gyűjteményt nagy becsben fogják tartani. Ahogyan dr. Csűrös Ferenc kifejtette, a város hosszú történelme során kiforrott egyedi kulturális miliője révén alkalmas egy igazán impozáns múzeumi intézménynek otthont adni.
- **Oktatás.** Déri Frigyes számára talán a legfontosabb ok, amiért végül szeretett műkincseit a civisvárosnak ajánlotta fel, az a fokozatosan fellendülő egyetemi élet volt. A múzeumalapító ugyanis határozottan kijelentette, hogy oktató múzeumot szeretne létrehozni, ami szorosan összekapcsolódhat egy színvonalas oktatási intézményrendszerrel.

III.1.4. Az első akadály: az építési telek kiválasztása

Miután eldőlt, hogy Debrecen kapja a Déri-gyűjteményt, a város és Déri Frigyes hozzákezdtek a múzeumépítés gyakorlati megvalósításához. A múzeum *Jelentéseinek* köszönhetően a munkafolyamatot bárki figyelemmel követhette – legalábbis a közvélemény számára nyilvános részét. A háttérben ugyanis olyan események zajlottak, melyek azzal a veszéllyel fenyegettek, hogy Déri Frigyes meg fogja gondolni magát, és mégsem Debrecennek adományozza gyűjteményét.

Déri ragaszkodott ugyanis ahhoz, hogy olyan helyen épüljön fel az intézmény, ahol a lehető legtöbb ember meg tudja közelíteni. Éppen ezért valamilyen belvárosi telket szeretett volna, mint pl. a fentebb említett Egyház tér, később pedig a Csokonai tér vagy Dégenfeld tér. A másik oldalon viszont az egyetemi tanárok azt szorgalmazták, hogy a múzeum az Egyetemhez közel, a Nagyerdőn épüljön fel. A város vezetősége próbált közvetíteni a felek között és megoldásokat javasolni, a

114 Dr. Csűrös Ferenc (1878 –?), 1915–1930 között Debrecen közművelődési tanácsnoka. A város részéről nagy szerepe volt a Déri Múzeum megszervezésében.

115 *Ecsedi István – Sőregi János: Jelentés Debrecen szabad királyi város Déri Múzeumának 1930. évi működéséről és állapotáról. A múzeum berendezésének és megnyitásának története. Debrecen, 1931. 20–35.*

lehetőségeik azonban erősen korlátozottak voltak, hiszen Debrecen talpra állítása a Nagy Háború és az azt követő zűrzavaros időszak után jelentős mértékben lekötötte a város erőforrásait.¹¹⁶

Kutatásaim során a személyes dokumentumok között talált két Felügyelő Bizottsági feljegyzésen és az ezekre reagáló Déri Frigyes levelein keresztül szeretném bemutatni a kezdetben feloldhatatlannak tűnő ellentétet, mely a debreceni múzeumügy teljes elakadásával, és a gyűjtemény más városban történő elhelyezésével fenyegetett. (A Bizottság jegyzőkönyveit Sőregi János vezette).

1922. december 8., Felügyelő Bizottsági értekezlet:

„D.u. a múzeumi felügyelő Bizottság ülésén számos tag jelent meg. Heves vita folyt a Déri Múzeum ügyéről. Négy egyetemi tanár volt jelen. Abban állapodtak meg, hogy felkérlik a városi tanácsot, hívja meg értekezletre Déri Frigyeset Debrecenbe. A múzeumiépület helyéül ajánlják első sorban a Nagyverdőt, ha ez nem teszik, akkor a Petőfi-teret, mindenesetre egy üres és azonnal beépíthető telket, hol sem kisajátítással, sem a lakókkal nem kell törődni és vesződni. Az ügyet nem szabad halogatni, mert úgy látszik, azon mesterkednek, hogy Debrecen ettől a nagyszerű gyűjteménytől elessen. Ha pedig halogatják továbbra is, lehet, hogy nem csak Debrecen, de az egész Magyarország elesik tőle.

Az egyetemi tanárok természetesen a Nagyverdő mellett agitálnak, hiszen ez az ő érdekük.”¹¹⁷

A Bizottság határozatáról Déri Frigyes két nappal később értesült Czakó Elemértől. 1922. december 19-én így panaszkodott viszontválaszában barátjának:

„E hó 10-éről keltezett szives közlésed, a debreczeni hatóságának furcsa állásfoglalásáról, a múzeum felépítése ügyében, meglepett és majdnem kisodort az objektivitásból.

A városi istállók fontosabbak a hatóságnak, a népoktató múzeumnál.

[...]

De azért nem fogadom el azon lehetőséget

1.ször Kimenni a nagyverdőre, mert avval vétkeznénk a lakosság iránt és vétkeznénk a kitűzött feladatunk iránt is, hogy Múzeumunk minél bővebben oktatási céljának szolgáljon, az által is, hogy centrális fekvésével, minél könnyebben és gyakrabban a közönségnek hozzáférhető legyen.

Nem fogadhatom el továbbá a

2.ik lehetőséget – elhagyni egészen Debreczent – mert ez utóbbi – tisztességtelen eljárás lenne.

¹¹⁶ Bővebben: Csűrös Ferenc: A legújabb magyar múzeum. Debreceni Szemle 1. (1927). 27–39.

¹¹⁷ Debreceni Napló, DEENK Kézirattár, Ms 13/4. 267–268.

Feladatunk tehát abban látom, hogy mindent elkövessünk, a városi tanácsot észre téríteni. Forduljunk tehát a nyilvánossághoz.”¹¹⁸

1923. január 12., Felügyelő Bizottsági értekezlet:

„Sok hozzászólás után az a nézet alakult ki, hogy a Déri Múzeum részére a legmegfelelőbb a nagyerdei elhelyezés. Tóth Lajos, Láng Nándor, Haendel Vilmos egyetemi tanárok szoltak hozzá bővebben a tárgyhoz. Voltak, akik a belvárosi elhelyezést vitatták. Vásáry István tanácsnok is e felfogás híve volt idáig, de most megalkudott a helyzettel és ő is a nagyerdői elhelyezés foglalt állást. Az értekezlet tehát a nagyerdői elhelyezés mellett döntött.”¹¹⁹

Déri Frigyes levele az értekezlettel kapcsolatban Czakó Elemérnek 1923. január 24-én:

„A debreczeni hírekből csak az az egy tűnik ki, hogy azok vannak többségben, melyek nézetük szerint a nagyerdőbe akarják a kulturházat felépíteni.

Őszintén mondvá, az egyetemi jogi proffesorainak nézete semmi esetre irányadóak nem lehetnek, mert a közmívelődéshez a saját szakmájuk előadásaival, úgy sem lesznek hivatva. Különben, a többféle állásfoglalásokat kritizálni sem akarom, csak azt látom, hogy ezen a közmívelődés szempontjából igen fontos kulturális akció, még nem talált megértésre.

Csak azt az egyet nem értem, hogy miért kerülne a Degenfeld téren ugyanazon épület 291 és a nagyerdőbe csak 30 millióba.

Hadjuk tehát ezt a kérdést még függőbe, a nyáron remélem, lesz alkalmunk debreczeni barátainkat meglátogatni és a telek kérdést ha lehet megoldani.”¹²⁰

A telek-probléma végül a református egyház segítségével oldódott meg.¹²¹ Könyves Tóth Kálmán¹²² javaslatára (és Baltazár Dezső református püspök támogatásával) az Egyházkerületi Közgyűlés 1923. május 26-án ellenszolgáltatás fejében átengedte a Fűvészkertet a Déri Múzeum számára.¹²³ A terv elnyerte Déri Frigyes és a város tetszését is, így az első akadály elhárult az építkezés elindítása előtt.

118 Korompai B.: Déri Frigyes levelezése, II. rész. i.m. 247.

119 Debreceni Napló, DEENK Kézirattár, Ms 13/4. 309.

120 Korompai Balázs: Déri Frigyes levelezése, II. rész. i.m. 248.

121 Zoltai Lajos: Jelentés Debreczen szab. kir. város múzeumának és Közművelődési Könyvtárának 1922 és 1923 évi működéséről és állapotáról. (1924) 8.

122 Könyves Tóth Kálmán (1837–1924) református lelkész és író.

123 Zoltai L.: Jelentés 1922/23 i.m. 8.

III.2. Válsághelyzetben – Déri Frigyes halála és a gyűjtemény sorsa

III.2.1. Intézkedések a gyűjtemény átvételéről és Déri Frigyes váratlan halála

Annak ellenére, hogy a város vezetőinek végül sikerült kijelölniük a leendő múzeum helyszínét, 1923. szeptember 23-án pedig megtörtént az alapkőletétel is, az előkészítési munkálatok 1924-re nagyon lelassultak. Emellett a szervezési nehézségeket tovább fokozta, hogy rövidesen számítani lehetett Déri Frigyes gyűjteményének Debrecenbe szállítására is, aminek szakszerű tárolása komoly feladatnak ígérkezett.

A város kultúra iránt fogékony rétege izgatottan várta, hogy az illetékesek végre mikor kezdenek hozzá az igazi „Kultúrpalotaként” beharangozott múzeum építéséhez¹²⁴ és a kiállítások berendezéséhez, ráadásul sokan még ekkor is kételkedtek benne, hogy a műtárgyak tényleg Debrecenbe fognak érkezni. Ők attól tartottak, hogy valamelyik másik város vagy múzeum meg fogja kaparintani előlük az értékes kollekciót.¹²⁵

Ebben a várakozó és feszült légkörben jelent meg 1924. szeptember 14-én a *8 órai újságban* a Déri Múzeummal és a Déri-gyűjteménnyel kapcsolatban készült Czakó Elemér-interjú.¹²⁶ Az államtitkár ebben határozott ígéretet tett arra, hogy Déri Frigyes álmát megvalósítják. A cikk ezután elsősorban a gyűjteményt érintő intézkedéseket említi:

„A közbeeső időt arra használják fel, hogy a muzeum egész anyagának hazaszállítását lebonyolítsák. Ezen kívül Bécsbe küldték a Déri Múzeum egyik tisztviselőjét Sőreghy múzeumisegédőrt, aki Bécsben muzeológiai tanulmányokat folytat, amelyeket később majd a Déri Múzeum javára értékesíthet. Sőreghy egyúttal megkezdte a Bécsben lévő Déri-gyűjtemény feldolgozását magának Déri Frigyesnek a vezetése alatt, miközben természetesen igen értékes felvilágosításokhoz jut. A késlekedés tehát t.k. a tudományos feldolgozást teszi lehetővé és így a látszólagos kárból effektív haszon származik.”

A cikk második fele a már korábban említett felfokozott kedélyeket igyekezett csillapítani:

124 Mivel a letétbe helyezett értékpapírok, melyek az építési tőkét fedezték volna, rövid időn belül elértéktelenedtek, sokan egyenesen képtelenségnek tartották, hogy valaha felépül az épület.

125 Az elterjedt szóbeszéd szerint egyes befolyásos osztrák „egyének” korábban is megpróbálták lebeszélni Dérit az ajándékozásról. Sok magyar múzeumi szakember pedig szívesen látta volna, ha gyűjteményét Budapesten helyezi el. (Bővebben lásd: Debreceni Naplók).

126 Debreceni Napló, DEENK Kézirattár, Ms 13/10. 787–788.

„Klebsberg Kunó gróf kultuszminiszter egyébként teljesen átértette Debrecen városának és Déri Frigyesnek intencióit és azért a magyar kir. testőrség bécsi palotájában a Collegium Hungaricum-ban külön helyet biztosított Sőreghy számára, hol Sőreghy anyagi gondoktól mentesen végezheti munkáját. Mindezekből nyilvánvaló, hogy Debrecen semmi szemrehányás nem illeti.”

Tagadhatatlan, hogy a kormányzat valóban komolyan vette a Déri Múzeum ügyét. Az idézett közlemény mellett ez abból is világosan kitűnik, hogy Czakó Elemér a *Collegium*ba utazása előtt berendelte Sőregi Jánost a minisztériumba, hogy eligazítást tartson neki a Déri-gyűjteményt illetően.

Sőregi október 5-én érkezett meg Bécsbe, ahol elfoglalta lakhelyét a *Collegium Hungaricum* épületében, a Gárdapalotában. Október 26-án, miután megtette a legfontosabb előkészületeket és megkapta írásos megbízását¹²⁷ is, Czakó Elemér fiával, Czakó Tiborral együtt felkereste Déri Frigyest a Mariahilfer Strasse 82. szám alatt található lakásán.

„...^{1/2} 4 órakor elmentünk a Mariahilfestr. 82.sz. alá. Egy hölgy jött csengetésünkre, kinek odaadtuk névjegyünket és bevezetett minket a szalonba.

Csak annyi időm volt, hogy a szememet végig futtassam a szobában felhalmozott műkincseken, mikor belépett Déri Frigyes úr.

Már mint ismerőst üdvözöltem¹²⁸ és mindjárt bocsánatát kértem, hogy ily későn jöttem el, de egyrészt az egyetemi beiratkozásokkal voltam elfoglalva, másrészt még fel kellett magam egypár dologgal szerelnem.

Mindjárt megjegyezte, hogy eljöhettem volna bármilyen egyszerűen is.

Aztán most személyesen is megköszöntem neki, hogy anyagilag megsegítette olaszországi tanulmányútam.¹²⁹ Elmondtam röviden, merre jártunk és milyen fontos múzeumokat néztem meg.

Ezután Déri úram elmondta, hogy egy avar koponyát és egy sisakot akar most megvásárolni. Nem tudja biztosan, hogy tényleg avarok-e ezek a tárgyak? Most is megmutatná, de vendégei vannak, ellenben holnap d.u. ^{1/2} 4 órakor menjek el hozzá és együtt elmegyünk az egyik egyetemi tanárhoz¹³⁰ és megkérdezzük tőle, mit szól hozzá?

127 Kultuszminisztérium 96655/924.III.b.sz. leirata.

128 Amikor Déri Frigyes 1923. szeptember 1-jén Debrecenben járt, Sőregi Jánost is bemutatták neki. Debreceni Napló, DEENK Kézirattár, Ms 13/7. 556.

129 Déri Frigyes 600.000 koronával támogatta Sőregit. Az 1924. május 2–21. közötti tanulmányutat Hankiss János és Milleker Rezső egyetemi tanárok vezették

130 Déri gyakran fordult szakértőkhöz, ha egy tárgy hitelességét kellett megállapítani. Erre vonatkozólag több bejegyzés is található az általa vezetett *Vásárlási Naplóban*.

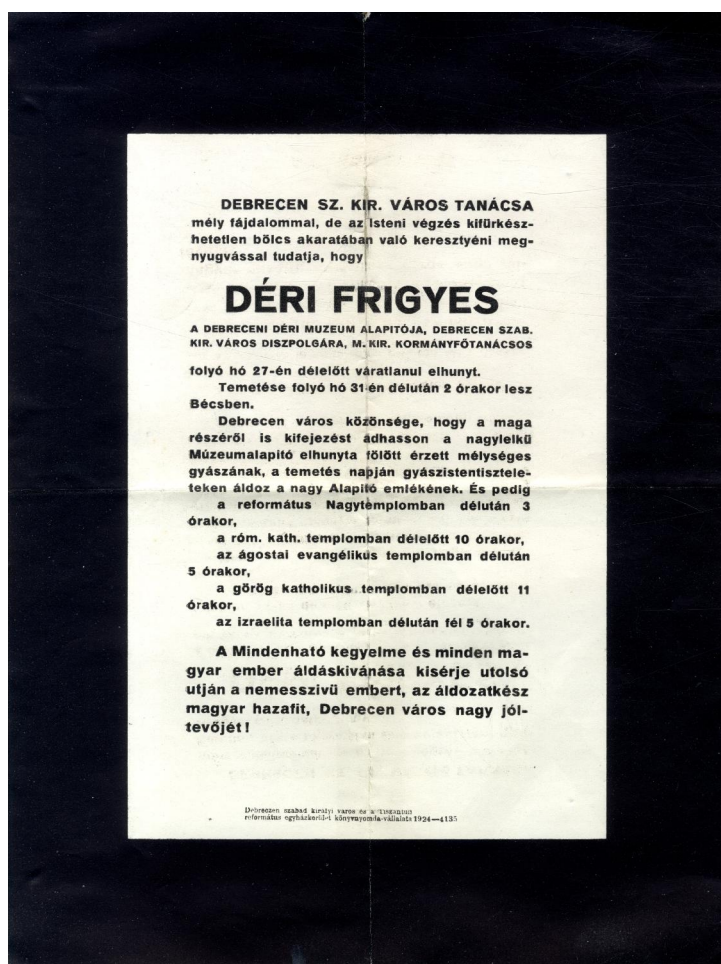
Erre én a legnagyobb készséggel felajánlottam neki szolgálataimat.

Az öregúr megjegyezte, hogy nem szolgálatról, hanem együttműködésről lesz szó.

Tekintettel a Déri úr vendégeire eljöttünk.”¹³¹

Az együttműködés azonban már nem jöhetett létre, ugyanis Déri Frigyes másnap váratlanul meghalt.

„Tegnap, azaz okt. 27-én d.e. ½ 11 órakor a volt házvezető nője kereste fel Déri urat, aki épen akkor egy levelét fejezte be. Az öreg úr helyetlén kínálta meg a hölgyet, mi közben mondta, hogy rosszul érzi magát és elkezdett inogni, de nem ült le, hanem a szíve táján tapogatott a kezével s egyszer csak összerogyott és meghalt.”¹³²

8. ábra: Déri Frigyes gyászjelentése
(forrás: Debreceni Napló, DEENK Kézirattár, Ms 13/11.)

¹³¹ Debreceni Napló, DEENK Kézirattár, Ms 13/11. 825–826. Kiemelés az eredeti szöveg szerint.

¹³² Debreceni Napló, DEENK Kézirattár, Ms 13/11. 828.

Déri Frigyes temetése október 31-én volt. A temetési menet a Mariahilfer Straße-i lakástól indult, ahol az elhunytat már korábban felravatalozták. A gyászszertartást a Szent Lőrinc templomban tartották, amin a követség és a *Collegium* vezetői egyaránt megjelentek. A múzeumalapító koporsóját végül a *Zentralfridhof*-ba kísérték, ahol végső nyugalomra helyezték.

9. ábra: Déri Frigyes síremléke
(fotó: Déri Múzeum munkatársai)

Az ezt követő, 1924. november 1. és 1925. május 21. közötti eseményeket – Déri Frigyes váratlanul bekövetkezett halálának következményeit, valamint a teljes hagyaték átvételét – a „*Kérem tudatni*”¹³³ c. tanulmányomban részletesen bemutatom múzeumtörténeti szempontból. A következőkben csak azokat a történéseket ismertetem, amelyek közvetlenül érintették az Antik Gyűjteményt.

Fontos azonban felhívnia figyelmet arra, hogy a görög-római-etruszk anyagot Déri Frigyes a legtöbb műtárgyához hasonlóan a lakásában tárolta, azoktól nem különítette el. Később Sőregi az egységes hagyaték részeként kezelte őket az átvételi munkája során, így a munkafolyamat alatt, illetve személyes feljegyzéseiben nem kaptak kiemelt figyelmet. Éppen ezért abból a feltevésből indultam ki, hogy a vizsgált időszakban az antik tárgyak és a teljes Déri-kollekció sorsa szétválaszthatatlanul egybeforrt, így külön történő vizsgálatuk mindössze csekély mértékben lehetséges.

133 Kovács J. D.: „Kérem tudatni...” i.m. 111–121.

III.2.2. A hagyaték jogi helyzetének tisztázása és a műtárgyak átvétele

Déri Frigyes váratlan halála mind Debrecen, mind pedig a Kultuszminisztérium vezetőit mélyen lesújtotta. A megrendültség érthető, hiszen egyrészt elvesztették a magyar kultúra nagylelkű támogatóját, másrészt így kétségesse vált, hogy Déri Frigyes gyűjteménye, melynek legnagyobb része még Bécsben volt elhelyezve, valaha Magyarországra fog kerülni. Bár a múzeumalapító még életében ajándékozási szerződés keretében a magyar államnak, és azon keresztül Debrecennek ajándékozta értékes műtárgyait, senki nem lehetett benne biztos, hogy valaki – akár Déri valamelyik családtagja, akár az osztrák múzeumok vagy hivatalok valamelyike – nem támadja-e meg a megállapodást. Az pedig mindenki előtt világos volt, ha a gyűjtemény átadása meghiúsul, nem csak Debrecen, hanem a teljes magyar kulturális életet is pótolhatatlan veszteség éri.

A minisztérium október 29-én küldött utasításokat¹³⁴ a váratlan helyzetre vonatkozóan, melyet a debreceni Városi Tanács rendkívüli ülése is támogatott.¹³⁵ Sőregi Jánost és Lábán Antalt¹³⁶ megbízták, hogy a Déri-gyűjtemény ügyében képviseljék a magyar kormányt és Debrecen,¹³⁷ valamint gondoskodniuk kellett róla, hogy a műtárgyaknak semmi baja ne essen.

A hagyatékot érintő első hivatalos tárgyalásra a temetés másnapján (november 1.), 12 órakor került sor, Déri Frigyes lakásán. A Kultuszminisztériumot és Debrecen Jobb Rezső követségi tanácsos, Lábán Antal, Sohár Ferenc¹³⁸ és Sőregi János; a Déri családot pedig az elhunyt fivérei,¹³⁹ valamint ügyvédje, dr. Krassa képviselték.

Első lépésként megtekintették a szobákban elhelyezett gyűjteményt, majd felnyitották a páncélszekrényt, ebben azonban csak a műkincseket tartalmazó vitrinek kulcsait találták meg. Ezután átnézték Déri hivatalos iratait, ahol megtalálták ugyan a magyar nyelvű *Ajándékozási szerződést*, az elhunyt végrendeletét azonban nem. Déri család azon az állásponton volt, hogy az *Ajándékozási szerződést* nem kellene bemutatni a hatóságoknak, ugyanis az osztrák törvények szerint az nem számít hiteles okiratnak, mivel nem közjegyző előtt született. Bejelentették azt is, hogy elismerik Déri Frigyes akaratát a gyűjteményt illetően. Az alapító rendelkezését álláspontjuk szerint a műtárgyakat bemutató *Katalógus* is igazolja. Dr. Krassa egyúttal azt javasolta, hogy a magyar állam erre a könyvre hivatkozva nyújtsa be jogigényét, máskülönben ki fogják vetni a

134 Debreceni Napló, DEENK Kéziratár, Ms 13/11. 831.

135 Határozat száma: 18891/1924IV.sz. Az eredeti példány: Debreceni Napló, DEENK Kéziratár, Ms 13/11. 843.

136 Lábán Antal (1884–1937) irodalomtörténész. 1923-ban kapott megbízatást a *Collegium Hungaricum* szervezésére és vezetésére.

137 Debreceni Napló, DEENK Kéziratár, Ms 13/11. 831.

138 Déri Frigyes magántitkára.

139 Déri Miksa, György és Kálmán.

kollekcióra a hagyatéki illetéket. Sőregi ezzel kapcsolatban a következő bejegyzést írta *Debrecei Naplójába*:

„[...] vigyázni kell, mert egy nyomtatott katalógus jogi szempontból nem lehet egy hagyatékokmánya! Hátha ez csak az ügyvéd cselfogása ahhoz, hogy a család a gyűjtemény tulajdonában maradjon, a magyar állam pedig elveszítse a talajt a gyűjtemény igényléséhez!]"¹⁴⁰

Ezek után a felek megkezdték a tárgyalást a gyűjtemény átvételéről és átszállításáról, azonban a család kijelentette, hogy szeretnék megvárni a *Hagyatéki Bíróság* és a *Műemlékvédő Bizottság* (*Denkmalamt*) hozzászólását, mert enélkül egyelőre nem adják ki a műtárgyakat.

Jobb Rezső annyit próbált elérni, hogy a gyűjteményt hordják össze két szobába, majd szállítsák át legalább a Gárdapalotába, hiszen a magyar fél csak így tud felelősséget vállalni érte, azonban az ügyvéd ehhez sem akart hozzájárulni a *Hagyatéki Bíróság* jóváhagyása nélkül. Igaz, elvben átadta a magyar államnak a gyűjteményt, de amíg a gyakorlatban nem lehetett birtokba venni az anyagot, a kijelentés egyszerű gesztusnak tűnhetett a magyar félnek.

A tárgyalás során Dr. Krassa kijelentette: amennyiben az engedélyek megérkeznek, a kiviteli illeték Magyarországot kell, hogy terhelje. Jobb Dezső pedig ahhoz ragaszkodott, hogy a minisztérium egy küldötte jöjjön Bécsbe, aki majd szemmel tartja az egész hivatalos eljárást. Emellett leszögezte, hogy az osztrák hatóságok előtt a magyar követség képviseli a hagyatéki ügyet, a Sőregi-féle *Bizottság* pedig a Déri családdal kerül jogviszonyba.

Egyelőre egyetlen dolgot engedélyezett a család, mégpedig hogy Lábán Antal írásbeli elismervény ellenében átvegye Déri Frigyes magánhasználatú *Katalógusát*, az első fejezetben bemutatott *Őskatalógust*.

November 5-én Lábán igazgató rendkívüli megbeszélést hívott össze, ahol Sőregit azzal a hírral fogadták, hogy nagy baj van a Déri-gyűjtemény körül. Az eseményről így ír *Naplójában*:

„Nagy bajok vannak a Déri Múzeum ügyében. Az ügyvéd¹⁴¹ az egész hagyatékokot 23 milliárdra teszi és ebből 10-et számít a gyűjteményre. Így a hagyatéki illeték ennek 25%-a, azaz 2 ½ milliárd volna. Ehhez jön még a 800 millió kiviteli engedély, az 3 milliárd és 300 millió költség! Ki fogja ezt megfizetni, ha tényleg így lesz?!"

140 Debrecei Napló, DEENK Kézirattár, Ms 13/11. 848.

141 Dr. Krassa.

Lábán igazgató sürgősen beszél Jobb tanácsossal, hogy Budapestről azonnal kérjenek jogi- és pénzügyi szakértőt.

Sohár azt gyanítja, hogy a család bejelenti jogigényét a gyűjteményre és megtámadja az ajándékozási szerződést.

De ezt lehetetlen elhinni. Ez már gyalázatos visszavonása volna azoknak az ígéreteknek, melyeket eddig tettek és bemocskolása volna a megboldogult Déri Frigyes nemes céljainak!

De hát a pénz elszédítheti az embereket! Vigyázni kell, nagyon vigyázni!!”¹⁴²

A helyzet azonban rövidesen rendeződött, és január 18-án Bécsbe utazott Czakó Elemér helyettes államtitkár és Tihamér Lajos minisztériumi titkár, hogy ezúttal már a műtárgyak átvételének menetéről egyeztessenek.

Az államtitkár a hagyatékkal kapcsolatban már határozott utasításokkal érkezett. Az első feladat a műtárgyak egyetlen szobába történő összehordása volt, a későbbi ládába történő csomagolás céljából. Ezután megbízták Sőregi Jánost, hogy a tárgyakról törzsjegyzéket, a ládák tartalmáról pedig külön-jegyzéket készítsen, amit utána rögzítenek a ládákon is. Az államtitkár külön felkérte Sőregit, hogy a gyűjtemény majdani kicsomagolásánál – már Debrecenben – szintén legyen jelen.

A törzsjegyzék, valamint a ládákhoz tartozó feljegyzések elkészítése hatalmas feladat volt. A precíz munkához szükséges volt a teljes gyűjtemény alapos felmérése, a műtárgyakat pedig egyesével azonosítani kellett. A munkát tovább lassította, hogy a résztvevők közül egyedül Sőreginek volt múzeumi tapasztalata. A munkát mindenesetre már január 20-án elkezdték. Az Antik Gyűjtemény egyes részeit (a gemmákat és a bronztárgyak egy részét) is ekkor vették jegyzékbe:

„Reggel ¾ 9 órakor Radics dr.¹⁴³ várt már a Déri ház kapuja előtt. Ketten kezdtük meg a munkát.

Az ebédlőben levő jobboldali vitrin tárgyait sorra kézbe vettem, Radics pedig ráolvasta a szöveget.¹⁴⁴ Ha egyezett, pirossal kipipálta. Így haladtunk tárgyról-tárgyra. Ami nem volt számozva, félretettük.

142 Debreceni Napló, DEENK Kézirattár, Ms 13/11. 845.

143 A Debreceni Napló nem tartalmaz adatokat dr. Radics Vendel kilétéről. Neve szerepel az 1924-es Külügyi Közlönyben (1924, IV. évfolyam, 4.szám). A bécsi Magyar Követségen a beosztása: segédhivatali igazgatói címmel és jelleggel felruházott levéltári irodafőtiszt.

144 Ezek szerint Déri Frigyes olyan precíz rendet alakított ki gyűjteményében, hogy viszonylag könnyű volt eligazodnia benne még annak is, aki először találkozik vele. Bár a jelölés módjáról nem maradt feljegyzés, minden bizonnyal a *Katalógusban* szereplő számozást követte.

Megérkezett Lábán ig₂ is és csináltuk hárman. Én válogattam ki a meg nem számozott tárgyakat és sorszámmal láttam el őket. Aztán jött Czakó úr Tihamérral. Ők is neki láttak a munkának. A számozatlan tárgyak sok gondot okoztak. [...]

Átszámoltam az egész gyűjteményt. Az állomány az ásvány-, agancs- és madárgyűjtemény kivételével 6400 darab.

Ennek több, mint a fele 3522 db. érem és pénz.

*A 207 drb-ból álló sapkajelvény gyűjtemény viszont 1-nek van beszámítva. Ellenben **109 db. intaglio**¹⁴⁵ ugyanannyi számmal szerepel.*

*Előfordul az is pl., hogy a **kisebb bronztárgyak** tényleges száma 241 db., de ezek csoportonként számozva a Katalógusban 70-nek vannak felszámítva. Szóval a számadatok a tényleges állományt nem fedik. (Kiemelés tőlem – K.J.D.)*

A műtárgyak azonosítása eleinte igen lassan haladt. Ez egyrészt a gyűjtemény nagyságából, másrészt a jelöletlen darabok sokaságából fakadt. Sőregi feljegyzése szerint Lábán Antal sem mindig mozdította előre a munkát, „mert ő nagyon gyorsan szeretne végezni. Azt hiszi, hogy diákokkal van dolga vagy kollégiumi nyugtákkal”.¹⁴⁶ Az igazgató egyébként elég ritkán vett részt a gyűjtemény rendezésében. Ezt elsősorban Sőregi Jánosra bízta, akinek Radics Vendel segített a dokumentálásban.

Február 9-ére az azonosítási munka legnagyobb részét sikerült lezárni, február 21-én pedig elkészült a törzsjegyzék. A négy példányban legépelt dokumentumot Lábán Antal, Radics Vendel és Sőregi János írták alá.

A *Denkmalamt* április elején adta meg az engedélyt a gyűjtemény Magyarországra szállítására. A kiviteli illetéket 260 millió koronában állapította meg, ami jóval alacsonyabb volt, mint amire számítani lehetett. A hagyatéki illetéket a források nem említik, így azt kell feltételeznünk, hogy a tárgyalások során sikerült elérni a hagyaték illetékmentességét.¹⁴⁷

145 Gemma-gyűjtemény.

146 Debreceni Napló, DEENK Kézirattár, Ms 13/12.890.

147 Mint Sőregi egy korábbi jelentéséből kiderült, a minisztérium álláspontja végig az volt, hogy a hagyatékot nem terhelheti illeték, hiszen az csak „mintegy régebbi ügyletből csak őrizetre ott maradt anyag kezelendő és amelyeket csak kiviteli illeték terhelhet csupán.” A jelentést a IV. 19397/924 sz. Városi Határozat fogadta el. (MNL HBM-i Levéltára, VIII.700. 11. doboz)

Április végén megérkezett egy múzeumi szakemberekből álló csapat, melynek feladata a Déri hagyaték becsomagolása és szállításra való előkészítése volt. Vezetőjüknek Csányi Károlyt,¹⁴⁸ az Iparművészeti Múzeum igazgatóját nevezték ki, aki végig irányította a munkálatokat.¹⁴⁹

A csomagolást május 13-án fejezték be, amikor az elkészült ládajegyzékeket átadták a szállítócég megbízott képviselőjének. A törzsjegyzék és a ládajegyzékek jelenleg is megtekinthetők a MNL HBM-i Levéltárában. A precíz feljegyzések lehetővé teszik, hogy a jegyzékeket Déri Frigyes Katalógusával összevetve minden műtárgyat azonosítani lehessen. Ezek alapján tudjuk, hogy az Antik Gyűjtemény különböző ládába volt szétosztva, tehát nem önálló egységként került elszállításra. (Ami egyébként a műtárgyak jelentősen eltérő méretét és anyagát tekintve teljességgel érthető).

A 170 láda és csomag szállítását másnap (május 14.) reggel 7 órakor kezdték meg:

„Mikor a szállítócég emberei megérkeztek, ezek a rettenetes erejű emberek egymás után cipelték le a hatalmas súlyú ládákat és bútorokat. Én mindig jegyeztem, hogy milyen számú darabot visznek le. A Zollamt-tól¹⁵⁰ is megérkezett egy öreg altisztféle, akivel elbeszélgettem.

D.u. 2 órára az összes csomagokat, ládákat, vitrineket és szabadon álló tárgyakat lehordták és 4 butorkocsiba berakták.”¹⁵¹

A szállítmány végül csak 16-án délután 3 órakor indult útnak, mert korábban nem állt rendelkezésre megfelelő számú vasúti kocsik a szállításhoz. Ugyancsak ezen a napon Csányi és Sőregi elkészítették a gyűjtemény átadásának és átvételének jegyzőkönyvét,¹⁵² amit a Déri család képviselőjével aláírtak.

A Déri-gyűjtemény végül május 21-én érkezett meg Debrecenbe, de Czákó Elemér és Csányi Károly csak másnap adták át hivatalosan a műtárgyakat a városnak. Mindezzel végre megszűnt a hagyaték körüli bizonytalanság és a hónapok óta tartó hagyatéki eljárás.

148 Csányi Károly (1873–1955): építész, művészettörténész és műgyűjtési tanár. A Műgyűjtésen a középkori építészeti és művészetet oktatta. Az Iparművészeti Múzeumban először múzeumőr, majd igazgató.

149 A korabeli csomagoláshoz elsősorban selyempapírt és fagyapotot használtak.

150 Vámhivatal.

151 Debreceni Napló, DEENK Kézirattár, Ms 13/13. 960.

152 MNL HBM-i Levéltára, V.B.1406/K 58.doboz, 1925/143 szerz.

III.3. Az építkezés kezdete és az igazgatóválasztás

Nem sokkal a gyűjtemény átvétele után a város és a minisztérium vezetői engedélyt adtak az építkezés megkezdéséhez. Ennek folyamatáról az évente megjelenő múzeumi *Jelentések* részletesen beszámolnak.

10. ábra: Időkapszula elhelyezése a készülő Déri Múzeum alapzatában - 1926. május 1.
1. Sőregi János 2. Zoltai Lajos 3. Sesztina Jenő 4. Sebestyén Lajos építész, kivitelező
5. Vásáry István 6. Borsos József 7. Csűrös Ferenc a (kapszulával) 8. Ecsedi István
(forrás: Déri Múzeum, Fotótár)

Az építési munkálatokkal párhuzamosan létrehoztak egy Berendező Bizottságot,¹⁵³ melynek feladata a kiállítások berendezésének előkészítése volt. A bizottsági üléseken a görög-római-etruszk anyag elhelyezésével kiemelten foglalkoztak. Döntés született arról, hogy a gyűjteményt a múzeum második emeletén, önálló tárgycsoportként fogják kiállítani, és fontos szerepet fognak neki szánni a kultúrtörténeti oktatásban.

Úgy tűnt, hogy a múzeum rendezése jó irányba halad, és az Antik Gyűjtemény is megkapja az őt megillető kiemelt figyelmet. Azonban már az előkészítő munkák során felszínre bukkantak különböző szakmai és személyes nézeteltérések, súrlódások. Sőregi János feljegyzései szerint

153 A bizottság tagjai: Czakó Elemér, Bátky Zsigmond, Csányi Károly, Láng Nándor és Gerevich Tibor.

(melyek ebben az esetben szokatlanul erős szubjektív véleményt is tartalmaznak, hiszen ő is indult az igazgatói posztért) két nagyobb törésvonal volt észlelhető:

„Az új múzeum berendezése ügyében tanácskozások voltak. Pestről jöttek az úrak. Sokat beszéltek és osztogatták a munkát. Hiusági kérdések merültek fel. Jó Zoltai bátyánk, ő nem tanácskozik, csak dolgozik. Mindent maga szeretne megcsinálni, hogy minden érdem az övé legyen. Avult és csiszolatlan képességei természetesen nem produkálnak elfogadhatót. Az előkelők szemében dicsérik, de a háta megett mosolyognak rajta. Az emberek féltékenyek a koncra. Zoltainak gyanus mind Löfkovits, mind Ecsedi és fordítva. Minden részről bizalmatlanság és titkos fondorlatok. Senki se tud semmit a másik szerint! [...]

Zoltai hangyaszorgalommal és a már szerzett érdemek illatával igyekszik operálni.

Ecsedi ravaszsággal és politikus logikával számít.

Löfkovits Artur önhittségben szenved, de törtétese és számítása becsületes, mint Zoltaié, míg az Ecsedié bosszantó és sokszor nevetségesen naiv.”¹⁵⁴

A *Debreceni Napló* tanúsága szerint az első szembenállás a budapesti és debreceni muzeológusok között lehetett. Utóbbiak neheztelése némileg érthető, hiszen szakmai önérzetüket sérthette, hogy „felülről” kapnak utasításokat.

A második törésvonal egy sokkal súlyosabb problémára irányítja a figyelmet. A debreceni Városi Múzeum vezetői közötti marakodás mögött ugyanis elsősorban nem a kiállításrendezés miatti féltékenység állt, hanem az új múzeum igazgatói posztjáért dúló harc.

Bár dolgozatom fő témája az Antik Gyűjtemény története, indokoltnak tartom, hogy az intézményvezetői székért folytatott vetélkedést bemutassam. Egy múzeum igazgatói pozíciója ugyanis nem csak az intézmény napi ügymenetében meghatározó, hanem a tudományos kutatások és más muzeológiai munkák koordinálásában (pl. kiállítások szervezése, restaurálások anyagi feltételeinek előteremtése, kiadványok szerkesztése, stb.), valamint a hazai és nemzetközi szakmai kapcsolatok kiépítésében is.

¹⁵⁴ Debreceni Napló, DEENK Kézirattár, Ms 13/17., 1927.02.05-i bejegyzés.

*II. ábra: A Városi Múzeum vezetői
Balról jobbra: Ecsedi István, Sőregi János, Löfkovits Arthur és Zoltai Lajos.
(forrás: Déri Múzeum, Fotótár)*

Mivel az Antik Gyűjteménnyel egy nemzetközi szinten is magasan jegyezett tárgycsoport került Debrecenbe, az említett feladatok miatt egyáltalán nem volt mellékes, hogy kit bíznak meg a Déri Múzeum vezetésével. A múzeumi szakma előtt még viszonylag ismeretlen műtárgyak feldolgozásában és publikálásban nagy tudományos érték rejtett, ezt pedig legjobban egy agilis, jó kapcsolatokkal rendelkező, szakmailag felkészült igazgató vezetésével lehetett (volna) kiaknázni.

A görög-római-etruszk anyag szempontjából az igazgatói poszt betöltésére Löfkovits Arthur vagy Sőregi János személye lett volna a legmegfelelőbb.

Löfkovits évtizedeken keresztül volt aktív műgyűjtő, így volt tapasztalata a klasszikus kor műtárgyaival kapcsolatban is. Megalapította és irányította a debreceni Városi Múzeumot, 1927-ben pedig megszervezte a Debreceni Múzeumbarátok Körét. Egyik úttörője volt a város környéki régészeti feltárásoknak, melyben a Nemzeti Múzeummal működött együtt, emellett támogatta külső szakértők bevonását egy-egy nagyobb anyag feldolgozásába. Mindezek mellett közismert szervezőkészsége és pénzügyi tapasztalatai lehetővé tették volna az antik anyag megfelelő szintű kutatását és publikálását is.

Sőregi János fiatal kora ellenére ekkor már jelentős szakmai tapasztalatokkal és összeköttetésekkel rendelkezett, elsősorban nemzetközi tanulmányai és kiváló nyelvismeretei révén. Közeli kapcsolatot ápolt az ókortörténet számos magyarországi tudósával (pl. Alföldi Andrással és Láng Nándorral), valamint az országos múzeumok szakembereivel is. A műtárgyak iránti elhivatottságát pedig bizonyítja a II. világháború idején tanúsított bátor helytállás is.

Végül 1929. június 27-én a debreceni közgyűlés a Gyűjteményegyetem által jóváhagyott pályázók közül Ecsedi Istvánt választotta a Déri Múzeum igazgatójának (második helyre Sőregit sorolták). Kinevezésében vélhetően nagy szerepe volt – legalábbis Balogh István visszaemlékezése szerint¹⁵⁵ – debreceni származásának. A döntést követően Löfkovits Arthur rövidesen Budapestre költözött, Zoltai Lajos kérte nyugdíjazását, Sőregi és Ecsedi kapcsolata pedig jelentősen megromlott.¹⁵⁶ Az Antik Gyűjtemény szempontjából nem biztos, hogy a megfelelő személy került az igazgatói székbe, hiszen Ecsedinek – elsősorban kritikusai szerint – nem volt meg az az átfogó művészettörténeti, szakmai és idegennyelv ismerete, amivel meg tudta volna becsülni az anyag nemzetközi jelentőségét és az abban rejlő lehetőségeket. Ahogyan Nádain Pál megjegyezte:

„...,amihelyt felépült [megj.: az európai szinten is jegyzett Déri Múzeum], egy pásztorélet-író igazgatása alá helyezték”.¹⁵⁷

Sőregi még sarkosabban fogalmazott:

„Amennyire aprózta lépteit [megj.: a tárlatvezetéseken] a hortobágyi szobában, a pásztorművészet és testi-lelki jóbarátja, Káplár Miklós hortobágyi festőművész képei között, annyira megnyújtotta a lépést a II. emelet termeiben [megj.: itt volt kiállítva a Déri-anyag]. Ami igaz, igaz! A hortobágyi szobát meg a magyar házat nem cserélte volna el az egész Déri-gyűjteményért.”¹⁵⁸

III.4. Az első Antik kiállítás

III.4.1. A kiállítótér

A görög-római anyagot 1928. február végén szállították át a Déri Múzeumba, ahol egy bizottság¹⁵⁹ jelenlétében a lepecsételt ládákat felnyitották, és megtörtént a műtárgyak tételes átadása. Az Antik

¹⁵⁵ Balogh István: Ecsedi István élete és munkássága. Folklor és etnográfia 20. (1985) 81.

¹⁵⁶ Sőregi nehezítése még Ecsedi István halála után is megmaradt. Ez legjobban az Ecsediről írt életrajzában érhető tetten. Sőregi János: Dr. Ecsedi István (1885 – 1936). In: A Debreceni Déri Múzeum Évkönyve 1936. Debrecen sz. kir. város Déri Múzeumának kiadványai 32. Szerk. Dr. Sőregi János. Debrecen, 1937. 20–55.

¹⁵⁷ Balogh István: Ecsedi István élete és munkássága i.m. 70.

¹⁵⁸ Sőregi János: Dr. Ecsedi István i.m. 42.

¹⁵⁹ Bizottsági tagok: Czákó Elemér, Csányi Károly, Zoltai Lajos, Löfkovits Arthur, Sőregi János.

kiállítást hozzávetőlegesen 60 négyzetméteren, az épület II. emeletének délkeleti sarkában¹⁶⁰ tervezték felépíteni.

A kiállítás installációjához a fa- és vasvitrineket Györgyi Dénes tervezte, amihez Déri Frigyes drezdai típusú tárlói, illetve az Iparművészeti Múzeum vitrinjei szolgáltak mintaként. Csányi Károly kérésére „*mozgórendszer szerinti vitrintípusokat*”¹⁶¹ is terveztek négyféle formában. A térelválasztó elemeket szintén Györgyi Dénes tervei alapján készítették. A terem színét Csányi Károly határozta meg, a tárlók belső betétjeinek anyagát és színét a múzeum tisztviselői választották ki Viski Károly vezetésével.

12. ábra: György Dénes (középen, kalappal a kezében) és a berendezési munka felelősei
(forrás: Déri Múzeum, Fotótár)

A műtárgyak megtisztítása, restaurálása és rendszerezése; a tervezett vitrinek legyártása és beszerelése 1929 végére fejeződött be. Ezután kezdődött a műtárgyak, a feliratok és az ismeretterjesztő ábrák installációja.

160 A teret azóta kissé átalakították, a keleti szárnyat tagoló falakat kivették. Az Antik kiállítás helyén jelenleg a japán műtárgyakat bemutató „Szamuráj udvarház” található (kiállítás kurátora: Kovács József Dénes).

161 A „mozgórendszer szerinti vitrintípusok” mibenlétével kapcsolatban sajnos semmilyen magyarázatot nem találtam sem a Déri Múzeum iratanyagában, sem Sőregi János feljegyzései között. A Déri Múzeumban még használatban van néhány, ebből az időszakból származó öntöttvas-vitrin – ezek azonban semmiféle mozgórendszerrel nincsenek ellátva.

III.4.2. A kiállítás rendezése

Az Antik kiállítás rendezése 1930. január 10-én vette kezdetét. A munkálatokat Csányi Károly irányította, munkáját debreceni részről Sőregi János segítette.

*13. ábra: A berendezési munka előkészítése
Ülnek: Csányi Károly (balra) és Zoltai Lajos. Csányi mögött Sőregi János áll
(forrás: Déri Múzeum, Fotótár)*

*14. ábra: A kiállításra előkészített Antik gyűjtemény
(forrás: Déri Múzeum, Fotótár)*

Szeretném felhívni rá a figyelmet, hogy Csányi vezető szerepvállalása finoman szólva is meglepő. Bár elismert múzeumi szaktekintélynek számított a maga szakterületén, egyáltalán nem volt az ókortudomány szakértője. A tudományos ismeretek hiánya annak fényében még szembetűnőbb, ha tudjuk, hogy a többi kiállítási egység felelőseit igyekeztek úgy kijelölni, hogy az adott terület elismert szakemberei jussanak szóhoz:

- Numizmatika: Huszár Lajos numizmatikus, régész (Magyar Nemzeti Múzeum);
- Képtár: Petrovics Elek művészettörténész, múzeumigazgató (Szépművészeti Múzeum) és Rózsaffy Dezső művészettörténész (Szépművészeti Múzeum);
- Várostörténet és néprajz: Viski Károly etnográfus (Magyar Nemzeti Múzeum); Ecsedi István etnográfus; Zoltai Lajos helytörténész;
- Régészet: Sőregi János régész.

A felsorolásból egyértelműen kirajzolódik, hogy egyedül az Antik Gyűjteményhez (és a Déri-hagyaték egyes részeihez) nem rendeltek olyan szakembert, akinek elismert szaktudása lett volna a rendezendő anyag tudományos feldolgozásában. A Rendező Bizottságnak bizonyára lett volna lehetősége Csányinál megfelelőbb embert jelölni a rendezési feladatokra, hiszen a múzeumszervezésben már a kezdetektől részt vett Láng Nándor és Alföldi András is, de akár a Szépművészeti Múzeumon keresztül is felkérhettek volna egy neves ókortudományi szakértőt (pl. Hekler Antalt) a munkára.

Sajnos fotók nem maradtak ránk a kész kiállítótérrel, így csak az 1930-ban megjelent „*Kiállítási Vezető*”¹⁶² alapján tudjuk rekonstruálni, hogyan nézhetett ki az első Antik-kiállítás.

A kiadványban szereplő „*Görög-római terem*”¹⁶³ (meglehetősen rövid) bemutatását Csányi Károly adatai alapján dr. Tassy Ferenc gyakornok állította össze. Ezzel kapcsolatban mindenképpen fel kell hívunk a figyelmet két dologra. Egyrészt Csányi Károllyal ellentétben a többi kiállítási egység ismertetését az azt rendező szakember készítette el (vagy részletes jegyzeteket adott át a szerkesztőnek). Másrészt az Antik Gyűjteményt bemutató leírás és az abban szereplő adatok (pl. a műtárgyak datálása és a lelőhelyek meghatározása) szinte semmiben nem térnek el a Déri-féle *Katalógustól*, így gyakorlatilag semmilyen új információt nem nyújtanak a kutatók számára.

¹⁶² *Ecsedi István*: Vezető Debrecen Szabad királyi város Déri-múzeumában. (Debrecen Sz. kir. Város Déri-múzeumának kiadványa. 24.) Debrecen, 1930.

¹⁶³ *Ecsedi István*: Vezető Debrecen sz. kir. város Déri Múzeumában, 1930 i.m. 181–184.

A szövegíró a műtárgyakat tartalmazó vitrineket és állványokat sorrendben, a kiállítóterben balról jobbra haladva mutatja be. (A tér berendezésének vázlatos ábrája az 1930-as „Kiállítási Vezető” 24. oldalán található.)

1.: Állványon (a bejáratától balra): „*Szofoklész (élt Krisztus előtt 496 – 406) feje, fehér márványból. Kiváló görög munka (Krisztus előtti V. század).*”

2.: Fali szekrény:

1. Alsó rész: „*Római cserépedények szürke és égetett agyagból, kettő vörös agyagból, („terra sigillata”).*”
2. Első polc: „*Két kis római márványfej, görög és római cserépfejek, állatalakok és vörös cserép (terra sigillata) edények*”
3. Második polc: „*Görög terrakotta szobrocskák, úgynevezett tanagrák (Krisztus előtti IV-II. század).*”

3.: Állványon: „*Bacchus-fej, fehérmárványból, szmirnai lelet (II. század Krisztus után).*”

4.: Állványon: „*Triposz (háromlábú), öntött bronzból. Római (I. század Krisztus után).*”

5.: Állványon (sarokban): „*Római cserépedény, úgynevezett „dolius”. Magyarországi lelet.*”

6.: Állványon: „*Nero császár (54 – 68) feje, fehér márványból. Római (60 körül Krisztus után).*”

7.: Fali szekrény:

Alsó rész: „*Görög, római és két népvándorláskori sisak. Római bronzedények, görög bronz- és római vaskard.*”

Első polc: „*Etruszk és római tükrök, mécsesek, edények, különféle kisebb bronzeszközök és fibulák.*”

Második polc: „*Középen etruszk bronz füstölőedény, mellette öntöttbronz etruszk és római istenszobrocskák.*”

Szekrény fölött: „*Bronz paizs, szkíta (Krisztus előtti III-II. század).*”

8.: Állványon: „*Vitellius (megh.: 69) feje, fehér márványból. Római minta után készült a XVI. században.*”

9.: Állványon: „*Hadrianus római császár (élt 76 – 138) mellszobra, fehér márványból. Római (II. század Krisztus után).*”

10.: Állványon: „*Olajtartó edény („dolius”) barna cserépből. Ruszti lelet. Római (II-III. század Krisztus után).*”

11.: Fali szekrény (két ablak között):

- Alsó rész: „*Római cserépedények és különféle mintájú padlótéglák.*”
- Első polc: „*Görög és római mécsesek cserépből.*”

- Második polc: *„Két sorban római fúvott üvegedények (I-IV. század Krisztus után). Túlnyomórészt magyarországi leletek.*
- Szekrény fölött: *„[...] piros bársony alapon római arany- és ezüstékszerek. Jórészt magyarországi leletek (II-III. század Krisztus után).”*

12.: Állvány: *„Tölcséridomú római cserépedény („dolius”). Magyarországi lelet (II-III. század Krisztus után).”*

13.: Állvány: *„Iulia Domna (meghalt: 217), Septimus Severus császár feleségének mellszobra fehér márványból. Római (Krisztus után 200 tájáról).”*

14.: Állvány: *„Sírkő férfi és nő alakkal, görög felirattal, fehér márványból (II. század Krisztus után).”*

15.: Fali polc:

- Alsó polc: *„Női fej, mészkőből. Szíriai (kafai) lelet (Krisztus előtti V. század). – Hellenisztikus női fej, fehér márványból. Szíriai (kafai) lelet. Görög (Krisztus előtti III-I. század). – Női fej, fehér márványból. Római (II-III. század Krisztus után).”*
- Felső polc: *„Női fej (Aphrodite?), fehér márványból. Görög munka a római korból.*

16.: Állvány: *„Görög és római cserépedények (Krisztus előtti VI-III. század).*

17.: Fali polc:

- Alsó polc: *„Traianus római császár domborművű képmása fehér márványból. Római munka. Magyarországi lelet. – Legionárius kis sírköve, fehér márványból. Római munka. Ószőnyi lelet. – Hercules fehér márvány szobrocskája. Római munka. Magyarországi lelet.*
- Felső polc: *„Manlia Scantilla Didius Iulianus római császár (193) felesége fehér márványfeje. Római (190. körül Krisztus után).”*

18.: Állvány: *„Hengeres római oltárkő mészkőből, oldalt három bikafejjel és virágfüzérékkel díszítve (II-III. század Krisztus után).”*

19.: Állvány: *„Római urna-sír („cista”) durván rovátkolt mészkőből (I-II. század Krisztus után).”*

20.: Állvány: *„Idősebb Faustina császárné, Antonius Pius feleségének (meghalt: 141. Krisztus után) szobra fehér márványból. Római (II. század Krisztus után).”*

Csányi Károly rendezési tevékenységéről az alábbi sorok olvashatók az 1930-as *Jelentésben*:

„Csányi igazgató a rendezésnél a tárgyakat főképpen anyaguk szerint csoportosította. Ez a módszer volt az egyedüli lehetséges, mert a korok szerinti csoportosításához sem elegendő tárgy nem állott rendelkezésére, sem pedig ez az eljárás nem vált volna az izléses elrendezés javára. A már készen

álló vitrinekhez és vitrinekbe számos kisebb-nagyobb állványt, talapzatot, a falakra konzolt, táblát és keretet tervezett, azonban bővebb magyarázó feliratok vagy más oktató célzatú illusztrációk elkészítésére, illetőleg beszerzésére sem ideje, sem megbízatása nem volt... [...]. A rövid tárgy- vagy csoport megnevezések a Déri-féle nyomtatott „Leírás” szövege alapján készültek.”¹⁶⁴

Ha végigolvassuk a *Jelentésben* szereplő leírást és összevetjük a „*Kiállítási Vezető*” ismertetésével, egyértelművé válik, hogy a rendező a gyűjtemény bemutatására valóban az anyagcsoportok szerinti felosztást és az esztétikai elrendezést választotta. Mivel így azonban a korszakok és a kultúrkörök (görög, etruszk, római) teljesen összekeverednek, sem történelmi, sem pedig átfogó művészettörténeti/oktató jelleg nem érvényesülhetett annak ellenére sem, hogy a munkálatok kezdetén egyértelműen és határozottan elfogadott alapelv volt, miszerint a cél egy oktató múzeum létrehozása. További komoly probléma volt (és a kiállítás befogadását a látogatók számára tovább nehezítette), hogy a tervezett magyarázó feliratok és képek nem készültek el a megnyitó idejére.¹⁶⁵

III.4.3. Az utolsó békeévek (1930 – 1938)

A Déri Múzeumot 1930. május 25-én nyitották meg országos ünnepség keretében. Az új kultúrpalota meglehetősen sok látogatót vonzott, többek között a görög, római és etruszk műtárgyaknak is köszönhetően (évente átlagosan 50-60.000 ember tekintette meg az új kiállításokat).

Ennek ellenére az Antik Gyűjtemény installációja nem volt befejezettnek tekinthető. Hátra volt még az egyik legfontosabb feladat, a tárlat „*tanítójellegének*” kialakítása, amiről az 1931-es *Jelentésben* a következő olvasható:

„A II. emeleti Déri-gyűjteményben, hol az állami tulajdont alkotó anyag nem gyarapodik, [...] magyarázó táblázatok, bővebb feliratok és diapozitívek – az éremtár kivételével – nem készültek, a tanítójellegű berendezés megkezdése az arra kínálkozó üres falsíkon lehetséges volt...[...].”¹⁶⁶

164 Ecsedi István – Sőregi János: Jelentés az 1930. évi működéséről és a múzeum berendezésének és megnyitásának története i.m. 8.

165 Már ekkor feltűnő volt a Déri-anyag háttérbe szorulása a várostörténeti- és néprajzi-gyűjteménnyel összehasonlítva, ugyanis utóbbi anyagok bemutatásához minden tervezett installáció elkészült a megnyitó napjára.

166 Ecsedi István – Sőregi János: Jelentés Debrecen szabad királyi város Déri-Múzeumának 1931. évi működéséről és állapotáról. Debrecen sz. kir. város Déri Múzeumának kiadványai 27. Szerk. Dr. Ecsedi István. (1932) 4.

Úgy vélem nem kell hangsúlyozni, hogy az oktatási célok elhanyagolása mennyire ellentétes volt mind Déri Frigyes végakaratóval, mind pedig a Berendező Bizottság elvi állásfoglalásával szemben. Pedig ahogyan az 1932-es évről szóló jelentésben olvasható, a látogatók igényelték az ismeretterjesztő anyagokat:

„[...] ... a tisztviselők osztályaikban a múzeum nyitvatartásain személyesen is tapasztalták, hogy valóban semmivel sem lehet közelebb férkőzni a nagyközönség érdeklődéséhez, megértéséhez, mint a szemléltető-, magyarázó táblázatokkal, rövid szövegezésű feliratokkal, képekkel, diapozitívokkal, melyek közvetítésével a látogatók valóban játszva és szórakozva tanulhatnak.”¹⁶⁷

A kiállításrendezési munka ráadásul egy meglehetősen kínos epizóddal zárult Csányi Károly számára. Ugyanis annak ellenére, hogy a rá bízott feladatot még nem végezte el, 1931-ben kérte a Déri Múzeum Felügyelőbizottságát, hogy a számára korábban megállapított tiszteletdíj összegét emeljék meg.¹⁶⁸ A Bizottság azonban a kérést elutasította, a kiállítások befejezését pedig Láng Nándorra, az „erre leghivatottabb szakemberre”¹⁶⁹ bízta.

A professzor, Ecsedi István igazgató támogatásával „a múzeum fényképészeti műhelyében összesen 29 drb 18x24 cm.-es, szépiával színezett diapozitívet készíttetett a nevezetesebb görög és római, főleg építészeti műemlékekről, eredeti fényképfelvételek, illetve műlapok után. A pársoros felirattal ellátott ábrázolások a következők : Tiryns cyclops-fala ; az Akropolisz látképe ; u. o. a Parthenon és Erechtheion ; u. o. két részlet az Erechtheion-ból ; a paestumi Poseidon-templom ; az athéni Olympieion ; az athéni Stadion 1895-ben rekonstruált képe ; az epidaurusi színház ; Hadrianus íve Athénben ; Constantinus bazilikájának romjai Rómában ; u. o. a Caracalla-féle fürdő romjai ; Timgad, az „afrikai Pompei” látképe Traianus diadalívével ; Titus diadalíve Rómában ; Jupiter temploma Pompeiben ; a Porta nigra Trierben ; ostiai márványoltár ; sziklatemplom Petrában ; a római Colosseum ; a baalbeki Jupiter-templom ; Columbarium Rómában a via Appia mentén ; a római vízvezeték ; római oszlopfők ; „Maison Carrée” római templom a délfanciaországi Nîmesben ; a római Pantheon belseje ; Trajanus diadalíve és emlékoszlópa Rómában s végül kerek-templom Tivoliban.”

167 Ecsedi István – Sőregi János: Jelentés Debrecen szabad királyi város Déri-Múzeumának 1932. évi működéséről és állapotáról. Debrecen sz. kir. város Déri Múzeumának kiadványai 28. Szerk. Dr. Ecsedi István. (1933) 7.

168 Ecsedi István – Sőregi János: Jelentés az 1932-es évről, i.m. 12.

169 Ecsedi István – Sőregi János: Jelentés az 1932-es évről, i.m. 7.

Az elkészült képeket (melyek kópiái a mai napig megtalálhatóak a Déri Múzeum Fotótárának archívumában) a görög-római kiállítás három ablakára szerelték fel, illetve további fényképnagyításokat terveztek a falakra is.

Szintén Láng Nándorhoz köthető az az Antik Gyűjteményt is érintő kezdeményezés, miszerint a gyűjtemény tudományos feldolgozásának céljából a múzeum indítson egy tudományos, idegen nyelvű kivonatokkal is ellátott kiadványsorozatot. Ez azonban – elsősorban anyagi problémák miatt – nem valósulhatott meg.

Az 1935-ös váratlan igazgatóváltás szintén hatással volt mind az Antik Gyűjtemény sorsára, mind pedig a „Görög-római” kiállítás népszerűsítésére. Ecsedi István ugyanis 1932-ben agyvérzést kapott, amiből már soha nem épült fel teljesen. Bár visszatért az igazgatói székbe és a tudományos munkához, szervezete fokozatosan gyengült, és 1936-ban, újabb két agyvérzés következtében elhunyt. Utódja Sőregi János lett, aki 1950-ig vezette a Déri Múzeumot.

Az új igazgatónak jelentős szerepe volt abban, hogy a gyűjtemények (és így az antik műtárgyak) tudományos feldolgozásának alapjait lerakják. Bár ezen időszaki Sőregi-naplói még nem kerültek elő, így viszonylag kevés részlet ismert, a múzeum hivatalos kiadványai és adattári anyagi nagy vonalakban beszámolnak az elvégzett munkáról.

Fontos szakmai kapcsolatokat épített ki az országos múzeumokkal (elsősorban a Nemzeti Múzeummal és a Szépművészeti Múzeummal) és a vidéki intézmények vezetőivel. A Déri Múzeum fejlesztéséhez megnyerte Debrecen vezetőinek, befolyásos közéleti személyiségeinek, valamint legismertebb művészeinek támogatását. Az így létrejött összeköttetéseknek köszönhetően hozzá tudott kezdeni azokhoz a fejlesztésekhez, melyek nélkülözhetetlenek voltak egy modern múzeum számára: irányítása alatt 1938-ra kiépült egy modern restaurátori és egy fényképészeti labor. A restaurátor műhelynek később fontos szerepe volt a II. világháború utáni helyreállítási munkákban. Jelentősen felgyorsította ugyanis a kiállítások újjáépítését azzal, hogy a sérült műtárgyak helyreállítását a Déri Múzeumban is meg lehetett oldani. Mint látni fogjuk, a háborúban megsérült görög vázákat is helyben restaurálták.

Szintén Sőregi Jánoshoz köthető a könyvtárfejlesztés is, ami a klasszikus kor, így az Antik Gyűjtemény kutatását is lehetővé tette. Mint szenvedélyes könyvgyűjtőnek kiváló összeköttetései voltak a debreceni könyvkereskedésekben és antikváriumokban, így mindig naprakész volt az

elérhető szakirodalommal kapcsolatban.¹⁷⁰ A szakkönyvek mellett természetesen számos külföldi folyóiratot is megrendeltek a múzeumi könyvtár részére.

1939-ben megjelent egy új „*Kiállítás Vezető*”, melyet immár Sőregi János és Lükő Gábor¹⁷¹ írtak. Az Antik kiállítást az előző kiadványban bemutató Csányi-Tassy-féle szöveget a múzeumigazgató teljesen elhagyta. A száraz adatközlés és a vitrinek leltárkönyvszerű bemutatása helyett a történelmi és művészettörténeti érdekességeket helyezték előtérbe, emellett számos fotót is csatoltak a leíráshoz. Mindennek köszönhetően ebből a könyvből a látogatók sokkal több ismeretet szerezhettek a görög-római anyagról, mint az 1930-as Vezetőből.

IV. A gyűjtemény sorsa a II. világháborúban

Az Antik Gyűjtemény a II. világháborúban állt legközelebb a teljes megsemmisüléshez. Bár az elmúlt 90 év alatt sokszor kellett szembenézni kihívásokkal, nem volt olyan időszak, amikor a műtárgyak annyi veszélynek voltak kitéve, mint ezekben az esztendőekben: bomba- és tűzkárnak; a műtárgyvédelemnek alig megfelelő tárolási körülményeknek; kormányzati lefoglalásnak és a megszállók fosztogatásának.

IV.1. Előkészületek a gyűjtemény védelmére

Mivel a magyar külpolitika nyíltan támogatta a német nagyhatalmi törekvéseket, számolni lehetett azzal, hogy az ország rövidesen be fog lépni a háborúba. Erre utal az is, hogy a Déri Múzeum légvédelmi felkészítését már 1939 – 1940-ben kezdték, Debrecen és környékét pedig 1940-ben szigorított katonai ellenőrzés alá vonták. A védelmi előkészületek jelentősen érintették az Antik Gyűjteményt is.

A legfontosabb feladat a műtárgyak megóvása volt az esetleges bombázásoktól és azok következményeitől. Az épülettűz megakadályozására az Antik kiállítás felett is húzódó padlás faszerkezetét tűzálló meszeléssel láttak el, illetve tűzoltásra alkalmas eszközöket (pl. vizes hordókat) helyeztek el a térben.

Sőregi János feljegyzéséből tudjuk, hogy hozzákezdtek a személyi és tárgyi óvóhelyek kialakításához is. Előbbi a fogadócsarnok alatt helyezkedett el, utóbbi pedig az épület észak-keleti

¹⁷⁰ A Debreceni Naplók rendszeresen visszatérő eleme, hogy Sőregi János részletesen beszámol könyvvásárlásairól és könyvélményeiről. Ezek alapján nyomon követhető, hogy évtizedek alatt miként fejlődött a Déri Múzeum könyvállománya, illetve hogyan jött létre a Sőregi-féle magánkönyvgyűjtemény.

¹⁷¹ Lükő Gábor (1909–2001) néprajzkutató, szociálpszichológus.

sarkán, a laboratórium alatt volt található. A megfelelő műtárgyvédelmi körülmény kialakítása az antik anyag szempontjából azért volt lényeges, mert sok más műtárgycsoport mellett a görög, római és etruszk műtárgyakat is itt tervezték elhelyezni.

1941. június 22-én, amikor kitört a háború Németország és a Szovjetunió között, fokozták a készültséget.¹⁷² Mivel légvédelmi készültséget rendeltek el, az Antik kiállítás ablakaira is felszerelték az elsötétítést segítő kék papírokat, valamint további tűzoltó felszereléseket (un. szikracsapókat) szereztek be. A múzeum munkatársai felkészültek, hogy a görög-római-anyagot (további kiemelt fontosságú műtárggyal együtt) az óvóhelyekre szállítsák. Ebből a célból a tárgyi óvóhelyen előkészítettek 3 vas és 3 faládát, melyekbe a műkincseket tervezték elpakolni.

Kassa június 26-i bombázása és Magyarország hadba lépése felgyorsította a műtárgyak elcsomagolását. Az antik anyag könnyebben szállítható részét ekkor vitték le az óvóhelyre a II. emeletről. Gyakorlatilag csak a márványból és mészkőből faragott műtárgyak maradtak az Antik kiállításban, melyek kevésbé voltak érzékenyek az esetlegesen megváltozó műtárgyvédelmi körülményekre (pl. a hidegre és a párára).

Az 1942-es hideg tél következtében a múzeum kokszt-készlete is jelentősen megcsappant. Emiatt Sőregi János február 12-én, a fűtőanyag ellenőrzése után lezáratta II. emeletet – így az Antik kiállítás még látogatható részét is.

IV.2. Az első bombázás

Az 1943-as évről gyűjteménytörténeti szempontból nem sokat tudunk. Feltételezhető, hogy mind a hivatalos, mind pedig a személyes források szűkszavúsága arra utal, hogy ez az időszak viszonylagos nyugalomban telt el. Senki sem sejthette, hogy az antik anyag számára hosszú ideig ez volt az utolsó békés esztendő.

A német csapatok 1944. március 19-én szállták meg Magyarországot. A debreceni repülőtérén még aznap este birodalmi repülőgépek szálltak le, 20-án pedig megérkeztek az első, SS katonákból álló szárazföldi alakulatok is.¹⁷³ A Déri Múzeum másnap, március 21-én hosszú évekre bezárta kapuit a közönség előtt.

Sőregi János előtt nyilvánvaló volt, hogy a város rövidesen hadszíntérré fog változni. Kapcsolatainak¹⁷⁴ és a lakásában rendszeresen hallgatott rádióadásoknak köszönhetően tudomása

¹⁷² Debreceni Napló, DEENK Kézirattár, Ms 13/18.

¹⁷³ Debrecen története, 4. kötet i.m. 438.; Sőregi János (?): *Mi történt Debrecenben 1943. dec. 14-től 1945. nov. 21-ig?* In: Debreceni Képes Kalendárium 45–46. Szerk. Sőregi János. Debrecen, 1946. 58.

¹⁷⁴ Jó kapcsolatban volt a Városháza vezető beosztású hivatalnokaival, és sok katona ismerőse és rokona volt. Emellett kapcsolatot tartott korábbi bajtársaival is.

volt az orosz hadsereg feltartóztathatatlan előretöréséről, és az egyre gyengülő német csapatok fokozatos viaszorulásáról. Azonban igazgatóként – és egykori világháborús tiszthez méltóan – a posztján maradt, és próbálta megszervezni a múzeum épületének és műtárgyainak biztonságát.

Április 4-i feljegyzéséből kiderül, hogy a csaknem teljes görög-római-etruszk anyaggal együtt ekkor már közel 60.000 tárgyat helyeztek el az óvóhelyeken vagy páncélszekrényekben. Egyéb intézkedésként a laboratórium vízvezetékét is elzárták, nehogy bombatalálat esetén elárhassa az óvóhelyeket; gázvezeték-lezárót szereltek fel az óvóhelyhez vezető folyosón; megtöltötték a homokládákat és megerősítették az épület sarkait.

A Debrecent ért első szőnyegbombázás 1944. június 2-án 9:05 perckor kezdődött. A múzeum épülete és a gyűjtemények csodával határos módon nem szenvedtek komolyabb károkat, mindössze egy, valószínűleg légi harc során kilőtt géppuska sorozat szakította át a padlásteret.¹⁷⁵

IV.3. A második bombázás

Az első bombázás után azonban viszonylag hosszabb idő telt el légitámadás nélkül. A múzeum dolgozói erejükhöz mérten képesek maradtak szakmai feladataik elvégzésére.

Július 19-én Sőregi megrovást kapott a Főfelügyelőségtől. Az ügy háttérében egy áprilisi jelentés elmaradása áll, amiben az igazgatónak dokumentálnia kellett volna az óvóhelyre szállított műtárgyak listáját.

Hogy miért nem teljesítette az Antik Gyűjteményt is érintő feladatot a máskor oly precíz igazgató, egy bizalmas jelentésből derül ki, amit Sőregi a múzeum Felügyelő Bizottságának írt:

„... az óvóhely kincseiről a városon kívülre leltári jegyzéket nem adok, ha csak nem nagyon szükséges. Egy felfordulásban kerülhet avatatlan kezekbe is, ami nem válna a muzeum javára.”¹⁷⁶

Ugyancsak ebből az időszakból származik az a bejegyzés is, ami részben a római aranyékszerekre is vonatkozott:

„Már napok óta arra gondolok, hogy aranyainkat hová kellene elrejtetni? Elgondolásaimat ide se írom le, de Lükővel ma tárgyaltam. Elvinni nyugat felé, mint a bp-i Nemzeti Bankot, a németek prédájává, lehetőleg nem engedem.”¹⁷⁷

¹⁷⁵ Debreceni Napló, DEENK Kézirattár, Ms 13/18., 1944. június 5-i bejegyzés.

¹⁷⁶ Debreceni Napló, DEENK Kézirattár, Ms 13/18., 1944. augusztus 3-i bejegyzés.

A következő, szeptember elsejei bombázás két hónappal követte az elsőt, és ahhoz hasonlóan szintén fényes nappal történt. A két hullámban érkező támadás szintén hatalmas pusztítást vitt végbe, amiben közrejátszott, hogy a szirénák nem jelezték időben a légiveszélyt.

A kárfelmérés során hamar kiderült, hogy a szerencse újra a Déri Múzeum mellett állt, igaz nem sok hiányzott, hogy az épület találatot kapjon: a Déri téren, a múzeum bejáratánál a hajdúk több repeszdarabot is találtak.

IV.4. A kiürítési rendelet

A polgármester szeptember 12-én előkészítő megbeszélést hívott össze, ahol a fővárosból kapott *Kiürítési Rendelet* értelmében megvitatták a debreceni teendőket. Az értekezleten – melyre Sőregi is hivatalos volt – igyekeztek meghatározni, hogy a városból mi és hogyan szállítandó el a Dunántúlra, ahol a Belügyminisztérium gondoskodott volna az anyagok elhelyezéséről. A Déri Múzeumra vonatkozó pontnál a múzeumigazgató úgy ítélte meg, hogy a többek között kimenekítendő Antik Gyűjtemény biztonságos szállításához zárt vasúti vagon szükséges. Sőregit valószínűleg kész tények elé állították, ugyanis *Naplójának* aznapi feljegyzései szerint egyébként nem volt a vasúti szállítás híve:

„... ellene vagyok a vonatra való rakásnak. Az anyag a vonaton ki van téve bombázásnak, lopásnak addig is, míg a rendeltetési helyére ér. A hová megy, az is megszállás alá kerül és akkor hová, merre vigyük?! Kitevesszük a múzeumot a teljes elpusztításnak. Ennél jobb a teherautó, mert azzal szabadon mozoghatok. De hol van a kellő benzin? Hol a fedett, zárt kocsi? Ki lesz azzal állandóan, ki fogja őrizni?! Ha pl. az orosz a Déri Múzeumot Moszkvába szállítaná, ott legalább továbbra is megőriznék és a tudomány számára közkinccsé tennék, de ha elpusztul az anyag, vagy magános rablók szedik szét, akkor örökre elveszett.”¹⁷⁸

Másnap (szeptember 13-án) megérkezett a Közgyűjteményi Főfelügyelőség rendelkezése, ami megerősítette a polgármesteri megbeszéléseken ismertetett *Kiürítési Rendeletet*. Mindössze annyival egészítette ki, hogy a Déri Múzeum anyagát a soproni Városi Múzeumban tanácsolták elhelyezni.¹⁷⁹

177 Debreceni Napló, DEENK Kézirattár, Ms 13/18., 1944. augusztus 2-i bejegyzés.

178 Debreceni Napló, DEENK Kézirattár, Ms 13/20., 1944. szeptember 12-i bejegyzés.

179 A rendelkezést telefonon közölték, a lejegyzett szöveg a Debreceni Napló, XX. kötetben (Ms 13/20) található.

Sőregi János a Főfelügyelőség rendelkezése ellenére sem tartotta jó ötletnek a múzeumi anyag kimenekítését, aminek hangot is adott a következő, szeptember 15-i értekezleten:

„Én az értekezleten emelt hangon kijelentettem, hogy boldog volnék, ha a Déri Múzeum anyaga itt Debrecenben maradhatna, mert itt tudnám megvédeni a legjobban. „Ilyet nem lehet mondani” - mondta rá a polgármester. „Ha az oroszok felpakolják az egész múzeumot és elviszik Moszkvába, Sőregi Jánost pedig kényszermunkára, akkor mi lesz? Ezért nem vállalom a felelősséget!” - És a Dunántulon ki biztosítja az anyag megvédését? - kérdeztem. Erre nincs válasz.”¹⁸⁰

Annak ellenére, hogy a múzeum szakemberei (Lükő Gábor és Balogh István) egyetértettek a múzeumigazgató álláspontjával, a tiltakozás nem járt sikerrel. Kénytelenek voltak hozzálátni a csomagoláshoz, amire mindössze 3 napot kaptak.

Még aznap éjszaka (szeptember 13.) újabb légitámadás érte Debrecenre, ezúttal a szovjet légierő bombázta a várost. A háború során először a támadás egész Debrecenre kiterjedt. A Déri Múzeumot csak kisebb károk érték, a pincében elhelyezett Antik Gyűjtemény nem volt veszélyben.

Szeptember 16-án váratlanul megérkezett a Vallás- és Közoktatásügyi Minisztérium *Hadműveleti kiürítési* rendelete.¹⁸¹ Az utasítás értelmében a Déri Múzeum legértékesebb anyagaiból 6-8 vagonnyit össze kellett válogatni és vasúti szállításra előkészíteni. Mint látni fogjuk, az elszállítandó műtárgyak közé besorolták a görög-római-etruszk tárggyűjtést is.

Az anyag felvevő területének a szekszárdi *Tolna vármegyei múzeum* lett kijelölve. A csomagolási és szállítási feladatok felügyeletét dr. Vitéz István miniszteri biztos látta el.

Debrecen negyedik bombázása (szeptember 17.) azonban jelentősen késleltette az utasítás végrehajtását.

IV.5. A bombatalálat

Az orosz gépek szeptember 17-i, éjszakai támadása okozta az addigi legnagyobb pusztítást a város kulturális intézményeiben, köztük a Déri Múzeum épületében. Érthető, hogy Sőregi csak napokkal később volt képes *Naplójában* hosszabban felidézni az eseményeket. A szeptember 17-i rövid, pár soros bejegyzéséből a döbbenet és a veszteség feletti fájdalom és elkeseredettség érződik ki:

180 Debreceni Napló, DEENK Kézirattár, Ms 13/20., 1944. szeptember 15-i bejegyzés.

181 3255/1944. XV. om.biz.sz.

„A Nagytemplom pirosló tornyai, a városháza égése, a Déri Múzeum megtekintése éjszaka 12 és 1 óra között: életem legrettenetesebb éjszakája volt! Egyik percben a sötét jövő, a másikon percben az elkeseredett düh rázza meg idegzetemet. Hát érdemes ezért dolgozni!?”¹⁸²

A Déri Múzeum azon az éjszakán telitalálatot kapott. Ekkor bizonyosodott be, hogy Sőregi János műtárgyvédelmi előkészületei nem voltak hiábavalóak: a bomba ugyanis átszakította a keleti oldal vasbeton födémét a II. emelet XVIII. terme felett, közvetlenül az Antik kiállítás nyitott terme előtt. A légnyomás szinte teljesen elpusztította a kiállítóteret és vitrineket, a még bent marad kő és márvány műtárgyakat pedig felborogatta.

15. ábra: A múzeum elpusztult tetőszerkezete az Antik kiállítás terme fölött.
(forrás: Déri Múzeum, Fotótár)

16. ábra: A múzeum keleti oldala és az Antik kiállítás kitört ablakai. (Bal felső két ablak).
(forrás: Déri Múzeum, Fotótár)

182 Debreceni Napló, DEENK Kézirattár, Ms 13/20., 1944. szeptember 17-i bejegyzés.

17. ábra: A belső tér pusztulása. A hátsó szobában felsejlenek az Antik kiállítás romjai.
(forrás: Déri Múzeum, Fotótár)

Másnap a kárfelmérés után azonnal hozzáláttak a romok eltakarításához. Az épségben maradt antik műkincseket áthordták a Kupola-csarnokba, a megrongálódott vitrinekből pedig eltávolították az üvegszilánkokat.

IV.6. A műtárgyak menekítése

A bombázás és a munka testileg-lelkileg egyaránt megviselte a múzeum alkalmazottait, amit Sőregi kiválóan érzékeltet rövid *Napló*-bejegyzésében:

„A délutánt a kimerült embereknek elengedtem. Mindenkinek annyi gondja van, lakásával, az élelem, kenyér beszerzéssel, hogy az borzasztó! Magam kisfiam betegágya mellett szunyókáltam egész estig.”¹⁸³

A kiürítési végrehajtás felügyelője azonban ilyen körülmények között is igyekezett teljesíteni

¹⁸³ Debreceni Napló, DEENK Kézirattár, Ms 13/20., 1944. szeptember 20-i bejegyzés.

feladatát. Dr. Vitéz szeptember 20-án jelezte a múzeumigazgatónak, hogy megpróbál teherautókat¹⁸⁴ szerezni, és a kármentési munkálatok teljes figyelmen kívül hagyásával sürgette a műtárgyak szállításra való felkészítését. A múzeum bajait pedig tovább fokozta, hogy aznap sor került Debrecen 5. bombázására, melyet másnap délelőtt (szeptember 21.) egy újabb követett.

A Déri Múzeum ezúttal nem kapott találatot, igaz nem sokon múlt: egy bomba a szomszéd épületet (Déri György Néprajzi Múzeum) jelentősen megrongálta.

A folyamatos légiveszély és a közeledő szovjet hadsereg miatt a városban egyre többen döntöttek a menekülés mellett. A múzeum dolgozói egyelőre a helyükön maradtak, és igyekeztek napi feladataikat elvégezni. Folytatták a gyűjtemények csomagolását és a romeltakarítást, Sőregi pedig kárjelentést küldött a Közgyűjteményi Főfelügyelőségnek. A múzeumigazgató szeptember 27-én jelentette be a polgármesternek, hogy feleségével és kisfiával együtt Debrecenben marad.

A kiürítési tervben korábban meghatározott szállításokat végül szeptember 28-án kezdték el. Ekkor már nem Szekszárd, hanem Budapest volt a célállomás. A múzeum vezetősége október 2-ig mindössze 5 ládát (A, B, C, D, E jelzettel ellátva) küldött a fővárosba, három részletben.

Az Antik Gyűjteményből 72 db műtárgyat csomagoltak be és küldtek Budapestre:

- Tanagra-gyűjtemény, 5 db műtárgy. Pontos leltári szám nem ismert, a DF.5.I.1-2. jelzetű műtárgyak biztosan közöttük voltak. Elhelyezésük: az „A” láda műtárgyai között.
- Római kori arany és ezüst ékszerek három, bársonnyal bevont táblára felszerelve, 62 db műtárgy. Leltári számuk: DF.5.VI.1.a. – DF.5.VI.43. (teljes ékszer-gyűjtemény). Elhelyezésük: az „A” láda műtárgyai között.
- Görög vázák, 3 db. Leltári számuk: DF.5.II.3, 9 és 12. Elhelyezésük: az „B” láda műtárgyai között.
- Terra sigillata tálak, 2 db. Leltári számuk: DF.5.II.16. és 17. Elhelyezésük: az „B” láda műtárgyai között.

Az anyagot elvileg a Nemzeti Múzeumban kellett volna raktározni, de mint később kiderült, a Műegyetemre került a szállítmány.

Nyilvánvaló volt, hogy sem Sőregi, sem pedig közvetlen munkatársai nem értettek egyet a kiürítési tervvel, de a végrehajtást nem akadályozhatták meg. Ugyanakkor, minden sürgetés ellenére,

¹⁸⁴ Sem az Évkönyvből, sem Sőregi visszaemlékezéséből nem derül ki, hogy a vasúti szállítás tervét mikor változtatták meg. Feltételezhetően a katonai szerelvények mozgásának biztosítása és a térség hadi kiürítésének egyéb feladatai teljesen lekötötték a vasút kapacitását.

igyekeztek lassítani a pakolást, így nagyságrendekkel kevesebb műtárgy hagyta el a múzeumot, mint ahogy azt a Minisztérium előírta.

IV.7. A bombatalálat következménye

Az őszi esőzések megérkeztével a múzeumnak újabb nehézséggel, az épület beázásával kellett szembenéznie. A probléma megoldása szinte lehetetlen volt, hiszen csaknem a teljes tetőzet megsemmisült a bombatalálat következtében, és a múzeum önerőből nem volt képes még az ideiglenes javításokat sem elvégezni. Hiába fordultak a város műszaki ügyosztályához, azok nem tudtak sem munkaerőt, sem építési anyagot biztosítani.

Sőregi így dokumentálta a katasztrofális helyzetet, ami súlyos károkat okozott a Görög-római teremben, és szétázással fenyegette az óvóhelyen elhelyezett antik műtárgyakat is:

„Az egész éjjel esett és reggel is. [...] A linóleumot elborította a víz és hogy be ne folyjon a kupolacsarnokba, homok gátat rakattam a küszöbre. Ugyanezt tettük a hosszú képtári teremben is. Így a mocskos, csurgó vizet megállítottuk. A II. em. XVIII. sz. teremben a beszakadt padlásról ömlik alá a víz. A vasbutorokat a csorgás alól eltoltuk, ne egye meg őket a rozsdá.”¹⁸⁵

„Hivatalba jöve a padlásról lehozattam a vashordókat. Az összes lavorokat, vedreket, lapátokat összeszedtettem és teljes létszámmal megkezdtük a II. emeleti termekben összegyűlt vizek gyűjtését és kihordását. Más mentségünk nincs egyelőre: a vizet ki kell hányni, hogy ne folyjon le az alagsorba! Lavorokba, vedrekbe lapátoltuk a vizet s azokból gyűjtőhordókba öntöttük s abból vedrekkel ki az ablakon! Én magam jártam elő jó példával. Reggeltől estig szünet nélkül lapátoltam a vizet. Elázott a lábunk, a fejünk, a ruhánk. Azt reméltük, hogy csak elcsendesedik az eső és meggyőzzük a vizet! De déli 2 óráig csak enyhítettünk a bajon.”¹⁸⁶

A tetőszerkezet javításához végül nem tudtak hozzákezdeni, a gyakori esőzések pedig jelentős károkat okoztak a Déri Múzeum tető nélküli épületében, a kiállítóterekben és az alagsorban. A tető ideiglenes rendbehozatalát már csak az orosz csapatok bevonulása után tudták elkezdni.

¹⁸⁵ Debreceni Napló, DEENK Kézirattár, Ms 13/120., 1944. szeptember 26-i bejegyzés.

¹⁸⁶ Debreceni Napló, DEENK Kézirattár, Ms 13/20., 1944. október 4-i bejegyzés.

IV.8. A szovjet megszállás

Október 19-re a Vörös Hadsereg elfoglalta Debrecent. A lakosság többsége – a Sőregi családhoz hasonlóan – az óvóhelyeken és pincékben húzta meg magát az utcai harcok idején.

A szovjet katonák a Déri Múzeum épületébe is behatoltak, ahol szerencsére nem okoztak jelentős károkat:

„Lükő Gábor [...] Elmondta, hogy okt.20-án a muzeum kis kapuján át behatoltak az oroszok már 3 ízben. Vincze volt velök. Feltörték az én szobámban a páncél szekrényt. Körül lövöldözték a zárat és akkor felfeszítették. Pénz nem volt benne. Néhány érmet vittek el. A középső irodában a kisebbik páncélszekrényt nem tudták feltörni, a nagyobbikat csak fenyegették. Lementek a tárgyi óvóhelyre is, mert a folyosói vasajtó kulcsát megtalálták, az alsó vasajtó lakatját leütötték. Bemenne szétnéztek: Eh, muzeum! - mondták és otthagyták érintetlenül. Az alagsorba be sem néztek. Tehát komoly baj nem történt.”¹⁸⁷

A Vörös Hadsereg bevonulása után a Déri Múzeum épületét és a dolgozókat nem fenyegették többé közvetlen harci események. Azonban az Antik Gyűjteményt és az azt kezelő szakembereket az orosz katonák jelenléte, a sürgős felújítási feladatok és a változó politikai légkör teljesen más jellegű, eddig ismeretlen nehézségek elé állította.

V. 1944-től napjainkig

V.1. A Görög-római terem felújítása és az új kiállítás előkészítése

A felújítás folyamatát meglepően kevés hivatalos forrás dokumentálta. Ezek közé tartozik az 1943-47-es és az 1948-1956-os összevont Évkönyv (előbbi Sőregi János, utóbbit Balogh István szerkesztette), valamint a Levéltárban fennmaradt levelezések és jelentések egy része. Szintén feltűnő, hogy a rövid leírások nagyon felületesen kezelik az adatokat és mutatják be a történéseket, legalábbis az elvégzett feladat nagyságához képest. Talán a *Debreceni Napló* egyik rövid feljegyzése (1948. június 9.) szolgálhat magyarázattal az adatok feltűnő hiányára:

¹⁸⁷ Debreceni Napló, DEENK Kézirattár, Ms 13/20.

„Befejeztem az összevont Évkönyv kefelevonatának korrigálását. A korrektor bizonyos helyeket piros ceruzával aláhuzott, csupa jóindulatból. Hogy ne köthessen bele senki, a szövegrészeket kihagytam vagy megváltoztattam.”¹⁸⁸

V.1.1. A kiállítótér rendbehozása

A múzeum igazgatója a szovjet megszállást követően, már 1944 októberében hozzáfogott a teljes kárfelméréshez és a legsürgetőbb javítási feladatok megszervezéséhez.

Az épület bejárása során nyilvánvalóvá vált, hogy az Antik Gyűjteményt bemutató kiállítótér jelentős károkat szenvedett. A bomba hosszában megrepesztette a terem vasbetonból készült mennyezetét, a légnyomás tönkretette a nyílászárókat és a vitrineket, az esőzések következtében pedig a padlóburkolat használhatatlanná vált.

Sőregi az első pillanattól igyekezett a felújítás pénzügyi hátterét megteremteni, de ez egy idő után szinte mindennapos küzdelemmé vált. Feljegyzéseiből tudjuk, hogy folyamatos tárgyalásban állt a városvezetéssel, a minisztériummal és a Főfelügyelőséggel annak érdekében, hogy fillérről-fillérre össze tudja gyűjteni a pénzt a soron következő legégetőbb probléma megoldására. Ez a bürokratikus szélmalomharc egészen 1949-ig, az épület átadásáig tartott.

V.1.1.1. A tetőszerkezet kijavítása

Nyilvánvaló volt, hogy a terem felújítását a tetőszerkezet javításával kellett kezdeni. A munkálatokat azonban nagymértékben akadályozta a debreceni építőmesterek leterheltsége. Ők az Orosz Parancsnokságtól annyi feladatot kaptak, hogy alig maradt kapacitásuk másra. Amikor pedig lett volna ráérő szakember, a városszerte tapasztalható építőanyag hiány miatt nem lehetett haladni, mivel a megszállók szinte minden nyersanyagot lefoglaltak hadi célokra.

A felújítást végül jelentős csúszással, 1947 nyarán tudták elkezdni. Sőregi János így örököltette meg a tetőfelújítást:

„A Sebestyén Ép. Váll. Megkezdte a padlástéri betonfödém bontását a bomba ütötte hatalmas lyuk körül. A törmeléket csusztatón öntik le, mely a feljáró állványra van szerelve. A beton födém bontása nagy dübögtetéssel jár, csak úgy rezeg, döng az egész épület.”¹⁸⁹

¹⁸⁸ Debreceni Napló, DEENK Kézirattár, Ms 13/28., 1948. június 9-i bejegyzés.

¹⁸⁹ Debreceni Napló, DEENK Kézirattár, Ms 13/25., 1947. július 31-i bejegyzés.

„A Sebestyén Vállalat folytatta a betonfödém kijavításának előkészítését, a drót-hálózatot csinálják. Ugyanakkor a görög-római szoba meghagyott fél padlásfödémjét is leveretik.”¹⁹⁰

A munka azonban lassan haladt, mert a mestereknek a szovjet hadsereg számára továbbra is dolgozniuk kellett, így a tetőszerkezet javítását csak 1947 végére fejezték be.

V.1.1.2. A nyílászárók rendbehozása

Az ajtók, ablakok javítását és/vagy cseréjét szintén már 1944-ben megpróbálták elkezdni. A folyamatos pénzhiány miatt azonban ez a munka nagyon lassan haladt. Sőregi elkeseredetten jegyezte fel:

„1946. július 27-én értesítés, hogy 1946. július 31-el az újjáépítési segélyeket a minisztérium beszünteti, a Főfelügyelőség sem tud adni. Július 29-én a múzeum vagyona 2 millió 700e pengő. Egy ablakok 25 millió, ráadásul az asztalos addig nem akar szállítani, amíg „a rossz papírpénz járja”.¹⁹¹

Ezek alapján nem csoda, hogy a Görög-római terem ablakait (a többi teremhez hasonlóan) évekig csak deszkával tudták befedni. Az épület azonban rendes nyílászárók hiányában a hideg évszakokban teljesen kifagyott, ami az antik műtárgyak esetében például azért volt nagy baj, mert biztonságos tárolásukhoz állandó, relatív meleg hőmérséklet kellett volna. A problémát súlyosbította, hogy a múzeumnak alig állt rendelkezésére megfelelő mennyiségű koks, amivel a fűtést meg tudta oldani. Amikor a megmaradt készletet 1945. május 19-én megpróbálták elrekvirálni, Sőregi János némileg indulatosan a következőképpen fogalmazta meg az egész műtárgyvédelmi problémát: *„Ha nekem nem marad a jövő télre fűtőanyag, az alagsor elpenészedik, a földszinti helyiségek pedig fagyosak lesznek és műkincseink elpusztulnak.”¹⁹²*

A téli fagyok elől az Antik Gyűjtemény márványszobrai végül lehordták a földszint jobboldali, fűthető folyosójára. A döntés helyességét az 1945/46-os rendkívül hideg tél igazolta: az irodákat is csak 9, a könyvtárat pedig mindössze 7 °C fokig tudták felfűteni.

A görög-római-etruszk kiállítás ablakainak felújításához végül 1947. május 28-án kezdtek hozzá. Első lépésként leszerelték és elszállították a megsérült homlokzati külső ablakokat, nem sokkal

¹⁹⁰ Debreceni Napló, DEENK Kézirattár, Ms 13/25., 1947. augusztus 18-i bejegyzés.

¹⁹¹ Debreceni Napló, DEENK Kézirattár, Ms 13/24., 1946. július 29-i bejegyzés.

¹⁹² Debreceni Napló, DEENK Kézirattár, Ms 13/22.

később pedig megtörtént a frissen megjavított ablakszárnyak és kisebb rámak üvegezése is. Az elvégzett munkának köszönhetően a terem fűtési gondjai mérséklődtek.

V.1.1.3. A kiállítótér előkészítése

Az épületszerkezeti javításokkal párhuzamosan már 1945 októberében hozzákezdtek a romeltakarításhoz és a belső terek helyreállításához. Első lépésként rendbe kellett hozni a bombázás során megsérült, és a beázás miatt elrozsdásodott vitrineket.

Az Antik kiállítás tárlói különösen ki voltak téve a rombolásnak. A bombatalálat okozta légnyomás szétrombolta az üveglapokat, az egy éven keresztül szabadon befolyó esővíz pedig jelentős mértékben korrodálta a vitrinek vasszerkezetét.

„Pataky min. tanácsos elküldte embereit, hogy a vitrinek lecsiszolási munkáját kezdjék meg. Megbeszéltem velök a munka menetét és beosztását. Előbb kiszedik az üvegszilánkokat a belső lécek kicsavarozásával, aztán jön a lecsiszolás és beolajozás. A kész vitrineket a hosszú képtári helyiségbe kell átvinni. A munkát holnap kezdik, Vincze gépész fog felügyelni.”¹⁹³

„Kiderült azonban, hogy a csiszoló korong túl nehéz, kevésbé mozgatható és nagy is. Sok bajjal küszködnek. 4 ember kellene mellé. Én 1-2 hajdut tudok ott tartani mellette.”¹⁹⁴

A munka igen nehéz volt, Sőregi János visszaemlékezései szerint a múzeumi hajdúk nem szívesen vállalták a feladatot. Csak az erélyes igazgatói fellépésnek köszönhető, hogy 2 hónap alatt be tudták fejezni a munkát.

Később a beázás során elpusztult linóleumpadlót magnit burkolattal látták el, valamint 1949-ban megtörtént a falak újrafestése is.

V.1.2. Az antik műtárgyak tárolása és restaurálása a felújítás alatt

A görög-római anyagot a kiállítási tervek elkészítéséig a múzeum több pontján tárolták. A nagy értékű márványszobrokat – mint fentebb olvasható – az egyik földszinti folyosón tárolták. A

¹⁹³ Debreceni Napló, DEENK Kézirattár, Ms 13/23., 1945. október 12-i bejegyzés.

¹⁹⁴ Debreceni Napló, DEENK Kézirattár, Ms 13/23., 1945. november 5-i bejegyzés.

megsérült tárgyakat a restaurátor laborban helyezték el, a gyűjtemény nagyobbik része pedig a tárgyi óvóhelyen maradt.

Az óvóhelyi körülményeket így örököltette meg Kiss Antal újságíró, amikor Sőregi János körbevezette:

„Száraz, meleg levegő csapja meg arcunkat, mikor az alagsorba megyünk le. Állandó egyenletes fűtéssel kell biztosítani a levegő hőmérsékletét, hogy penészgombatelep ne keletkezzék a nagy értékek között. A ruhaneműk a könyvtárszoba nagy olvasótermében vannak felaggatva; itt csak a prémek, páncélok és ládák halmaza tornyosul. [...] Állandó gondozás kell, hetente egyszer szakértő vizsgálja meg a legérzékenyebb holmikat, s ha valami baj van, azonnal közbelépünk. Minden tavasszal, de ha kell, többször is, általános tisztogatást végzünk [...]. Nagy szerencse, hogy a múzeum laboratóriuma, mely az országban a legtökéletesebb felszerelésű, teljesen munkaképes, így minden vizsgálatot el tud végezni.”¹⁹⁵

A sérült antik tárgyak restaurálásnak kezdete és befejezése nem ismert, azonban a Debreceni Naplóból tudjuk, hogy 1948-ban már a laborban voltak, és 1949-ben a múzeumigazgató egyik vendége még ott tanulmányozta őket. Sajnos azt sem tudjuk tételesen, mely műtárgyakat és milyen módon kellett helyrehozni, az azonban Sőregi János feljegyzéseiből pontosan megállapítható, hogy a háború alatt a múzeumban maradt görög vázák biztosan megsérültek. Feltételezhető, hogy 1941 és 1946 között a nem megfelelő műtárgyvédelmi körülmények következtében (pl. párás, hideg környezet) a hajszálrepedések mentén az agyag tárgyak széthasadtak, esetleg szétestek, a fém eszközök felülete pedig korrodálódott. A tető rendbehozásával 1947-re a raktározási helyzet, ahogyan az idézetben is olvasható, javult. Az évek során folyamatosan korszerűsített és jól felszerelt restaurátor labornak köszönhetően a műtárgyakat rendbe lehetett hozni, így nem kellett más múzeumba vinni őket, azzal is kitéve őket a szállítás közbeni sérülés veszélyének. A restaurálási munkát dr. Szép Ödön irányította.

V.1.3. A Budapestre szállított antik műtárgyak sorsa

A Budapestre küldött műtárgyak 1944 és 1950 közötti sorsáról igen keveset tudunk. A *Debreceni Naplónak* mindössze néhány rövid bejegyzése említi az elszállított anyagot, mely adatok alapján

¹⁹⁵ Néplap 1947. október 5.

csak nagy vonalakban, és igen homályosan követhető, hogy mi is történt az eredetileg a Műegyetemen¹⁹⁶ elhelyezett ládákkal.

1945. március 20.: „[...] Két óra felé nagy sápadtan, lefogyva bejön dr. Nyíreő István¹⁹⁷, az egyetemi könyvtárigazgató. Márc. 14-én ért haza. Családja még nincs itt. Dec. 18-án a Műegyetem alagsorában látta az általam felküldött 5 ládát. Onnan elvitték-e a nyilasok vagy sem, nem tudja? [...]”¹⁹⁸

1945. március 22.: „[...] Ma elkészítettem és beterjesztettem jelentésemet a Bp-re szállított múzeumi tárgyakról.”¹⁹⁹

1945. április 3.: „Lükő Gábor hazatért Bp-ről és jelentkezett ma reggel. [...] Ládainkat kereste a Nemzeti Múzeumban, de ott nem találták. (Nem is találhatták!) [...]”²⁰⁰

1945. április 12.: „[...] Nagy József bp-i műegyetemi műszaki felügyelő megszólított az utcán, hogy figyelmeztessen a Műegyetem alagsorában feltört ládaink szétdult és megrabolt tartalmára. Az anyag jó részét boldog-boldogtalan széthordta. Talán a két vasláda felbontatlan. Azonnal ajánlott levelet írtam Supka Géának²⁰¹ és a Főfelügyelőnek²⁰² a mentés ügyében. Lükőt pedig megbíztam, igyekezzen mielőbb Bp-re felutazni és szétnézni.[...]”²⁰³

1945. május 16.: „[...] Ma elküldtem a Főfelügyelőségnek a Bp-re szállított tárgyak jegyzékét.”²⁰⁴

1945. május 10.: „Ma kaptam hivatalos értesítést arról a Közgyűjtemények Országos Főfelügyelőségétől, hogy mi maradt meg a Bp-i Műegyetem pincéjében elhelyezett muzeális

196 A Debreceni Naplónak mindössze egyetlen bejegyzése említi (DEENK Kézirattár, Ms 13/22., 1945. április 14-i bejegyzés), hogy a Déri Múzeum műtárgyainak egy része Pannonhalmára került. Erről azonban további részletet nem ismerünk, így az állítást – egyelőre – fenntartásokkal kell kezelnünk. Elképzelhető, hogy az esetleges szállítás kapcsolatban van Sőregi János lányával, akit 1944-ben Pannonhalmára menekítettek a közeledő front elől.

197 Nyíreő István (1893–1977), 1929-ben nevezték ki a debreceni egyetemi könyvtár igazgatójának, ahol 1944-ig dolgozott. Ez idő alatt a könyvtár 40.000 kötetes állományát 500.000-re növelte.

198 DEENK Kézirattár, Ms 13/21., 1944.12.02. – 1945.04.12. közötti bejegyzések

199 Uo.

200 Uo.

201 Supka Géza (1883–1956) régész, műtörténész, publicista. A Literatura c. folyóirat és a Világ c. lap főszerkesztője. 1945-1949 között a Nemzeti Múzeum elnöke.

202 A főfelügyelő ekkor Sőregi korábbi tanára és pártfogója, Alföldi András volt.

203 Debreceni Napló, DEENK Kézirattár, Ms 13/21., 1944.12.02. - 1945.04.12. közötti bejegyzések.

204 Debreceni Napló, DEENK Kézirattár, Ms 13/22., 1945. 04.14. - 1945.06.21. közötti bejegyzések.

anyagunkból. Lükővel közöltem az ügyirat tartalmát. Mivel ő holnap Bp-re utazik, megkértem, ebben az ügyben érdeklődjön és utasításokkal láttam el a továbbiakra nézve. [...]”²⁰⁵

1945. május 19.: „[...] Olvasom az újságból, hogy Salzburg melletti alagutban egy kincses vonatot²⁰⁶ foglaltak le az amerikaiak. Hátha a Múzeumemből eltűnt ládáink ott vannak?! A Szálasi Kormány vitte ki a vonatot. [...]”²⁰⁷

1945. május 22.: „[...] Ma olvasom a Magyar Nemzet V. 20-iki pünkösd-i számának 1-ső oldalán New York Times tudósításából, hogy a magyar aranyvonatban több magyar város közkincse van. Lehetséges, hogy a Múzeumról eltűnt értékeink is köztük vannak? Bárcsak úgy volna! Most kíváncsi vagyok Lükő Gábor beszámolására, mit látott a felügyelőségénél? [...]”²⁰⁸

1945. május 28. „[...] Lükő Gábor muzeumőr tegnap hazajött Budapestről és ma jelentkezett a hivatalban. Elmondta, hogy járt a Főfelügyelőségen, megtekintette a Múzeum alagsorából odavitt értékeinket. Az éremtárat tartalmazó kisebbik vas láda teteje be volt nyomva, de a tartalma érintetlen. Egyelőre tovább őrzik. Az ázsiai edények között egy idegen porcellántöredék is van. Azt már ők észrevették. Az eltűnt tárgyak érdekében feljelentést tenni céltalannak mondták. Ki tudja, ki vitte őket: a németek, a nyilasok, a csőcselék vagy az oroszok?! [...]”²⁰⁹

1945. május 29.: (Sőregi János meghallgatása az Igazoló Bizottság előtt): „[...] Végül Csillag nevű biz.tag. érdeklődött, hogy vittek-e el muzeális tárgyakat? Igen! Miniszteri rendeletre, miniszter biztos! Ki hajtotta a rendeletet végre? Mi, tisztviselők! Ekkor Lévay, miután megállapította, hogy el nem menekültem, politikai párt tagja nem voltam, a bizonyítást befejezte. Pár percre kijöttem. Ujra behívtak. Lévay elnök kijelentette, hogy a bizottság igazolhatónak talált, mert a nehéz időkben

205 Uo.

206 Az amerikai hadsereg 1945. május 11-én fogta el a Salzburg-közi Werfennél a 80 (!) vagonból álló szerelvényt, melyen a nyilasok próbálták kimenekíteni a „nemzeti vagyont”: A szállított kincsek között, melyek értékét mai árfolyamon 4 milliárd dollárra becsülik, ott volt többek között a Magyar Nemzeti Bank teljes arany- és valutakészlete, számos múzeum műtárgyai, valamint a holokauszt során összerabolt értékek. Dokumentumok hiányában nem bizonyítható, hogy a Déri Múzeum eltűnt kincsei (pl. a római aranyékszer gyűjtemény) a Aranyvonaton voltak-e a többi múzeum anyagával együtt. Bővebben: *Tarján M. Tamás*: 1945. május 11. – Az amerikai hadsereg birtokába kerül a magyar Aranyvonat. (www.rubicon.hu/kalendarium/1945-majus-11-az-amerikai-hadsereg-birtokaba-kerul-a-magyar-aranyvonat, letöltés 2021. nov. 14.).

207 Debreceni Napló, DEENK Kézirattár, Ms 13/22., 1945. 04. 14. - 1945.06.21. közötti bejegyzések.

208 U.o.

209 U.o.

*dicséretre méltó, mintaszerű magatartást tanúsítottam. Megköszöntem, eljöttem Lükővel.*²¹⁰”
[...]²¹¹

1946. szeptember 16.: „Reggel tárgyaltam a polgármesterrel Bp-en lévő muzeális tárgyait hazahozatala ügyében, mert a Főfelügyelőség nem hajlandó tovább őrizni (234/1946 Dmsz). Abban állapodtunk meg, hogy még nem hozzuk haza tárgyait célszerűségi okokból. Írtam levelet ebben az ügyben a Főfelügyelőségnek és Huszár Lajos dr-nak.”²¹² ²¹³

1949. július 22.: „D.u. 6 – 1/2 8-ig előszedtem és olvasgattam azokat az okmányokat, melyek a Bp-ről visszaérkező tárgyak átvételéhez szükségesek.”²¹⁴

1949. július 24.:

„Vasárnap. Reggel 8 órakor Oelmacher Anna²¹⁵ értem küldött a lakásomra: jöjjenek azonnal, megjöttek az állami letétképek és a szobor. [...] A ládákat felbontottuk... [...]...semmi sem jött vissza abból, amit 1944-ben elvittek.”²¹⁶

1949. október 13.: „Lükő Gábor felbontotta a KOF által küldött két ládát. Abban voltak az 1944-ben elmenekített Déri-féle gyűjt. megmaradt tárgyai az 1945-ben felvett jkv. szerint. A vasláda a pénzekkel nem jött meg. Lásd 54/1945 Dmsz. ü.iratot!”²¹⁷

1949. október 17.: „Számba vettem az 1944-ben elmenekített, a KOF által most a vasláda kivételével visszaküldött muzeális anyagot. Azokat bevittem a laboratóriumi mérlegszobába. Az átvételről elismervényt küldtem.”²¹⁸

1950. február 16.: „A Déri Frigyes gyűjt. főleltári könyvébe²¹⁹ piros tintával jegyezgettem be a hadkiürítés címén elszállított muzeumi tárgyak adatait, a visszakerülés tényét.”²²⁰

²¹⁰ Az eljárást az I. sz. Igazoló Bizottság folytatta le. Az ügy referense Bodnár Imre, szakképviselője Lükő Gábor volt.

²¹¹ Debreceni Napló, DEENK Kézirattár, Ms 13/22., 1945. 04. 14. - 1945.06.21. közötti bejegyzések.

²¹² Huszár Lajos (1906–1987) régész, numizmatikus, a művészettörténeti tudomány doktora. 1945-1949 között a Magyar Történeti Múzeum főigazgatója. 1943-an személyesen ellenőrizte a Déri Múzeum numizmatikai gyűjteményét.

²¹³ A levelezés eredményeként a műtárgyak továbbra is Budapesten maradhattak. Az érméket tartalmazó „C” ládát és a kb. 20 egyéb tárgyat az Egyetemi Könyvtár pánccs szekrényében helyezték el. Teljes levelezés az MNL Hajdú-Bihar megyei Levéltárában olvasható (VIII.700.40. 234/1946 DMsz.)

²¹⁴ Debreceni Napló, DEENK Kézirattár, Ms 13/32., 1949. 07. 15. - 1949.10.17. közötti bejegyzések.

²¹⁵ Oelmacher Anna (1908-1991), festő, grafikus.

²¹⁶ Debreceni Napló, DEENK Kézirattár, Ms 13/32., 1949. 10. 15 - 1949. 10.17. közötti bejegyzések.

²¹⁷ Uo.

²¹⁸ Uo.

A feljegyzések alapján megállapítható, hogy a Budapestre küldött műtárgyszállítmányt jelentős veszteségek érték. Különösen nagy kár érte az Antik Gyűjteményt, melynek a következő darabjai tűntek el:

1. Nikét ábrázoló tanagra (leltári szám: DF.5.I.1.)
2. Nikét ábrázoló tanagra (leltári szám: DF.5.I.2.)
3. A teljes római ékszergyűjtemény (62 db műtárgy, leltári szám: DF.5.VI.1.a. – DF.5.VI.43.)
4. Görög váza a Kr.e. 6. századból (leltári szám: DF.5.II.9.)

V.2. 1950-1960: átmeneti évek

V.2.1. A kiállítás: zárva

Sőregi János szervezőmunkájának köszönhetően a felújított Görög-római terem és a vitrinek már 1949-re elkészültek, a sérült antik műtárgyak restaurálása pedig megtörtént. Úgy tűnt, hogy az új Antik kiállítás megrendezése előtt tehát semmi akadály nem állt. Azonban Sőregi Jánost fokozatos ellehetetlenítés után 1950. január 31-én rendelkezési állományba küldték, majd rövidesen nyugdíjazták. Utódjának az egykori főispánt, Balogh Istvánt jelölték ki.²²¹ Meg kell jegyezni, hogy Balogh Istvánnak, aki a háború előtt gyakornokként dolgozott a Déri Múzeumban, nem volt tapasztalata sem az ekkora volumenű múzeumi munka, sem egy kultúrintézmény irányításában. Az intézmény átadása azonnal elkezdődött, az új vezetőség az Antik Gyűjteményt 1950. február 14-én és 17-én vette át.

A kinevezés egyik legnagyobb kárvallottjai az Antik Gyűjtemény és a Görög-római-etruszk kiállítás voltak. Balogh István múzeumigazgatói időszaka alatt (1950 – 1957) ugyanis a tárlat az elkészült felújítás és a tervek ellenére nem valósult meg, a műtárgyak pedig (a Déri-gyűjtemény többi részéhez hasonlóan) hosszú évekig bedobozolva várták sorsukat a múzeumi raktárban. Ennek ellenére Balogh igazgató, a következő jelentést írta az 1948-1956-os *Évkönyvbe*:

²¹⁹ Az említett példány a már bemutatott, egykor Déri Frigyes személyes használatában állt ún. Őskatalógus. A Sőregi János által említett bejegyzések egyértelműen azonosíthatók a szóban forgó műtárgyak műtárgyleírásainál.

²²⁰ Debreceni Napló, DEENK Kézirattár, Ms 13/34.

²²¹ Balogh István (1912–2007) történész, levéltáros. 1945-ben Szatmár-Ugocsa-Bereg k.e.e. vármegyéék, 1946-ban Hajdú vármegye, 1947-ben pedig Debrecen főispánjává nevezték ki. Tisztsége alól 1948-ban mentették fel.

„A múzeumi anyag tudományos feldolgozása a fentebb jelzettnél bizonyos mértékben előbbre haladt azáltal is, hogy az országos múzeumok munkatársai, főleg a Déri-féle gyűjtemény egyes részeit a központi nyilvántartás részére munkába vették. Ma már lényegében a Déri-féle gyűjtemény egyiptomi, antik és kelet-ázsiai anyaga feldolgozottnak tekinthető. Mivel a múzeum ilyen irányú szakemberrel a közeljövőben sem fog rendelkezni, ezt a munkát a jövőben is csak az országos múzeumok munkatársai végezhetik.”²²²

Az idézettel kapcsolatban két dologra szeretném felhívni a figyelmet. Egyrészt az antik anyag tudományos feldolgozása ekkor még el sem kezdődött. (A Déri-anyag többi műtárgycsoportjához hasonlóan). Erre csak egy évvel később, Szilágyi János György érkezése után került sor. Másrészt egyértelműen kirajzolódik az a vezetői szándék, hogy a múzeum legértékesebb műtárgycsoportjainak gondozására továbbra sem alkalmazzanak helyben szakembereket. (Természetesen az is kérdéses, ha akartak volna, találnak-e megfelelő embert a munkára). Feltételezhető, hogy az Antik Gyűjtemény I. fejezetben említett gazdátlanságának egyik legfőbb oka ide vezethető vissza.

Az antik anyag mellőzésének és elhanyagolásának pontos okait nem ismerjük, mindössze egyetlen, évtizedekkel későbbi homályos utalás található minderről:

„A Déri Frigyes adományából származó egyiptomi, görög-római, közel- és távolkeleti gyűjtemény, valamint az iparművészeti kerámiák, porcelánok, üvegek és ötvöstárgyak a felszabadulás óta raktárunkban álltak. Ezekből egy-egy kollekciót időszaki kiállításainkon²²³ bemutattunk az érdeklődőknek, de csak 1960-ban sikerült megteremteni a lehetőséget annak (mivel változott a koncepció), hogy az állandó kiállításunkba újra beépíthettük ezt az egyetemes művelődéstörténeti anyagot, az ókori kultúrák évezredekkel túlélő reprezentáns tárgyait.”²²⁴

Annak megállapítása tehát, hogy a múzeum vezetősége pontosan miért negligálta a Déri hagyaték legértékesebb műkincseit, ma már nem megállapítható, ahogyan az sem, hogy milyen koncepcióra utalt a szerző az idézett szövegben. Az viszont több, mint valószínű, hogy politikai akarat nem állhatott az Antik kiállítás szüneteltetése mögött, hiszen „az antik művészet tanulmányozása a létező

222 Balogh István dr: Jelentés a múzeum 1948–1956. évi működéséről. In: A Debreceni Déri Múzeum Évkönyve 1948–1956. A Debreceni Déri Múzeum Kiadványai 43. Szerk: Dr. Balogh István. Debrecen, 1957. 10.

223 Az antik gyűjtemény egyetlen időszaki kiállításon szerepelt: 1959. május 24-én rendeztek egy Gemma kiállítást, a Déri Múzeumban.

224 Ditróiné Sallai Katalin: A Déri Múzeum kiállításainak története 1945–1975. In: A Debreceni Déri Múzeum Évkönyvei 1976. A Déri Múzeum kiadványai 57. Szerk. Dankó Imre. Debrecen 1977. 433.

szocializmus idején politikailag teljesen semlegesnek bizonyult”,²²⁵ így annak feldolgozását és bemutatását nem akadályozta semmi. Ugyancsak a tárlat újranyitása mellett szólt az a gesztus is, hogy a Déri-féle görög-római kollekciót (az országban gyakorlatilag egyetlenként) nem olvasztották bele a Szépművészeti Múzeum antik anyagába az 1950-es években,²²⁶ ezzel is elismerve a gyűjtemény értékét.

V.2.2. Nyomozás az eltűnt aranykincsek után

Ahogy az előző fejezetben olvasható, az 1944-ben Budapestre menekített anyag jelentős része eltűnt, aminek egyik legértékesebb részei voltak a római aranyékszerek.

A szintén fentebb idézett Napló-bejegyzésekből egyértelműen kirajzolódik, hogy Sőregi János és kollégái a lehetőségeikhez mérten igyekeztek mindent megtenni az elszállításra kiválasztott műtárgyak biztonságaért. A Budapesten eltűnt anyagért értelemszerűen nem vállalhattak felelősséget, így feladatuk „mindössze” a megmaradt műtárgyak azonosítására, hazaszállítására és leltári jegyzék szerinti átvételére korlátozódott, ami 1949. október 13-án meg is történt. Mivel Sőregi azt a tájékoztatást kapta a Főfelügyelőségnél, hogy feljelentést tenni az eltűnt műkincsek ügyében értelmetlen, okkal bízhatott az ügy mielőbbi lezárásában.

Azonban nem mindenki vélekedett így. A Nemzeti Múzeumból érkező feljelentés alapján rövidesen meggyanúsították (egyelőre titokban) Sőregi Jánost, hogy a II. világháború alatt az említett római ékszereket más aranykincsekkel együtt eltulajdonította, majd azokat eladta. A nyomozás komolyságát mutatja, hogy Sőregi János titkos megfigyelésére és behálózására külön AVH-s ügynököket vetettek be. Ez az ügynök, az előkerült dokumentumok szerint Perepatits Antal volt.

Perepatits 1945 előtt „kisnyilas” volt, majd az AVH kötelékébe lépett. 1950-ben telepítették Debrecenbe, minden bizonnyal a Sőregi-ügy miatt is. Civilben irodalomtörténészként és kritikusként rendszeresen írt a Néplapba és a Hajdú-Bihari Naplóba. Mivel Sőregi János országosan ismert könyvgyűjtő²²⁷ és irodalom rajongó volt, Perepatits könnyen a bizalmába tudott férkőzni írói-újságírói munkáján keresztül.

225 Nagy Árpád Miklós: *Classica Hungarica II.: A Szépművészeti Múzeum Antik Gyűjteményének története a kezdetektől 1929-ig*. HOLMI 19. (2007) 5. sz. 627.

226 Egy 1934-ben hozott törvény alapján a Szépművészeti Múzeum gyűjtőkörébe utalták a Magyarországon kívül előkerült ókori műtárgyakat. Ennek szellemében az 1950–1960-as években Dobrovits Aladár és Szilágyi János György vezetésével az ország múzeumaiból összegyűjtötték az antikvitás történeti és művészi emlékeit.

227 Bár pontos adatok ma már nem állnak rendelkezésünkre, Sőregi János egykor Debrecen egyik legnagyobb magánkönyvtárával rendelkezhetett. Különösen közel állt hozzá a 19-20. századi magyar irodalom, így sokszor kértek tőle segítséget pl. bibliográfiák összeállításánál. Jól érzékelteti gyűjteményének nagyságát és értékét, hogy 1950 után, amikor a Sőregi család nehéz anyagi helyzetbe került, évekig az egyik legfontosabb jövedelemforrásuk a könyvek eladogatása volt.

A nyomozás közel másfél éve alatt készült *Debreceni Napló*-bejegyzések azért különlegesek, mert leírásuk pillanatában Sőregi Jánosnak fogalma sem volt róla, hogy megfigyelés alatt áll. Emiatt gyanútlanul és semleges módon öröközhette meg, hogyan férközött Perepatits a közelébe, miként hálózta be és milyen eszközökkel szerzett információkat tőle.²²⁸

Az ügynök 1948 őszén lépett kapcsolatba a múzeumigazgatóval, akitől Krúdyra vonatkozó információkat kért. Rövidesen rendszeresen levelezni kezdtek, majd 1949-től, mikor Perepatits Debrecenbe költözött, közeli munkakapcsolatot alakítottak ki. Rendszeresen találkoztak a múzeumban és Sőregi lakásán.

Miután az igazgatót eltávolították a Déri Múzeum éléről, és megélhetési gondok fenyegették családját, a hatóság elérkezettnek látta az időt, hogy akcióba lépjenek. Az ügynökön keresztül aranytárgyak eladására provokálták Sőregit, bízva abban, hogy a gyanúsított az eltűnt műkincsek nyomára vezeti őket.

1950. március 27.: „*Ebéd után Perepatits feljött. Ezuttal irodalom mellett értéktárgy értékesítésére nézve bizalmasan tárgyaltam vele. De én csak májusban leszek arra szorulva, hogy nyugdíjához pénzt szerezzek, nem adtam neki, mint közvetítőnek semmi megbízást. A feleségem sem adta beleegyezését. Holnap elnéz még.*”²²⁹

1950. március 28.: „*[...] jött Perepatits Antal. Behívott a hálósobába. Elmondta, hogy a komádi zsidó hajlandó 75 ft-t adni az arany grammjáért. Ha pénzt akarok, most itt a jó alkalom, de azonnal, mert a zsidó 6 órakor visszautazik. Nem adok el semmit, mert a feleségem nem engedi! Hát nekem van-e valami régiségem? Nincs! Egy aranyórám van, de azt csak a végszükségben adom el. Legalább mutassam meg! Megtettem. Perepatits mintegy nyájas erőszakossággal rávett, hogy bemutatásra adjam oda neki egy órára. Le tett az asztalra 30 drb. százast bankót, mint biztosítékot. Arra gondolva, hogy ha ennyi pénzt is megad a zsidó önként, ez nekem 6-8 hónapra elegendő lesz arra, hogy 3-400 frt nyugdíjamat májustól kiegészítsem, vagy magamnak ruhát, cipőt, paplant vehessek, kis fiamnak tavaszi felöltőt stb. Isten neki, bemutatásra oda adtam az aranyórát ezzel: de visszahozd az órát, mert most még nem eladó, én pedig a pénzt visszaadom! Jól van! Belső zsebembe tettem a 30 drb. százast, Perepatits pedig elment, hogy 1 órán belül visszajön.*

[...] Alig mult el 10 perc, csengettek. A kinyitott ajtóban megáll egy férfi, 2 alak körvonala pedig a jobb ajtószárny katedrál üvegén át látszott.

228 Az eseményeket részletesen a Kincs, ami nincs? Sőregi János feljegyzései a Déri Múzeum II. világháborúban eltűnt műtárgyairól c. tanulmányomban mutatom be. (Kovács József Dénes: Kincs, ami nincs? i.m. 133-148.)

229 Debreceni Napló, DEENK Kézirattár, Ms 13/34., 1950. 01. 01. – 1950. 05. 31. közötti bejegyzések.

Takáts László hdgy az Államrendőrség gazdasági oszt-tól és két detektív jött el. Magát igazolta és egy iratot adott: én a Déri Muzeum értékeit eladtam. Házkutatás és foglalás végzendő! Ez megtörtént a 2 szobában. Kis fiam ágyában megijedt, de nem sírt, mikor szekrényeinket végig kutatták. Megtalálták feleségem ékszereit. „Rakjam ki, ami a zsebemben van! Kitettem a 30 drb. százast. [...] Mikor a kutatást befejezték, a hdgy elismervényt adott az ékszerekről és egy emberét visszahagyva, engem is magával vitt. Menjünk a rendőrségre!

[...] Hosszas várakoztatás után a III. em-en bevettek Gulyás százados elé, kinek vallatására mindent a legőszintebben elmondtam. Mikor adtam el aranyat sajátunkból (1945, 1949 és 1950-ben. Most az arany órát bocsátottam áruba, de még nem adtam el. Perepatitstól 3000 frt-t kaptam biztosítékul). Akkor már kitettem az asztalra. Se muzeumi értékeket soha senkinek nem adtam el. Aljas rágalom, aki ezt állítja!

Közben egyszer kiküldtek, újra behívtak. **El kellett mondanom a muzeumi aranyak és pénzéremgyűjt. 1944 évi elfalazásának történetét. Hogy jártam túl a nyilas min. biztos, dr. Vitéz István eszén(?) Ez nekem csak érdekem.** Mindent átadtam egy bizottságnak. Az ide vonatkozó 11 okmányt a lakásomról elhoztuk.

[...] Félttem, hogy meg fognak kínozni s végül elengedett. Kikísértek az épületből. Az eljárás pedig megindul ellenem.”²³⁰

1950. március 29.: „Sáríka leányommal 7 óra felé a konyhában dolgoztunk, mikor értem jött az Államrendőrség gazd. oszt-tól az a detektív, aki tegnap a házkutatásban részt vett. Menjek kihallgatásra.

[...] lementünk a II.em.-re a tegnapi Gulyás századoshoz. **Ujabb vallatás. Én elfalaztam ugyan az aranyakat, becsaptam a nyilas min. biztost, de el is adtam aranyakat és azokról azt mondtam, hogy elvitte a nyilas biztos.** Ilyet nem tettem. Tessék előállítani azt, aki ilyet mer állítani. Itt hosszabb vallatás folyt le, de én mindenre megfeleltem. Egyszer még fel is ugrottam a székről, mert azt állította, hogy én tudok olyanokról, akik muzeumi tárgyakat eladtak. Én volnék az első, aki nyakon csípném és feljelenteném.”²³¹

Mint a kihallgatást megörökítő bejegyzésben olvasható, Sőregi János határozottan állította, hogy a műkincseket nem ellopta, hanem megvédte, egy részét pedig elfalazta. A Debreceni Naplóból nem derül ki, hogy Sőreginek pontosan mivel sikerült magát tisztáznia, de a nyomozás végül nem zárult vádemeléssel. Feljegyzései között mindössze egy három évvel később, 1952. november 26-án

230 Uo.

231 Uo.

keletkezett jegyzőkönyvet találtam, ami alátámasztja állításainak egy részét.²³² Ez a dokumentum a Déri Múzeumba időközben visszaszállított „C” láda felnyitásakor született, és rögzíti az egykori múzeumigazgató beszámolóját az éremgyűjteményt érintő műtárgycseréről. A jegyzőkönyvet és az abban leírtakat többek között Balogh István igazgató és Béres András²³³ is hitelesítette kézjeggyével. A leírás szerint a műtárgyak elfalazása két lépésben történt. Először Sőregi János a ládában elhelyezett pótolhatatlan numizmatikai anyagot kevésbé értékesre cserélte ki: az igazgatói széfben tárolt ezüst és bronz pénzekre, a Dégenfeld-féle I. világháborús érem- és sapkajelvény-gyűjteményre, valamint a Déri Frigyes-féle sapkajelvény-gyűjteményre. A második lépés a műkincsek elrejtése volt, ami 1944. szeptember 18-án történt meg.

Az eltűnt római kori műkincsekről sajnos nem esik szó sem a hivatalos, sem a személyes feljegyzések között. Az azonban biztos, hogy a rendőrség ezeket is számonkérte a volt múzeumigazgatótól (lásd: 1950. március 29-i napló részlet). Logikus feltennünk azt a kérdést, hogy ha az éremtár anyagát el merték rejteni a múzeum dolgozói, miért nem tudták a hasonlóan kis helyen elférő antik ékszereket is befalazni. Ugyanakkor az is nyilvánvaló, hogy ennyi év távlatából erre már nem adható egyértelmű válasz. Mindössze annyit lehet feltételezni, hogy a római ékszereket egyediségük miatt nem lehetett kicserélni olyan kevésbé értékes tárgyakkal, melyekkel a laikus miniszteri biztost 1944-ben ugyanúgy meg lehetett volna tévesztetni, mint a numizmatikai anyag szállításánál. Mindenesetre az a tény, hogy a hatóságok a nyomozást megszüntették, egyértelműen tisztázza Sőregi Jánost a vádak alól.

V.2.3. A tudományos feldolgozás kezdete

Annak ellenére, hogy Déri Frigyes antik műtárgyai hosszú időn keresztül a nagyközönség számára láthatatlanul pihentek a raktárban, a gyűjtemény tudományos feldolgozásában az 1950-as évek jelentős előrelépést hoztak. Ebben nagy szerepe volt annak a – Déri Múzeum szempontjából – szerencsés helyzetnek, hogy az 1956-os szerepvállalása²³⁴ után Szilágyi János Györgyöt a Szépművészeti Múzeumból Debrecenbe helyezték át. A neves ókortudós visszaemlékezésében²³⁵ hangsúlyozta, hogy szándékosan kérte magát a cívisvárosba, miután világossá vált számára, hogy hosszabb-rövidebb időre el kell hagynia Budapestet. Döntése hátterében két ok húzódott: egyrészt a

232 Csatlóva a Napló 37. kötetéhez (Debreceni Napló, DEENK Kézirattár, Ms 13/37., 1951. 07. 26 - 1952.12.31. közötti bejegyzések).

233 Béres András (1928-1993): néprajzkutató, muzeológus, 1957-1969 között a Déri Múzeum igazgatója.

234 A Szépművészeti Múzeum forradalmi bizottságának elnöke volt.

235 Egzisztenciális tudomány. Interjú Szilágyi János Györggyel. 1–2. rész. i.m.

Déri Múzeumban volt az ország második legnagyobb antik anyaga, másrészt az egyetemi könyvtár lehetőséget biztosított számára a tudományos munka folytatására.

A munkát 1957. július 25-én kezdte meg a Déri Múzeumban segédmuzeológusként.²³⁶ Az életéről készült interjúban többször hangsúlyozta, hogy nagyon jól érezte magát Debrecenben, ahol legfontosabb feladatának a görög-római-etruszk műtárgyak feldolgozását és a múzeumi könyvtár fejlesztését tekintette.

Első lépésként 1957. december és 1958. július között elkészítette az Antik Gyűjtemény minden darabjának a pontos művészettörténeti leírását, és lehetőség szerint meghatározta készítésének helyét, illetve idejét. Sok esetben felülbírált Déri Frigyes műtárgyleírásait, ami nem meglepő, hiszen a gyűjteményalapító közel sem rendelkezett akkora klasszika-archeológiai tudással, mint Szilágyi. Az is egyértelműen megállapítható, hogy munkájában felhasználta Déri Vásárlási Naplóját, és az általa megtalált adatokat a műtárgyleírásokban is feltüntette.

Az elemzés eredményeit leírókartonokon rögzítették. Az adatok mennyiségére és részletességére jellemző, hogy olykor pótlapokat kellett a főoldalhoz tűzni. Az így létrejött ún. „*Szilágy-féle leírókartonok*” rendkívül nagy művészet- és múzeumtörténeti értékkel bírnak. Az elmúlt évtizedekben azonban a gyűjtemény muzeológusai nem bántak megfelelő gondossággal ezekkel a dokumentumokkal. A Déri Múzeum 2010-es költöztetése során derült ki, hogy számos leírókarton örökre elveszett, a megmaradt rész pedig rendszerezés nélkül kallódott a katalógusszekrényekben. Összesen 164 darabot sikerült megmentenünk, melyeket azóta elektronikus formában is rögzítettünk. A dolgozatomhoz tartozó Katalógusban a műtárgyakról készült új, digitális fotók mellett a Szilágy-féle leírókartonok műtárgyleírásai is olvashatók.

Feltehetően a gyűjtemény rendszerezési munkájához köthető, hogy Szilágyi János György jóvoltából elkészült az első olyan tudományos publikáció, mely az Antik Gyűjtemény egy jelentősebb alcsoportját bemutatja: *A későetruszk bronzművesség emlékei a Déri Múzeumban*.²³⁷ Ezt a tanulmányt rövidesen egy másik is követte: *Későetruszk bronz kézitükrök Debrecenben*.²³⁸

Szilágyi János György debreceni munkaviszonya 1958. október 1-ig tartott. Az eltelt egy és negyedév alatt sikerült a Déri-hagyaték görög-római anyagának tudományos alapjait lerakni, a műtárgyakat pedig ismertebbé tenni. Valószínűleg az általa közölt adatokat használta fel tanulmányaihoz Kádár Zoltán, aki a vizsgált korszakban Szilágyi mellett publikálni kezdte a debreceni Antik Gyűjtemény anyagát: *Három Római császárkori arcképszobor a Déri-*

236 A fegyelmi határozat szerint: „áthelyezés alacsonyabb munkakörbe”.

237 Szilágyi János György: *A későetruszk bronzművesség emlékei a Déri Múzeumban*. In: *A Déri Múzeum Évkönyve 1957*. A Déri Múzeum kiadványai 44. Szerk. Béres András. Debrecen, 1958. 29–53.

238 Szilágyi János György: *Későetruszk bronz kézitükrök Debrecenben*. *Antik tanulmányok* 5. (1958) 175–198.

gyűjteményben;²³⁹ *Három hellenisztikus-római „istenarckép” a Déri-gyűjteményből;*²⁴⁰
*Hellenisztikus római oltár a Déri-gyűjteményből.*²⁴¹

V.2.4. 1960 – Az új Antik kiállítás

1957-ben – amikor már Szilágyi János György is ott dolgozott – leváltották Balogh István igazgatót, helyére pedig Béres Andrást nevezték ki. Az új igazgató rövidesen hozzákezdett a II. emeleti kiállítások, vagyis a múzeum törzsanyagának számító Déri-gyűjtemény újbóli bemutatásának megszervezéséhez. Már 1957-ben megnyitották az addig lezárt tereket, ahol időszakos kiállításokat is rendeztek. Ezzel párhuzamosan elkezdtek kidolgozni azokat a terveket, melyek „a múzeum kiállításainak átalakítására, illetve kibővítésére irányultak”.²⁴²

Az új Antik kiállítás 1960. november 6-án nyílt meg az új Általános Művelődéstörténeti Állandó kiállítás részeként, a II. emeleten. A tárlat rendezője Szilágyi János volt, az azonban a feljegyzésekből nem derül ki, hogy Szilágyi János Györgyről, vagy pedig Szilágyi Jánosról, az Aquincumi Múzeum igazgatójáról van-e szó. A megnyitón készült felvételek alapján és a gyűjtemény ismerete alapján okkal feltételezhető, hogy Szilágyi János Györgyről van szó.

18. ábra: Az 1961-es Antik kiállítás megnyitója.
Balról jobbra: Korek József, Szilágyi János György, Kalmár János, Menyhárt József
(forrás: Déri Múzeum, Fotótár)

239 Kádár Zoltán: Három Római császárkori arcképszober a Déri-gyűjteményben. In: A Déri Múzeum Évkönyve 1957. A Déri Múzeum kiadványai 44. Szerk. Béres András. Debrecen, 1958. 53-63.

240 Kádár Zoltán: Három hellenisztikus-római „istenarckép” a Déri-gyűjteményből. In: A Déri Múzeum Évkönyve 1958–1959. A Déri Múzeum kiadványai 45. Szerk. Béres András. Debrecen, 1960. 24-30.

241 Kádár Zoltán: Hellenisztikus római oltár a Déri-gyűjteményből. In: A Déri Múzeum Évkönyve 1960–1961. A Déri Múzeum kiadványai 46. Szerk. Béres András. Debrecen, 1961. 25–28.

242 Béres András (?): A Déri Múzeum 1957-ben. In: A Déri Múzeum Évkönyve 1957. A Déri Múzeum kiadványai 44. Szerk. Béres András. Debrecen, 1958. 3.

Adattári Napló és fotó dokumentáció hiányában nagyon nehéz rekonstruálni és értékelni a kiállítást. Az 1963-ban megjelent *Kiállítási vezető* is csak mindössze általános leírást ad a görög-római-gyűjteményről.

A néhány megmaradt vitrinfotó alapján mindössze azt lehet megállapítani, hogy a tárlat rendezője egyszerre törekedett az egyes műtárgycsoportok külön bemutatására és az antikvitás történeti ismertetésére. Ugyancsak változás az első kiállításához képest, hogy láthatóan nem törekedtek a vitrinek „túltöltésére”, így a látogatók egy átláthatóbb, letisztultabb képet kaphattak a Déri-féle Antik anyagról.

19. ábra: Az 1961-es Antik kiállítás részlete
(forrás: Déri Múzeum, Fotótár)

20. ábra: Az 1961-es Antik kiállítás részlete
(forrás: Déri Múzeum, Fotótár)

V.3. 1960-tól napjainkig

Az 1960-as újranyitástól kezdve az Antik Gyűjtemény életébe viszonylagos nyugalom köszöntött be, legalábbis az előző évtizedekhez képest. A kiállítás folyamatosan látogatható volt, és a múzeum egyik legfontosabb látványosságai közé tartozott.

A gyűjteménytörténetre vonatkozó források azonban ebben az időszakban rendkívüli módon hiányosak. Nem készült Adattári Napló, így a múzeumban mindössze néhány, a táruk között kallódó feljegyzés található a görög-római műtárgyakról.

A gyűjteményt is érintő múzeumtörténeti feljegyzések gyakorlatilag megszűntek. Sőregi János a nyugdíjazása után már viszonylag keveset foglalkozott a *Naplójában* a Déri Múzeummal, jobbra csak magánéleti és régészeti munkákkal kapcsolatos feljegyzések találhatók benne.

Az Antik Gyűjtemény 1960 után íródott történetét így csak a múzeum évkönyveinek jelentéseiből és beszámolóiból, Kiállítási Vezetőkből, valamint adattári és levéltári feljegyzésből tudjuk megismerni.

V.3.1. A kiállítás sorsa

Az 1960-as kiállítást, a többi állandó kiállításához hasonlóan az 1970-es években megújították, a munkálatok miatt a múzeum épületét pedig hosszabb időre bezárták. Ez az alkalom lehetőséget

nyújtott arra, hogy a debreceni Antik Gyűjteményből 1974-ben egy válogatást a Szépművészeti Múzeumban kiállítsanak, így az országban is jobban megismerhessék az anyagot. Ahogyan a *Bulletin du Musée Hongrois de Beaux-Arts* 46-47. számában olvasható:

„A debreceni múzeumot átépítés miatt hosszabb időre bezárták. Ez adta a gondolatot arra, hogy az 1928-ban megnyílt múzeum Budapesten még soha nem látott klasszikus ókori anyagából a Szépművészeti Múzeumban kiállítás készüljön. A Déri Múzeum anyagának kiegészítésére ebből az alkalomból összegyűjtöttük az egyéb magyarországi köz- és magángyűjtemények legjelentősebb antik tárgyait is, kiegészítve ezeket a Szépművészeti Múzeum legutóbbi években szerzett és ezért állandó kiállításán még nem szereplő új anyagával. A három teremre tagolt kiállítás történeti felépítésű volt. Az I. terem a görög művészetet mutatta be, beleértve Magna Graecia művészetét is; a II. teremben az etruszk, itáliai és római művészet kapott helyett, a III. teremben pedig a különlegesen gazdagon képviselt Ptolemaios- és római kori egyiptomi művészet, kiegészítve a kopt művészet anyagával. A kiállítás 1974 szeptember – december hónapjaiban volt nyitva. A restaurátori munkákat Vozil Irén végezte.”²⁴³

A Déri Múzeum felújítása igencsak elhúzódott, így az új kiállítások csak a budapesti időszak kiállítás után három évvel, 1977. szeptember 30-án nyíltak meg országos ünnepség keretében.

Az antik tárlat annyiban hozott jelentős változást, hogy a görög-római anyagot összevonták az egyiptomi gyűjteménnyel, és közös helyiségben állították ki (II. emelet, 71-es terem. Ma: Egyiptomi sírkamra). A kiállítás kurátora, P. Szalay Emőke, az 1978-as és a 2001-es *Kiállítási Vezetőkben*²⁴⁴ mutatta be a műtárgyakat és a koncepciót. A kiállított műtárgyak listája egy 1977-78-as Kiállítási Naplóban²⁴⁵ maradt fent. A görög, római és etruszk anyag a kiállítótér második felében kapott helyet. Mivel a gyűjtemény jelentős része (188 db műtárgy) kiállításra került, a tételes felsorolástól eltekintünk:

7. sz. vitrin: terrakotta- és márványszobrok

8. sz. vitrin: Itáliai bronzszobrok és etruszk bronztükrök

9. sz. vitrin: üvegedények, bronzékszerek és gemmák (36 darab)

243 Szilágyi János György – Szabó Miklós: Antik művészet a Debreceni Déri Múzeumból és más magyar gyűjteményekből. In: A Szépművészeti Múzeum közleményei (Bulletin). 46–47. Szerk. Garas Klára. Budapest, 1976. 143.

244 P. Szalay Emőke: Az ősi kultúrák világa. In: Vezető a Déri Múzeum kiállításaihoz. Szerk. Dankó Imre. Debrecen, 1978. 137-153. és P. Szalay Emőke: Az ősi kultúrák világa. In: Vezető a Déri Múzeum kiállításaihoz II. Szerk. Sz. Máthé Márta. Debrecen, 2001. 17-29. old.

245 Déri Múzeum, Művészeti tár, Iparművészeti gyűjtemény, Adattár.

10. sz. vitrin: bronzművesség emlékei (pl. fegyverek, bronzedények)

11. sz. vitrin: Agyagedények, mécsesek

hátsó fal: márványszobrok

különálló vitrin: görög vázák és edények

különálló vitrin: görög vázák és edények

A kiállításról készült fotók és leírások alapján megállapítható, hogy a rendezés során elsősorban anyag, típus és téma szerint csoportosították a műtárgyakat. A magyarázó szövegek röviden, lényegre törően és ismeretterjesztő módon mutatták be a tárgyak művészettörténeti hátterét.

A 2001-ben megtörtént a kiállítás modernizációja, amiről a tárlat látványtervezője és kivitelezője, Horváth László tájékoztatót. Elmondása szerint a fokozott műtárgyvédelem érdekében légmentesen záródó vitrineket szereltek fel, szakemberek segítségével beállították a világítás erősségét, és minden olyan anyagot eltávolítottak, melyek kipárolgásukkal roncsolhatták volna a műtárgyakat (pl. hagyományos tömítőanyagok). A kiállítás szakmai koncepcióján nem sokat változtattak, így elsősorban származás (görög, római, etruszk) és anyagtípus szerint csoportosították a műtárgyakat.

21. ábra: A 2001-es kiállítás megnyitója.
Balról jobbra: Gesztelyi Tamás, Szilágyi János György, V. Szathmári Ibolya, P. Szalay Emőke
(forrás: Déri Múzeum, Fotótár)

22. ábra: A 2001-es Antik kiállítás részlete.
(forrás: Déri Múzeum, Fotótár)

Az állandó Antik-kiállítás 2010-ig állt. Ekkor kezdődött meg a Déri Múzeum teljes körű felújítása. Az öt évig tartó munka során a kiállítóterek is teljesen átalakultak, az antik anyag állandó tárlaton való bemutatása pedig megszűnt.

2016-ban az Antik Gyűjtemény anyagából egy kisebb kamarakiállítás rendeztünk „Az Antikvitás arcai” címmel.²⁴⁶ A Kupola-csarnokban megrendezett tárlat központi témája az ókor klasszikus világának minél szélesebb körű bemutatása volt. Így a görög-római-etruszk, valamint a római hatást mutató, provinciális eredetű műtárgyak megtekintésén túl a látogatók bepillantást nyerhettek az antik emlékek régészeti feltárásába, megismerhették a 19-20. századi műgyűjtés hátterét, valamint az installációs elemek segítségével képet alkothattak róla, hogyan hatottak a Mediterráneum meghatározó kultúrkörei a provinciák és a Barbarikum művészetére, mindennapjaira.

A műtárgyakat elsősorban a Déri Frigyes-gyűjteményből és a Déri Múzeum Régészeti Tárának anyagából válogattuk ki, melyeket a Debreceni Egyetem Történelmi Intézetének régészeti gyűjteménye egészített ki.

²⁴⁶ A kiállítás kurátorai: Hajdú Zsigmond és Kovács József Dénes.

23. ábra: Az Antikvitás arcai c. kiállítás részlete
(forrás: Déri Múzeum, Fotótár)

Mivel a kiállításban látható műtárgyak többsége múzeumalapítónk hagyatékához tartozik, a tárlat kiváló alkalmat nyújtott a Déri-féle antik anyag és a PhD kutatásaim eredményeinek bemutatására. A kiállítási anyag válogatásánál ugyanis a „kevesebb több” elvet követtük, így a múzeum történetében először csak olyan tárgyakat állítottunk ki, melyek egyaránt szerepelnek a Vásárlási Naplóban és a Szilágyi-féle leírókartonokon.

A műtárgyak többségét végül történetileg elkülönítve, három önálló vitrinben helyeztük el. Így külön-külön voltak megtekinthetők az etruszk bronztárgyak, a görög vázák és tanagrák, valamint a római mindennapok használati eszközei. A vitrinek körül görög és római eredetű szobrok és szakrális kőfaragványok (sztélé és oltárkö) kerültek kiállításra.

V.3.2. Mérföldkövek a gyűjtemény tudományos feldolgozásában

A kiállítás többszöri átrendezésével párhuzamosan a gyűjtemény tudományos feldolgozásában is történtek előrelépések. Bár a Déri-hagyaték a múzeum többi gyűjteményéhez képest ebből a szempontból is jelentős hátrányban van, számos olyan tanulmány született, melyek művészet- és múzeumtörténeti szempontból egyaránt kiemelkedőnek mondhatók.

Az első ilyen munka a már említett 1974-es, Budapesten megrendezett kiállításához köthető. Mivel a tárlathoz csak egy rövid, magyar nyelvű vezető készült, „*a Szépművészeti Múzeum Közleményeinek szerkesztősége elhatározta, hogy a kiállítás anyagát katalógusszerű feldolgozásban a folyóiratban teszi közzé, kivéve a Szépművészeti Múzeum gyűjteményébe tartozó darabokat.*”²⁴⁷

A kiállított műtárgyakról készült részletes meghatározásokat és elemzéseket végül három kötetben publikálták: a Bulletin 46-47. (1976, 143-180.old), a 48-49. (1977, 179-200. old.) és az 50. (1978. 135-151. old.) számában. A Déri-féle görög-római-etruszk műtárgyak az első és második részben szerepelnek, az anyagot Szilágyi János György és Szabó Miklós dolgozta fel.

A következő nagy jelentőségű munka Gesztelyi Tamás „*A Déri Múzeum gemmagyűjteménye*” című tanulmánya volt, mely a Déri Múzeum 1986-os évkönyvében jelent meg.²⁴⁸ Múzeumtörténetileg az írás legfontosabb eredménye, hogy az Antik Gyűjtemény történetében először megtörtént egy nagy darabszámú műtárgycsoport teljes feldolgozása. A roppant alapos elemzés nem csak a műtárgyak művészettörténeti és ikonográfiai leírására szorítkozik, hanem kísérletet tesz az egyes darabok származásának minél pontosabb megállapítására is.

Az Antik Gyűjteményhez köthető, eddigi egyik legjelentősebb tudományos eredmény a Nemes Zoltán által 2010-ben indított u.n. „*Sztélé-projektnek*” köszönhető. A görög feliratos római kori sírkő vizsgálata során sikerült ikonográfiailag új felfedezéseket tenni, emellett fontos gyűjtés- és gyűjteménytörténeti adatokra is fény derült. Ide tartozik többek között a műtárgy származási helyének pontos meghatározása, valamint a sztélé Monarchiába kerülésének, lehetséges útjának megállapítása. A kutatásról 2012-ben jelent meg tanulmány a Déri Múzeum évkönyvében „*A Déri Múzeum görög feliratos római sírköve. I.*” címmel.

V.4. Napjainkban – az Antik-gyűjteménnyel kapcsolatos szakmai munka

A 20. század második felében a Déri-gyűjteményben végzett szakmai munkát a Bevezetőben már említett komoly hiányosságok jellemezték. Ennek legfőbb oka az olyan szakmuzeológus hiánya volt, aki egy-egy részterületben elmélyedve előkészítette és koordinálta volna az anyag tudományos kutatását. Hiába írt Balogh István igazgató arról, hogy a múzeumnak az állami kezelésbe vétele²⁴⁹ után kiváló lehetőségei lesznek a „*tudományos munka szélesebb körű művelésére*”,²⁵⁰ ha nem volt

247 Szilágyi János György – Szabó Miklós: Antik művészet a Debreceni Déri Múzeumból i.m. 143.

248 Gesztelyi Tamás: A Déri Múzeum gemmagyűjteménye. In: A Déri Múzeum Évkönyve 1986. A Déri Múzeum kiadványai 65. Debrecen, 1987. 87–178.

249 1951. január 1-től.

250 Balogh István dr: Jelentés a múzeum 1948–1956. évi működéséről i.m. 7.

hozzá megfelelő ember. Béres András igazgató, Balogh István utódja erről így írt néhány évvel később:

„A múzeumi munka minden területén továbbra is az a legnagyobb hátráltató akadály, hogy gyűjteményeink gazdagságához mérten, mi vagyunk vidéken a legrosszabb személyi ellátottságú múzeum... [...]”²⁵¹

Nem meglepő, hogy szakmai szempontból a Déri-gyűjtemény fokozatosan a háttérbe szorult a múzeumon belül (kivéve talán a képzőművészeti anyagot), így antik anyaggal is elsősorban más intézmények kutatói foglalkoztak. A magyar múzeumtörténet egyik legnagyobb adományozójának emléke és az alapítók egykori célkitűzései lassan feledésbe merültek. A helyzetet jól jellemezte Dankó Imre igazgató néhány sora az 1968-1970-es évkönyvből, melyben már szóba sem kerül az országos és nemzetközi szinten egyaránt jegyzett Déri Frigyes-gyűjtemény:

„A személyi fejlesztés, felszámolva a leglényegesebb hiányokat alkalmassá tette a Déri Múzeumot egy tájkatató tudományos intézet funkciójának betöltésére, korszerű komplex múzeum feladatainak ellátására.”²⁵²

Érdekes módon az antik anyagot is érintő kedvezőtlen helyzet akkor látszott oldódni, amikor 2010-ben az eddigi utolsó Antik-kiállítás a költözés és múzeumfelújítás miatt lebontásra került. Az Iparművészeti tár munkatársaival²⁵³ együtt ugyanis sikerült egy olyan, új raktári rendet kialakítanunk, mely jelentősen megkönnyítette a legfontosabb, muzeológiai feladatok elvégzését és pótlását.

Ennek megfelelően a teljes tár revíziójával kezdtük a munkát, amivel párhuzamosan minden tárgyról digitális felvételt is készítettünk.²⁵⁴ Az Antik Gyűjtemény tételes átvizsgálását 2018. elején zártuk le, az új műtárgyfotókat pedig mind elektronikusan, mind pedig papíralapú nyilvántartásban rögzítettük. Szintén elektronikus másolatot készítettünk a még megmaradt Szilágyi-féle leírókartonokról.

251 Dr. Béres András: Jelentés a Déri Múzeum 1961. évi munkájáról. In: A Déri Múzeum Évkönyve 1960–1961. A Déri Múzeum kiadványai 46. Szerk. Béres András. Debrecen, 1962. 19.

252 Dankó Imre: Jelentés a Déri Múzeum 1968–1970. évi munkájáról. A Déri Múzeum Évkönyve 1969–1970. A Déri Múzeum kiadványai 51. Szerk. Dankó Imre. Debrecen, 1971. 737.

253 Gyűjteményvezető: Kovács József Dénes. Segítségükért köszönettel tartozom ifj. Horváth Péter és Mózsi Anita gyűjteménykezelőknek.

254 A felvételeket Lukács Tihamér készítette.

A következő lépés az Adattári Naplóhoz szükséges dokumentumok összegyűjtése volt. Ehhez rendszereztük és átláthatóvá tettük az elmúlt 40 év hivatalos papírjait, és hozzákezdtünk a HBM-i Magyar Nemzeti Levéltárban őrzött, a Déri-gyűjteményre vonatkozó iratok összegyűjtéséhez. (Ennek köszönhető például a II. világháborúban Budapestre szállított műtárgyakról készült lista előkerülése is).

Az elvégzett munkát követően részt tudunk venni az egész múzeumot érintő digitalizálási projektben. Ennek keretében az antik műtárgyak nyilvántartási adatai folyamatosan rögzítésre kerülnek a HUNTEKA, a MANDA, és az EUROPEANA rendszerében.

Kiemelkedően fontosnak tartjuk, hogy a múzeumalapító akaratának megfelelően minél szélesebb körben ismertek legyenek Déri Frigyes gyűjteményének darabjai. Ehhez kiváló lehetőséget nyújt az antik anyag, amin keresztül igyekszünk részt venni minél több hazai (pl. *Római sztélé vizsgálata*) és nemzetközi (pl. „*Varázsgemma-projekt*” – *Cambell Bonner Magical Gems Database*²⁵⁵) kutatásban. Emellett előadások keretében igyekszünk megismertetni a látogatókat a műtárgyak gyűjtés- és gyűjteménytörténetével. A Déri-féle görög-római-etruszk anyagról egy nyilvános, interneten elérhető adatbázist tervezünk létrehozni, mely minden eddigi adatot és felvételt tartalmazna. Az ehhez szükséges rendszerezés első lépéseként szerkesztettem meg a dolgozatomhoz mellékelt Antik Katalógust.

Hosszabb távon szeretnénk elérni, hogy a görög-római műtárgyak újra állandó kiállítási lehetőséget kapjanak. Emellett fontosnak tartom, hogy az Antik anyag rendszerezése és a dolgozat megírása közben szerzett tapasztalatinkat a Déri-gyűjtemény többi műtárgycsoportjának feldolgozása során is hasznosítani tudjuk.

Úgy vélem, hogy a Déri Múzeum megnyitásának közelgő centenáriumán a legjobban azzal tudnánk Déri Frigyes emléke előtt tisztelni, ha újra kiadhatnánk Katalógusát, immár az azóta elvégzett kutatások eredményeinek és a legfrissebb műtárgyfotók felhasználásával.

I. Melléklet

<i>Vásárlás időpontja</i>	<i>Eladó</i>	<i>Eladó címe</i>	<i>Vásárolt műtárgy</i>	<i>Tárgy leírása</i>	<i>Vételár (aranykorona)</i>	<i>Megjegyzés</i>
1912. október 12. (2. tétel)	Wilhelm Trinks	Bécs, I. Lugeck 7.	Római bronzfej		250.-	
1912. november 12. (4. tétel)	Dr. F. Walla	Bécs, Mölker Bastei 12.	Bacchus-fej	márvány	220.-	Severus kor
1912. november 18. (5. tétel)	Wilhelm <i>Nicolaus</i>	Bécs, I. Lugeck 7.	római bronzpajzs			
			3 db ásatási lelet			Az ásatási lelet Brigetióból származik. Az ásatásból származó leletek tárgytípusa nincs meghatározva
					Összesen: 350.-	
1912. november 27. (6. tétel)	Lukecics	Graz	Ásatási anyag		380.-	Sem a darabszám, sem pedig a tárgytípus nincs feltüntetve.
1912. december 2. (7. tétel)	Wilhelm Trinks	Bécs, I. Lugeck 7.	Római bronztálka/csésze		48.-	Származási hely: Intercisa (Dunapentele).
			római lándzsahegy		2.-	December 12-én vásárolta, de a 7. tételnél van feltüntetve.
1912. december 7. (8. tétel)	Lukecics	Graz	Ásatási tárgyak és érmék		300.-	Az „érmék” utólag beírva, ceruzával.
1912. december 27. (157. tétel!)	Wilhelm Trinks	Bécs	Római bronzfej		50.-	Az 1915-ös műtárgyak között szerepel, de külön

						megjelölve az 1912-es dátum.
1912. december 28. (9. tétel)	Josef Gröger	München, Karolinenplatz 1.	<i>Loutrophoros váza</i>			
			<i>Amfora</i>			
			<i>gladiátor kargyűrű (?)</i>			Kézírás nehezen olvasható.
					Összesen 1000.- márka → 1182,20 aranykorona	Az összegből ki kellene vonni a szintén ekkor vásárolt <i>zweihänder</i> árát, ami azonban sajnos nincs feltüntetve.
1912. december 30. (10.tétel)	S. Wendlinger (Wendlingen?)	Bécs, Seilerstätte 16.	<i>Bronz kard</i>		250.-	Ásatási anyagból.
1913. január 11. (13. tétel)	Dr. Jacob Hirsch	München, Arcisstraße 17.	<i>Etruszk sisak</i>		1200.- márka → 1414,10 aranykorona	Lelőhely: Sulmona környéke.
1913. január 17. (14. tétel)	Wilhelm Herrnfeld	Bécs, Wollzeile 9.	<i>Vas kard (gladius?)</i>		200.-	
1913. január 23. (16. tétel)	J. Glückselig u. Sohn	Bécs, I. Stallburggasse 2	<i>Római márványfej</i>	Vitellius császárt ábrázolja.	1000.-	
1913. február 4. (17. tétel)	M. Blumka & Sohn	Bécs, I. Weihburggasse 14.	<i>korsó</i>	Ásatási lelet.	35.-	
1913. február 14. (20. tétel)	Ernst von	Nehezen olvasható:	<i>Ásatási leletek</i>		1500.-	Sem a darabszám, sem pedig a tárgytypus nincs

	Horzfelder	Wien? Mainz?				feltüntetve.
1913. február 17. (21. tétel)	Wilhelm Trink	Bécs, I. Lugeck 7.	<i>1 pár arany fülbevaló</i>			Lelőhelyek: - első aranyfülbevaló: Szentés (?) - első aranylánc: Szombathely
			<i>1 aranylánc</i>			
			<i>1 pár római aranyfülbevaló</i>			
			<i>1 római aranylánc, gyöngyökkel és kövekkel</i>			
					Összesen: 409,50.-	
1913. február 24. (22. tétel)	Wilhelm Trink	Bécs, I. Lugeck 7.	<i>Római bronzfigura</i>	Herculest ábrázolja.	36,75.-	A Gerin (?)-gyűjteményből.
1913. március 17. (23. tétel)	Dr. F. Walla	Bécs, Mölker Bastei 12.	<i>Római márványfej</i>	Manlia Scantilla császárnő ábrázolása	280.-	Korinthoszi márvány.
1913. március 15. (28. tétel)	J. Glückselig u. Sohn	Bécs, I.	<i>Ásatási leletek</i>		250.-	Sem a darabszám, sem pedig a tárgytípus nincs feltüntetve.
1913. április 7. (30. tétel)	Wilhelm Trink	Bécs, I. Lugeck 7.	<i>bronz szobor</i>	Fürdőző Vénusz.		
			<i>bronz kanál</i>			

			<i>üvegecske</i>			
			<i>üvegedény késő római</i>			
					Összesen: 100.-	
1913. április 28. (38. tétel)	Wilhelm Trink	Bécs, I. Lugeck 7.	<i>római bronzfej</i>			
			<i>fibula</i>	„T” formájú		
			<i>celtis</i>			
					Összesen: 65.-	
1913. május 3. (34. tétel)	Dr. F. Walla	Bécs, Mölker Bastei 12.	<i>Antik üvegpalack.</i>	„pompás alak, kifogástalan állapotban”	117.-	
1913. május 7. (39. tétel)	Wilhelm Trink	Bécs, I. Lugeck 7.	<i>Római fogadalmi. tábla.</i>	márvány	40.-	
1913. június 6. (40. tétel)	H.O. Miethke	Karlsbad	<i>tanagra, Vénusz és Ámor</i>			
			<i>tanagra, Niké</i>			
			<i>tanagra, figura női viseletben</i>			
					Összesen:1280.-	
1913. június 14. (43. tétel)	Dr. F. Walla	Bécs, I.	<i>Ásatási lelet.</i>		300.-	Sem a darabszám, sem pedig a tárgytypus nincs feltüntetve.
1913. július 8. (47. tétel)	Josef Grüger	München, Karolinenplatz 1.	<i>Római tripus.</i>	Tállal, párducfejekkel.	960.- márka → kb. 1134 aranykorona	

1913. július 25. (50. tétel)	Albert Pollak	Salzburg, Westbahnstraße 2.	2 db bronzsisak		368,99.-	Leírás nehezen olvasható, további tanulmányozást igényel.
1913. augusztus 11. (53. tétel)	J. Glückselig u. Sohn	Bécs, I. Stallburggasse 2	Régi sisak.	„Garantáltan eredeti”.	330.-	
1913. szeptember 9. (57. tétel)	Maulner (Mautner?)	Budapest	Ásatási lelet.		1600.-	Sem a darabszám, sem pedig a tárgy típusa nincs feltüntetve.
1913. szeptember 2. (58. tétel)	Brüder Egger	Bécs, I. Opernring 7.	Antik tárgy		350.-	
1913. október 20. (68. tétel)	Brüder Egger	Bécs, I.	Római kori sírlelet.	Főleg arany.	550.-	Sem a darabszám, sem pedig a tárgy típusa nincs feltüntetve.
1913. november 24. (70. tétel)	Dorotheum		Julia Domna császárné márvány mellszobra.		781,50.-	Taggiasco bíboros gyűjteményéből. Eredetileg Valeria császárné neve szerepelt a Naplóban, de ez ceruzával áthúzva és fölé írva Julia Domna neve (Déri Frigyes vagy egy kutató által).
1913. november 29. (73. tétel)	Brüder Egger	Bécs, I.	Ásatási gyűjteményből.	Ószöny területéről		Leírás nehezen olvasható, további tanulmányozást igényel.
1913. december 5.	D. Kállai	Bécs, I.	Etruszk	Galambokkal,	300.-	

(76. tétel)			<i>gyertyatartó</i>	Kr.e. 4. század.		
			<i>Bronztükör</i>	Metszetekkel díszített.	200.-	
1914. február 18. (97. tétel)	J. Grüger	München	<i>Etruszk bronztőr tokkal</i>	Ásatási lelet.	720.- márka → 847,64.- aranykorona	Az összegbe beletartozik 3 kovakő balta is.
1914. április 7. (106. tétel)	S. Alfandari	Konstantinápoly	<i>terrakotta</i>	egyiptomi	40.-	A tárgyak ásatási leletekből származnak.
			<i>csésze</i>	görög	40.-	
			<i>csésze v. tálka</i>		30.-	
			<i>strigilis (?)</i>		20.-	
			<i>karkötő</i>		10.-	
			<i>2 db tárgy</i>		10.-	Egyelőre azonosítatlan.
			<i>3 db fibula</i>		???	
1915. február 18. (134. tétel)	Nicolaus von Scanari (?)	Bécs	<i>5 db tanagra figura</i>		500.-	
1915. október 30. (167. tétel)	D. Kallai	Bécs	<i>Karperec</i>	Vastag, dupla.		Sírleletek. Lelőhely megnevezése nehezen olvasható.
			<i>Fibula</i>	Korong alakú.		Lelőhely: Gorizia
			<i>1 db tárgy</i>			Lelőhely: Erdély. Egyelőre azonosítatlan.
					összesen: 120.-	
1916. január 23. (180. tétel)	Hoffmann (tanár)	Baden	<i>2 db Pannóniai fibula</i>	Lelőhely: valószínűleg Brigetio.	20.-	

1916. április 4. (200.)	Dorotheum		<i>Római mázas (?) kancsó</i>	Lelőhely: Győri-medence	112.-	Árverés útján, a Császári- gyűjteményből.
1916. április 15. (206.)	D. Kallai	Bécs I.	<i>terra sigillata tál</i>		45.-	
1916. május 4. (188. tétel)	Dr. H. Sekler	Bécs, IX. Van- Swieten-Gasse 4/12.	<i>márványfej</i>		160.-	Lelőhely: Szíria.
1916. május 4. (189. tétel)	Wilhelm Trink	Bécs	<i>2 római üvegpalack</i>		130.-	
1916. május 15. (199.)	Wilhelm Trink	Bécs, I.	<i>Római költő szobra.</i>		160.-	
1916. május 16. (193. tétel)	Sigmund Schnabel	Bécs, I. Lobkowitzplatz 3.	<i>Ásatási leletek</i>		300.-	Sem a darabszám, sem pedig a tárgytípus nincs feltüntetve.
1916. május 16. (211.)	Brüder Egger	Bécs	<i>1 pár arany fülbevaló</i>	Antik görög	500.-	
1916. május 18. (198. tétel)	Ed. Wessely	Bécs	<i>3 db kard</i>		32.-	A tárgyak antik eredete további vizsgálatot igényel.
1916. szeptember 25. (249.)	Wilhelm Trink	Bécs	<i>üvegpalack</i>		75.-	Szíriai.
1916. október 23. (252.)	D. Kallai	Bécs, I. Lobkowitzplatz 3.	<i>fíbula</i>		15.-	
			<i>Traianus császár</i>		50.-	

			<i>márványfeje</i>			
			<i>karperec</i>	Domborított.	60.-	Kassa környékéről.
1916. november 2. (253.)	Wilhelm Hermfeld	Bécs, I. Wollzeile 9.	<i>Gladiátor bronzfigura.</i>		220.-	Csere is lezajlott (1913.júl.25-én vásárolt 2 római bronz sisak).
			<i>2 db fibula</i>	Római, kígyó alakú.	80.-	
1916. december 16. (277.)	Dorotheum		<i>Julius Caesar mellszobra</i>	III.sz.	1186,50.-	Dr. Moderu (?) & Dr. Benedict aukciója
1917. április 24. (305.)	Brüder Egger	Bécs	<i>2 db antik római aranygyűrű.</i>		300.-	A műtárgyak ásatásról származnak.
			<i>2 db antik római tárgy (?)</i>		250.-	
1917. szeptember 29. (321.)	Brüder Egger	Bécs	<i>Antik tárgy</i>	Aranyozott, gyöngyök, levelek. 46 gramm.	836.-	Ószönyi lelet. Leírás nehezen olvasható, további tanulmányozást igényel.
1917. december 3. (329.)	Brüder Egger	Bécs	<i>Római márványfej.</i>	Naso-t ábrázolja. II-III. sz.		
1918. január 11. (332.)	Karl Thill, kereskedelmi tanácsos	Bécs VII., Lindengasse 57.	<i>Római olajlámpácska.</i>	Bronz, III- IV.sz.	45.-	
1918. február 18. (338.)	Ernst Windisch- Graetz herceg	Bécs	<i>római vassisak</i>		500.-	
			<i>Római áldozóedény</i>		400.-	Feljegyzés: VISSZAADVA

			<i>Olajlámpa</i>			Feljegyzés: VISSZAADVA
					+ 5% közvetítői (?) díj	
1918. április 10. (344.)	Brüder Egger		<i>római üveg</i>	Ásatásról. Lelőhely: Szombathely.	100.-	
1918. június 1. (357.)	Windisch-Graetz herceg gyűjteményéből		<i>fibula</i>		50.-	
1918. június 5. (358.)	Brüder Egger	Bécs	<i>bronztükrő</i>	etruszk	600.-	
			<i>3 db fibula</i>		90.-	
			<i>6 db karperec</i>		445.-	
1918. július 30. (362.)	Brüder Egger	Bécs	<i>Szilénosz ábrázolás</i>	Terrakotta	60.-	
1918. szeptember 6. (366.)	D. Kállai		<i>2 db gyűrű</i>	15 gramm	450.-	A gyűrűk leírása nehezen olvasható.
1918. szeptember 25. (370.)	Hugo Helbing	München, Liebigstrasse 21.	<i>Apuliai kerámiák, Kr.e. III-II.sz.</i>			Széljegyzet: egyéb kifizetések, jogos követelés alapján.
			<i>„Nyakas” Amfora</i>		1000.- márka	
			<i>Hydria</i>		916.- márka	
			<i>Amfora</i>		355.- márka	
			<i>Amfora</i>		310.- márka	

1918. november 9. (400.)	Dr. F. H. (K?) Weisniger	München, Sophienstrasse	<i>Amphorikosz</i>	Egyiptomi, kobaltkék. Késő Ptolemaiosz- kor.	430.- márka	Aukció. D.F. az éjszakát is Münchenben töltötte.
			<i>Amphorikosz</i>	Egyiptomi, kobaltkék. Késő Ptolemaiosz- kor.	455.- márka	
			<i>Amphorikosz</i>	Egyiptomi, kobaltkék. Késő Ptolemaiosz- kor.	670.- márka	
			<i>Római terra sigillata</i>		320.- márka	
			<i>Római terra sigillata</i>		425.- márka	
					felár: 10% „kommunion” adó: 5% összesen: 2645.- márka □ 5290 aranykorona	
1919. február 12. (381.)	Brüder Egger	Bécs	<i>Amfora</i>	Római	80.-	

1919. január 16. (382.)	Herr Herrnfeld	Bécs	<i>Bronzfej</i>	Római	300.-	
1919. január 17. (383.)	D. Kállai	Bécs	<i>2 db bronz fibula</i>	Késő római kor.	50.-	Lelőhely: Dunapentele
			<i>bronz eszköz</i>	Római.	40.-	Lelőhely: Dunapentele.
1919. március 23. (396.)	Brüder Egger	Bécs	<i>Aranylánc</i>	Arany gyöngydísszel. Római.	600.-	Bejegyzés: Herr Hollitzer (D.altenburg) tulajdonából.
			<i>Nyaklánc</i>	Római	450.-	
1919. június 7. (398.)	Karl Hollitzer	Bécs	<i>Véssett kövek (gemmák)</i>	Lelőhely: Brigetio.	3000.-	Nincs darabszám feltüntetve. A bejegyzés vége nehezen olvasható.
1919. október 17.	Prof. Edenfungen?		<i>Antik műtárgy</i>	III.(?) század.		Nehezen olvasható írás. Nem derül ki egyértelműen a tárgy típusa, és az sem, hogy vásárlásról vagy restaurálásról van- szó.
1919. december 16.	Dorotheum		<i>Tanagra figurácska</i>			
			<i>Etruszk edény</i>			
					összesen: 6190.-	
1920. március 8.	?	?	<i>arany gyűrű</i>	Magyarországi lelőhely.	3000.-	

II. Melléklet – Azonosított műtárgyak

<i>Műtárgy</i>	<i>Vásárlás időpontja</i>	<i>Eladó</i>	<i>Leltári szám</i>
Bronzpajzs (i.e.II-III.sz.)	1912. november 18.	Wilhelm Trinks	DF.8.4.
Bacchus-fej	1912. november 12.	Dr. F. Walla	DF.5.VIII.7.
Római lándzsahegy	1912. december 12.	Wilhelm Trinks	DF.5.X.4.
Loutrophoros	1912. december 28.	Josef Grüger	DF.5.II.1.
Római márványfej (Manilla Scantilla)	1913. március 17.	Dr. F. Walla	DF.5.VIII.8.
Gladius	1913. január 17.	Wilhelm Herrnfeld	DF.5.X.3.
Hercules bronzfigura	1913. február 24.	Wilhelm Trinks	DF.5.IV.1. v. 4. v. 15.
Bronz Vénusz/Aphrodite	1913. április 7.	Wilhelm Trinks	DF.5.IV.7. v. 8. v. 14.
Bronz kanál	1913. április 7.	Wilhelm Trinks	DF.5.V.10.
Aphrodite és Eros	1913. június 6.	H.O. Miethke	DF.5.I.6.
Tanagra, Niké	1913. június 6.	H.O. Miethke	DF.5.I.1. v. 2.
Tanagra, figura női viseletben	1913. június 6.	H.O. Miethke	DF.5.I.?
Tripus	1913. július 8.	Josef Grüger	DF.5.V.6.
Korinthoszi sisak	1913. július 25. vagy augusztus 11.	?	DF.8.9.
Julia Domna császárné márvány mellszobra	1913. november 24.	Dorotheum	DF.5.VIII.9.
Etruszk áldozati füstölőedény	1913.december 5.	D. Kállai	DF.5.V.1.
2 db Etruszk tükör	1913.december 5. és 1918. június 5.	D. Kállai és Brüder Egger	DF.5.V.3. v. 4. v. 5.
Bronz tör (etruszk)	1914. február 18.	J. Grüger	DF.5.X.2.
Strigilis	1914. április 7.	S. Alfandari	DF.5.V.19.
Mészkőfej	1916. május 4.	Dr. H. Sekler	DF.5.VIII.1.
Traianus császár márványfeje	1916. október 23.	D. Kallai	DF.5.VIII.5.
Gladiátor bronzfigura	1916. november 2.	Wilhelm Herrnfeld	DF.5.IV.18.
Szilénosz-fej	1918. július 30.	Brüder Egger	DF.5.I.8.

Apuliai kerámiák	1918. szeptember 25.	Hugo Helbing	DF.5.II.2., 5., 6.,
Gemmák	1919. június 7.	Karl Hollitzer	DF.5.XI.1.
„Ara” oltár	1922.	?	DF.5.VIII.12.
Római sztélé	1922.	?	DF.5.VIII.13.

A Déri-féle Antik Gyűjteményről eddig nem készült önálló katalógus, ahogyan az eddig megjelent, görög-római-etruszk műtárgyakat elemző tanulmányok összegyűjtése sem történt meg. Dolgozatom mellékletében ezt a muzeológiai hiányt igyekszem pótolni, egyúttal igazolni az elvégzett muzeológiai munkát.

A műtárgyakkal kapcsolatos adatokat négy csoportra osztva mutatom be:

- b) **Muzeológiai alapadatok.** Ide tartoznak a „klasszikus” szakmai információk: műtárgymegnevezés, leltári szám, anyagmeghatározás, stb. A tárgyak korábban megadott fizikai paramétereit (pl. állapot, méret) a dolgozat készítéséhez szervesen kapcsolódó revízió során újra ellenőriztük.
- c) **Műtárgyfotók.** A revízióval párhuzamosan minden műtárgyról új műtárgyfotót készítettünk. Ezek a felvételek eddig egyetlen publikációban sem szerepeltek.
- d) **Műtárgyleírások.** A műtárgyak történeti és művészettörténeti bemutatásához a már publikált műelemzésekből választottam idézeteket. Az eredeti helyesíráson nem változtattam. (A felhasznált tanulmányok rövidítési jegyzékét lásd lentebb).
- e) **Levéltári és vásárlási adatok.** A műtárgyleírások végén ismertetem azokat az adatokat, melyeket egy-egy tárggyal kapcsolatban találtam a Vásárlási Naplóban és a levéltári kutatásaim során.

I. Terrakotta szobrocskák

1. Álló nő szobra

Leltári szám: DF.5.G.I.3.

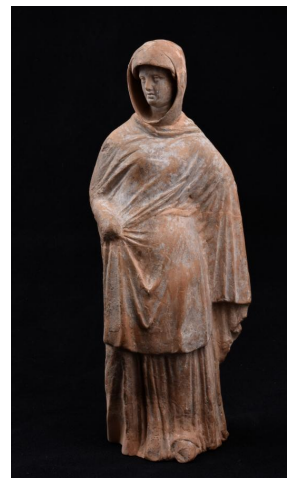
Magasság: 23,3 cm

Anyag: világos, téglaszínű agyag

Készítés időpontja: i. e. 3. sz. első fele

Származási hely: Görögország

Műtárgy állapota: sérült

„Álló nőalak. [...] A teljesen zárt kompozíció, az arc mintázása, az alak még alig karcsusodó volumene, a mértéktartó redőzés mind a „Tanagra”-stilus fénykorára utalnak, de aligha a IV. században készült.²⁵⁶ A jobb alsó részből egy darab hiányzik, ugyyszintén a talapzat. Az arc körüli fátyolon csorbulások. Repedések, ragasztás. Világos téglaszínű agyag; fehér fedőréteg, rajta sötétszínű festés nyomaival. Kis négyzet alakú szellőzőnyílás a hátsó részen, mely alig kidolgozott.”²⁵⁷

2. Álló nőalak szobra

Leltári szám: DF.5.G.I.4.

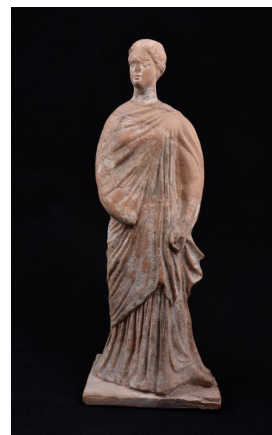
Magasság: 23,2 cm

Anyag: rózsaszín agyag

Készítés időpontja: i. e. 4. sz. vége – 3. sz. eleje

Származási hely: Görögország

Műtárgy állapota: sérült

„Álló nőalak. [...] A redőzés sehol nem mozgalmas, egymást átvágó vonalak nincsenek, a szobor körvonalai tökéletesen zártak, az alak nyulánk. Mindez a korahellénisztikus időre vall. Hátnál kis kerek égetőlyuk, a hátsó oldal kidolgozatlan. [...] A balváll a hát jó részével, a jobbváll és a mell

256 Déri Frigyes Katalógusában az i. e. 4. századot jelölte meg a műtárgy keletkezési időpontjának.

257 Szilágyi János György műtárgyleírása. Leírókarton, 1957. Déri Múzeum, Művészeti tár, Iparművészeti gyűjtemény, Adattár.

*felső része, a talapzat jobboldali része kiegészítés. Több repedés, a fej ragasztva. Rózsaszín agyag, fehér fedőréteg.*²⁵⁸

3. Álló nőalak szobra

Leltári szám: DF.5.G.I.5.

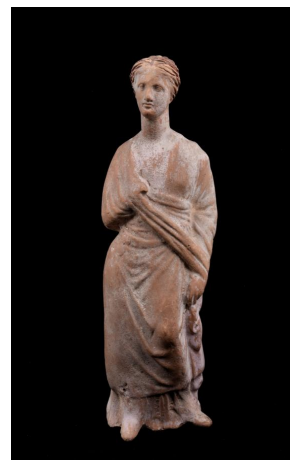
Magasság: 17,7 cm

Anyag: sárgás-rózsaszín agyag

Készítés időpontja: Hellenisztikus kor

Származási hely: Dél-Itália (?)

Műtárgy állapota: ép

Álló nőalak. [...] A IV. századi terrakottamesterek hagyományát már csak halványan őrző munka, valószínűleg délitáliai görög műhelyből.

*Ép. A korongalakú talpazat²⁵⁹ modern. Sárgásrózsaszín agyag, fehér fedőréteg, a hajon sötétvörös festés.*²⁶⁰

4. Afrodité és Erósz

Leltári szám: DF.5.R/G.I.6

Magasság: 20,6 cm

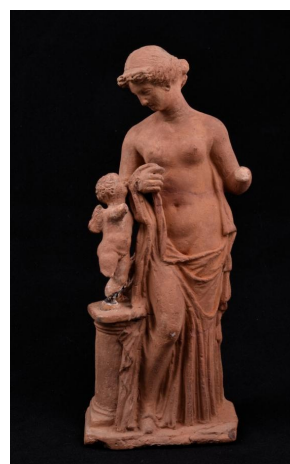
Anyag: téglavörös színű agyag

Készítés időpontja:

i. e. 2. sz. második fele – i. sz. I. sz. első fele

Származási hely: Kis-Ázsia (görög műhely)

Műtárgy állapota: sérült

258 Szilágyi János György műtárgyleírása. Leírókarton, 1957. Déri Múzeum, Művészeti tár, Iparművészeti gyűjtemény, Adattár.

259 A revízió során nem találtuk, hiánylistára került.

260 Szilágyi János György műtárgyleírása. Leírókarton, 1957. Déri Múzeum, Művészeti tár, Iparművészeti gyűjtemény, Adattár.

„Aphrodité. [...] Hátul a női testen négyzetes szellőzőlyuk, a ruharedők hátul is mintázva. [...] A test két helyen ragasztva, a fej a kiegészített nyakra tulságosan jobbra fordítva van ráillesztve. Az Erös szárnyainak vége hiányzik, karjain és lábain kiegészítések. A szoborhoz illesztett talapzat-lap széle csorbult. Aphrodité balkeze könyöktől hiányzik. Téglavörös színű agyag, erősen szemcsés. A hajon fehér fedőréteg és vörös szín nyomai.”²⁶¹

Megjegyzés: Déri Frigyes 1913. június 6-án vásárolta H.O. Miethke-től Karlsbadban. Ekkor két másik tanagrat is megszerzett, a három műtárgyért összesen 1280 koronát fizetett.

5. Ülő gyermek szobra

Leltári szám: DF.5.G.I.7.

Magasság: 13,9 cm

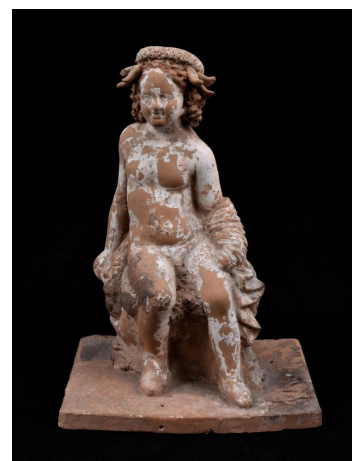
Anyag: sárgás-rózsaszín agyag

Készítés időpontja:

i. e. 4. sz. vége – 3. sz. eleje

Származási hely: Boiótia (?)

Műtárgy állapota: sérült

„Ülő gyermek szobra. [...] Hajában a IV. századtól a terrakottaszobrocskákon jól ismert, közelebbről meghatározhatatlan anyagú koszoru, két oldalt 3-3 halántékára hulló levéllel. A haj erősen plasztikus mintázású, hátul gondosan kidolgozva, a köpeny is jelezve van hátul, a sziklába vágott kerek égetőlyuk fölött. [...] A négyzet alakú talapzat bal első sarka hiányzik, egyébként ép. Sárgásrózsaszín agyag, fehér fedőréteg, a hajban vörös, a leveleken kék, a testen rózsaszín festés nyomaival; a sziklán sötét (kék?) szín nyomai.”²⁶²

261 Szilágyi János György műtárgyleírása. Leírókarton, 1958. Déri Múzeum, Művészeti tár, Iparművészeti gyűjtemény, Adattár.

262 Szilágyi János György műtárgyleírása. Leírókarton, 1957. Déri Múzeum, Művészeti tár, Iparművészeti gyűjtemény, Adattár.

6. Szilénosz-fej

Leltári szám: DF.5.G.I.8.

Magasság: 6,3 cm

Szélesség: 6,9 cm

Anyag: rózsaszín agyag

Készítés időpontja: i. e. 4 – 3. sz.

Származási hely: Dél-Itália

Műtárgy állapota: töredék

„Szilénosz-szobrocska felső része. [...] Valószínűleg délitáliai műhelyből való. Töredék, csak a fej, a vállak és a karok felső része maradt meg. Rózsaszín agyag, csaknem az egészet földpát réteg borítja.”²⁶³

Megjegyzés: Déri Frigyes a műtárgyat 1918. július 30-án vásárolta 60 koronáért. Eladó: Brüder Egger, Bécs.²⁶⁴

7. Női fej

Leltári szám: DF.5.G.I.9.

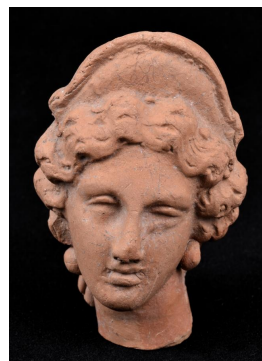
Magasság: 6,8 cm

Anyag: vöröses színű agyag

Készítés időpontja: Hellenisztikus kor

Származási hely: Görög (Kis-Ázsia?)

Műtárgy állapota: ép

„Női fej. [...] A kissé balra fordított fejtartás, a félig nyitott száj, a félig lecsukott szemek s a lágy mintázás a IV. század nagy mestereinek vívmányait idézik. A szobrocska még e mesterek hagyományainak eleven élete idején készülhetett, a II. század közepe előtt, s agyagszíne és típusa alapján egyelőre kisázsiai eredete látszik legvalószínűbbnek. A nyakon ráncok nyomai.

Ép, kisebb horzsolásokkal, nem szoborról letörve (ahogy Déri írja).²⁶⁵ Vöröses színű agyag. Festés nyoma nem látszik rajta. Két formából készült.”²⁶⁶

²⁶³ Szilágyi János György műtárgyleírása. Leírókarton, 1958. Déri Múzeum, Művészeti tár, Iparművészeti gyűjtemény, Adattár.

²⁶⁴ Vö. Vásárlási Napló vonatkozó bejegyzése.

²⁶⁵ Déri Frigyes: A debreczeni Déri Múzeum gyűjteményeinek leírása i.m. 60.

8. Női fej

Leltári szám: DF.5.R.I.10.

Magasság: 7,7 cm

Anyag: barnásvörös agyag

Készítés időpontja: római kor

Származási hely: Pannónia

Műtárgy állapota: sérült

„Női fej. Az arc kifejezése maszk-szerűen merev, a lineáris elemek (e)rős hangsúlyozása provinciális műhelyre vall. Hátsó fele jórészt hiányzik, alja a talapzatba beragasztva. Barnásvörös agyag, belül téglavörös.”²⁶⁷

9. Női mellszobor (protomé)

Leltári szám: DF.5.G.I.12.

Magasság: 13,8 cm

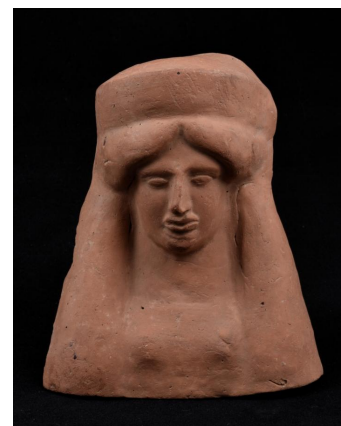
Szélesség: 11,5 cm

Anyag: vöröses színű agyag

Készítés időpontja: i. e. 5. sz.

Származási hely: Boiótia

Műtárgy állapota: széle töredezett

„Női mellszobor (protomé). [...] A fej tetején kis lyuk felfüggesztésre, ami a protomé fogadalmi tárgy-jellegére utal. A VI. század óta általánosan elterjedt típus boiótiai változata a szobrocska, amit az alsó rész erős kiszélesedése és a mell plasztikus mintázása mutat, a mintázás bizonyos provincializmusa mellett. [...] Ép; széle kitöredezett. Vöröses színű agyag; festés nyoma nem látszik rajta.”²⁶⁸

Megjegyzés: nem bizonyítható, hogy a műtárgy szervesen a Déri-anyaghoz tartozik, mivel a Déri Katalógusban nem szerepel. Elképzelhető, hogy a múzeumalapító nem sokkal halála előtt jutott

266 Szilágyi János György (?) műtárgyleírása. Leírókarton. Déri Múzeum, Művészeti tár, Iparművészeti gyűjtemény, Adattár.

267 Szilágyi János György (?) műtárgyleírása. Leírókarton. Déri Múzeum, Művészeti tár, Iparművészeti gyűjtemény, Adattár.

268 Szilágyi János György műtárgyleírása. Leírókarton, 1958. Déri Múzeum, Művészeti tár, Iparművészeti gyűjtemény, Adattár.

hozzá a mellszoborhoz, és az adatait már nem volt ideje rögzíteni a könyvben. Hivatalosan a Déri-féle Antik Gyűjteményhez sorolták, leltári száma követi a Katalógus rendjét.

10. Női mellszobor (protomé)

Leltári szám: DF.5.G.I.13.

Magasság: 10,2 cm

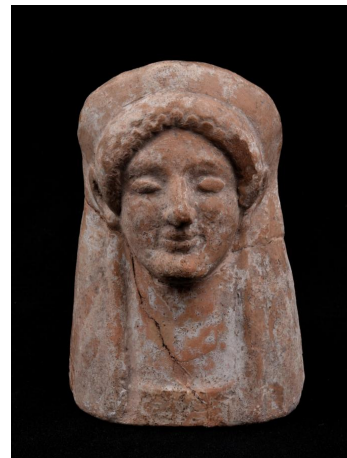
Szélesség: 7,2 cm

Anyag: rózsaszín agyag

Készítés időpontja: i. e. 6. sz. utolsó negyede

Származási hely: Rodosz

Műtárgy állapota: sérült

„Női mellszobor (protomé). [...]A protomé a VI. századtól általánosan elterjedt, fogadalmi ajándékként használt és valószínűleg több istennő ábrázolására is alkalmazott típus rhodosi változata. Egykor gazdag festésének vörös, rózsaszín és fehér nyomai maradtak meg (utóbbi fedőréteg). Az áll alatt kettétörve, a ragasztás mentén kitöltve. Egy másik nagyobb, kitöltött ragasztás az alsó részt kettéosztó törés mentén. Erősen elhasznált formából készült. Tetején kis lyuk a fogadalmi ajándékként való felfüggesztésre. Hátsó része kézzel lesimítva. Rózsaszín agyag, festésnyomokkal.”²⁶⁹

Megjegyzés: nem bizonyítható, hogy a műtárgy szervesen a Déri-anyaghoz tartozik, mivel a Déri Katalógusban nem szerepel. Elképzelhető, hogy a múzeumalapító nem sokkal halála előtt jutott hozzá a mellszoborhoz, és az adatait már nem volt ideje rögzíteni a könyvben. Hivatalosan a Déri-féle Antik Gyűjteményhez sorolták, leltári száma követi a Katalógus rendjét.

²⁶⁹ Szilágyi János György műtárgyleírása. Leírókarton, 1958. Déri Múzeum, Művészeti tár, Iparművészeti gyűjtemény, Adattár.

II. Görög agyagedények

1. Kratér

Leltári szám: DF.5.G.II. 3.

Magasság: 19 cm

Anyag: Vöröses agyag

Készítés időpontja: i. e. 3. sz.

Származási hely: Hellász

Műtárgy állapota: sérült

„Fénymázas fekete alapszínnel, fehér és vörös színű díszítésekkel. Két füle csavarodott. Az edény felső szegélyén jón tojássor dísz; a nyakon örökzöld indák, a vállon reliefben felrakott állatfejek és rozetták, melyek eredetileg virágfüzérékkel voltak egybekötve. A hason delfinek és palmetták. Igen szép, régi görög példány.”²⁷⁰

Megjegyzés: Szilágyi János György szerint Déri ezt a műtárgyat 1918-ben vásárolta Hugo Helbingtől Münchenben 355 márkáért. Álláspontom szerint a vételár nem bizonyítható. A múzeumalapító 1918. szeptember 25-én egy 4 darabból álló apuliai kerámiaegyüttest vásárolt. A feljegyzés szerint²⁷¹ közöttük azonban nem szerepel kratér.

2. Oinochoé

Leltári szám: DF.5.G.II.10.

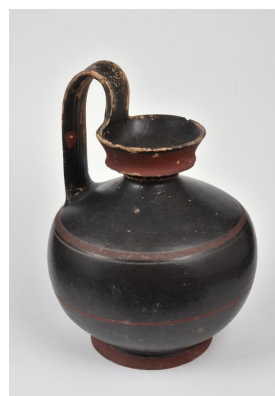
Magasság: 15,4 cm

Anyag: Krém színű agyag

Készítés időpontja: i. e. 6. sz. második fele

Származási hely: Korinthosz

Műtárgy állapota: ép

²⁷⁰ Déri Frigyes: A debreczeni Déri Múzeum gyűjteményeinek leírása i.m. 61.

²⁷¹ Vö: Vásárlási Napló vonatkozó bejegyzése.

„Oinochoé. Alacsony, konikus talpgyűrűn lapított gömb alaku test, amely a vállnál alig észrevehető szögben törik meg. [...] Alját kivéve az egész edényt fémesen csillogó fekete máz fedi (a száj belsejét is), csak a szájkorong és a talpgyűrű oldalán váltja ezt fel járulékos vörös szín; ugyanezzel egy-egy sáv körben a test és váll elválásának pontján és a has alatt. [...]Ép; a száj szélén kis csorbulás. A fülről a máz lepattogzott. Krémszínű agyag.”²⁷²

3. Léküthosz

Leltári szám: DF.5.G.II.14.

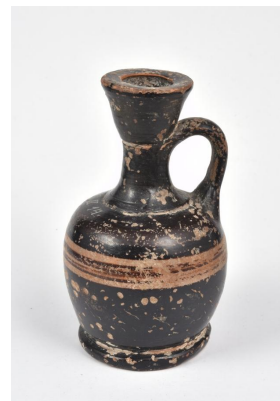
Magasság: 8,3 cm

Anyag: Vörösayag

Készítés időpontja: i. e. 4. sz.

Származási hely: Attika

Műtárgy állapota: ép

„Léküthos. Láb nélkül, széles alju, felfelé alig szélesedő test, alján talpgyűrű. [...] Szalagfűl a válltól a nyak és száj határbarázdájáig. Az egész test felületét (a szájat belül is) fekete máz fedi, amelyet csak a hason szakít meg egy agyagszínű sáv, rajta két barnásfekete vízszintes vonallal. A IV. század attikai tömegárujának egy változata.

Ép; a máz sok helyütt lekopott. Vörösszínű agyag.”²⁷³

„Edény alsó része. Vékony, profilált talpgyűrűn, amelynek kívül a felső szegélye zsinórdíszes, öblös edénytest szélesedő alsó része. Töredék; több darabból ragasztva. Szürkésfeketére égetett agyag; terra sigillata máz.”²⁷⁴

272 Szilágyi János György műtárgyleírása. Leírókarton, 1957. Déri Múzeum, Művészeti tár, Iparművészeti gyűjtemény, Adattár.

273 Szilágyi János György műtárgyleírása. Leírókarton, 1957. Déri Múzeum, Művészeti tár, Iparművészeti gyűjtemény, Adattár.

274 Szilágyi János György műtárgyleírása. Leírókarton, 1958. Déri Múzeum, Művészeti tár, Iparművészeti gyűjtemény, Adattár.

III. Dél–itáliai agyagedények

1. Lutroforosz

Leltári szám: DF.5.G.II.1.

Magasság: 51,3 cm

Anyag: Világos, rózsaszínes agyag

Készítés időpontja: i. e. 4. sz.

Származási hely: Dél-Itália

Műtárgy állapota: sérült

Lutroforosz. (Mennyegzői fürdőkancsó.) Igen nyúlánk alak, két hosszú fogantyúval. Fénymázzal feketére színezve, az alakok, s figurák az alapszínből vörösen kiképezve.

Az edény nyakán két köpenyes ifjú; alattuk a lotuszvirágok között, palmetták. A kancsó vállán, a fülek között, pálcás ornamentika, alatta jön levélhullám s ez alatt pontsorok. Az edény hasán 5 alakból álló körülfutó fríz, öt nő: Afrodite karján Erosszal, mellette hattyú, fölötté repülő bagoly; másik női alak kezében övet és kendőt tartva; egy harmadik, ülő női alak s feléje fordulva egy negyedik, álló két kezében mosdótállal, melyben egy karcsú váza áll; még ezek előtt sorakozik az ötödik női alak, két kezében fáklyákkal, fején diadém. E képsor alatt terrénvonal, jön levélhullám; az edény lábain sugárszerű díszek. A részletek, pl. ékszer stb. fehér színnel.”²⁷⁵

2. Vörösalakos kratér

Leltári szám: DF.5.G.II. 4

Magasság: 28,9 cm

Anyag: Vöröses agyag

Készítés időpontja: i. e. 4. sz. közepe

Származási hely: Apulia

Műtárgy állapota: sérült

„Vörösalakos kratér. [...] A test harang-alaku, a fülek alatt kissé kiöblösödik; a kihajló peremrész kis bemélyedéssel válik el a talp felé szép ivben keskenyedő testtől. Két oldalt felfelé néző vízszintes

²⁷⁵ Déri Frigyes: A debreczeni Déri Múzeum gyűjteményeinek leírása i.m. 61.

elhelyezésü hengeres fül. A talp alján kivéve fekete máz fedi (belsejét is teljesen). A talpkorong lépcsője, a fülek belső része, egy-egy sáv a perem belső szélén és belül a testtől való elválása helyén vörösen hagyva. A fülek fölötti rész az edénytesten, a többi résztől eltérően, nincs a peremig fekete mázzal bevonva. [...]

A képmezőben:

A. Jobboldalt sziklán ülő ruhátlan szatir, hajában koszoru, balkezevel a földre támasztott thyrsost tart, felemelt jobbját a vele szemben álló nőalak felé nyújtja; teste háromnegyed nézetben, arca profilban. [...]

B. két szembenéző, álló ifju; a jobboldali teljesen köpenyébe burkolózik, a baloldalinak a köpeny jobbvállát és jobbkezét szabadon hagyja, s előrenyújtott kezében botot tart; mindkettőjük lábán saru. [...]

A talp egy része kiegészítés. Repedt; antik javítással. Vörösseszínű agyag, sárgászöld-vörös festés, az attikaihoz közelálló színű. ”²⁷⁶

3. Vörösalakos hydria

Leltári szám: DF.5.G.II. 5.

Magasság: 38,4 cm

Anyag: Világossárga agyag

Készítés időpontja: i. e. 4. sz. második fele

Származási hely: Apulia

Műtárgy állapota: sérült

„Vörösalakos hydria. Szélen felhajló talp; közepén gyűrűs. Alacsony láb; erősen gömbölyded test, amely törés nélkül megy át a felfelé ívelő vállba, majd a karcsu nyakba. Széles peremű száj, erősen kihajlik, szélén fölül reliefgyűrű, alul lehajlik. [...] A talp tetején és a láb alsó részén fekete máz; a láb felső részén rózsaszín bevonás. A fülek kívül feketék, a száj teteje és részben a belseje is. A fekete máz azonban a rossz égetéstől vagy a vékony festéstől csak a test első részén és alján tényleg fekete, máshol egészen a világosvörösig árnyaltan vörös. [...] A test alján „futó kutya” minta fut körbe, fölötté elől és balra forduló nőalak ül szikla-félén aediculában. [...] Az aedícula sirépiület lehet, ami a váza rendeltetésére utal. Ezt megerősíti, hogy az edény alja lyukas, s nyilvánvalóan az áldozati ital számára, hogy eljuthasson a halotthoz. Az ág-motivum a nyakon az egykoru campaniai, lucaniai, apuliai kerámiában, sőt az alexandriai Hadra vázákon is kedvelt. A két nagy kalathos az

276 Szilágyi János György műtárgyleírása. Leírókarton, 1958. Déri Múzeum, Művészeti tár, Iparművészeti gyűjtemény, Adattár.

*aedicula két oldalán Apuliában gyakori. Felső részén több helyütt ragasztva, kisebb átfestésekkel. Világossárga agyag.*²⁷⁷

Megjegyzés: A műtárgyat Déri Frigyes 1918. szeptember 25-én vásárolta Hugo Helbingtől Münchenben 916 márkáért.²⁷⁸

4. Kratér

Leltári szám: DF.5.G.II. 6.

Magasság: 41,5 cm

Anyag: Lilásvörös agyag

Készítés időpontja: i. e. 4. sz. utolsó negyede

Származási hely: Apulia

Műtárgy állapota: ép

„Kratér vörösalakos diszitéssel. [...] A forma, amelynek az archaikus görög keramikában számos jól ismert előzménye van (lakón, chalkisi, attikai edényeken), a IV. sz. - ban Apuliában kedvelt. Ott találjuk pontos megfelelőit a diszitésnek is:

A. Félig balra fordul női fej, nyakláncsal. Fölötte a vállon félig balra forduló szárnyas női büszt, nyakláncsal.

B. Balra néző női fej profilban, fejkötővel, amelyből hátul szalaggal összekötött hajcsomó látszik ki; nyaklánc.

[...] A későapuliai kerámia jellegzetes, ebben a kivitelben ritka példánya.

*Ép. Lilásvörös agyag. [...] A két fülkorong tetején furt lyuk, eredeti.*²⁷⁹

Megjegyzés: Szilágyi János György szerint Déri ezt a műtárgyat 1918-ben vásárolta Hugo Helbingtől Münchenben 355 márkáért. Álláspontom szerint a vételár nem bizonyítható. A múzeumalapító 1918. szeptember 25-én egy 4 darabból álló apuliai kerámiaegyüttest vásárolt. A feljegyzés szerint²⁸⁰ közöttük azonban nem szerepel kratér. Mivel tárgyleírás nem olvasható a Vásárlási Naplóban, és a Déri Katalógusban a DF.5.G.II. 6-os leltári számon is amfóra szerepel, ma

277 Szilágyi János György műtárgyleírása. Leírókarton, 1957. Déri Múzeum, Művészeti tár, Iparművészeti gyűjtemény, Adattár.

278 Vö: Vásárlási Napló vonatkozó bejegyzése.

279 Szilágyi János György műtárgyleírása. Leírókarton, 1957. Déri Múzeum, Művészeti tár, Iparművészeti gyűjtemény, Adattár.

280 Vö.: Vásárlási Napló vonatkozó bejegyzése.

már nem állapítható meg, hogy Szilágyi miért azonosította a kratért a Vásárlási Naplóban szereplő egyik „Halsamphora”-val.

5. Vörösalakos amfóra

Leltári szám: DF.5.G.II. 7.

Magasság: 25,6 cm

Anyag: Világossárga agyag

Készítés időpontja: i. e. 4. sz. második fele

Származási hely: Dél-Itália (Campania?)

Műtárgy állapota: sérült

„Vörösalakos amphora. Az amphora-forma késői változata. Erősen megnyult ovális test; a váll világosan, de törés nélkül válik el tőle s ívvel megy át a konikus nyakba, amely szájtölcsérré szélesedik. [...]

A test alján fekete „futó kutya” sor megy körbe, fölötte fekete sávval elválasztva az A. oldalon balra forduló ruhátlan ifju saruban, kezében szalag vagy koszoru, jobb lábát kis sziklára támasztja [...].

A B. oldalon balra forduló köpenyes ifju, két keze is a köpenybe van burkolva. [...]

A váza valószínűleg campaniai készült.

A talp kiegészítés a test aljával együtt. A testen több ragasztás; a ragasztások helye kitöltve és átfestve; az A. oldal jobb felső sarkán kis kiegészítés, ugyanigy a szájperemen.

Világossárga agyag, sárgászöld bevonás. Mindkét oldalon az emberalakon előrajz. Járulékos szín nincs.”²⁸¹

Megjegyzés: Szilágyi János György szerint Déri ezt a műtárgyat 1918-ben vásárolta Hugo Helbingtől Münchenben 310 márkáért. Álláspontom szerint a vételár nem bizonyítható. A múzeumalapító 1918. szeptember 25-én egy 4 darabból álló apuliai kerámiaegyüttest vásárolt. A Vásárlási Naplóban azonban nem olvasható műtárgyleírás, így az amfórák egyértelmű azonosítása utólag nem lehetséges.

²⁸¹ Szilágyi János György műtárgyleírása. Leírókarton, 1957. Déri Múzeum, Művészeti tár, Iparművészeti gyűjtemény, Adattár.

6. Léküthosz

Leltári szám: DF.5.G.II.8.

Magasság: 21,3 cm

Anyag: Vörösayag

Készítés időpontja: i. e. 5. sz. első negyede

Származási hely: Dél-Itália (Campania?)

Műtárgy állapota: ép

„*Léküthos*. A VI. sz. végén kialakuló csaknem egyenes oldalu, lefelé alig keskenyedő hengeres test, amely alul hirtelen kerekedik le és alig látható kis ívvel megy át a rézsutosan lefelé keskenyedő talpkorongba, fölül éles szögben válik el a csaknem vízszintes válltól, amelyből hirtelen kanyarodással nő ki a karcsu, a válltól alig észrevehető lépcsővel elválasztott nyak. A száj élesen válik el a nyaktól; a váll szélétől a nyak oldalához sikuló szalagfül. [...] Az agyagszínű vállon négy palmetta, változó irányban, köztük indával; fölöttük a nyak tövében vonalsor, mindez feketealakos diszitással. A palmetták is már az V. századra mutatnak, de a forma aligha későbbi az archaikus kor végénél. A kulcsminta alatt és az edénytest alján körben vékony vonal lilászvörös járulékos színnel. Az edénytest első részét most vörösalakos szakállas, kezében thyrsost tartó ruhátlan álló szatir disziti, akinek alakját a lekapart eredeti máz helyére modern hamisító festette, a lába alatti maeandersorral együtt. [...]

Ép; a fül modern kiegészítés; a máz sok helyütt lepattogzott. Vörösseszínű attikai agyag.”²⁸²

Megjegyzés: Déri Frigyes a Vásárlási Napló tanúsága szerint rendszeresen alkalmazott szakembereket, akik a műtárgyait restaurálták. Jelen tárgy esetében elképzelhető, hogy nem hamisítás történt, hanem csak a festés lehetőség szerinti javítása, illetve pótlása.

7. Kannácska

Leltári szám: DF.5.G.II.13.

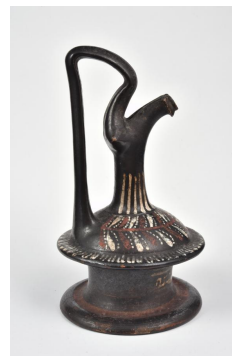
Magasság: 13 cm

Anyag: agyag

Készítés időpontja: i. e. 4 – 3. sz.

Származási hely: Apulia

Műtárgy állapota: ép

²⁸² Szilágyi János György műtárgyleírása. Leírókarton, 1957. Déri Múzeum, Művészeti tár, Iparművészeti gyűjtemény, Adattár.

„Kannácska, feketén fénymázolva, hosszú nyakkal, nyúlánk füllel, bekanyarodó hassal. A vállon vörös és fehér levélkoszorú; a nyakon fehér pálcadisz. A homorú hason meandermaradék.”²⁸³
(Déri Katalógus, 63. old.)

IV. Etruszko–campaniai agyagedény

1. Kancsó

Leltári szám: DF.5.G.II.11.

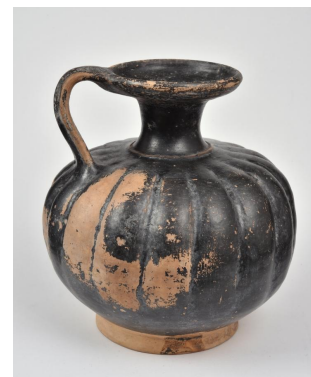
Magasság: 12,8 cm

Anyag: Krémsárga agyag

Készítés időpontja: i. e. 4. sz.

Származási hely: Itália

Műtárgy állapota: sérült

„Kancsó. Széles, konikus talp, lapított gömbalaku test, rajta bronzutánzó függőleges bordázattal. A nyak tövében kis gyűrű. A nyak törés nélkül megy át a kihajló kerek, kiöntő nélküli szájtölcsérbe, amelynek széle belül kiemelt peremű. A váll közepétől a száj széléig ívelő, kissé a szájmagasság fölé emelkedő szalagfül. Az edényt a talpat és a test legalján egy keskeny sávot kivéve lapattogzó, rosszminőségű fekete máz fedi, a fül és nyak belsejét is. Az u.n. etruszko-campaniai kerámia nem tulságosan késői példánya. A talp szélén csorbulás, a máz lepattogzott. Krémsárga agyag, fekete máz.”²⁸⁴

²⁸³ Déri Frigyes: A debreczeni Déri Múzeum gyűjteményeinek leírása i.m. 63.

²⁸⁴ Szilágyi János György műtárgyleírása. Leírókarton, 1957. Déri Múzeum, Művészeti tár, Iparművészeti gyűjtemény, Adattár.

V. Agyagedények a Római Birodalomból

1. Tál (Terra sigillata)

Leltári szám: DF.5.R.II.16.

Magasság: 9,9 cm

Átmérő 17,8 cm

Anyag: Téglavörös agyag

Készítés időpontja: i. sz. 2. sz.

Származási hely: Dunapentele

Műtárgy állapota: sérült

„Tál. Vastag, magas konikus talpgyűrűn erősen lapított félgömb alakú test, kívül megvastagodó peremmel. Külső oldalán alul-fölül sima sáv, ezek közt formából préselt reliefminta: pálcákkal váltakozó „tojás” füzér alatt fölül rozettában végződő gyöngyfüzérektől határolt mezőkben egy-egy növény-szerű disz, [...] Kisebbik fele hiányzik; a nagyobb (a teljes talppal) 3 részben, csorbításokkal. Téglavörös terra sigillata.”²⁸⁵

2. Tál (Terra sigillata)

Leltári szám: DF.5.R.II.17.

Magasság: 9,4 cm

Átmérő 16,9 cm

Anyag: Téglavörös agyag

Készítés időpontja: i. sz. 2 – 3. sz.

Származási hely: Dunapentele

Műtárgy állapota: sérült

„Tál. Vastag, konikus talpgyűrűn, attól kis vékony gyűrűvel elválasztva lapított félgömb alakú tál, kívül megvastagodó peremmel. Külső oldalán alul-fölül sima sáv, ezek közt formatálból préselt reliefminta: fölül nagy „tojásfüzér”, amelyben a kyma-minták jobb szélükhöz tapadó pálcataggal váltakoznak, ezalatt a fő díszítés alul, középen és fölül rozettával díszített pálcákkal tagolt mezők

²⁸⁵ Szilágyi János György műtárgyleírása. Leírókarton, 1958. Déri Múzeum, Művészeti tár, Iparművészeti gyűjtemény, Adattár.

*közepén egy-egy kettős virágban végződő fa, amelyet a pálcák középső rozettaiból kiinduló ív zár be. [...] Ép. Belsejében repedés. Téglavörös terra sigillata.*²⁸⁶

3. Tál (Terra sigillata)

Leltári szám: DF.5.R.II.18.

Magasság: 5,1 cm

Átmérő 19,3 cm

Anyag: Téglavörös agyag

Készítés időpontja: i. sz. 2. sz

Származási hely: Dunapenteléről, galliai

Műtárgy állapota: sérült

*„Tál. Magas, konikus talpgyűrűn egyenletesen ívelt profilu, lapos tál, kicsit behuzott peremmel. Fenekén bekarcolt M alaku kereskedő-jegy, belsejében LILLUS F(ecit).”
Ép; a talpgyűrűn csorbulás. Téglavörös terra sigillata.*²⁸⁷

4. Edény kiöntő (?)

Leltári szám: DF.5.R.II.19.

Magasság: 9,9 cm

Átmérő 8,1 cm

Anyag: Sötétvörös agyag

Készítés időpontja: római kor

Származási hely: Pannónia (?)

Műtárgy állapota: sérült

„Edény kiöntője (?); kalathos-formájú ívben kiszélesedő tölcser, amely alul szögben megtörve domboru „vállrész”-ben folytatódik. Ebből azonban csak mintegy 1 cm széles sáv van meg s törött szélén rovátkolt bevágások vannak. Aljának közepén kerek lyuk s körül koncentrikusan háromszög alaku kivágások vannak, úgyhogy szűrő-szerű kiképzésű. [...] Talán nagyobb edénybe beilleszthető,

286 Szilágyi János György műtárgyleírása. Leírókarton, 1958. Déri Múzeum, Művészeti tár, Iparművészeti gyűjtemény, Adattár.

287 Szilágyi János György műtárgyleírása. Leírókarton, 1958. Déri Múzeum, Művészeti tár, Iparművészeti gyűjtemény, Adattár.

szűrésre szolgáló belső rész, amely azonban, úgy látszik, külön készült. Hat darabból összeragasztva, a szájperemen két nagyobb és két kisebb hiánnyal. Terra sigillata, sötétvörös.”²⁸⁸

5. Edény alja

Leltári szám: DF.5.R.II.20.

Magasság: 6,1 cm

Átmérő 14,5 cm

Anyag: agyag

Készítés időpontja: római kor

Származási hely: Pannónia (?)

Műtárgy állapota: sérült

VI. Üvegedények

1. Palack

Leltári szám: DF.5.R.III.1.

Magasság: 16,7 cm

Szájátmérő: 5,7 cm

Testátmérő: 11,3 cm

Anyag: Zöldes fehér fűjt üveg

Készítés időpontja: római kor

Származási hely: nem ismert

Műtárgy állapota: sérült

„Palack. Gömbtestű hasas edény, alja homorú, a test törés nélkül megy át a rövid nyakba, amely tölcéses szájba torkollik. A szájperem széle visszahajlítva. Az általánosan elterjedt formának talán leginkább késő-császárkori változata. Az üvegfalban sötétszínű szemcsék.

Oldalából egy darab kitörve, de teljes. Zöldesfehér fűjt üveg; helyenként irizálás.”²⁸⁹

²⁸⁸ Szilágyi János György műtárgyleírása. Leírókarton, 1958. Déri Múzeum, Művészeti tár, Iparművészeti gyűjtemény, Adattár.

²⁸⁹ Szilágyi János György műtárgyleírása. Leírókarton, 1958. Déri Múzeum, Művészeti tár, Iparművészeti gyűjtemény, Adattár.

2. Palack

Leltári szám: DF.5.G.III.2.

Magasság: 17,8 cm

Szájátmérő: 4,1 cm

Testátmérő: 8,5 cm

Anyag: Színtelen fűjt üveg

Készítés időpontja: római kor

Származási hely: nem ismert

Műtárgy állapota: ép

„Palack. Megnyújtott körtealaku test; legömbölyített alján közepén bemélyedés. A nyak nem válik el a testtől és fölül kiszélesedve a megvastagodó falu, tölcséres szájba megy át; a száj széles visszahajtv. A testet öt csoportban visszintes (sic!) bekarcolt vonalak díszítik. A forma általános, a fenti példány inkább a császárkor első felében keletkezhetett (?).

Ép. Színtelen fűjt üveg, helyenként irizálás”²⁹⁰

3. Palack

Leltári szám: DF.5.R.III.3.

Magasság: 16,4 cm

Szájátmérő: 4,4 cm

Testátmérő: 8,5 cm

Anyag: Zöldes fehér fűjt üveg

Készítés időpontja: római kor

Származási hely: nem ismert

Műtárgy állapota: ép

„Palack. Alul lapított gömbalaku test, alja kupalakban benyomva. A test törés nélkül keskenyedik karcsu, hosszú nyakba megy át, amely tölcséres szájba torkollik. A száj szélén barázdával alváló vastag peremgyűrű. A széltében elterjedt forma példányai Intercisában IV. századi sirokból valók [...]. Ép. Zöldesfehér fűjt üveg; erős irizálás.”²⁹¹

290 Szilágyi János György műtárgyleírása. Leírókarton, 1958. Déri Múzeum, Művészeti tár, Iparművészeti gyűjtemény, Adattár.

291 Szilágyi János György műtárgyleírása. Leírókarton, 1958.III. Déri Múzeum, Művészeti tár, Iparművészeti gyűjtemény, Adattár.

4. Kancsó

Leltári szám: DF.5.R.III.4.

Magasság: 15 cm

Szájátmérő: 6,1 cm

Testátmérő: 8,9 cm

Anyag: Világoszöld fújt üveg

Készítés időpontja: i. sz. 3. sz.

Származási hely: nem ismert

Műtárgy állapota: ép

„Kancsó. Körte-alaku test, amely törés nélkül megy át a nyakba, majd a kiszélesedő tölcéses szájba. Alján külön öntött talpgyűrű, de nem állítható. A szájperemtől a vállig lefelé szélesedő, külön öntött szalagfül. A nyakon közepén szádisz, egy szálból; a testet 8 függőleges ránc bordázza. A későbbi császárkorból. [...]

Ép; igen szép példány. Világoszöld fújt üveg, enyhe irizálás az egész felületen.”²⁹²

5. Pohár

Leltári szám: DF.5.R.III.5.

Magasság: 9,5 cm

Szájátmérő: 7,5 cm

Testátmérő (alul): 5,2 cm

Anyag: Szintelen fújt üveg

Készítés időpontja: római kor

Származási hely: Pannónia

Műtárgy állapota: ép

„Pohár. Kalathos-alaku, alján kiöblösödő edény, homoru fenékkal. Ritka forma, talán a későbbi császárkorból. Ép. Szintelen fújt üveg; helyenként irizálás.”²⁹³

292 Szilágyi János György műtárgyleírása. Leírókarton, 1958.V. Déri Múzeum, Művészeti tár, Iparművészeti gyűjtemény, Adattár.

293 Szilágyi János György műtárgyleírása. Leírókarton, 1958.V. Déri Múzeum, Művészeti tár, Iparművészeti gyűjtemény, Adattár.

6. Pohár

Leltári szám: DF.5.R.III.6.

Magasság: 6,7 cm

Szájátmérő: 8,6 cm

Anyag: Szintelen fűjt üveg

Készítés időpontja: római kor

Származási hely: nem ismert

Műtárgy állapota: ép

„Pohár. Fordított kup-alaku test, minden tagolás nélkül; alja kissé benyomott, állítható. A szájperem alig észrevehetően kihajlik. Felső harmadában két csomóban bekarcolt vízszintes vonalak diszítik. Vastag falu. Inkább a későbbi császárkorból.

Ép. Szintelen fűjt üveg; kívül-belül irizálás.”²⁹⁴

7. Tál

Leltári szám: DF.5.R.III.7.

Magasság: 6,1 cm

Szájátmérő: 7,7 cm

Testátmérő: 9,1 cm

Anyag: Világoszöld fűjt üveg

Készítés időpontja: római kor

Lelőhely: Magyarország

Műtárgy állapota: ép

„Tál. Lefelé szélesedő öblös test, enyhén konkáv, közepén lapos fenék, kihajló szájperem. Belül az alja közepén kidomborodik. A test legnagyobb szélessége fölött két, a nyak barázdájában egy bekarcolt vízszintes vonal fut körbe. Az edényforma, úgy látszik, elsősorban Cyprosan készült, ahol a II-III. Században virágzott a helyi üvegművesség. Inkább kenőcsös, mint ivóedény lehetett.

Ép. Világoszöld fűjt üveg, kívül helyenként irizálás.”²⁹⁵

²⁹⁴ Szilágyi János György műtárgyleírása. Leírókarton, 1958.V. Déri Múzeum, Művészeti tár, Iparművészeti gyűjtemény, Adattár.

²⁹⁵ Szilágyi János György műtárgyleírása. Leírókarton, 1957.XI. Déri Múzeum, Művészeti tár, Iparművészeti gyűjtemény, Adattár.

8. Csésze

Leltári szám: DF.5.R.III.8.

Magasság: 6 cm

Szájátmérő: 6,6 cm

Anyag: Sárgásfehér üveg

Készítés időpontja: i. sz. 3 – 4. sz.

Lelőhely: Brigetio

Műtárgy állapota: ép

„Csésze. Ovális test, amely fölül kissé kihajló szájja szélesedik, alul kuposan benyomott talpban végződik. A test közepe táján korongon bevéssett párhuzamos vízszintes vonalak közt egymással szemben 1-1, illetve 6-6 sötétzöld csepp, utóbbiak lefelé néző háromszög alakban elhelyezve.

Ép. Sárgásfehér üveg, helyenként irizálás. Sötétzöld diszítés.”²⁹⁶

9. Fületlen korsó

Leltári szám: DF.5.R.III.9.

Magasság: 6,1 cm

Szájátmérő: 5,1 cm

Testátmérő: 5,7 cm

Anyag: Barnászöld fűjt üveg

Készítés időpontja: római kor

Lelőhely: Magyarország

Műtárgy állapota: ép

„Fületlen korsó. Gömbtestű, alján lapított és fenekén kissé bemélyedő edény, rövid nyakán szélesen kihajló szájtölcsérrel. Ép. Barnászöld fűjt üveg; irizálás.”²⁹⁷

296 Szilágyi János György műtárgyleírása. Leírókarton, 1958.III. Déri Múzeum, Művészeti tár, Iparművészeti gyűjtemény, Adattár.

297 Szilágyi János György műtárgyleírása. Leírókarton, 1958.V. Déri Múzeum, Művészeti tár, Iparművészeti gyűjtemény, Adattár.

10. Karperec

Leltári szám: DF.5.R.III.10.

Magasság: 1,7 cm

Átmérő: 7,5 cm

Anyag: Mélykék öntött üveg

Készítés időpontja: i. e. 2 – 1. sz.

Lelőhely: Ószőny (kelta)

Műtárgy állapota: ép

„Karperec. Oldalán közepén vastagabb, ettől két oldalt vékonyabb gyűrűvel diszítve. A gyűrűkön egyenlő távolságban ismétlődő sárga szálból felrakott zezzugvonal-minta. [...] Kétségtelenül kelta. Ép; igen szép példány. Mélykék öntött üveg, száldisszel.”²⁹⁸

11. Pohár

Leltári szám: DF.5.R.III.11.

Magasság: 10,3 cm

Szájátmérő: 6,3 cm

Anyag: Zöldes fehér üveg

Készítés időpontja: i. sz. 3 – 4. sz.

Lelőhely: Ercsi

Műtárgy állapota: ép

„Pohár. Karcsu, enyhén ivelt oldalu test; fölül kissé behajlik; alja kuposan benyomott talpba megy át. Alsó harmadánál 1, felső szélén 2 s ezalatt mintegy 1 cm-rel 1 korongon vésett vízszintes vonallal diszítve.

Ép. Zöldesfehér üveg; vastag fal; helyenként irizálás.”²⁹⁹

298 Szilágyi János György műtárgyleírása. Leírókarton, 1958.V. Déri Múzeum, Művészeti tár, Iparművészeti gyűjtemény, Adattár.

299 Szilágyi János György műtárgyleírása. Leírókarton, 1958.III. Déri Múzeum, Művészeti tár, Iparművészeti gyűjtemény, Adattár.

12. Balsamarium

Leltári szám: DF.5.R.III.12.

Magasság: 18,3 cm

Szájátmérő: 5,3 cm

Testátmérő: 5,3 cm

Anyag: Zöldes fehér fűjt üveg

Készítés időpontja: római kor

Lelőhely: Ercsi

Műtárgy állapota: ép

„Balsamarium. Az un. gyertyatartó-típus, harang-alaku, alacsony testtel, homorú fenékkal, alján befűzött, felfelé keskenyedő hosszú nyakkal, szélesen kihajló szájperemmel, amelynek széle visszahajlítva megvastagodik. A perem formálása egyenetlen. Késői, III. századi típusnak látszik. [...] Az egész birodalomban ált. elterjedt típus. Ép. Zöldesfehér fűjt üveg; helyenként irizálás.”³⁰⁰

13. Fületlen korsó

Leltári szám: DF.5.R.III.13.

Magasság: 8,1 cm

Szájátmérő: 4,7 cm

Testátmérő: 6,1 cm

Anyag: Színtelen fűjt üveg

Készítés időpontja: római kor

Lelőhely: Ercsi

Műtárgy állapota: ép

„Fületlen korsó. Félgömb-alaku test, feneke kissé bemélyítve. A hengeres nyak széles tölcséres szájperembe megy át, amelynek széle visszahajlított. Szabálytalanul formált, valószínűleg a későbbi császárkorból való edény. Ép. Színtelen fűjt üveg; helyenként irizálás.”³⁰¹

300 Szilágyi János György műtárgyleírása. Leírókarton, 1958.II. Déri Múzeum, Művészeti tár, Iparművészeti gyűjtemény, Adattár.

301 Szilágyi János György műtárgyleírása. Leírókarton, 1958.V. Déri Múzeum, Művészeti tár, Iparművészeti gyűjtemény, Adattár.

14. Unguentarium

Leltári szám: DF.5.R.III.14.

Magasság: 8 cm

Szájátmérő: 2,2 cm

Testátmérő: 5 cm

Anyag: Zöldes fűjt üveg

Készítés időpontja: római kor

Lelőhely: Ercsi

Műtárgy állapota: ép

„Unguentarium. Lapított gömb alaku test, alján enyhén konkáv bemélyedés. A vékony, magas nyak törés nélkül szélesedik ki szájnnyilássá. A szájnnyílás széle becsavartan megvastagíva. A birodalomban széltében elterjedt forma különösen a II-III. Században gyakori.

Ép. Zöldes fűjt üveg; vastag edényfal.”³⁰²

15. Balsamarium

Leltári szám: DF.5.R.III.15.

Magasság: 5,5 cm

Szájátmérő: 3,2 cm

Testátmérő: 3,3 cm

Anyag: Szintelen fűjt üveg

Készítés időpontja: római kor

Készítés helye: nem ismert

Műtárgy állapota: ép

„Balsamarium. Hengeres, lefelé alig szélesedő test, melyet a nyaktól csak kis összeszűkülés választ el. Feneke kissé konkáv. Ép. Szintelen fűjt üveg; irizálás.”³⁰³

302 Szilágyi János György műtárgyleírása. Leírókarton, 1958.III. Déri Múzeum, Művészeti tár, Iparművészeti gyűjtemény, Adattár.

303 Szilágyi János György műtárgyleírása. Leírókarton, 1958.V. Déri Múzeum, Művészeti tár, Iparművészeti gyűjtemény, Adattár.

16. Unguentarium

Leltári szám: DF.5.R.III.16.

Magasság: 8,8 cm

Szájátmérő: 1,9 cm

Testátmérő: 3,5 cm

Anyag: Szintelen fűjt üveg

Készítés időpontja: római kor

Készítés helye: nem ismert

Műtárgy állapota: sérült

„Unguentarium. Nyujtott körtealaku test, alja közepén kis bemélyedés, állítható. Barázdával elváló csöves hosszú nyak, kis kihajló szájperem, amely szélének visszahajlítása folytán megvastagodott. A nyak törött, de hiánytalan, a szájperem csorbult. Szintelen fűjt üveg; irizálás nyomai.”³⁰⁴

17. Unguentarium

Leltári szám: DF.5.R.III.17.

Magasság: 11 cm

Szájátmérő: 2,9 cm

Testátmérő: 4 cm

Anyag: kékeszöld fűjt üveg

Készítés időpontja: római kor

Lelőhely: Győr, Homokgödör

Műtárgy állapota: ép

„Unguentarium. Konikus test, alja konkáv; barázdával elváló hosszú csöves nyak, kihajló tölcéses száj. A római birodalomban ált. elterjedt típus, inkább a II-III. Században népszerű. Ép. Kékeszöld fűjt üveg; nagy részén irizálás.”³⁰⁵

304 Szilágyi János György műtárgyleírása. Leírókarton, 1958.V. Déri Múzeum, Művészeti tár, Iparművészeti gyűjtemény, Adattár.

305 Szilágyi János György műtárgyleírása. Leírókarton, 1958.V. Déri Múzeum, Művészeti tár, Iparművészeti gyűjtemény, Adattár.

18. Balsamarium

Leltári szám: DF.5.R.III.18.

Magasság: 6,7 cm

Szájátmérő: töredezett, nem mérhető

Testátmérő: 3,6 cm

Anyag: Szürkésfehér fűjt üveg

Készítés időpontja: római kor

Lelőhely: Győr, Homokgödör

Műtárgy állapota: sérült

„Balsamarium. Erősen lapított lencsealaku test, alja homorú, közepén ellipszisalaku szállal, amelyet levágtak. A test törés nélkül megy át a vékony, hosszú nyakba, amely kihajló szájban végződik. A birodalom egész területén kezdettől általános forma.

A szájperem letöredezett. Szürkésfehér fűjt üveg, vastag fal.”³⁰⁶

19. Unguentarium

Leltári szám: DF.5.R.III.19.

Magasság: 8,4 cm

Szájátmérő: pereme hiányos, nem mérhető

Testátmérő: 3,3 cm

Anyag: Zöldes fűjt üveg

Készítés időpontja: római kor

Lelőhely: Győr, Homokgödör

Műtárgy állapota: sérült

„Unguentarium. Nyújtott körtealaku test, alul kissé lapított, úgyhogy állitható. Hengeres nyak, kihajló tölcseres száj. Kenőcsös edényke volt. Főleg az I-II. Században, de későbbi századokban is ált. elterjedt típus.

Pereme hiányos. Zöldes fűjt üveg; egyik oldalán ép irizálás.”³⁰⁷

306 Szilágyi János György műtárgyleírása. Leírókarton, 1958.III. Déri Múzeum, Művészeti tár, Iparművészeti gyűjtemény, Adattár.

307 Szilágyi János György műtárgyleírása. Leírókarton, 1958.V. Déri Múzeum, Művészeti tár, Iparművészeti gyűjtemény, Adattár.

20. Unguentarium

Leltári szám: DF.5.R.III.20.

Magasság: 7,1 cm

Szájátmérő: 1,9 cm

Testátmérő: 1,9 cm

Anyag: Zöldes fehér fűjt üveg

Készítés időpontja: római kor

Lelőhely: Győr, Homokgödör

Műtárgy állapota: ép

„Unguentarium. Hosszu csöves nyak, amelynek mintegy függeléke a tőle barázdával elválasztott, lefelé alig szélesedő test. Sima talp (állítható), kihajló szájperem. A típus, bár inkább a késői császárkorban gyakori, az egész római korban általános.

Ép. Zöldesfehér fűjt üveg; helyenként irizálás.”³⁰⁸

21. Kettős balsamarium

Leltári szám: DF.5.R.III.21.

Magasság: 9,4 cm

Szájátmérő: 4,4 cm

Testátmérő: 4,8 cm

Anyag: Tengerzöld üveg

Készítés időpontja: i. sz. 3 – 4. sz.

Lelőhely: Győr, Homokgödör

Műtárgy állapota: sérült

„Kettős balsamarium. Egy cső meghajlításából keletkezett kettős párhuzamos cső-edény, alja lapított, a két szájperem kissé kiszélesedik. Alul a két edény nem közlekedik egymással. Két oldalt egy-egy külön készült szalagfül a szájperem szélétől a nyakig. A sziriai eredetű típus disztelen példánya. Az egyik fül hiányos. Tengerzöld üveg; helyenként irizálás.”³⁰⁹

308 Szilágyi János György műtárgyleírása. Leírókarton, 1958.V. Déri Múzeum, Művészeti tár, Iparművészeti gyűjtemény, Adattár.

309 Szilágyi János György műtárgyleírása. Leírókarton, 1958.V. Déri Múzeum, Művészeti tár, Iparművészeti gyűjtemény, Adattár.

22. Szoptató üveg

Leltári szám: DF.5.R.III.22.

Magasság: 8 cm

Szájátmérő: 3,1 cm

Testátmérő: 6 cm

Anyag: Szürkésfehér fújt üveg

Készítés időpontja: római kor

Lelőhely: Győr, Homokgödör

Műtárgy állapota: sérült

„Szoptatóüveg. Alul lapított gömb alakú test, alja konikusan benyomott; egyik oldalából elvékonyodó kis cső nyulik ki. A nyak megnyult, hengeres, törés nélkül nyulik ki a testből s ugyancsak törés nélkül megy át s tölcséresen kiszélesedő, peremén elváló gyűrűvé vastagodó szájnylásba. A forma az egész császárkorban elterjedt mindenhol, de az I-II. században gyakoribb. A testen nagyobb, a nyakon kisebb hiány, a cső vége letörött, több repedés.

Fújt üveg, szürkésfehér.”³¹⁰

23. Palack

Leltári szám: DF.5.R.III.23.

Magasság: 11 cm

Szájátmérő: 3,7 cm

Testátmérő: 7 cm

Anyag: Áttetsző fújt üveg

Készítés időpontja: római kor

Lelőhely: Győr, Homokgödör

Műtárgy állapota: sérült

„Palack. Gömbalaku, alul lapított test, amely fölül kissé körtealakúvá nyulva megy át a karcsu, arányos magasságú nyakba. A nyak kissé kiöblösödve megy át a tölcsérszerű, peremes szájba. Az edény alján kupalaku bemélyedés, üvegmaradványokkal. Általánosan elterjedt forma.

310 Szilágyi János György műtárgyleírása. Leírókarton, 1958.III. Déri Múzeum, Művészeti tár, Iparművészeti gyűjtemény, Adattár.

A szájperem egy része a nyak kis részével hiányzik (talán lóhere-alaku kiöntő?) A letisztítástól egészen áttetsző fehérré vált, néhol irizáló fujt üveg.”³¹¹

VII. Etruszk kisbronzok

1. Herkules

Leltári szám: DF.5.Et.IV.1.

Magasság: 12,9 cm

Anyag: Bronz

Készítés időpontja: i. e. 3 – 1. sz.

Származási hely: nem ismert

Műtárgy állapota: ép

„Hercules szobrocskája. [...] Oldalnézetből a szobor az itáliai kisplasztikában gyakori ivben előre domborodó szkémát mutatja. A IV. századtól Itália-szerte elterjedt un. Lacus Fucinus típusu Hercules szobrok egy példánya. [...] Nem köthető határozottan etruszk műhelyhez, italo-etruszk, s a hellénisztikus koron belül közelebbről egyelőre nem datálható.

Ép; mindkét talpban modern csavarmenet. Bronz; zöldesfekete patina.”³¹²

2. Áldozó ifjú

Leltári szám: DF.5.Et.IV.3.

Magasság: 14,6 cm

Anyag: Bronz

Készítés időpontja: i. e. 3 – 2. sz.

Származás: Italo-etruszk

Műtárgy állapota: ép

„Áldozó ifju_ [...] V. századi görög típus nyomán. Az italo-etruszk kisplasztikában a római korig él a típus; csak hozzávetőleges datálása lehetséges.

311 Szilágyi János György műtárgyleírása. Leírókarton, 1958.III. Déri Múzeum, Művészeti tár, Iparművészeti gyűjtemény, Adattár.

312 Szilágyi János György műtárgyleírása. Leírókarton, 1958.IV. Déri Múzeum, Művészeti tár, Iparművészeti gyűjtemény, Adattár.

*Ép; a jobb láb talpán antik csaphoz forrasztott csavar anyával. A testen gondatlan öntésből származó lyukacsok. Bronz; sötétbarna-zöldes platina.*³¹³

3. Ifjú alak (Herkules?) szobra

Leltári szám: DF.5.Et.IV.4.

Magasság: 10,4 cm

Anyag: Bronz

Készítés időpontja: i. e. 4 – 3. sz.

Származás: Italo-etruszk

Műtárgy állapota: ép

„Álló ifjualak_ [...] Polykleitosi típus IV. századi átdolgozása lehetett a mintája. Hercules vagy inkább egyszerűen áldozó; az italo-etruszk kisplasztika darabja, abban a típus jól ismert.

*Ép; a bal oldalon a testen vágás (modern); a két talpon modern csavarmenet. Bronz; sötét-, helyenként kékeszöld patina.*³¹⁴

4. Áldozó szobrocskája

Leltári szám: DF.5.Et.IV.13.

Magasság: 10,3 cm

Anyag: Bronz

Készítés időpontja: i. e. 3 – 1. sz.

Származás: etruszk

Műtárgy állapota: sérült

*„Áldozó szobra. [...] A ruharedők és a köpeny szegélye a hátsó oldalon is gondosan kidolgozott, ugyanígy a koszoru is. A test oldalnézetből szinte teljesen lécszerű, a hátsó oldal bemélyedve követi az első oldal szükségszerű kidudorodásait. [...] Bal lábának alsó része hiányzik; a jobb láb alján levő csap lefaragva. Bronz, mélyzöld, ép patinával.*³¹⁵

313 Szilágyi János György műtárgyleírása. Leírókarton, 1958.IV. Déri Múzeum, Művészeti tár, Iparművészeti gyűjtemény, Adattár.

314 Szilágyi János György műtárgyleírása. Leírókarton, 1958.IV. Déri Múzeum, Művészeti tár, Iparművészeti gyűjtemény, Adattár.

315 Szilágyi János György műtárgyleírása. Leírókarton, 1958.III. Déri Múzeum, Művészeti tár, Iparművészeti gyűjtemény, Adattár.

VIII. Római bronzszobrok

1. Szilénosz

Leltári szám: DF.5.R.IV.2.

Magasság: 10,9 cm

Anyag: Bronz

Készítés időpontja: római kor

Származási hely: Gallia (?)

Műtárgy állapota: ép

„Silénos-szobrocska. Nagyhaju, szakállas, ruhátlan férfialak, ballába kissé előrelép, bahajlitva, talán részegen tántorgó vagy táncoló mozdulattal. [...] A típus ritka a római kisplasztikában, de pontos megfelelői vannak, elsősorban Galliából. Ép; két kezében a benne tartott tárgy letörött. Bronz; barnásfekete patina.”³¹⁶

2. Afrodité

Leltári szám: DF.5.R.IV.7.

Magasság: 16,9 cm

Anyag: Bronz

Készítés időpontja: római kor (?)

Származás: provinciális (?)

Műtárgy állapota: ép

„Aphrodité. [...] Az ősi istennő-típusnak nyilván Praxitelés knidosi Aphroditéjétől függő változata. [...] A bal kézfej hiányán kívül ép. Tömör öntés. A jobb láb alatt modern csavaros csap, odaforrasztva. Bronz, szürkésfekete felület.”³¹⁷

3. Afrodité

Leltári szám: DF.5.R.IV.8.

Magasság: 14,2 cm

316 Szilágyi János György műtárgyleírása. Leírókarton, 1958.VII. Déri Múzeum, Művégyűjtemény, Adattár.

317 Szilágyi János György műtárgyleírása. Leírókarton, 1958.VI. Déri Múzeum, Művégyűjtemény, Adattár.

Anyag: Bronz

Készítés időpontja: i. sz. 1 – 2. sz.

Származási hely: Római Birodalom

Műtárgy állapota: ép

„A mellkötő Aphrodité szobrocskája. [...] Az ismert hellénisztikus típus római változata. [...] Ép; egyik talpán csapban, a másikon a talpban modern csavarmenet. Bronz; sötétzöld-fekete patina.”³¹⁸

4. Nőalak (istennő?) szobra

Leltári szám: DF.5.R.IV.9.

Magasság: 10,4 cm

Anyag: Bronz

Készítés időpontja: római kor

Származás: provinciális

Műtárgy állapota: ép

„Álló nőalak. [...] A test oldalnézetből lapos, a formázás szögletes, lineáris; valószínűleg provinciális római munka. [...] Az őstípus mindenesetre valamelyik klasszikus istennőszobor lehetett. Ép; tömör öntés. Alján nagyobb modern és kisebb, réginek látszó lyuk. Bronz; a felület ép, zöldesfekete patina.”³¹⁹

5. Gorgo-maszk

Leltári szám: DF.5.R.IV.10.

Magasság: 11 cm

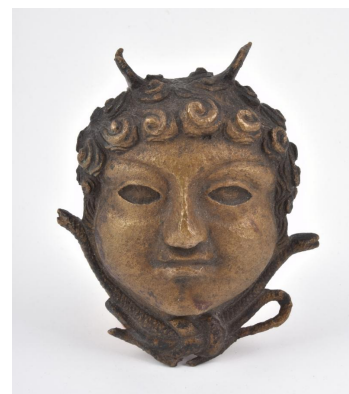
Szélesség: 8,8 cm

Anyag: Réz?

Készítés időpontja: modern

Származási hely: nem megállapítható

Műtárgy állapota: ép

318 Szilágyi János György műtárgyleírása. Leírókarton, 1958.III. Déri Múzeum, Művészeti tár, Iparművészeti gyűjtemény, Adattár.

319 Szilágyi János György műtárgyleírása. Leírókarton, 1958.V. Déri Múzeum, Művészeti tár, Iparművészeti gyűjtemény, Adattár.

„Gorgo-maszk. Kerek arc, mosolygó kifejezéssel; a szemek berakásra kivágva. A homlokon csigába csavart haj, fölül a hajban két kis szárny. Az áll alatt csomóba kötött kígyók. Modernnek látszik. Ép. Réz?”³²⁰

6. Tehén

Leltári szám: DF.5.R.IV.11.

Magasság: 5,3 cm

Hosszúság: 5,5 cm

Anyag: Bronz

Készítés időpontja: római kor (?)

Származási hely: Római Birodalom

Műtárgy állapota: ép

„Tehén. Két jobblába kissé előrelep, feje balfelé fordul, farka baloldalt tomporára csapva. Szemei és szemöldökei, orrlyukai és szája bekarcolással jelezve, ugyszintén hasított patái. A mintázás arányos, de alig részletező. Feltűnő az állából induló bőrlebernyeg éles vonala. Talán római. Ép; bal első és jobb hátsó lábához forrasztva modern csap. Bronz; sötétzöld-vörösesbarna patina.”³²¹

7. Sas

Leltári szám: DF.5.R.IV.12.

Magasság: 7 cm

Szélesség: 5,3 cm

Anyag: Bronz

Készítés időpontja: Korai császárkor

Lelőhely: Bulgária

Műtárgy állapota: ép

„Sas. Homloknézetben, fejét balra fordítja, karmai között villámcsomót tart, tehát Zeus szent állataként van ábrázolva. A szárnytollak hátul gondosan kidolgozottak, alul teljesen kidolgozatlanok. [...]

320 Szilágyi János György műtárgyleírása. Leírókarton, 1958.III. Déri Múzeum, Művészeti tár, Iparművészeti gyűjtemény, Adattár.

321 Szilágyi János György műtárgyleírása. Leírókarton, 1958.IV. Déri Múzeum, Művészeti tár, Iparművészeti gyűjtemény, Adattár.

*Ép; a szobrocska bázisául szolgáló villámcsomó alja lecsiszolva s rajta ujonnan furt lyuk.
Bronz; zöldesbarna-sötétzöld patina.*³²²

8. Szandáloldó Afrodité

Leltári szám: DF.5.G/R.IV.14.

Magasság: 18,4 cm

Anyag: Bronz

Készítés időpontja: i. e. 1 – i. sz. 1. sz.

Származási hely: Római Birodalom (?)

Műtárgy állapota: sérült

„Szandáloldó Aphrodité. A közel száz változatban ismert ábrázolás egyik képviselője. A típus szokott: a térdben meghajlítva felhuzott ballábról a plasztikusan szíjjaival jelzett sarut huzza le az istennő jobbkezeivel. [...] A balkar hiányzik. A jobb vállon és a bal lábon nagyobb hiány, a fej tetején is. A jobb tomporon és lábszáron kis lyuk. A jobbláb talpán két modern lyuk, a talp erősen lecsiszolva.

*Bronz; sötétzöld patina, amely sok helyütt a rézvörös alapszínnek enged helyet. Ürege öntés.*³²³

9. Herkules

Leltári szám: DF.5.R.IV.15.

Magasság: 9,6 cm

Anyag: Bronz

Készítés időpontja: római kor

Lelőhely: Magyarország

Műtárgy állapota: sérült

„Hercules szobrocska. [...] A test közepén átfurt lyuk és a hátsó oldalon a lyuk alatti rész lefaragás arra utal, hogy a szobrocska kerek felületü tárgyra volt applikálva.

*A buzogány vége és a jobbkezen tartott tárgy hiányzik. A jobb talpon modern csavarmenet. Bronz; fekete patina.*³²⁴

322 Szilágyi János György műtárgyleírása. Leírókarton, 1958.VI.9. Déri Múzeum, Művészeti tár, Iparművészeti gyűjtemény, Adattár.

323 Szilágyi János György műtárgyleírása. Leírókarton, 1958.VI.9. Déri Múzeum, Művészeti tár, Iparművészeti gyűjtemény, Adattár.

324 Szilágyi János György műtárgyleírása. Leírókarton, 1958.VI.4. Déri Múzeum, Művészeti tár, Iparművészeti gyűjtemény, Adattár.

10. Harcos szobra

Leltári szám: DF.5.R.IV.16.

Magasság: 8,1 cm

Anyag: Bronz

Készítés időpontja: római kor

Lelőhely: Magyarország

Műtárgy állapota: ép

„Harcos (?) szobrocskája. Kerek talapzaton álló alak, páncél (?) alól kilógó rövid ruhában. Felemelt jobbkezeében lándzsát tart, balkezét csipőre teszi. Jobb vállán átvetett szíjjon kard lóg le a bal oldalán. Sisakjának tetején két nagy karika (?) van. A kerek talapzat tövéénél elvágott nyélben folytatódik; eredetileg tü vagy hasonló disze lehetett.

Ép. Bronz; fekete patina.”³²⁵

11. Delfin

Leltári szám: DF.5.R.IV.17.

Magasság: 3,8 cm

Hosszúság: 5,1 cm

Anyag: Bronz

Készítés időpontja: római kor

Lelőhely: Torda (Tündérszőlő)

Műtárgy állapota: ép

„Delfin-szobrocska. Farka felfelé kunkorodik, szája kitátva, uszonyai durva bevéséssel tagolva, a szem plasztikus mintázásu. Delfinek mint edénydiszek vagy fogók igen gyakoriak a római birodalom egész területén. [...] A fenti példány hasrészre sima, ezzel illeszkedhetett a diszitendő tárgyhöz.

Ép. Bronz, szép zöldesbarna patinával.”³²⁶

325 Szilágyi János György műtárgyleírása. Leírókarton, 1958.IV. Déri Múzeum, Művészeti tár, Iparművészeti gyűjtemény, Adattár.

326 Szilágyi János György műtárgyleírása. Leírókarton, 1958.II. Déri Múzeum, Művészeti tár, Iparművészeti gyűjtemény, Adattár.

12. Gladiátor

Leltári szám: DF.5.R.IV.18.

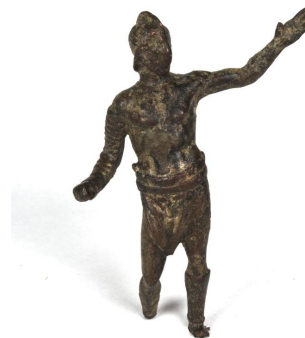
Magasság: 11,9 cm

Anyag: Bronz

Készítés időpontja: i. sz. 1 – 2. sz.

Lelőhely: Miskolc

Műtárgy állapota: sérült

„Gladiátor szobrocskája. [...] A felsőtest meztelen, az alsó testen háromszögletű ruha (subligaculum), bekarcolt körökkel díszített övvel megerősítve, A jobbkez végig bőrszíjból készült bandázsba (manica) burkolva, a ballábon jól kivehető a lábvért (ocrea). A fejen az áll alatt szíjjal megerősített gladiátor-sisak (galerus), középen végigfutó taréjjal. Az arc vonásai teljesen elmosódottak; esetleg a hasonló szobrocskákon mindig ábrázolt sisakrostély jelzésére. Ez a ruházat részben samnis eredetű, innen nevezték az ezt viselő gladiátorokat „Samnites”-nek., majd Augustus óta secutoroknak vagy hoplodomosoknak, aszerint, hogy retiarius vagy Thrax ellen harcolnak. Mindkét lábfej és a kard a jobbkezben hiányzik. Bronz; barna patina, helyenként zöld foltokkal.”³²⁷

Megjegyzés: a műtárgyat Déri Frigyes 1922 december 14-én vásárolta Windischgrätz herceg gyűjteményéből 272 800 koronáért.

IX. Etruszk bronzeszközök

1. Füstölő

Leltári szám: DF.5.Et.V.1.

Magasság: 35,8 cm

Anyag: Bronz

Készítés időpontja: i. e. 4. sz. második fele – 3. sz. első fele

Származás: etruszk

Műtárgy állapota: sérült

³²⁷ Szilágyi János György műtárgyleírása. Leírókarton, 1958.IV. Déri Múzeum, Művészeti tár, Iparművészeti gyűjtemény, Adattár.

„Füstölő vagy kandeláber. Három külön készült részből áll: a talprészből, nyélből és csészéből. [...] Aszerint, hogy illatszert égettek-e a csészében, vagy olajban kanóc uszott benne, lehetett füstölő vagy kandeláber. A forma keleti eredetű, s ez a változata a IV. század etruszk művészetében igen kedvelt, mindenesetre egész Középitáliában elterjedtek.

A csésze oldalának egy darabja kitörött; egy galamb hiányzik. Bronz; sötétzöld patina.”³²⁸

2. Tükör

Leltári szám: DF.5.Et.V.5.

Magasság: 20,5 cm

Szélesség: 15,4 cm

Anyag: Bronz

Készítés időpontja:

i. e. 4. sz. vége – 3. sz. eleje

Származás: etruszk

Műtárgy állapota: sérült

„Tükör. Kerek lap, amely kis összekötő taggal megy át a rövid csap-szerű nyélrészbe (erre erősítették a csont vagy fa-fogót). Lapja homoru, hátsó oldalának szélén emelt perem, amely az összekötő tag szélén is folytatódik. [...] Középen két egymással szemben ülő ifju. A baloldali szárnyas, a jobboldali jobbkezében lándzsát tart. [...]

Ép. Középen hátul bemélyedés, antik eredetű. Bronz; kékeszöld, a tükörlapon helyenként rozsdaszínű patina.”³²⁹

328 Szilágyi János György műtárgyleírása. Leírókarton, 1958.VII. Déri Múzeum, Művészeti tár, Iparművészeti gyűjtemény, Adattár.

329 Szilágyi János György műtárgyleírása. Leírókarton, 1958.VII. Déri Múzeum, Művészeti tár, Iparművészeti gyűjtemény, Adattár.

X. Bronzeszközök a Római Birodalomból

1. Edény

Leltári szám: DF.5.R.2.

Magasság: 8,3 cm

Testátmérő: 9,6 cm

Anyag: Bronz

Készítés időpontja: római kor

Lelőhely: Magyarország

Műtárgy állapota: sérült

„Edény. Magas lencse alakú, talpatlan test, amelyhez fölül külön készült fordított tölcsér alakú felső rész illeszkedik. [...] Mindkét részen több lyuk; a felület erősen megrongálódott; talán füle is volt. Bronz; sötétzöld-vörös patina, amely helyenként lekoptatva.”³³⁰

2. Tükör

Leltári szám: DF.5.Et.V.4.

Magasság: 29,9 cm

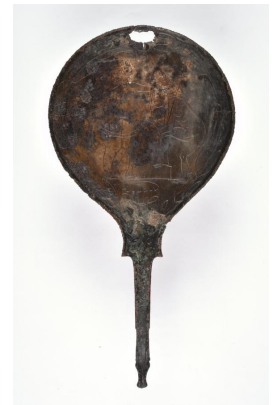
Szélesség: 15,3 cm

Anyag: Bronz

Készítés időpontja: i. e. 3. sz

Származási hely: Praeneste

Műtárgy állapota: sérült

„Tükör. Alul körtealakúvá megnyulo lap, amely kis összekötő taggal megy át az egybeöntött nyélbe. A nyél végén a tüköroldal felé néző stilizált állatfej. A hátsó oldal emelt peremű, a tüköroldal széle is emelt, oldala rovátkolt diszítésű. [...] tükör formája a praenestei műhelyre jellemző, ugyanigy a minták is. A délitáliai vázafestészet repertoárjából származó alakok is elképzelhetők ott, de a rajz hamisnak látszik. Végleges döntés csak több eredeti darab ismerete alapján lehetséges. Maga a tükör antik.

A tükör tetején kis hiány, alsó szélén repedés. Bronz; Mélyzöld-rozsdabarna patina, a tüköroldalon erősen megrongálódott felület.”³³¹

330 Szilágyi János György műtárgyleírása. Leírókarton, 1958.IV. Déri Múzeum, Művészeti tár, Iparművészeti gyűjtemény, Adattár.

3. Tripus

Leltári szám: DF.5.R.V.6.

Magasság: 87 cm

Szélesség: 47 cm

Anyag: Bronz

Készítés időpontja: i. sz. 1. sz.

Származási hely: Római Birodalom

Műtárgy állapota: ép

„Egyházi célokra szolgált. A lábak fent mellszobrokban végződnek, lent pedig oroszlánkarmokban és oroszlánfejekben. [...]

A tál sima; széle ~ alakú vonalakkal díszítve. Ritka példány, szép patinával. Különös értéket képvisel az eredeti épségben megmaradt tál.”³³²

Megjegyzés: Déri Frigyes a műtárgyat 1913. július 8-án vásárolta Josef Grügertől 960 márkáért Münchenben.

4. Láb

Leltári szám: DF.5.R.V.7.

Magasság: 3,6 cm

Szélesség: 5,6 cm

Anyag: Bronz

Készítés időpontja: római kor

Származási hely: Római Birodalom

Műtárgy állapota: ép

„Láb. Balláb, szandállal, amelynek talpa és szíjjai jól megmintázottak. Felső szélén a perem mutatja, hogy nem töredék. Talán fogadalmi ajándéknak szánták.

Ép; felülete erősen megrongálódott. Üreges öntés. Bronz; sötétzöld, helyenként rozsdavörös patina.”³³³

331 Szilágyi János György műtárgyleírása. Leírókarton, 1958.VII. Déri Múzeum, Művészeti tár, Iparművészeti gyűjtemény, Adattár.

332 Déri Frigyes: A debreczeni Déri Múzeum gyűjteményeinek leírása i.m. 68.

5. Mécses

Leltári szám: DF.5.R.V.8.

Magasság: 6,6 cm

Szélesség: 7,4 cm

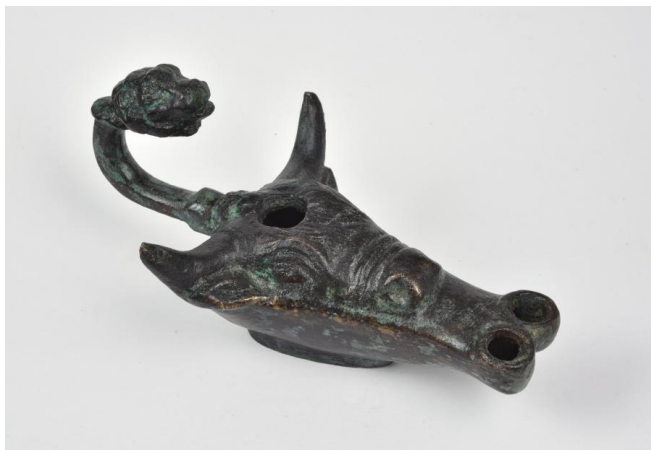
Hosszúság: 12,4 cm

Anyag: Bronz

Készítés időpontja: i. sz. 2. sz.

Származási hely: Római Birodalom

Műtárgy állapota: ép

„Mécses. Ökörfej-alaku, két oldalt erősen felhajló szarvakkal, a homlok közepén beöntő lyukkal. Az orrból kinyuló mécsesor két égőlyukban végződik. [...] Az ökörfej részletei csak fölül kidolgozottak, de ott részletesen: hajcsomók, orr-ráncok, fülek is jelölve vannak. A típus agyagban is jól ismert. Az alsó és felső rész összeillesztési helye nincs teljesen eldolgozva.

Ép. Bronz; sötétzöld patina.”³³⁴ (Szilágyi 1957. XII.)

6. Mécses

Leltári szám: DF.5.R.V.9.

Magasság: 6,5 cm

Szélesség: 6,4 cm

Hosszúság: 11,6 cm

Anyag: Bronz

Készítés időpontja: i. sz. 2. sz.

Származási hely: Római Birodalom

Műtárgy állapota: ép

„Mécses. Magas, kihajló talpkorongon öblös, kerek test, amely tagolás nélkül ível át a talprészbe s elől kinyuló lekerekített végű orrban folytatódik. Az orr végén égőlyuk, a tükrölap közepén jóval

333 Szilágyi János György műtárgyleírása. Leírókarton, 1958.VII. Déri Múzeum, Művészeti tár, Iparművészeti gyűjtemény, Adattár.

334 Szilágyi János György műtárgyleírása. Leírókarton, 1957.XII. Déri Múzeum, Művészeti tár, Iparművészeti gyűjtemény, Adattár.

*nagyobb kerek beöntő lyuk, szélén reliefgyűrűvel. [...] Igen gyakori bronzlámpa-típus. A holdsarlón félkörben mesterjelzés: PRISCUS F(ecit). Ép; a láncvégek hiányzanak. Bronz; sötétzöld patina.”*³³⁵

7. Serpenyő

Leltári szám: DF.5.R.V.10.

Hosszúság: 24,2 cm

Átmérő: 14 cm

Anyag: Bronz

Készítés időpontja: i. sz. 1. sz. közepe 2. sz. közepe

Származási hely: Capua

Műtárgy állapota: sérült

„Serpenyő. Lapos tál, befelé kiemelkedő peremmel; a tállal egybeöntött hosszú nyél a közepe felé keskenyedik, majd a vége felé ujra szélesedik; végén egyenes levágású, rajta kis alapon gombbal. [...] A típus a capuai bronzművesség terméke, Pannoniába is onnan kerültek példányai, s nyilván a Déri-gyűjtemény darabja is Pannóniai eredetű. Eredeti rendeltetésük, úgy látszik, az volt, hogy belőlük öntötték a vizet a fürdőben a palaestra-gyakorlat után. Használatuk így a meleg fürdőkével együtt terjedt el a római provinciákban.

*A csészén egy nagyobb és több kisebb hiány. Bronz; egyenletes mélyzöld patina.”*³³⁶

8. Kancsó

Leltári szám: DF.5.R.V.11.

Magasság: 18,6 cm

Szájátmérő: 10,9 cm

Testátmérő: 14 cm

Anyag: Bronz

Készítés időpontja: i. sz. 1 – 3. sz.

Származási hely: Római Birodalom

Műtárgy állapota: sérült

³³⁵ Szilágyi János György műtárgyleírása. Leírókarton, 1957.XII. Déri Múzeum, Művészeti tár, Iparművészeti gyűjtemény, Adattár.

³³⁶ Szilágyi János György műtárgyleírása. Leírókarton, 1958.VII. Déri Múzeum, Művészeti tár, Iparművészeti gyűjtemény, Adattár.

„Kancsó. Bikonikus test, alsó része jóval alacsonyabb. Külön talp nincs; a fenekén koncentrikus körsávok. [...] A fül a szájperemnek azzal a részével, amelyhez erősítve volt, hiányzik; az edényfalon látható a nyoma. A szájperem egy része hiányzik; a testen kis lyukak; korrózió. Bronz; sötétzöld platina.”³³⁷

9. Fületlen bögre

Leltári szám: DF.5.R.V.12.

Magasság: 15,5 cm

Szájátmérő: 9,7 cm

Testátmérő: 13,4 cm

Anyag: Bronz

Készítés időpontja: i. sz. 1 – 2. sz.

Származási hely: Római Birodalom

Műtárgy állapota: sérült

„Fületlen bögre. Külön talprész nélkül; a test alsó harmadánál a legszélesebb, attól kezdve fel- és lefelé szűkül. Fölül élesen elváló, egyenesen kihajló szájperemben folytatódik. Alja repedt, hiányos; felülete erősen megrongálódott. Bronz; kékeszöld patina.”³³⁸

10. Merítőkanál

Leltári szám: DF.5.R.V.13.

Magasság: 11,4 cm

Átmérő: 5,4 cm

Anyag: Bronz

Készítés időpontja: i. sz. 1 – 2. sz.

Származási hely: Római Birodalom

Műtárgy állapota: ép

„Merítőkanál (simplum). Félgömbö alakú test, alján kívül körbarázda jelzi a talpat, pereme behuzott, két bekarcolt kör-vonallal a külső szélén. [...] Ép. Bronz; zöld-barna-sárgászöld patina.”³³⁹

337 Szilágyi János György műtárgyleírása. Leírókarton, 1958.IV. Déri Múzeum, Művészeti tár, Iparművészeti gyűjtemény, Adattár.

338 Szilágyi János György műtárgyleírása. Leírókarton, 1958.IV. Déri Múzeum, Művészeti tár, Iparművészeti gyűjtemény, Adattár.

11. Phialé

Leltári szám: DF.5.R.V.14.

Magasság: 3,4 cm

Átmérő: 16,4 cm

Anyag: Bronz

Készítés időpontja: i. sz. 6 – 5. sz.

Származás: perzsa vagy görög

Műtárgy állapota: sérült

„Phialé. Lapos, talpatlan csésze. Külső oldalát domborműves minta disziti: lapos aljának bemélyedő omphalos-ától sugárszerűen kiinduló, végükön hegyessé keskenyedő hosszukás levelek, köztük elkeskenyedő részükön egy-egy erősebben kidomborodó, lefelé forduló csepp-minta, közepén függőleges bordával. [...] Az edény típusa a mintával perzsa eredetű. Hasonlók görög leletekben is előfordulnak. Kettétörve, nagyobb hiányokkal; a nagy csepp-minták közepe mindenhol sérült. Bronz; lilásvörös színű, a zöld patina csak kevés helyen maradt meg.”³⁴⁰

12. Csésze

Leltári szám: DF.5.R.V.15.

Magasság: 6,9 cm

Átmérő: 12,5 cm

Anyag: Bronz

Készítés időpontja: római kor (?)

Származási hely: nem ismert

Műtárgy állapota: ép

„Csésze. Egybeöntött, lépcsősen elváló talpon félgömbölkö alakú fületlen csésze, felső széle kissé kihajlik, a perem befelé kissé megvastagszik. Semmi nem mutatja, hogy római volna, inkább korábbiak látszik. Ép. Bronz; a zöld patina alatt külső részén többnyire kilátszik lilásvörös színezésűvé változott felülete.”³⁴¹

339 Szilágyi János György műtárgyleírása. Leírókarton, 1958.II. Déri Múzeum, Művészeti tár, Iparművészeti gyűjtemény, Adattár.

340 Szilágyi János György műtárgyleírása. Leírókarton, 1958.VII. Déri Múzeum, Művészeti tár, Iparművészeti gyűjtemény, Adattár.

341 Szilágyi János György műtárgyleírása. Leírókarton, 1958.XII. Déri Múzeum, Művészeti tár, Iparművészeti gyűjtemény, Adattár.

13. Edényfűl (?)

Leltári szám: DF.5.R.V.18.

Átmérő: 13,6 cm

Anyag: Bronz

Készítés időpontja: i. e. 5 – 3. sz.

Lelőhely: Magyarország

Műtárgy állapota: ép

„Edényfűl. Szabályos köralakban hajlitott erős huzal; két végén félkörívben visszahajlitva ráerősített, két vége felé csucsosodó ovális gombban végződik, a gombok tövében gyűrűvel. A Dérinél felvetett nyakkarikánál³⁴² sokkal valószínűbb, hogy edény fűle volt, amilyent középítáliei leletekben találtak. Ép. Bronz; zöld-barna patina.”³⁴³ (Szilágyi, 1958. II.)

14. Strigilis

Leltári szám: DF.5.R.V.19.

Hosszúság: 15,1 cm (kanál); 13,8 cm (nyél)

Szélesség: 1,9 cm (kanál); 2,2 cm (nyél)

Anyag: Bronz

Készítés időpontja: i. sz. 1 – 2. sz.

Származási hely: Római Birodalom

Műtárgy állapota: ép, a két rész külön.

„Strigilis. Két külön részből. A kanál-rész derékszögben meghajlitva, külső oldalán hosszú levél alakú domborműves disz. [...] A nyél két része modern szögletvassal van összezsavarozva. Közvetlenül a kanál odaillesztési helye fölött egy fekvő és egy álló bélyegző, kivehetetlen jelekkel. Lehet, hogy a kanál eredetileg nem tartozott a nyélhez. A két rész külön; a kanáloldalán és hegyén csorbulás; a nyél két része modern összeerősítéssel. Bronz; sötétzöld, helyenként barnás patina.”³⁴⁴

342 Déri Frigyes: A debreczeni Déri Múzeum gyűjteményeinek leírása i.m. 70.

343 Szilágyi János György műtárgyleírása. Leírókarton, 1958.II. Déri Múzeum, Művészeti tár, Iparművészeti gyűjtemény, Adattár.

344 Szilágyi János György műtárgyleírása. Leírókarton, 1958.IV. Déri Múzeum, Művészeti tár, Iparművészeti gyűjtemény, Adattár.

Megjegyzés: Déri Frigyes a műtárgyat 1914. április 7-én vásárolta S. Alfandaritól mindössze 20 koronáért.

15. Csengettyű

Leltári szám: DF.5.R.V.20.

Magasság: 4,3 cm

Szélesség: 3,1 cm

Anyag: Bronz

Készítés időpontja: római kor

Lelőhely: Magyarország

Műtárgy állapota: sérült

„Csengettyű. Szabálytalan gömb alaku, tetején kereklyuku füllel, alján félkörben réssel, benne golyóval. [...] Valószínűleg római, esetleg későbbi. Egyik oldalán kerek lyuk. Két félből öntve. Bronz; barnás-zöldes patina.”³⁴⁵

16. Csengettyű

Leltári szám: DF.5.R.V.21.

Magasság: 4,4 cm

Szélesség: 3,8 cm

Anyag: Bronz

Készítés időpontja: római kor (?)

Lelőhely: Magyarország

Műtárgy állapota: ép

„Csengettyű. Szabálytalan gömb alaku, tetején kerek fül, alján rés, amely két végén kerek lyukká szélesedik. Üres belsejében golyó. Két oldalán 3-3 vízszintes durva barázda disziti. Valószínűleg római, esetleg későbbi. Ép; durva munka. Két félből öntve, az összeillesztés nyoma csiszolva. Bronz; barnás-zöldes patina.”³⁴⁶

345 Szilágyi János György műtárgyleírása. Leírókarton, 1958.IV. Déri Múzeum, Művészeti tár, Iparművészeti gyűjtemény, Adattár.

346 Szilágyi János György műtárgyleírása. Leírókarton, 1958.IV. Déri Múzeum, Művészeti tár, Iparművészeti gyűjtemény, Adattár.

17. Csengettyű

Leltári szám: DF.5.R.V.22.

Magasság: 5 cm

Szélesség: 3,8 cm

Anyag: Bronz

Készítés időpontja: római kor (?)

Lelőhely: Magyarország

Műtárgy állapota: ép

„Csengettyű. Szabálytalan gömb alaku, tetején vastag karikafül, alján rés, amely két végén kerek lyukká szélesedik. Üres belsejében golyó. [...] Valószínűleg római, esetleg későbbi.

Ép. Két félből öntve, az összeillesztés helye durván elreszelve. Bronz; zöldes-barnás patina.”³⁴⁷
(Szilágyi, 1958. IV.)

18. Kulcs

Leltári szám: DF.5.R.V.23.

Magasság: 5,7 cm

Szélesség: 2 cm

Anyag: Bronz

Készítés időpontja: római kor

Lelőhely: Magyarország

Műtárgy állapota: ép

„Kulcs. A nyél négyzetes nyújtott téglalap, amely karikában végződik; a szakáll felé keskenyedik. A szakállon két fog van egymás mellett. A közelebbi datálás problematikus. Ép. Bronz; világoszöld patina.”³⁴⁸

347 Szilágyi János György műtárgyleírása. Leírókarton, 1958.IV. Déri Múzeum, Művészeti tár, Iparművészeti gyűjtemény, Adattár.

348 Szilágyi János György műtárgyleírása. Leírókarton, 1958.IV. Déri Múzeum, Művészeti tár, Iparművészeti gyűjtemény, Adattár.

19. Kulcs

Leltári szám: DF.5.R.V.24.

Magasság: 8,9 cm

Szélesség: 3,5 cm

Anyag: Bronz

Készítés időpontja: római kor

Lelőhely: Magyarország

Műtárgy állapota: ép

„Kulcs. Nyele széles, hosszú lap, amely fölül csucsban végződik s kerek lyuk van belőle kivágva. Alul jóval vékonyabb összekötő résszel van hozzáferrasztva a derékszögben meghajló szakáll, amelynek egymás mellett elhelyezett három foga van. Római [...] Ép. Bronz; zöldes-barnás patina.”³⁴⁹

20. Villa (?)

Leltári szám: DF.5.R.V.25.

Magasság: 16 cm

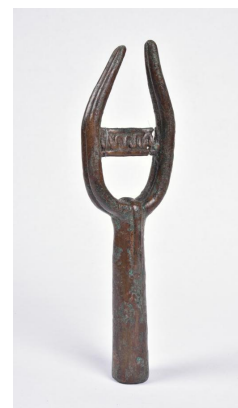
Szélesség: 4,6 cm

Anyag: Bronz

Készítés időpontja: római kor

Lelőhely: Magyarország

Műtárgy állapota: ép

„Villa (?). Belül üres, rudra erősítendő nyélen kétágu villa; mindkét ág mély barázdával kívül-belül két részre osztva s ivben befelé görbülnek, úgyhogy a végük csaknem összeér. [...] Rendeltetése ismeretlen. Ép; az összekötő szalag elrepedt. Bronz; vörösesbarna patina, zöld foltokkal.”³⁵⁰

349 Szilágyi János György műtárgyleírása. Leírókarton, 1958.IV. Déri Múzeum, Művészeti tár, Iparművészeti gyűjtemény, Adattár.

350 Szilágyi János György műtárgyleírása. Leírókarton, 1958.IV. Déri Múzeum, Művészeti tár, Iparművészeti gyűjtemény, Adattár.

21. Edényfogó (?)

Leltári szám: DF.5.R.V.26.

Magasság: 5,6 cm

Szélesség: 11,1 cm

Anyag: bronz

Készítés időpontja: római kor

Lelőhely: Magyarország

Műtárgy állapota: sérült

„Edényfogó. Középen két barázdával és két gyűrűvel díszített, fölfelé néző fogó, a két széle felé elvékonyodik, majd lábfej-szerű kiképzéssel illeszkedik az edény felületére. [...] Hasonló formájú edényfogó az egész római birodalom területén gyakoriak...[...] Az edény valószínűleg hydria féle lehetett. Két vége letörött. Bronz, helyenként sárgába és vörösbe átmenő sötétzöld patina.”³⁵¹

22. Kancsó

Leltári szám: DF.5.R.V.27.

Magasság: 40,5 cm

Szájátmérő: 18,3 cm

Anyag: bronz

Készítés időpontja: i. sz. 1. sz.

Lelőhely: Ószőny

Műtárgy állapota: ép

„Kancsó. Tagolatlan, öblös test, feneke homorú, koncentrikus körsávokkal. [...] A típus itáliai eredetű s a császárság első századában virágzik; sokkal tovább nem is tart az élete. Ép. Bronz; sötétzöld patina.”³⁵²

351 Szilágyi János György műtárgyleírása. Leírókarton, 1958.II. Déri Múzeum, Művészeti tár, Iparművészeti gyűjtemény, Adattár.

352 Szilágyi János György műtárgyleírása. Leírókarton, 1957.XII. Déri Múzeum, Művészeti tár, Iparművészeti gyűjtemény, Adattár.

23. Szitula

Leltári szám: DF.5.R.V.28.

Magasság: 25,2 cm

Szájátmérő: 16,4 cm

Anyag: bronz

Készítés időpontja: római kor (?)

Lelőhely: Magyarország

Műtárgy állapota: sérült

„Szitula. Kissé domboru talpán bemélyített koncentrikus körök. A test alul hengeres, majd felfelé lassan szélesedik s a rövid, vízszintes vállnál hirtelen szögben törik meg. A váll tagolás nélkül megy át a széles, alacsony nyakba, amely megvastagított, kihajló szájperemben végződik. Két oldalán a legnagyobb szélesség alatt világosan kirajzolódik a két fül záródiszének formája. [...]

Fülei hiányzanak; a testen nagy repedés, kisebb hézagok. Bronz; sötétzöld patina.”³⁵³ (Szilágyi 1957. XII.)

XI. Bronzékszerek, tűk, fibulák

1. Karkötő

Leltári szám: DF.5.R.VII.1.

Vastagság: 0,9 cm

Átmérő: 9,4 cm

Anyag: bronz

Készítés időpontja: római kor

Lelőhely: Magyarország

Műtárgy állapota: sérült

„Karkötő, pléhszalagból, csőszerűen üregesre hajlítva; a végek kígyófejek és 17 cm.-re egymás fölé nyúlnak.”³⁵⁴

³⁵³ Szilágyi János György műtárgyleírása. Leírókarton, 1957.XII. Déri Múzeum, Művészeti tár, Iparművészeti gyűjtemény, Adattár.

³⁵⁴ Déri Frigyes: A debreczeni Déri Múzeum gyűjteményeinek leírása i.m. 76.

2. Karperec

Leltári szám: DF.5.R.VII.3.

Vastagság: 0,4 cm

Átmérő: 6,2 cm

Anyag: bronz

Készítés időpontja: i. sz. 3 – 4. sz.

Lelőhely: Magyarország

Műtárgy állapota: ép

„Karperec. Huzalból szabálytalan kör alakúra hajlítva. Elvékonyodó két végére ráhuzott két szembenéző oroslánfejjel, amelyeken a szemek, a száj és a rézsutos vonalakkal a sörény is jelezve van. A későrómai, talán germán hatást mutató hasonló karperecek nem ritkák a Pannóniai sírokban. Ép. Bronz; zöldesbarna patina.”³⁵⁵ (Szilágyi, 1958. II.)

3. Karperec

Leltári szám: DF.5.R.VII.4.

Vastagság: 0,4 cm

Átmérő: 6,7 cm

Anyag: bronz

Készítés időpontja: i. sz. 3 – 4. sz.

Lelőhely: Magyarország

Műtárgy állapota: ép

„Karperec. Huzalból hajlítva, s szokás szerint nem ér össze. Két végét lelapították s kis gyűrűkkel, a legvégükön pedig két hosszanti barázdával díszítették; a szélek rovátkoltak. Hasonló geometrikus díszítésű zárórészrel ellátott huzal-gyűrűk gyakoriak Pannónia későrómai, főleg IV. századi sirleleteiben, természetesen a női sírokban. Ép. Bronz; aranyozás nyomaival.”³⁵⁶

355 Szilágyi János György műtárgyleírása. Leírókarton, 1958.II. Déri Múzeum, Művészeti tár, Iparművészeti gyűjtemény, Adattár.

356 Szilágyi János György műtárgyleírása. Leírókarton, 1958.II. Déri Múzeum, Művészeti tár, Iparművészeti gyűjtemény, Adattár.

4. Fibula

Leltári szám: DF.5.R.VII.6.

Magasság: 4 cm

Hosszúság: 9,5 cm

Fej szélessége: 2,4 cm

Anyag: bronz

Készítés időpontja: Római császárkor

Származás: Pannónia vagy Noricum

Lelőhely: Magyarország

Műtárgy állapota: ép

„Zárral; profilált kengyel és rácsalakúan áttört lap.”³⁵⁷

5. Fibula

Leltári szám: DF.5.R.VII.8.

Magasság: 2,4 cm

Hosszúság: 5,1 cm

Fej szélessége: 4,1 cm

Anyag: bronz

Készítés időpontja: i. sz. 2. sz.

Lelőhely: Magyarország

Műtárgy állapota: ép

„Trombitafejű fibula. [...] A típus a „noricumi-pannóniai” erős profilu fivulából talán Észak Germániában fejlődött, ez a változata azonban Pannóniai és főleg a tartomány északi részében elterjedt. Ép. Bronz; zöldesfekete patina.”³⁵⁸

³⁵⁷ Déri Frigyes: A debreczeni Déri Múzeum gyűjteményeinek leírása i.m. 77.

³⁵⁸ Szilágyi János György műtárgyleírása. Leírókarton, 1958.II. Déri Múzeum, Művészeti tár, Iparművészeti gyűjtemény, Adattár.

6. Fibula

Leltári szám: DF.5.R.VII.9.

Magasság: 2 cm

Hosszúság: 4,5 cm

Fej szélessége: 3 cm

Anyag: bronz

Készítés időpontja: i. sz. 2. sz.

Lelőhely: Magyarország

Műtárgy állapota: ép

„Trombitafejes fibula. Az S alakú kengyel egyik végén trombitaszerű koronggá szélesedik. Ennek lapján karika van, s ahhoz van erősítve a rugós szerkezet, amelynek közepéből a tű kiindul. [...] Ép. Bronz; fekete és zöld patina”³⁵⁹

7. Fibula

Leltári szám: DF.5.R.VII.10.

Magasság: 2,3 cm

Hosszúság: 4,7 cm

Fej szélessége: 2,6 cm

Anyag: bronz

Készítés időpontja: i. sz. 1 – 2. sz.

Lelőhely: Magyarország

Műtárgy állapota: ép

„Fibula. Un. Erősprofilu, vagy noricum-Pannóniai típus. [...] A típus kelta közvetítéssel itáliai előzményekre megy vissza, de a noricum-Pannóniai területen alakult ki, s innen terjedt el a környező provinciákba, Az I-II. századon át élnek változatai. Ép. Bronz; sötétzöld patina.”³⁶⁰

359 Szilágyi János György műtárgyleírása. Leírókarton, 1958.II. Déri Múzeum, Művészeti tár, Iparművészeti gyűjtemény, Adattár.

360 Szilágyi János György műtárgyleírása. Leírókarton, 1958.II. Déri Múzeum, Művészeti tár, Iparművészeti gyűjtemény, Adattár.

8. Fibula

Leltári szám: DF.5.R.VII.11.

Magasság: 2,1 cm

Hosszúság: 3,7 cm

Fej szélessége: 2,4 cm

Anyag: bronz

Készítés időpontja: i. sz. 1 – 2. sz.

Lelőhely: Magyarország

Műtárgy állapota: ép

„Fibula. Un. Erősprofilu vagy noricum-Pannóniai típus. Keresztrudra tekercselt rugós szerkezet közepéből indul ki a tű. A kengyel erős ívelésű, a rugók felé megvastagszik, majd széles laphoz erősített kampóval szorítja át középen a rugós keresztrudat. [...] Ép. Bronz; feketészöld patina.”³⁶¹

9. Fibula

Leltári szám: DF.5.R.VII.11.

Magasság: 2,1 cm

Hosszúság: 3,7 cm

Fej szélessége: 2,4 cm

Anyag: bronz

Készítés időpontja: i. sz. 1 – 2. sz.

Lelőhely: Magyarország

Műtárgy állapota: ép

„Fibula. Un. Erősprofilu vagy noricum-Pannóniai típus. Keresztrudon hétgyűrűs rugószerkezet, ennek közepéből indul ki a tű. [...] A kengyel vékonyodó végéhez csatlakozó tűtartó lap vékony s két áttört négyzet díszíti. Alsó szélé kissé felhajlik a tű tartására. A típusnak ez az áttört tartólapu változata korai. Ép. Bronz; barna patina.”³⁶²

361 Szilágyi János György műtárgyleírása. Leírókarton, 1958.II. Déri Múzeum, Művészeti tár, Iparművészeti gyűjtemény, Adattár.

362 Szilágyi János György műtárgyleírása. Leírókarton, 1958.II. Déri Múzeum, Művészeti tár, Iparművészeti gyűjtemény, Adattár.

10. Fibula

Leltári szám: DF.5.R.VII.13.

Magasság: 1,9 cm

Hosszúság: 3,5 cm

Fej szélessége: 2,5 cm

Anyag: bronz

Készítés időpontja: i. sz. 2 – 3. sz.

Lelőhely: Magyarország

Műtárgy állapota: ép

„Térd-fibula. A kengyel szögben meghajló térd alakú, fölül félkör-alakú fejlap csatlakozik hozzá, amelyet két félkörben pontok díszítenek. [...] A térd-fibulák a II.-IV. Században a dunai tartományokban különösen elterjedtek, de máshol is előfordulnak a birodalomban. Ez a változat nem látszik a legkésőbbiek közé tartozónak. [...] Ép. Bronz; zöld patina.”³⁶³

11. Fibula

Leltári szám: DF.5.R.VII.14.

Magasság: 2,2 cm

Hosszúság: 5,1 cm

Fej szélessége: 2 cm

Anyag: bronz

Készítés időpontja: i. sz. 1. sz.

Lelőhely: Magyarország

Műtárgy állapota: ép

„Fibula (ruhatartó tü). Vékony lemezből hajlitott félköríves hajlású kengyel, amely felső végén a legszélesebb s háromszög alakú; csucsánál minden közbenső tagolás nélkül megy át a kiszélesedő fejlapba, amely alul visszahajtván a tü tartója lesz. [...] A fibula ahhoz a típushoz tartozik, amely Aucissa kelta mesterről kapta a nevét. Itáliai eredetű és Pannónia déli részén különösen népszerű

363 Szilágyi János György műtárgyleírása. Leírókarton, 1958.II. Déri Múzeum, Művészeti tár, Iparművészeti gyűjtemény, Adattár.

volt, de az egész birodalomban szinte mindenütt előfordul. Virágkoruk a császárság első százada; a fenti változat feltétlenül korai. [...] Ép. Bronz; kékesfekete patina.”³⁶⁴

12. Fibula

Leltári szám: DF.5.R.VII.15.

Magasság: 3,2 cm

Hosszúság: 5,7 cm

Fej szélessége: 1,8 cm

Anyag: bronz

Készítés időpontja: i. sz. 1. sz.

Lelőhely: Magyarország (Siscia?)

Műtárgy állapota: ép

„Fibula. Vékony lemezből hajlitott szabálytalan félkör alakú kengyel, amely felső végén a legszélesebb s a másik vége felé egyenletesen keskenyedik. A széles végénél lappá szélesedik, amelynek csővé csavarodva a közepén csuklós szerkezettel megerősített tű tartója lesz. [...] Az Aucissa-fibuláknak valószínűleg Sisciában készült változata. Ép. Bronz; fekete patina.” (Szilágyi, 1958. II.)

13. Fibula

Leltári szám: DF.5.R.VII.16.

Magasság: 3 cm

Hosszúság: 6,4 cm

Anyag: bronz

Készítés időpontja: i. sz. 1. sz.

Lelőhely: Magyarország

Műtárgy állapota: ép

„Félkör alakú szalagkengyellel; egyszerű fejtekercs; a láb vége letörve. Egészen történetelőtti forma, de a kengyel öntött díszítése (fűzerminta) tipikusan római.”³⁶⁵

364 Szilágyi János György műtárgyleírása. Leírókarton, 1958.II. Déri Múzeum, Művészeti tár, Iparművészeti gyűjtemény, Adattár.

365 Déri Frigyes: A debreczeni Déri Múzeum gyűjteményeinek leírása i.m. 79.

14. Fibula

Leltári szám: DF.5.R.VII.17.

Magasság: 3 cm

Hosszúság: 9,5 cm

Fej szélessége: 6,4 cm

Anyag: bronz

Készítés időpontja: i. sz. 4 – 5. sz.

Lelőhely: Magyarország

Műtárgy állapota: ép

„Hagymafejes fibula. Számszeríj formájú. A sokszögű keresztrud két végén gyöngysorszerű korong, majd ettől barázdával elválasztva hagymafej alakú lezárás. A keresztrud tetején két oldalt a kengyelhez támaszkodó zárt és nyitott kör alakú áttöréssel mintázott disz. A kengyel felső végén gyöngysorszerű korong és hagymafej. [...] A típus a III. században valószínűleg a dunai tartományokban fejlődött ki, ott is a leggyakoribb, de az egész birodalomban elterjedt. A nagyobb és diszesebb darabok, mint ez is, általában tipológiailag későbbiek; a pelta-disz is inkább későbbi. Pannoniában a férfi-sirok jellemző tartozékai, nők a jelek szerint nem viselték. A mell tetején, középen vagy jobb oldalt találják. [...] Ép. Bronz; zöldesbarna patina.”³⁶⁶

15. Fibula

Leltári szám: DF.5.R.VII.18.

Magasság: 3,2 cm

Hosszúság: 10,3 cm

Fej szélessége: 6,2 cm

Anyag: bronz

Készítés időpontja: i. sz. 4 – 5. sz.

Lelőhely: Magyarország

Műtárgy állapota: sérült

³⁶⁶ Szilágyi János György műtárgyleírása. Leírókarton, 1958.II. Déri Múzeum, Művészeti tár, Iparművészeti gyűjtemény, Adattár.

„Hagymafejes fibula. Számszeríj formájú. [...] A típusnak méretei és gazdag diszítése miatt későbbi példánya. [...] A tű hiányzik; az egyik hagymafej lyukas, egy másik csucsa hiányzik. Bronz; aranyozva.”³⁶⁷

16. Fibula

Leltári szám: DF.5.R.VII.19.

Magasság: 2,6 cm

Hosszúság: 8,4 cm

Fej szélessége: 4,7 cm

Anyag: bronz

Készítés időpontja: i. sz. 4. sz.

Lelőhely: Magyarország

Műtárgy állapota: ép, hiányos

„Hagymafejes fibula. Számszeríj alaku. A kereszttrud felső széle profilált, két végén koronghoz csatlakozó kis hagymafej alaku gomb, ugyanilyen a kengyel felső végén is, szegeccsel hozzáerősítve. [...] Ép; a tű meggörbült; az egyik hagymafej gombja hiányzik. Bronz, zöld patina; vasrozsda nyomok.”³⁶⁸

17. Fibula

Leltári szám: DF.5.R.VII.20.

Magasság: 3 cm

Hosszúság: 8,7 cm

Fej szélessége: 5,5 cm

Anyag: bronz

Készítés időpontja: i. sz. 4. sz.

Lelőhely: Magyarország

Műtárgy állapota: ép, hiányos

„Hagymafejes fibula. Számszeríj formájú. A kereszttrud felső széle gazdagon profilált, elöl két félgömbalaku bemélyedéssel. Két végén rovátkolt peremű koronghoz csatlakozó hagymafej alaku

367 Szilágyi János György műtárgyleírása. Leírókarton, 1958.II. Déri Múzeum, Művészeti tár, Iparművészeti gyűjtemény, Adattár.

368 Szilágyi János György műtárgyleírása. Leírókarton, 1958.II. Déri Múzeum, Művészeti tár, Iparművészeti gyűjtemény, Adattár.

záródisz, ugyanez a kengyel felső végén is. [...] Ép; a tűnek csak a tokban levő része van meg. Bronz, zöld patinával. A tű, úgy látszik, vasból.”³⁶⁹

18. Fibula

Leltári szám: DF.5.R.VII.21.

Magasság: 2,7 cm

Hosszúság: 8,1 cm

Fej szélessége: 4,6 cm

Anyag: bronz

Készítés időpontja: i. sz. 4. sz.

Lelőhely: Magyarország

Műtárgy állapota: ép, hiányos

„Hagymafejes fibula. Számszerű formájú. [...] Ép; a tű hiányzik. Bronz, barnászöld patinával. A tű vasból volt.”³⁷⁰

19. Fibula

Leltári szám: DF.5.R.VII.22.

Magasság: 2,5 cm

Hosszúság: 8 cm

Fej szélessége: 5,3 cm

Anyag: bronz

Készítés időpontja: i. sz. 4. sz.

Lelőhely: Magyarország

Műtárgy állapota: ép

„Hagymafejes fibula. Számszerű forma. [...] A fenti példány talán még II. századi: a gömbök még nem hagymafej-formájúak. Ép. Bronz; barnászöld patina.”³⁷¹

369 Szilágyi János György műtárgyleírása. Leírókarton, 1958.II. Déri Múzeum, Művészeti tár, Iparművészeti gyűjtemény, Adattár.

370 Szilágyi János György műtárgyleírása. Leírókarton, 1958.II. Déri Múzeum, Művészeti tár, Iparművészeti gyűjtemény, Adattár.

371 Szilágyi János György műtárgyleírása. Leírókarton, 1958.II. Déri Múzeum, Művészeti tár, Iparművészeti gyűjtemény, Adattár.

20. Karkötő

Leltári szám: DF.5.R.VII.23.

Vastagság: 0,4 cm

Átmérő: 5,2 cm

Anyag: bronz

Készítés időpontja: római kor, provinciális

Lelőhely: Magyarország

Műtárgy állapota: ép

„Kicsiny karkötő, kerek; keresztmetszet pálcás kerek. Végek szorosan zárulnak, kissé magasodnak s függőleges vonalakkal vannak díszítve.”³⁷²

21. Karperec

Leltári szám: DF.5.R.VII.24.

Vastagság: 0,5 cm

Átmérő: 7,7 cm

Anyag: bronz

Készítés időpontja: késő római kor

Lelőhely: Torda (Tündérszőlő, 1903)

Műtárgy állapota: ép

„Kettős csomókkal, azok közt rombuszalakú felület-mintákkal. Pálcás-kerek keresztmetszet.” (Déri Katalógus, 79. old.) Megjegyzés: Szilágyi János György a műtárgyat honfoglalás kori emlékek tartja.³⁷³

³⁷² Déri Frigyes: A debreczeni Déri Múzeum gyűjteményeinek leírása i.m. 79.

³⁷³ Szilágyi János György műtárgyleírása. Leírókarton, 1958.II. Déri Múzeum, Művészeti tár, Iparművészeti gyűjtemény, Adattár.

22. Tű

Leltári szám: DF.5.R.VII.25.a.

Hosszúság: 7,9 cm

Anyaga: csont

Készítés időpontja: római kor

Lelőhely: Magyarország

Műtárgy állapota: sérült

„Tű. Gömbölyű fej, a közepe fölött megvastagodó nyél. Hegye letörött. Csont.”³⁷⁴

23. Tű

Leltári szám: DF.5.R.VII.25.b.

Hosszúság: 8,6 cm

Anyaga: csont

Készítés időpontja: római kor

Lelőhely: Magyarország

Műtárgy állapota: sérült

„Tű. Feje hiányzik, a nyél a közepe fölött megvastagszik. [...] Csont.”³⁷⁵

24. Tű

Leltári szám: DF.5.R.VII.26.

Hosszúság: 7,4 cm

Anyaga: csont

Készítés időpontja: római kor

Lelőhely: Magyarország

Műtárgy állapota: sérült

„Csont tű, hosszú, prizmaalakú, négyszögű vésett fejecskével; középütt vastagabb. Hegye letörve.”

³⁷⁶

374 Szilágyi János György műtárgyleírása. Leírókarton, 1958.V. Déri Múzeum, Művészeti tár, Iparművészeti gyűjtemény, Adattár.

375 Szilágyi János György műtárgyleírása. Leírókarton, 1958.V. Déri Múzeum, Művészeti tár, Iparművészeti gyűjtemény, Adattár.

25. Tű

Leltári szám: DF.5.R.VII.27.

Hosszúság: 7,6 cm

Anyaga: csont

Készítés időpontja: római kor

Lelőhely: Magyarország

Műtárgy állapota: ép

„Tű. Tojásdad fej, alatta egy kisebb és egy nagyobb korong, majd a fölül 7 körbefutó barázdával diszitett tű. Ép. Csont.”³⁷⁷

26. Varrótű

Leltári szám: DF.5.R.VII.28.

Hosszúság: 7 cm

Anyaga: csont

Készítés időpontja: római kor

Lelőhely: Magyarország

Műtárgy állapota: ép

„Varrótű. Sima, lapos, a végén lekerekített fej, amely nem válik el a tűtől. Hosszu tülyuk. Ép. Csont.”³⁷⁸

376 Déri Frigyes: A debreczeni Déri Múzeum gyűjteményeinek leírása i.m. 79.

377 Szilágyi János György műtárgyleírása. Leírókarton, 1958.V. Déri Múzeum, Művészeti tár, Iparművészeti gyűjtemény, Adattár.

378 Szilágyi János György műtárgyleírása. Leírókarton, 1958.V. Déri Múzeum, Művészeti tár, Iparművészeti gyűjtemény, Adattár.

XII. Márványszobrok, emlékkövek

1. Női fej

Leltári szám: DF.5.R.VIII.1.

Magasság: 19 cm

Anyag: mészkő

Készítés időpontja: i. e. 1. sz.

Készítés helye:

a Római Birodalom valamelyik keleti provinciája

Műtárgy állapota: sérült

„A szíriai Kaffából” (sic!).³⁷⁹ Sárgás-szürke mészkő. A fej a dombormű vastag hátlapjából van kivágva, alighanem szándékosan az archaikus szobrok hajviseletét idéző háromszög alakban; ezért nézhetette Déri archaikusnak. A nyak egy része bal oldalt hiányzik. [...] Egy- vagy többszemélyes síremlékről származhat.”³⁸⁰

2. Apollón

Leltári szám: DF.5.R.VIII.2.

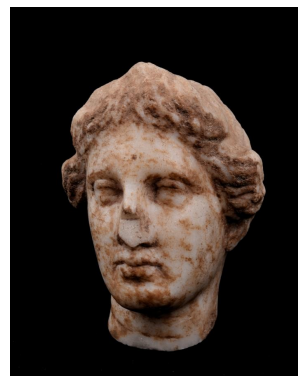
Magasság: 10 cm

Anyag: márvány

Készítés időpontja: i. e. 2. sz.

Készítés helye:

Műtárgy állapota: sérült

„A nyak ferdén levágva, az orr nagy része hiányzik. A kissé jobbra hajló fej az Apollón Lykeios hajviseletével 4. századi mintakép nyomán készült. A hajfelület kidolgozása festői hatású. Nyilván hellénisztikus eredeti az i. e. 2. századból”³⁸¹

379 Déri Frigyes meghatározása. (Déri Katalógus 80. old.)

380 Szilágyi János György – Szabó Miklós: Antik művészet a Debreceni Déri Múzeumból és más magyar gyűjteményekből. In: A Szépművészeti Múzeum közleményei (Bulletin). 46–47. Szerk. Garas Klára. Budapest, 1976. 179–180

381 Szilágyi János György – Szabó Miklós: Antik művészet a Debreceni Déri Múzeumból i.m. 144.

3. Afrodité

Leltári szám: DF.5.R.VIII.3.

Magasság: 18,3 cm

Szélesség: 12,8 cm

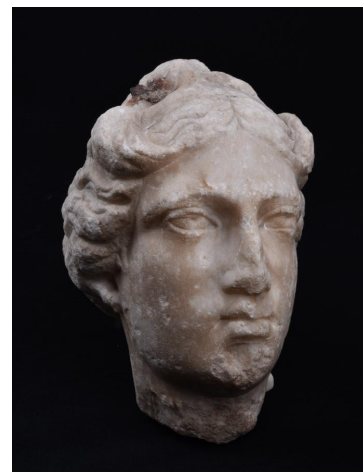
Vastagság: 18,1 cm

Anyag: márvány

Készítés időpontja: i. sz. 2. sz.

Készítés helye: Joppe

Műtárgy állapota: sérült

„...fehér márványból készült szobortöredék. Fején jobboldalt vas van beillesztve, amellyel egy most már hiányzó darabot illeszthettek hozzá; a fejtető törött, csiszolatlan. Pupilla befűrt, az orrhegy letört, az arca, szemöldöke, ajkai is, főként a felső ajak baloldala, továbbá az álla sérült. [...] Lelőhelye a leltári adatok szerint Kaffa (helyesebben: Jaffa, az antik Joppe).

A szobor ikonográfiai elemzése az Aphrodité-ábrázolásokra utal. [...] ... ez az i. u. II. századi Aphrodité-fej figyelemre méltó emléke a Palestinában a római időkben is széleskörű tiszteletnek örvendő istennőnek.”³⁸²

4. Női portré (Afrodité?)

Leltári szám: DF.5.R.VIII.4.

Magasság: 23 cm

Anyag: márvány

Készítés időpontja: római kor

Készítés helye: Hellász

Műtárgy állapota: sérült

„Márvány női fej (Afrodite ?), görög tájról, tipikus görög műalkotás már a római korból. Szoborról letörve.”³⁸³

382 Kádár Zoltán: Három hellenisztikus-római „istenarckép” a Déri-gyűjteményből. In: A Déri Múzeum Évkönyve 1958–59. A Déri Múzeum Kiadványai 45. Szerk. Béres András. Debrecen, 1960. 26.

383 Déri Frigyes: A debreczeni Déri Múzeum gyűjteményeinek leírása i.m. 80.

5. Traianus császár reliefképe

Leltári szám: DF.5.R.VIII.5.

Átmérő: 10 cm

Anyag: márvány

Készítés időpontja: császárkor

Lelőhely: Magyarország

Műtárgy állapota: ép

„Traján reliefarcképe, kör alakú medálionszerű márványlapban (fehér). Profil jobbra: fején babérkoszorú.”³⁸⁴

6. Nero császár portréja

Leltári szám: DF.5.R.VIII.6.

Magasság: 36 cm

Anyag: márvány

Készítés időpontja: i. sz. 1. sz.

Készítés helye: ismeretlen

Műtárgy állapota: sérült

„Márványfej, Néró császár (fehér). Hajában babérkoszorú; szoborról letörve, nagykristályú görög márványból. Korai Néró portré.”³⁸⁵

7. Bacchus/Dionüszosz

Leltári szám: DF.5.R.VIII.7.

Magasság: 28,25 cm

Szélesség: 26,15 cm

Hosszúság: 22,2 cm

Anyag: márvány

Készítés időpontja: i. sz. 3. sz.

Készítés helye: nem ismert

Műtárgy állapota: sérült

³⁸⁴ Déri Frigyes: A debreczeni Déri Múzeum gyűjteményeinek leírása i.m. 81.

³⁸⁵ Uo.

„A katalógus megállapítása szerint szmirnai fehér márványból készült. A fejtető és az orrhegy sérült; a tarkó durván lefaragott. A katalógus szerint „kariatidáról” törött le. [...] Nyilvánvaló, hogy – mint a katalógus is írja – Dionysost, ill. Bacchust ábrázolja. A fej jobboldalán levő szőlőfürtös hajtincsek letörtek, utólag durván hozzáerősítve.”³⁸⁶

8. Előkelő nő portréja

Leltári szám: DF.5.R.VIII.8.

Magasság: 28 cm

Szélesség: 19 cm

Arc szélesség: 13,2 cm

Hosszúság: 18,1 cm

Anyag: márvány

Készítés időpontja: i. sz. 220 körül

Készítés helye: nem ismert

Műtárgy állapota: sérült

„Kitűnő minőségű, sárgásszínű korinthosi márványból készült női fej, amely talán ruhás szobor töredéke. [...] Az orr erősen rongált, a homlok baloldalán elől nagyT megközelítően rombuszalakú törési felület. A felső ajak és az áll kissé sérült. [...]”

Minden valószínűség szerint a szobor fiatal előlelő római nő ábrázolása, aki a leghívebben követte a „nagyanyacsászárné” Juha Maesa hajviseletét, természetesen azonban semmi esetre sem lehet szó magának az Augusta -nak ábrázolásáról, hiszen az idős korában nyerte el uralkodói méltóságát. Kétségtelen azonban, hogy a portré készülésének idejét Julia Maesa uralkodásának korára, (218-223) tehát a 220 körüli évekre kell helyeznünk.”³⁸⁷

386 Kádár Zoltán: Három hellenisztikus-római „istenarcép” im. 26–27.

387 Kádár Zoltán: Három Római császárkori arcképszobor a Déri-gyűjteményben. In: A Déri Múzeum Évkönyve 1957. A Déri Múzeum kiadványai 44. Szerk. Béres András. Debrecen, 1958. 56–58.

9. Julia Domna

Leltári szám: DF.5.R.VIII.9.

Magasság: 56 cm

Szélesség: 24,5 cm

Arc szélesség: 13,5 cm

Hosszúság: 21,4 cm

Anyag: márvány

Készítés időpontja: Severus-kor

Készítés helye: nem ismert

Műtárgy állapota: sérült

„Ez az arckép itáliai márványból készült, erősen átfaragott és kiegészített.[...] Jellegzetes a hajviselet, a fejtetőtől jobbra-balra mintegy kilencszeres hullámban törik meg a nagy, mélyebb és laposabb bevésésekkel gazdagon tagolt parókát alkotva, amely hátul lapos, sugárszerűen elosztott hajcsomókból álló kontyban végződik. A parókától az orr magasságában mindkét oldalt egy-egy finom hajtincs fut előre az arcra. A konty és a haj jobboldala modern kiegészítés. A pupilla befűrt, a belső szemzugban kis fűrónyom. A felső ajak finoman ívelt, az alsó kissé duzzadt, az áll rongált. [...] az arc enyhe aszimmetriája, a finom, kicsit kesernyés mosolyú száj, a gyengén előreugró nemesívű áll, ügyes faragó kezére vallanak.”³⁸⁸

Megjegyzés: Déri Frigyes a szobrot 1913. november 24-én vásárolta a Dorotheumban 781,50 koronáért. A műtárgy korábban Taggiasco bíboros gyűjteményéhez tartozott.

10. Herkules

Leltári szám: DF.5.R.VIII.10.

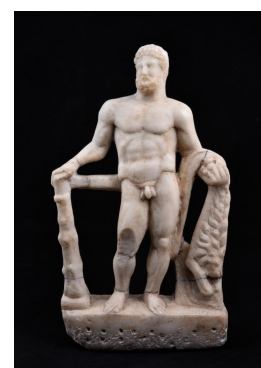
Magasság: 28,5 cm

Anyag: márvány

Készítés időpontja: császárkor

Készítés helye: ismeretlen provinciális műhely

Műtárgy állapota: sérült

³⁸⁸ Kádár Zoltán: Három Római császárkori arcképszobor im. 55–56.

„Fehér márvány Ragasztva a kéz - és a lábfejeknél, a támasztórúd közepén, a buzogány és az oroszlánbőr alján; a jobb térd letörött. [...] A lineáris-szögletes stílus, az aránytalanul széles felsőtest, az oroszlánbőr, köpeny és az alattuk levő szikla (?) motívumának tisztázatlansága, a még jóval nagyobb méretű márványszobroknál is szükségtelen támasztórúd a csípő és a jobb kéz között provinciális mesterre mutat. [...]

A debreceni szobrot 1876-ban sírleletben találták. Függetlenül esetleges korábbi kultikus rendeltetésétől [...] a sírba mint az Alvilágból visszatért és a küzdelmei után az Olymposra jutott hérósz ábrázolása került [...].”³⁸⁹

11. Sírkö

Leltári szám: DF.5.R.VIII.11.

Magasság: 24 cm

Szélesség: 21 cm

Anyag: márvány

Készítés időpontja: i. sz. 2 – 3. sz.

Lelőhely: Magyarország

Műtárgy állapota: ép

„Sírkö. Négyyszögű fehér márványlap, csúcsos tetőalakban bevéselt felirati lappal. A felirat

D(is) M(anibus)

Vitalionis

CLAVDIA EPICHARIS

VERN(a)E SVO VIXIT

AN(nos) V MEN (ses) VIII DIE (s) VII.

A felirat Déri Frigyes által megadott fordítása: „A Vitalius elköltözött szellemeinek Claudia Epicharis; az ő házi rabszolgájának, ki élt 5 évet, 8 hónapot, 7 napot.”³⁹⁰

389 Szilágyi János György – Szabó Miklós: Antik művészet a Debreceni Déri Múzeumból im. 180 – 181.

390 Déri Frigyes: A debreczeni Déri Múzeum gyűjteményeinek leírása i.m. 81.

12. Oltár

Leltári szám: DF.5.R.VIII.12.

Magasság: 62 cm

Átmérő: 34 cm

Anyag: márvány

Készítés időpontja: i. e. 1. sz. második fele

Készítés helye: itáliai vagy kis-ázsiai műhely

Műtárgy állapota: sérült

„Az oltárkő, mészkőből készült, reliefdíszes része hengeralakú, fejét többszörösen profilált rész képezi: egy széles, kiugró gyűrű alatt – két vékonyabb gyűrű közt – középen árkolt toms fut végig, fölötte pedig egy vékonyabb gyűrű következik, amelyre lapos félgömbszerű záró-rész borul. [...]

Az oltár jellegzetes díszítését alkotják a füzérekkel összekapcsolt bikafejek. Ez a motívum az antik művészetben különböző változatokban gyakran szerepel. [...] valószínűnek látszik, hogy a Déri gyűjtemény ismeretlen lelőhelyről származó ara-ja a római köztársaság idején készülhetett, talán az i. e. I. század 2. felében itáliai vagy kisázsiai műhelyben.”³⁹¹

13. Sírkö

Leltári szám: DF.5.R.VIII.13.

Magasság: 85,5 – 87 cm

Szélesség (felül): 57,4 cm

Szélesség (alul): 52,6 cm

Vastagság: 12,5 – 15 cm

Anyag: márvány

Készítés időpontja: i. sz. 2. sz. első fele

Készítés helye: Apollónia (Illíria)

Műtárgy állapota: ép

„A sírkő formája szokatlan. [...] egy szabálytalan trapéz alakú, lefelé keskenyedő sztélével állunk szemben. A keskenyedés viszont nem arányos a két oldalon. A sztélé bal felső sarkában a felső és oldalsó élek szinte derékszöget alkotnak, majdnem 90 fokot zárnak be egymással. A jobb felső sarokban viszont korántsem: a kő aljáig tartó 4,8 cm-es keskenyedés szinte teljessége a jobb oldalra

³⁹¹ Kádár Zoltán: Hellenisztikus római oltár a Déri-gyűjteményből. In: A Déri Múzeum Évkönyve 1960–1961. A Déri Múzeum kiadványai 46. Szerk. Béres András. Debrecen, 1961. 25–28.

esik. Az alakábrázolást tartalmazó aediculát kétoldalt keretező pillérek vastagsága közel állandónak tekinthető, így tulajdonképpen a jobb oldali pillér tart balra befelé a sztélé aljáig. Ez a kivitelezés összefüggésben lehet a sírkő tervezett felállításának módjával. Lefelé keskenyedő sztélé esetén joggal tételezzük fel a szemmagasság feletti elhelyezés szándékát. Ezt támasztja alá az a megfigyelés, hogy az aedícula alapsíkja, amelyből az alakok előtűnnek, nem függőleges.

[...] A sírkő fulkéjét, amelyben a két halottat ábrázoló dombormű található, vízszintes alapon álló két pilaszter, a rajtuk található pillérfőre támaszkodó hármass osztatú gerenda és a pillérfők közötti keresztgerenda határolja.

A fentebb leírt fulkében található dombormű két személyt, egy férfit és egy nőt ábrázol, római stílusú és római módon viselt öltözékben [...].

A sírkő fulkéjét (aediculáját) felülről lezáró keresztgerendán találhatjuk a halottak neveit és a búcsúszót tartalmazó görög nyelvű feliratot.”³⁹²

14. Szophoklész fejszobra

Leltári szám: DF.5.R.VIII.14.

Magasság: 31 cm

Szélesség:

Hosszúság:

Anyag: márvány

Készítés időpontja: i. e. 5. sz.

Készítés helye: Hellász

Műtárgy állapota: sérült

„Kiváló mestermű. A hiányzó orr ki van egészítve.”³⁹³

392 Nemes Zoltán: A Déri Múzeum görög feliratos római kori sírköve. I.m. 89–105.

393 Déri Frigyes: A debreczeni Déri Múzeum gyűjteményeinek leírása i.m. 82.

15. Fausztina császárné szobra

Leltári szám: DF.5.R.VIII.15.

Magasság: 109 cm

Anyag: márvány

Készítés időpontja: Antonius-kor

Készítés helye: nem ismert

Műtárgy állapota: sérült

„Pasticcio, a fej és a test különböző márványból . A fejen az orr hiányzik, a koponya hátsó fele modern. Az igen erősen kiegészített és toldozott, sok helyen sérült ruhás női test modern. Az igen kvalitásos portréfej tartása, alapformája és főként frizurája annyira pontosan megfelel Faustina Maior [...] portrétípusának [...] hogy meghatározásánál e típus keletkezési idejét, a 140 körüli éveket kell kiindulásul venni. Minthogy az arc egészen nyilvánvalóan különbözik az idősebb Faustina képétől, s egy idősebb nőt mutat be, két irányban kereshetjük a közelebbi definíciót. Vagy egy – még a császárnő életében készült – magánportréről van szó, vagy a császárnő portréjának későbbi átdolgozásáról. Mindkét megoldás mellett és ellen sorolhatók fel érvek. A szemek kidolgozása és az arckifejezés inkább késő- mint közép-antoninusi keletkezési időre vall, ez tehát az átdolgozás mellett szólna, ugyanakkor az életnagyságnál kisebb méret nem ajánlja a császári eredeti feltételezését. A fej közép- és késő - antonius kori.”³⁹⁴

16. Tyché

Leltári szám: DF.5.R.VIII.2.

Magasság: 10,5 cm

Szélesség: 7,15 cm

Vastagság: 6,65 cm

Anyag: márvány

Készítés időpontja: i. e. 2 – 3. sz.

Készítés helye: nem ismert

Műtárgy állapota: sérült

³⁹⁴ Szilágyi János György – Szabó Miklós: Antik művészet a Debreceni Déri Múzeumból i.m. 182.

„Fehér márványból készült, egy kisméretű szobor töredéke, aránylag ép, mindössze az orrhegy sérült meg jobban, bár kissé az orrhát is rongált. [...] Fiatal nőt ábrázol, hátrafelé fésült-hullámos, hátul kontyban végződő haját falkorona ékíti. [...] A szobor a Déri-féle katalógus szerint a bulgáriai Sistovban (helyesebben Svistov) került elő, vagyis az antik Moesia Inferior területén levő Novae-han, Kybelét, mint a város istenét ábrázolta, s a II—III. században készült. [...] A szóbanforgó istennőfej leányos arcvonásai azonban inkább Tychére, mint Kybelére vallanak.”³⁹⁵

17. Férfiportré

Leltári szám: DF.5.R.VIII.17.

Magasság: 27,1 cm

Szélesség: 21 cm

Arc szélesség: 16,2 cm

Hosszúság: 22 cm

Anyag: márvány

Készítés időpontja: császárkor

Készítés helye: keleti provinciális műhely

Műtárgy állapota: sérült

„A Déri-gyűjteményben lévő római kori férfifej (It. sz.: R. VIII. 17) gyengeminőségű, fénytelen márványból készült, nagyon rongált. (VII. és VIII. tábla). A szobor ma erősen kiegészített (az állától lefelé modern büst), bár az orr és a jobboldali homlokfürtök kiegészítését az újabb megtisztítás eltüntette. [...] A szobor stiláris és tartalmi megoldása azonban felveti annak a lehetőségét, hogy vajon Itáliában készült alkotásról van szó, vagy pedig inkább a birodalom valamelyik keleti provinciájában faragták ezt a szobrot? Nézetünk szerint az utóbbi feltevés a valószínűbb.

A múzeum említett vezetője³⁹⁶ a szobrot Hadrianus-császár (+ 138) „eredeti képmásának” tartja [...] Ez az attribúció azonban – mindezek ellenére – semmiképpen sem állja meg a helyét. A hadrianus kori férfimellképek sokkal hidegebbek, sőt legtöbbször pszichológiailag kevésbé mélyek, a szem és a száj kifejezéstelenebbek. Egyáltalán nem kétséges, hogy ez a fej későbbi a hadrianusi klasszicizmus idejénél.”³⁹⁷

395 Kádár Zoltán: Három hellenisztikus-római „istenarckép” i.m. 24.

396 Déri Frigyes: A debreczeni Déri Múzeum gyűjteményeinek leírása i.m. 82.

397 Kádár Zoltán: Három Római császárkori arcképszobor i.m. 53–55.

18. Női fej

Leltári szám: DF.5.R.VIII.18.

Magasság: 17,5 cm

Szélesség:

Hosszúság:

Anyag: márvány

Készítés időpontja: i. sz. 2 – 3. sz.

Készítés helye: nem ismert

Műtárgy állapota: ép

„Csillámos márványból, haja hullámos, feje két oldalt kunkorodó tincsekkel, kis hullámos frufuval elől. Tarkóján és alul furat.”³⁹⁸

19. Római kőurna sír

Leltári szám: DF.5.R.VIII.19.

Magasság: 35,5 cm

Szélesség: 35

Hosszúság:

Anyag: mészkő

Készítés időpontja: i. sz. 1 – 2. sz.

Készítés helye: nem ismert

Műtárgy állapota: ép

„Római kőurna-sír (cista). Hengerded alakú, durván rovátkolt mészkőből, levehető domború fedéllel. Az urnában elhelyezett üvegedényben állítólag a halott csontjaival.”³⁹⁹

³⁹⁸ Déri Frigyes: A debreczeni Déri Múzeum gyűjteményeinek leírása i.m. 82.

³⁹⁹ Uo.

XIII. Agyagedények és eszközök

1. Tárló amphora

Leltári szám: DF.5.R.IX.1.

Magasság: 96 cm

Anyag: világos vörös agyag

Készítés időpontja: korai császárkor

Lelőhely: Magyarország

Műtárgy állapota: sérült

„Tárló amphora. Lefelé alig keskenyedő, majdnem hengeres hosszú test, amely hirtelen csuccsá szűkül össze. Rövid, meredek, alig elkülöníthető vállrész vezet át a hengeres nyakba, amely kihajló szájperebben végződik. Két oldalt a váll közepétől a nyak tövéig aránytalanul kis szalagfül.

Ép; alsó csuccsa letörött, a szájpere csorbult. Világosvörös agyag; mázatlan. Két részből közepén összeillesztve. A váll szélén barázda.”⁴⁰⁰

2. Tárló amphora

Leltári szám: DF.5.R.IX.2.

Magasság: 89,4 cm

Anyag: sötétbarna agyag

Készítés időpontja: i. sz. 1 – 2. sz.

Lelőhely: Ruszt

Műtárgy állapota: sérült

„Tárló amphora. Tömlőalakú, felfelé kissé keskenyedő test, amely alul rövid csapban végződik. A vállba való átmenetet kis szöglet jelzi, a váll enyhén rézsutosan megy át a magas, konkáv nyakba, amely a relíeppánttal ellátott száj felé szélesedik. A vállból felfelé rézsutosan kiöblösödő, a szájpánt alatt a nyakba olvadó vastag fülek. A forma és kivitel igen jellegzetes sajátja az Istriában készített

⁴⁰⁰ Szilágyi János György műtárgyleírása. Leírókarton, 1958.II. Déri Múzeum, Művészeti tár, Iparművészeti gyűjtemény, Adattár.

és Aquileián keresztül olajjal telten északra szállított koracsászárkori sorozatnak. [...] Maga az edénytípus általánosan elterjedt mind a görög, mind a római kerámiában.”⁴⁰¹

3. Tárló amphora

Leltári szám: DF.5.R.IX.3.

Magasság: 94,5 cm

Anyag: vörössárga agyag

Készítés időpontja: hellenizmus kora (?)

Lelőhely: Magyarország

Műtárgy állapota: ép

„Tárló amphora. Lefelé egyenes vonalban csucsosodó test, alján csonkakup alakú lezárással. Az élesen elválló váll enyhén ívelve hirtelen megy át a hosszú, hengeres nyakba, amely kissé behuzott szájrészben végződik. A szájon peremgyűrű. A váll közepétől a szájperem aljáig ívelő két egyenes rudu, majd hirtelen kissé visszakanyarodva a nyakhoz forduló vastag fül. A szájnnyílás elliptikussá torzult. A forma hellénisztikus. Ép; kívül-belül rákövült gyökerekkel (viből?). Vörössárga agyag; mázatlan.”⁴⁰²

4. Fületlen bögre

Leltári szám: DF.5.R.IX.4.

Magasság: 21,7 cm

Szájátmérő: 11,2 cm

Anyag: sötétszürke agyag

Készítés időpontja: i. sz. 3 – 4. sz.

Lelőhely: Magyarország

Műtárgy állapota: sérült

„Fületlen bögre. Sima alju. Alacsony talpon gömbbé szélesedő test, amely felfelé ékalakban keskenyedik; a váll és a széles nyak elválasztási helyét alig észrevehető barázda jelzi. A nyak széles szájba torkollik, amelynek kihajló peremét ujjal hullámossá mintázták. [...] A forma egyébként a

401 Szilágyi János György műtárgyleírása. Leírókarton, 1957.XII. Déri Múzeum, Művészeti tár, Iparművészeti gyűjtemény, Adattár.

402 Szilágyi János György műtárgyleírása. Leírókarton, 1958.II. Déri Múzeum, Művészeti tár, Iparművészeti gyűjtemény, Adattár.

korai vaskorra megy vissza. Ép; a hullámszegély csorbult. Sötétszürke agyag, érdes felület; mázatlan.”⁴⁰³

5. Bögre

Leltári szám: DF.5.R.IX.5.

Magasság: 11,1 cm

Szájátmérő: 5,1 cm

Anyag: szürkésfekete agyag

Készítés időpontja: i. sz. 3 – 4. sz.

Lelőhely: Dunapentele

Műtárgy állapota: sérült

„Bögre; fületlen. Kis gyűrűs talpon hirtelen ivelten szélesedő, gömbölyded test; amelytől barázdával válik el a kissé konkáv, felfelé keskenyedő, széles nyak. A széles szájnyitást alig profilált peremgyűrű szegélyezi. Az edény egész felületét (a nyakat belül is egészen a barázdáig) fémes csillogású barnásfekete máz fedi. A testen a felső szélén, közepén és alján körben bekarcolt függőleges vonalkák sora, amelyet egyenletességéből következtethetőleg kerékkel csináltak.

Ragasztva; kis csorbulásokkal. Szürkésfekete agyag; barnásfekete máz.”⁴⁰⁴

6. Agyag fazék

Leltári szám: DF.5.R.IX.6.

Magasság: 16,6 cm

Szájátmérő: 7,9 cm

Anyag: szürkés agyag

Készítés időpontja: i. sz. 3 – 4. sz.

Lelőhely: Magyarország

Műtárgy állapota: sérült

403 Szilágyi János György műtárgyleírása. Leírókarton, 1957.XII. Déri Múzeum, Művészeti tár, Iparművészeti gyűjtemény, Adattár.

404 Szilágyi János György műtárgyleírása. Leírókarton, 1957.XII. Déri Múzeum, Művészeti tár, Iparművészeti gyűjtemény, Adattár.

„Kissé szélesedett, lapos fenékkal, benne több koncentrikus barázda. Följebb ívelt kettős kúpidom. A szél kissé vastagodott s kihajló, sérült. A letört fül a széltől a legszélesebb részig nyúlott. Dísztés nélkül.”⁴⁰⁵

7. Bögre

Leltári szám: DF.5.R.IX.7.

Magasság: 24 cm

Szájátmérő: 8,8 cm

Anyag: szürke agyag

Készítés időpontja: i. sz. 2 – 3. sz.

Lelőhely: Magyarország

Műtárgy állapota: sérült

„Bögre (Faltenbecher). Hosszukás, ovális, szabálytalan kereksgü test, amely alul kevésbé elkeskenyedve lapos fenékben végződik, talpgyűrű vagy külön talprész nélkül. Fölül nyak nélkül kis, profilgyűrűvel díszített, behuzott szájnyílás zárja le. A testen függőleges benyomott árkolás, 6 árokkal. A római kerámia kedvelt díszítésmódja, amely üvegtechnikát utánoz. [...] Nyilván Pannóniai munka. Ép. Szürke, érdes felületű agyag; mázatlan.”⁴⁰⁶

8. Kancsó

Leltári szám: DF.5.R.IX.8.

Magasság: 33,2 cm

Anyag: szürke agyag

Készítés időpontja: i. sz. 4. sz.

Lelőhely: Magyarország

Műtárgy állapota: sérült

„Kancsó. Széles, alul sima talpból ívelten emelkedő magas lábon körtealaku test, amely a nyak felé törés nélkül szűkül össze. [...] A forma nyilvánvalóan fémmintákat utánoz, amelyek közül jó néhány tényleg fennmaradt. Noricumban a leggyakoribb. A szájperem a nyak egy részével hiányzik; a nyak

405 Déri Frigyes: A debreczeni Déri Múzeum gyűjteményeinek leírása i.m. 84.

406 Szilágyi János György műtárgyleírása. Leírókarton, 1957.XII. Déri Múzeum, Művészeti tár, Iparművészeti gyűjtemény, Adattár.

egy darabja ragasztva. Kopások a testen. Szürke agyag, halványfényű sötétebb szürke bevonással. Máztatlan.”⁴⁰⁷

9. Kancsó

Leltári szám: DF.5.R.IX.9.

Magasság: 17,1 cm

Szájátmérő: 8 cm

Anyag: világosszürke agyag

Készítés időpontja: i. sz. 3 – 4. sz.

Lelőhely: Magyarország

Műtárgy állapota: sérült

„Kancsó. Sima alju, alacsony talpon gömbbé szélesedő test, amely alig észrevehető barázdával határolódik el a kissé ivelten keskenyedő és kissé kihajlóperemű, széles szájnyílásba torkolló nyaktól. A test legnagyobb szélességétől ivelten a szájamagasság fölé emelkedő szalagfül megy a szájperem széléig. A test alján lyuk, egyébként ép. Világosszürke, kívül halványfényűre simított agyag.”⁴⁰⁸

10. Kancsó (oinochoé)

Leltári szám: DF.5.R.IX.10.

Magasság: 15,6 cm

Anyag: krémsárga agyag

Készítés időpontja: i. e. 4. sz. (?)

Származási hely: Dél-Itália (?)

Lelőhely: Magyarország

Műtárgy állapota: ép

„Oinochoé. Széles, alján homorú talpon öblös test, amely a legnagyobb szélességénél megy át a vállba. A nyak tövében reliefgyűrű. Lóhere-alaku hármaskiöntő. Hátralát a váll szélétől a száj széléig menő, a szájperem szintje fölé emelkedő szalagfül, amely a száj fölött benyúló nyulványban – egykori állatfej maradványa – végződik. Déri magyarországi leletnek mondja, de a forma az V.

407 Szilágyi János György műtárgyleírása. Leírókarton, 1957.XII. Déri Múzeum, Művészeti tár, Iparművészeti gyűjtemény, Adattár.

408 Szilágyi János György műtárgyleírása. Leírókarton, 1957.XII. Déri Múzeum, Művészeti tár, Iparművészeti gyűjtemény, Adattár.

században és még a IV.-ben is gyakori görög edényeken s a száj kiképzése, továbbá az agyagszín alapján talán délitáliai műhely terméke lehet. (A száj széle kettős barázdával diszítve.)

Ép. Krémsárga agyag, máz nyoma nem fedezhető fel rajta, de valószínűleg vörössárga színnel volt bevonva.”⁴⁰⁹

11. Kancsó

Leltári szám: DF.5.R.IX.11.

Magasság: 15,8 cm

Szájátmérő: 6 – 4,3 cm

Anyag: rozsdavörös agyag

Készítés időpontja: i. sz. 1. sz.

Lelőhely: Magyarország

Műtárgy állapota: sérült

„Kancsó. Alul enyhén konkáv, alacsony talpon lefelé keskenyedő ovoid test, amely törés nélkül megy át az ivelt vállba s onnan a karcsu nyakba. A szájnyíláson két oldalának benyomásával elől kiöntőt formáltak; lépcsős kiugróval válik el a nyaktól. Hátul a válltól a szájperemig szalagfül, kissé ivelt. [...] A kiöntő csorbult, egyébként ép. Rozsdavörös agyag, érdes felületű bevonás és festés.”⁴¹⁰

12. Korsó

Leltári szám: DF.5.R.IX.12.

Magasság: 11,7 cm

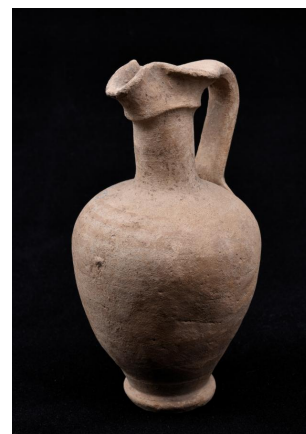
Szájátmérő: 4 – 3 cm

Anyag: rozsdavörös agyag

Készítés időpontja: római kor

Lelőhely: Magyarország

Műtárgy állapota: ép

„Lapos fenékkal és lóherealakú nyílással. Egy füllel, mely a széltől a válláig nyúlik.”⁴¹¹

409 Szilágyi János György műtárgyleírása. Leírókarton, 1958.V. Déri Múzeum, Művészeti tár, Iparművészeti gyűjtemény, Adattár.

410 Szilágyi János György műtárgyleírása. Leírókarton, 1957.XII. Déri Múzeum, Művészeti tár, Iparművészeti gyűjtemény, Adattár.

411 Déri Frigyes: A debreczeni Déri Múzeum gyűjteményeinek leírása i.m. 85. old.

13. Háromlábú tál

Leltári szám: DF.5.R.IX.13.

Magasság: 8,8 cm

Szájátmérő: 13,6 cm

Anyag: barnásszürke agyag

Készítés időpontja: i. sz. 1 – 2. sz.

Lelőhely: Leibnitzerfeld

Műtárgy állapota: ép

„Háromlábú tál. Három lábon, amelyeket a magas talpgyűrűből 3 háromszög kivágásával nyertek, alul legömbölyített széles, alacsony test; alig észrevehető szögben megtörve kanyarodik felfelé és kihajló vékony szájperemben végződik. Oldalán két párhuzamos barázda fut körbe. Az igen gyakori edénytípus főként a dunai tartományokban elterjedt.

Ép. Barnásszürke agyag, durva, érdes felület. Máztatlan.”⁴¹²

14. Füstölő edény

Leltári szám: DF.5.R.IX.14.

Magasság: 7,7 cm

Szájátmérő: 13,6 cm

Anyag: szürke agyag

Készítés időpontja: császárkor

Lelőhely: Savaria

Műtárgy állapota: ép

„Füstölő-edény. Alul sima talpon, ívelt lábon nyugvó széles tálka, a tál alsó és felső szélén plasztikus hullámvonaldisz. A mediterrán eredetű forma az egész császárkoron át él, a fenti példány durva kidolgozása miatt aligha korai, de formája és a hullámvonalas diszítés kivitele miatt egész késői sem lehet, talán II. vagy III. sz.

Ép. Igen durva, szürkés szemcsés agyag; máztatlan, simitatlan.”⁴¹³

412 Szilágyi János György műtárgyleírása. Leírókarton, 1957.XII. Déri Múzeum, Művészeti tár, Iparművészeti gyűjtemény, Adattár.

413 Szilágyi János György műtárgyleírása. Leírókarton, 1957.XII. Déri Múzeum, Művészeti tár, Iparművészeti gyűjtemény, Adattár.

15. Tál fedele

Leltári szám: DF.5.R.IX.15.

Magasság: 5,2 cm

Szájátmérő: 15,2 cm

Anyag: barnásszürke agyag

Készítés időpontja: i. sz. 1 – 2. sz.

Lelőhely: Hartberg

Műtárgy állapota: ép

„Tál fedele. Perem nélküli, lapos kup alaku fedő. Tetején korongalaku fogóval, amelynek közepén kis gomb van. Ép; kis csorbulásokkal. Barnásszürke agyag; durva, érdes felület. Máztalan.”⁴¹⁴

16. Tálka

Leltári szám: DF.5.R.IX.16.

Magasság: 2,7 cm

Szájátmérő: 7,5 cm

Anyag: szürkésfekete agyag

Készítés időpontja: ókori

Lelőhely: Magyarország

Műtárgy állapota: sérült

„Tálka. Szélesen kihajló, alul alig állítható talppá keskenyedő kis edény. Két oldalán 2 – 2 felfüggesztő lyuk van a falába furva. Semmi nem mutat arra, hogy római; kézzel készült, nem korongon.

Egy nagy és több kisebb kisebb csorbulás a szélein. Szürkésfekete agyag; sötétszürke festés.”⁴¹⁵

414 Szilágyi János György műtárgyleírása. Leírókarton, 1957.XII. Déri Múzeum, Művészeti tár, Iparművészeti gyűjtemény, Adattár.

415 Szilágyi János György műtárgyleírása. Leírókarton, 1958.V. Déri Múzeum, Művészeti tár, Iparművészeti gyűjtemény, Adattár.

17. Edényke

Leltári szám: DF.5.R.IX.17.

Magasság: 4,9 cm

Szájátmérő: 3,3 cm

Anyag: barnásvörös agyag

Készítés időpontja: római (?)

Lelőhely: Magyarország

Műtárgy állapota: sérült

„Edényke. Lefelé kissé keskenyedő hordó alaku test, amelyet barázda választ el a talptól. Rövid váll, kissé kihajló szájperem. Belsejét, a szájperem és a talp bemélyedését zománc-szerű máz fedi. Ragasztva. Barnásvörös agyag.”⁴¹⁶

18. Unguentarium

Leltári szám: DF.5.R.IX.18.

Magasság: 5,4 cm

Anyag: világosszürke agyag

Készítés időpontja: római

Lelőhely: Magyarország

Műtárgy állapota: sérült

„Unguentarium. Talpatlan, tömlő-alaku edényke, alja belapitva, teste törés nélkül megy át a vékony nyakba. A hellénisztikus és római korban általánosan elterjedt, üvegben is gyakori edénynek talán helyben készült példánya. A nyak felső része és a kiöntő hiányzik. Világosszürke agyag, felülete simítva.”⁴¹⁷

416 Szilágyi János György műtárgyleírása. Leírókarton, 1958.III. Déri Múzeum, Művészeti tár, Iparművészeti gyűjtemény, Adattár.

417 Szilágyi János György műtárgyleírása. Leírókarton, 1957.XII. Déri Múzeum, Művészeti tár, Iparművészeti gyűjtemény, Adattár.

19. Mécses

Leltári szám: DF.5.R.IX.19.

Magasság: 4 cm

Hosszúság: 8,5 cm

Szélesség: 5,8 cm

Anyag: vöröses agyag

Készítés időpontja: i. e. 4 – 3. sz.

Lelőhely: Magyarország, Szombathely vidéke (?)

Műtárgy állapota: sérült

„Mécses. Magas, alul kissé kiöblösödő, ivelt oldalu test, amelyből elől hosszú, a végén lekerekített orr nyulik ki, végén kis égőnyílással. [...] A testét kívül-belül fedő fémes csillogású fekete máz, amely csak a talp külső részét hagyja szabadon, görög eredetre mutat. [...] A Dérinél megadott lelőhely teljesen valószínűtlen. Több helyen ragasztva, az orron kis kiegészítés és csorbulás. Vörösseszínű, valószínűleg attikai agyag.; fémes fekete máz.”⁴¹⁸

20. Mécses

Leltári szám: DF.5.R.IX.20.

Magasság: 2,9 cm

Hosszúság: 8 cm

Szélesség: 5,6 cm

Anyag: vöröses agyag

Készítés időpontja: i. e. 2 – 3. sz.

Lelőhely: Magyarország, Szombathely vidéke

Műtárgy állapota: ép

„Firma-mécses. Lefelé keskenyedő kerek test, aljának peremén koncentrikus körök, közepe bemélyítve s rajta olvashatatlan mester-bélyegző (?U?I). [...] Ép. Vörösseszínű agyag, sárgászöld bevonás.”⁴¹⁹

418 Szilágyi János György műtárgyleírása. Leírókarton, 1957.XII. Déri Múzeum, Művészeti tár, Iparművészeti gyűjtemény, Adattár.

419 Szilágyi János György műtárgyleírása. Leírókarton, 1957.XII. Déri Múzeum, Művészeti tár, Iparművészeti gyűjtemény, Adattár.

21. Mécses

Leltári szám: DF.5.R.IX.21.

Magasság: 3 cm

Hosszúság: 9 cm

Szélesség: 6 cm

Anyag: Barnásvörös agyag

Készítés időpontja: i. e. 2 – 4. sz.

Lelőhely: Magyarország, Szombathely vidéke

Műtárgy állapota: ép

„Mécses. Lefelé keskenyedő kerek test, alján elmosódott talpgyűrű és mesterbélyeg. [...] Ép; alja kopott, az égőlyuk égett. Barnásvörös agyag.”⁴²⁰

22. Mécses

Leltári szám: DF.5.R.IX.22.

Magasság: 3,7 cm

Hosszúság: 9,5 cm

Szélesség: 6,5 cm

Anyag: vöröses agyag

Készítés időpontja: i. e. 2 – 3. sz.

Lelőhely: Magyarország, Szombathely vidéke

Műtárgy állapota: sérült

„Firma-mécses. Lefelé szűkülő kerek test, aljának peremén bekarcolt kör; az alj közepe bemélyítve s rajta CRESCES bélyeg. [...] A betöltő lyuk kitörött. Vörösseszínű agyag; sárgásvörös máz.”⁴²¹

420 Szilágyi János György műtárgyleírása. Leírókarton, 1957.XII. Déri Múzeum, Művészeti tár, Iparművészeti gyűjtemény, Adattár.

421 Szilágyi János György műtárgyleírása. Leírókarton, 1957.XII. Déri Múzeum, Művészeti tár, Iparművészeti gyűjtemény, Adattár.

23. Mécses

Leltári szám: DF.5.R.IX.23.

Magasság: 3,5 cm

Hosszúság: 10,6 cm

Szélesség: 7,2 cm

Anyag: téglavörös agyag

Készítés időpontja: i. e. 2 – 3. sz.

Lelőhely: Magyarország, Szombathely vidéke

Műtárgy állapota: ép

„Firma-mécses. Lefelé szűkülő kerek test, aljának peremén koncentrikus körök; az alj közepe bemélyítve, benne SEXTUS F(ecit) bélyegző. [...] Az égőlyuk körül égésnyomok. Alján kis lyuk. Téglaavörös agyag.”⁴²²

24. Mécses

Leltári szám: DF.5.R.IX.24.

Magasság: 3,3 cm

Hosszúság: 7,8 cm

Szélesség: 6,6 cm

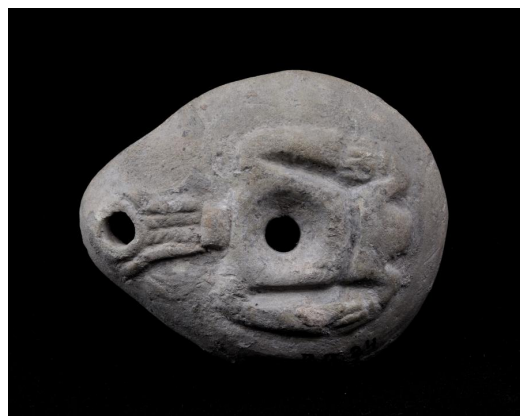
Anyag: szürke agyag

Készítés időpontja: i. sz. 3 – 5. sz.

Készítés helye: Egyiptom (?)

Lelőhely: Magyarország, Szombathely vidéke

Műtárgy állapota: ép

„Béka-mécses. Körte-alaku, az orr teljesen egybeolvad a csészével. Elöl a csucsán kis égőlyuk, a homoru lapon erősen stilizált vonásokkal magas domborműben megmintázott béka. Közepén a bemélyített betöltő lyuk; a nyakon négy reliefvonal, a két szélső az égőlyukat bekeretezi. A csésze és fedőlap élben válik el. Alján vastag talpgyűrű. Az egyiptomi feltámadás szimbolikából vett béka-ábrázolás a keresztény-egyiptomi mécseseken is megtartotta szimbolikus jelentését. [...] Ép, a nyak oldalán sérüléssel; erősen kopott. Szürke, szemcsés agyag.”⁴²³

422 Szilágyi János György műtárgyleírása. Leírókarton, 1957.XII. Déri Múzeum, Művészeti tár, Iparművészeti gyűjtemény, Adattár.

25. Mécses

Leltári szám: DF.5.R.IX.25.

Magasság: 4,3 cm

Hosszúság: 9,4 cm

Szélesség: 6,9 cm

Anyag: világosszürke agyag

Készítés időpontja: i. sz. 3 – 4. sz.

Lelőhely: Magyarország, Szombathely vidéke

Műtárgy állapota: ép

„Mécses. Kerek csésze, elején kiugró magas orr-előrésszel. Az égő lyuk széles, jó része a fedőlapba van bevégve. A tükör közepén nagy betöltő lyuk, körülötte vastag reliefgyűrű és barázdával elváló vállperem. Hátul az oldalához illesztett függőleges széles szalagfül, vékony nyilással. Alján nem- elváló kissé homorú talpkorong. [...] A késői császárkorban általános forma, talán keleti eredetű. Ép; szélén csorbulás. Világosszürke agyag, sötétszürke festés.”⁴²⁴

26. Mécses

Leltári szám: DF.5.R.IX.26.

Magasság: 4 cm

Hosszúság: 6,8 cm

Szélesség: 5 cm

Anyag: halványsárga agyag

Készítés időpontja: késői császárkor (?)

Lelőhely: Magyarország, Szombathely vidéke

Műtárgy állapota: ép

„Mécses. Lapított gömb-alaku magas test, kiugró rövid, lekerekített orr, tetején nagy égőlyukkal. Kis bemélyített tükör, nagy betöltő nyilással, reliefperemmel. A domboru, lejtős váll két oldalán

423 Szilágyi János György műtárgyleírása. Leírókarton, 1957.XII. Déri Múzeum, Művészeti tár, Iparművészeti gyűjtemény, Adattár.

424 Szilágyi János György műtárgyleírása. Leírókarton, 1957.XII. Déri Múzeum, Művészeti tár, Iparművészeti gyűjtemény, Adattár.

négy-négy sorban szemölcs-disz. Hátralüggőlegesen átfuratlan fogó, amely a csésze hátsó oldalán az aljáig futó gerincben folytatódik. Alján kopott talpgyűrű. Ép. Halványsárga agyag.”⁴²⁵

27. Mécses

Leltári szám: DF.5.R.IX.27.

Magasság: 5,3 cm

Hosszúság: 12,9 cm

Szélesség: 8,2 cm

Anyag: rózsaszín agyag

Készítés időpontja: i. sz. 1 – 2. sz.

Lelőhely: Magyarország, Szombathely vidéke

Műtárgy állapota: ép

„Mécses. Magas, az orral együtt körtealaku csésze az orr lekerekített végű, elején égőlyuk. A kis tükrösen erősen homorú, közepén kis betöltő lyukkal, szélén relief-peremmel. A domború, széles vállon öt sorban szemölcsdisz, amely a nyak szélére is átmegy s belül a nyak közepén csatornát képező és az égőlyuk fölött kihajló volutában végződő reliefvonal határolja. A csésze és fedőlap határán relief-perem. A vállon hátralüggőlegesen, bordázott gyűrű-fül, amely a csésze hátsó oldalán a talpig emelt, bordázott töben folytatódik. Alján elmosódott talpgyűrű két barázda közt. [...] Itáliai eredetű típus. [...] A nyakon kis szelőző lyuk közepén.

Ép; kopott. Rózsaszín agyag; sárgászöld festés.”⁴²⁶

28. Mécses

Leltári szám: DF.5.R.IX.28.

Magasság: 3,2 cm

Hosszúság: 7,8 cm

Szélesség: 6 cm

Anyag: sárgászöld agyag

Készítés időpontja: i. sz. 2 – 3. sz.

Lelőhely: Magyarország, Szombathely vidéke

Műtárgy állapota: sérült

⁴²⁵ Szilágyi János György műtárgyleírása. Leírókarton, 1958.XII. Déry Múzeum, Művészeti tár, Iparművészeti gyűjtemény, Adattár.

⁴²⁶ Szilágyi János György műtárgyleírása. Leírókarton, 1957.XII. Déry Múzeum, Művészeti tár, Iparművészeti gyűjtemény, Adattár.

„Kétégős mécses. Egyenesfalu, kissé ovális kerek test, alján kopott kis talpkorong; belőle két orr ágazik ki, végükön égőlyukkal, a nyakon nem teljesen áttört kis lyukkal. A tükör közepén betöltő lyuk, körülötte koncentrikus gyűrűk: belül vastagabb, kívül vékonyabb. A vállat és az orrokat is lekopott perem szegélyezi. Hátral vertikális fogó csonkjja. [...]

A fogó letörött; az égőlyukak körül égésnyomok. Sárgászörös agyag.”⁴²⁷

29. Ötégős mécses

Leltári szám: DF.5.R.IX.29.

Magasság: 4,4 cm

Hosszúság: 13,7 cm

Szélesség: 13,4 cm

Anyag: szürkésbarna agyag

Készítés időpontja: i. sz. 3. sz.

Lelőhely: Magyarország, Szombathely vidéke

Műtárgy állapota: sérült

„Ötégős mécses. Kopot talpgyűrűn kerek test, amelyből félkörben öt orr nyulik ki végükön égőlyukkal, nyakukon levegő-nyíláskával. Az egész felső részt, az égőlyukakat is bekerítve, emelt perem szegélyezi. A tükör homorúan bemélyített, közepén betöltő lyuk és annak két oldalán egy-egy fenyőág reliefben. Ugyancsak fenyőág-koszoru keretezi az egész discust. Hátral függőleges, barázdált fülgyűrű-szalag maradványa. A fül és az egyik égő letörött. Az égőlyukakon égésnyomok. Szürkésbarna agyag; vörössárga festés.”⁴²⁸

30. Mécses

Leltári szám: DF.5.R.IX.30.

Magasság: 2,4 cm

Hosszúság: 9,1 cm

Szélesség: 6,1 cm

Anyag: vöröses színű agyag

Készítés időpontja: i. sz. 1. sz.

⁴²⁷ Szilágyi János György műtárgyleírása. Leírókaton, 1957.XII. Déri Múzeum, Művészeti tár, Iparművészeti gyűjtemény, Adattár.

⁴²⁸ Szilágyi János György műtárgyleírása. Leírókaton, 1957.XII. Déri Múzeum, Művészeti tár, Iparművészeti gyűjtemény, Adattár.

Lelőhely: Magyarország, Szombathely vidéke

Műtárgy állapota: sérült

*„Mécses. Lapos talpkorong, kerek test; elkeskenyedő, a végén lekerekített orr, végében kerek égőlyukkal, tetején két oldalt volutával. A mécses tükre homoru, közepén jobbra néző kakas felemelt ballábbal, erőteljes vonalakkal mintázva; előtte a betöltő lyuk. A tükröt gyűrű veszi körül, amely az emelt vállsávtól is elhatárolja. A típus a voluta-mécsesek későbbi, itáliai eredetű és főleg az i. sz. első század utolsó három negyedében virágzó formája. [...] Az orr jó része az egyik volutával kiegészítés. Vörösseszínű agyag, téglavörös festés.”*⁴²⁹

31. Öntőforma

Leltári szám: DF.5.R.IX.31.

Magasság: 6,5 cm

Hosszúság: 16,2 cm

Szélesség: 10,5 cm

Anyag: szürkés agyag

Készítés időpontja: római kor

Lelőhely: Magyarország, Szombathely és Győr vidéke

Műtárgy állapota: sérült

*„Két részből álló öntőforma, félhenger alakú tárgy számára (edény?), ismeretlen rendeltetéssel. A hátsó oldalon a nagyobbuk félen hasonlóképpen üreges forma, öntés céljára.”*⁴³⁰

32. Padlótéglák

Leltári szám: DF.5.R.IX.32.a-c.

Anyag: téglavörös agyag

Készítés időpontja: római kor

Lelőhely: Magyarország, Szombathely vidéke

Műtárgy állapota: sérült

⁴²⁹ Szilágyi János György műtárgyleírása. Leírókarton, 1957.XII. Déri Múzeum, Művészeti tár, Iparművészeti gyűjtemény, Adattár.

⁴³⁰ Déri Frigyes: A debreczeni Déri Múzeum gyűjteményeinek leírása i.m. 87.

„Padlótégla. A piskóta-alaku típus, háromféle méretben. A fej közepén mindegyiknél él látszik, a két félből öntött darabok összeillesztésének nyoma. Kettő erősebben, egy kicsit csorbult. Téglavörös agyag.”⁴³¹

33. Padlótégla

Leltári szám: DF.5.R.IX.33.a.

Magasság: 3,2 cm

Hosszúság: 5,9 cm

Szélesség: 4,4 cm

Anyag: téglavörös agyag

Készítés időpontja: római kor

Lelőhely: Magyarország, Szombathely

Műtárgy állapota: sérült

„Padlótégla. Rombusz-alaku, alján bekarcolt „I” alaku jelzéssel. Csorbult.”⁴³² (Szilágyi 1958. III.)

34. Padlótégla

Leltári szám: DF.5.R.IX.33.b.

Magasság: 3,4 cm

Hosszúság: 7,2 cm

Szélesség: 5 cm

Anyag: téglavörös agyag

Készítés időpontja: római kor

Lelőhely: Magyarország, Szombathely

Műtárgy állapota: sérült

„Padlótégla. V alaku. Kis csorbulásokkal.”⁴³³

⁴³¹ Szilágyi János György műtárgyleírása. Leírókarton, 1958.III. Déri Múzeum, Művészeti tár, Iparművészeti gyűjtemény, Adattár.

⁴³² Szilágyi János György műtárgyleírása. Leírókarton, 1958.III. Déri Múzeum, Művészeti tár, Iparművészeti gyűjtemény, Adattár.

⁴³³ Szilágyi János György műtárgyleírása. Leírókarton, 1958.III. Déri Múzeum, Művészeti tár, Iparművészeti gyűjtemény, Adattár.

35. Padlótégla

Leltári szám: DF.5.R.IX.33.b.

Magasság: 2,7 cm

Hosszúság: 6,8 cm

Szélesség: 6,2 cm

Anyag: téglavörös agyag

Készítés időpontja: római kor

Lelőhely: Magyarország, Szombathely

Műtárgy állapota: sérült

„*Padlótégla. Egyenlőszáru kereszt alakú. Egyik végén a két fél összeillesztésének helyét jelző él. Erősen kopott. Téglaavörös agyag. Fekete festés nyomai.*”⁴³⁴

36. Mécses

Leltári szám: DF.5.R.IX.34.

Magasság: 4,3 cm

Hosszúság: 13,2 cm

Szélesség: 8,3 cm

Anyag: sötétvörös agyag

Készítés időpontja: i. sz. 4 – 5. sz.

Készítés helye: Alexandria

Műtárgy állapota: ép

„*Mécses. Ovális test, elkeskenyedő és a végén lekerekedő hosszú orr, végén nagy égőlyukkal. Vékony talpgyűrű, amelyből hátul reliefvonal vezet a csap-szerű tömör fülhöz. A bemélyített tükör közepén fordított Krisztus-monogram, két oldalán betöltő lyuk. [...] A fenti darab alexandriai eredetére utal agyagszine is. Ép. Sötétvörös agyag, mázatlan.*”⁴³⁵

⁴³⁴ Szilágyi János György műtárgyleírása. Leírókarton, 1958.III. Déri Múzeum, Művészeti tár, Iparművészeti gyűjtemény, Adattár.

⁴³⁵ Szilágyi János György műtárgyleírása. Leírókarton, 1957.XII. Déri Múzeum, Művészeti tár, Iparművészeti gyűjtemény, Adattár.

XIV. Fegyverek

1. Korinthuszi sisak

Leltári szám: DF.5.R.X.1.

Magasság: 22 cm

Szélesség: 19 cm

Anyag: bronz

Készítés időpontja: i. e. 8 – 5. sz.

Készítés helye: Hellász

Műtárgy állapota: ép

„Kisebb horpadásokkal. Barnászöld-olajzöld patina. Egy lemezből, kalapálással készült. A nyak felé enyhén befelé ível, kihajló peremén hátul a nyakszirt fölött lyuk. Két oldalt a perem szélén kis bevágás. A peremen poncolt és bekarcolt díszítő-minta fut végig, amely az arcvédő részekén és az orrvédő nyelven is folytatódik: bekarcolt vonalból, majd kitöltetlen sáv fölött kettős bekarcolt vonallal határolt nyelvminta-sorból áll. A szemöldök fölött négy bekarcolt vonal a keretezés. A korinthusi sisakok érett archaikus kori csoportjába, az ún. Myros-csoportba tartozik.”⁴³⁶

2. Bronz kard hüvellyel

Leltári szám: DF.5.R.X.2.

Hosszúság: 40,8 cm

Anyag: bronz

Készítés időpontja:

i. e. 9. sz. vége – 8. sz. eleje

Készítés helye: Itália

Műtárgy állapota: ép

„A penge és fogó egybeöntött. A fogó burkolata nem maradt meg. A hüvely egy lemezből hajlítva, végén korongok és gomb. A pengén a csúcán összefutó bekarcolt vonalak futnak végig, a hüvely

⁴³⁶ Szilágyi János György – Szabó Miklós: Antik művészet a Debreceni Déri Múzeumból i.m. 146.

első oldalán bekarcolt kettős zezugvonalak. A 9—7. században Etruriától Sziciliáig elterjedt itáliai rövid kardok közé tartozik.”⁴³⁷

3. Gladius

Leltári szám: DF.5.R.X.3.

Hosszúság: 57 cm

Anyag: vas

Készítés időpontja: római kor

Lelőhely: Magyarország, Szombathely és Győr vidéke

Műtárgy állapota: sérült

„Markolatnyelvvel, keresztvaslappal s hegyén sérült pengével.”⁴³⁸

4. Vashegy

Leltári szám: DF.5.R.X.3.

Hosszúság: 29,5 cm

Anyag: vas

Készítés időpontja: római kor

Lelőhely: Magyarország, Szombathely és Győr vidéke

Műtárgy állapota: sérült

„Hosszú hegy, alul négyszögű, fent kerek. Rendeltetése kérdéses.”⁴³⁹

5. Italikus mellkorong

Leltári szám: DF.8.4.

Magasság: 1,6 cm

Átmérő: 23,5 cm

Anyag: bronz

Készítés időpontja: i. e. 7. sz. vége – 6. sz. eleje

Készítés helye: Itália

Műtárgy állapota: ép

⁴³⁷ Szilágyi János György – Szabó Miklós: Antik művészet a Debreceni Déri Múzeumból i.m. 172.

⁴³⁸ Déri Frigyes: A debreczeni Déri Múzeum gyűjteményeinek leírása i.m. 88.

⁴³⁹ Uo.

„Konvex-konkáv lemez, kiemelkedő középső résszel. Külső felületét középen csillag alakban, majd koncentrikus körsávokban geometrikus minták díszítik: trébelt nagyobb és kisebb dudorok; pontozott V-alakok, háromszögek és maeanderek; bekarcolt rézsútos vonalkák (köztük üres háromszögekben 3 – 3 ponttal) és örök; kivájt zezzugvonalak és poncolt koncentrikus köröcskék. [...] Közepén kis lyuk, a külső zezzugvonal sávjában három és velük szemben egy ugyanilyen lyukpár. Azoknak a mellkorongoknak korai, geometrikus díszítésű csoportjába tartozik, amelyeket az italicus népek készítettek és használtak Umbriától és Picenumtól Lucaniáig. [...] Eredeti rendeltetésük szerint mellpáncélként szolgáltak, egyenként, párosával, vagy hármassával összeforrasztva, szíjjal összefűzve vagy valamilyen anyagra erősítve. A debreceni darab szélén látható lyukak is ilyen célra valók; a középső kis lyukon alighanem gombot vagy fogót erősítettek rá.”⁴⁴⁰

6. Kelta vassisak

Leltári szám: DF.8.8.

Magasság: 22 cm

Átmérő: 23 cm

Anyag: vas

Készítés időpontja: i.sz. 2–3.sz.

Lelőhely: Magyarország (Brigetio?)

Műtárgy állapota: erősen sérült, korrodálódott

„A félgömbalakú kupa kissé kicsúcsosodó tetején egy gombban végződik. Hátsó részén észrevehető a gyengén kifelé hajlott nyakvédő megmaradt kis része s annak előtte a két oldalt elhelyezett két nagyobb gomb, melyekhez a sisak belsejében az állszíjazatot erősítették.

A sisak a sok száz éven tartó vízben fekvés által kívül-belül egészen megkövesült, ráakódott anyaggal van borítva.”⁴⁴¹

440 Szilágyi János György – Szabó Miklós: Antik művészet a Debreceni Déri Múzeumból i.m. 172.

441 Déri Frigyes: A debreceni Déri Múzeum gyűjteményeinek leírása i.m. 88.

XV. Gemmák

A Vásárlási Napló adatai szerint Déri Frigyes a gemma-gyűjteményét 1919. június 7-én, 3000 koronáért vásárolta meg Bécsben Karl Hollitzertől. A feljegyzésben darabszám nem szerepel, a műtárgyak származási helyeként Brigetio van megjelölve. Gesztelyi Tamás munkájában feltételezi, hogy a műtárgycsoport nem egyetlen településről származik, hanem Pannónia északi limesének több pontjáról.⁴⁴²

1. Mercurius

Leltári szám: DF.R.XI.1.

Méret: 1,1 x 0,8 x 0,2 cm

Anyag: Sárgásvörös karneol

Forma: Ovális, lapos

Készítés időpontja: i. sz. 2 – 3. sz.

Készítés helye: Carnuntum (?)

Műtárgy állapota: sérült

„Mezítelenül álló Mercurius szemből, feje oldalra fordítva, kinyújtott kezében pénzes zacskó, a másikban caduceus, karjáról köpenye lóg le. Alapvonal.

A kidolgozás jellemzői: Kis fej, elmosódó részletek, a homlok felett kis csúcs, az áll kis vonallal jelezve. Karcsú test részletek nélkül.”⁴⁴³

2. Ceres (Démétér)

Leltári szám: DF.R.XI.2.

Méret: 1,4 x 1,05 x 0,2 cm

Anyag: Sötétvörös karneol zárványokkal

Forma: Ovális, lapos

Készítés időpontja: i.sz.1-2.sz.

Műtárgy állapota: sérült

⁴⁴² Gesztelyi Tamás: A Déri Múzeum gemmagyűjteménye. In: A Debreceni Déri Múzeum Évkönyve 1986. A Debreceni Déri Múzeum Kiadványai 65. Szerk. Gazda László. Debrecen, 1987. 87.

⁴⁴³ Gesztelyi T.: A Déri Múzeum gemmagyűjteménye i.m. 112–113.

„Lebegve lépő Ceres (Démétér) oldalról, hosszú khitónban, lebegő köpennyel, haja kontyba kötve. Felemelt kezében gyümölcsöstál, a másikban mákfaj és két kalász.

A kidolgozás jellemzői: Határozott vonalvezetésű munka. A haj sisakszerű, széles karimával, nagy orr. A párhuzamos ruharedők jól megkülönböztethetővé teszik a ruha egyes részeit, lebegésük dinamizmust ad a jelenetnek.”⁴⁴⁴

3. Silvanus

Leltári szám: DF.R.XI.3.

Méret: 1,55 x 1,2 x 0,2 cm

Anyag: Barna jáspis

Forma: Ovális, lapos

Készítés időpontja: i. sz. 2 – 3. sz.

Műtárgy állapota: ép

„Álló Silvanus háromnegyed oldalnézetben, feje oldalról, tunikában. Előre nyújtott kezében falx (metszőkés v. sarló), a másikban gally, karjáról köpenye (esetleg lagobolonja) lóg le. Lábánál rá föltekintő kutya. Alapvonal.

A kidolgozás jellemzői: Bár nem magas színvonalú, mégis gondos munka. Hajkarima és párhuzamos vonalkákból álló haj, a szakáll és az arc egyes részei jól kivehetők. A tunika redőit vékony vonalak jelölik, szélét és kötőjét erőteljes vonalak.”⁴⁴⁵

4. Szatír

Leltári szám: DF.R.XI.4.

Méret: 1,4 x 1,1 x 0,3 cm

Anyag: Barna jáspis

Forma: Ovális, lapos

Készítés időpontja: i. sz. 3. sz.

Készítés helye: Pannónia (?)

Műtárgy állapota: sérült

„Ifjú szatír mellképe oldalról, vállai háromnegyed hátulnézetben, rajta nebrys, mögötte pedum.

⁴⁴⁴ Gesztelyi T.: A Déri Múzeum gemmagyűjteménye i.m. 109–111.

⁴⁴⁵ Gesztelyi T.: A Déri Múzeum gemmagyűjteménye i.m. 130–131.

A kidolgozás jellemzői: Igényes munka. Dús hajfürtök, melyeket vékony vonalkák tagolnak, az arc plasztikus és sima felületű, tágra nyílt szem, az orr és száj vízszintes vonalai erőteljesek.”⁴⁴⁶

5. Athéné

Leltári szám: DF.R.XI.5.

Méret: 1,48 x 1,15 x 0,2 cm

Anyag: Barna jáspis

Forma: Ovális, lapos

Készítés időpontja: i. sz. 2. sz.

Műtárgy állapota: sérült

„Gryllos: Athéné mellképe sisakkal, melynek hátsó részét Silenos-maszk alkotja, szakállá az istennő hajával olvad össze. Athéné vállán aegis ágaskodó kígyókkal.

A kidolgozás jellemzői: Szépen legömbölyített formák gondosan kidolgozott részletekkel. Nagy orcafelület, kicsiny vállak.”⁴⁴⁷

6. Léda

Leltári szám: DF.R.XI.6.

Méret: 1,6 x 1,2 x 0,2 cm

Anyag: Vörös karneol zárványokkal

Forma: Ovális, lapos

Készítés időpontja: i. sz. 2 – 3. sz.

Műtárgy állapota: ép

*„Könyökére támaszkodó, leheveredő Léda, lábai felhúzva, mezítelen; előre nyújtott kezéről talán köpenye lóg le. Térdén hattyú ül. Vastag alapvonal vagy kliné. A kidolgozás jellemzői: Igénytelen munka. Sisakszerű haj és csőrszerű orr, ill. száj. Nyúlánk, kidolgozatlan test. Nehezen tisztázható részletek: köpeny? Kliné?”*⁴⁴⁸

Megjegyzés: Szilágyi János szerint valószínűleg modern alkotás, nem ókori.⁴⁴⁹

⁴⁴⁶ Gesztelyi T.: A Déri Múzeum gemmagyűjteménye i.m. 139–141.

⁴⁴⁷ Gesztelyi T.: A Déri Múzeum gemmagyűjteménye i.m. 147.

⁴⁴⁸ Gesztelyi T.: A Déri Múzeum gemmagyűjteménye i.m. 142–143.

⁴⁴⁹ Szilágyi János György műtárgyleírása, leírókarton, 1957.XII. Déri Múzeum, Művészeti tár, Iparművészeti gyűjtemény, Adattár.

7. Női mellkép

Leltári szám: DF.R.XI.7.

Méret: 1,5 x 1,1 x 0,4 cm

Anyag: Barna jáspis

Forma: Ovális, lapos

Készítés időpontja: i. sz. 1. sz.

Műtárgy állapota: sérült

„Női mellkép oldalról, haja kontyba kötve, belőle nyakára két csigafürt lóg le. Fejét szalag vagy diadém díszíti, ill. fülbevaló. Talán Ceres.

A kidolgozás jellemzői: Bár stilizált formákkal, de rutinosan dolgozó mester munkája. Sima, gömbölyödő arcfelület, sűrű, egyenes szálú hajábrázolás.”⁴⁵⁰

8. Aphrodité (Venus)

Leltári szám: DF.R.XI.8.

Méret: 1,5 x 0,3 cm

Anyag: Sötétvörös üvegpaszta

Forma: Kerek, enyhén domború

Készítés időpontja: nem ismert

Műtárgy állapota: ép

„Aphrodité (Venus) hosszú khitónban, háromnegyed oldalnézetben tengerilovon (hippokampusz) ül, fejét és alsótestét köpeny borítja. A tengeriló halfarkán visszafelé nyilazó, szárnyas Erósz (Ámor) háromnegyed hátulnézetben. Aphrodité jobb keze fia vállán nyugszik. A ló előtt nyolcsugarú csillag, alatta felirat: BPETTIWN.”⁴⁵¹

9. Szókratész

Leltári szám: DF.R.XI.9.

Méret: 1,5 x 1,3 x 0,3 cm

Anyag: Vörös karneol

Forma: Ovális, lapos

Készítés időpontja: i. e. 1. sz. vége

Műtárgy állapota: sérült

⁴⁵⁰ Gesztelyi T.: A Déri Múzeum gemmagyűjteménye i.m. 158. és 160.

⁴⁵¹ Gesztelyi T.: A Déri Múzeum gemmagyűjteménye i.m. 116.

„Szókratész portréja oldalról, szakállas, kopasz, kivéve tarkóját, homlokán ránc. Vállkivágásán köpenyének részlete látszik. A kidolgozás jellemzői: Polírozott felület, igen finom kidolgozású darab. Erőteljes szemöldök, kissé pisze, húsos orr, gömbölyűre formált szakáll, lágy arcfelület.”⁴⁵²

10. Sol (Héliosz)

Leltári szám: DF.R.XI.10.

Méret: 1,5 x 1,32 x 0,4 cm

Anyag: Áttetsző sárga karneol

Forma: Ovális, lapos

Készítés időpontja: i. sz. 3. sz.

Műtárgy állapota: ép

„Mezítelen Sol (Héliosz) quadrigán áll, szemből, feje oldalra fordítva, rajta sugárkorona. Egyik kezét felemeli, a másikban ostor. Az ágaskodó lovak közül kettő jobbra, kettő balra fordulva oldalról látható, fejüket ellentétes irányba fordítják. Lábuknál két kerék oldalnézetben. A kidolgozás jellemzői: Igénytelen munka. Aránytalan formák, Sol nagy fejjel, rövid lábakkal, a lovak hosszú lábakkal és rövid testtel. A belső részletek hiányoznak.”⁴⁵³

11. Minerva (Athéné) és Victoria (Niké)

Leltári szám: DF.R.XI.11.

Méret: 1,95 x 1,65 x 0,7 cm

Anyag: Vörös karneol

Forma: Ovális, domború

Készítés időpontja: i. sz. 1.sz.

Műtárgy állapota: ép

„Álló Minerva (Athéné) és Victoria (Niké) szemből, fejük egymás felé fordítva. Minerva hosszú khitónban, egyik kezében lándzsa, a másikkal a pajzsát fogja, fején sisak. Victoria hosszú khitónban, szárnnal, előrenyújtott kezében koszorú, másikban pálmaág. Kööttük égő oltár. Alapvonal. A kidolgozás jellemzői: Elég gondos, jól komponált munka. A fejek nagyok, az részletei jól

⁴⁵² Gesztelyi T.: A Déri Múzeum gemmagyűjteménye i.m. 153.

⁴⁵³ Gesztelyi T.: A Déri Múzeum gemmagyűjteménye i.m. 123–124.

*felismerhetők. Disztingvált ruharedő-ábrázolás: a peplos redői a derékkötő irányába összetartanak, a pihenő lábakon eltűnnek. Jól láthatók a szárny, a pálmaág és a koszorú részletei.*⁴⁵⁴
(GESZTELYI 1986, 99-100. old.)

12. Léda

Leltári szám: DF.R.XI.12.

Méret: 1,8 x 1,45 x 0,22 cm

Anyag: Heliotróp

Forma: Ovális, lapos

Készítés időpontja: i. sz. 1. sz.

Műtárgy állapota: sérült

*„Álló Léda oldalról, mezítelenül, haja kontyba kötve. Egyik kezével lába közé nyúl, a másikkal a testére tapadó hattyú nyakát fogja. A madár szárnyai közrefogják a jelenetet, lábaival Léda combjaiba kapaszkodik, farkával a földre támaszkodik. Alapvonal. A kidolgozás jellemzői: Igényes munka. A fej és az arc részei jól felismerhetők. A test arányos és plasztikus, csupán a jobb kar sikertelen. A hattyúnak különösen a szárnyai igen finoman részletezettek.*⁴⁵⁵

Megjegyzés: Szilágyi János szerint valószínűleg modern alkotás, nem ókori.⁴⁵⁶

13. Szatír

Leltári szám: DF.R.XI.15.

Méret: 1,5 x 1,15 x 0,35 cm

Anyag: Barna jáspis

Forma: Ovális, lapos

Készítés időpontja: i. sz. 1.sz.

Műtárgy állapota: sérült

„Sziklán ülő szatír oldalról, mezítelen, kis lófarka van. Kinyújtott kezében szőlőfürt, a másikban pedum. Előtte fa, mely fölé hajlik. Alapvonal.

*A kidolgozás jellemzői: Gömbölyű fűrőfejjel dolgozó mester. A kerek fejen kevés részlet látható. A test mély és sima felületű, az éles vésetek hiányoznak.*⁴⁵⁷

⁴⁵⁴ Gesztelyi T.: A Déri Múzeum gemmagyűjteménye i.m. 99–100.

⁴⁵⁵ Gesztelyi T.: A Déri Múzeum gemmagyűjteménye i.m. 140–142.

⁴⁵⁶ Szilágyi János György műtárgyleírása, leírókarton, 1957.XII. Déri Múzeum, Művészeti tár, Iparművészeti gyűjtemény, Adattár.

14. Fortuna

Leltári szám: DF.R.XI.16.

Méret: 1,4 x 1,0 x 0,3 cm

Anyag: Vörös karneol

Forma: Ovális, lapos

Készítés időpontja: i. sz. 3. sz.

Műtárgy állapota: ép

„Álló Fortuna hosszú khitónban, szemből, feje oldalra fordítva. Egyik kezében bőségszaru és lelógó köpeny, a másikban kormánylapát. Alapvonal.

A kidolgozás jellemzői: Nagy fej, mind a haj, mind az arc részei vízszintes vonalakkal jelölve. Vékony nyak, erőteljes vállvonal. A test középső része mélyen bevésve, a ruharedő halvány vonalakkal jelölve. A bőségszaru vékony testét vízszintes véset zárja le, belőle hosszú levél áll ki.”⁴⁵⁸

15. Jupiter (Zeusz)

Leltári szám: DF.R.XI.17.

Méret: 1,3 x 1,1 x 0,3 cm

Anyag: Fehér kalcedon

Forma: ovális, mindkét oldal domború

Készítés időpontja: i. sz. 2-3.sz.

Műtárgy állapota: ép

„Trónon ülő Jupiter (Zeusz), feje oldalról, felsőteste szemből, az alsó háromnegyede oldalnézetben. Köpenye válláról lóg le, de csak alsótestét védi. Előrenyújtott kezében patera, a másikban sceptrum, lábánál rá feltekintő sas. Alapvonal. Kidolgozás jellemzői: Gnómszerűen összenyomott alak, hajkarima kis hajjal, erőteljes állkapocsvonal. Kidomborodó mellkas. Könnyedén jelzett ruharedők. Sámliyszerű trónus.”⁴⁵⁹

16. Ifjú portréja

Leltári szám: DF.R.XI.18.

⁴⁵⁷ Gesztelyi T.: A Déri Múzeum gemmagyűjteménye i.m. 138.

⁴⁵⁸ Gesztelyi T.: A Déri Múzeum gemmagyűjteménye i.m. 123–125.

⁴⁵⁹ Gesztelyi T.: A Déri Múzeum gemmagyűjteménye i.m. 96.

Méret: 1,25 x 1,05 x 0,4 cm

Anyag: Barna jáspis

Forma: Ovális, lapos

Készítés időpontja: i. sz. 2. sz.

Műtárgy állapota: ép

„Rövid vállkivágású ifjúportré oldalról, rövid, göndör haj. Mögötte felirat: ANTI (negatív).

A kidolgozás jellemzői: Igen finom kidolgozású, mélyen vésett kép. Lágycírcvonások, dúsan göndörödő hajfürtök.”⁴⁶⁰

17. Szarapisz

Leltári szám: DF.R.XI.19.

Méret: 1,35 x 1,1 x 0,25 cm

Anyag: Vörös karneol

Forma: Ovális, domború

Készítés időpontja: nem ismert

Műtárgy állapota: sérült

„Szarapisz mellképe, oldalról, fején kalathosz. A kidolgozás jellemzői: Elég gondos munka, bár a kalathosz számára alig maradt hely, a haj és ruha erősen stilizált. A szem alatt vízszintes vonal.”⁴⁶¹

18. Női portré

Leltári szám: DF.R.XI.20.

Méret: 1,5 x 1,1 x 0,3 cm

Anyag: Vörös karneol

Forma: Ovális, lapos

Készítés időpontja: i. e. – i. sz. 1. sz.

Műtárgy állapota: sérült

„Női portré oldalról, fején diadém, haja hátul kontyba kötve, belőle hajfürtök futnak alá csigavonalban. Fülében fülbevaló, vállán köpeny.

⁴⁶⁰ Gesztelyi T.: A Déri Múzeum gemmagyűjteménye i.m. 155–156.

⁴⁶¹ Gesztelyi T.: A Déri Múzeum gemmagyűjteménye i.m. 120–121.

A kidolgozás jellemzői: Változatos hajábrázolás, igen finom arcvonások, kissé nyújtott nyak. Elsőrangú munka.”⁴⁶²

19. Fortuna (Tyché)

Leltári szám: DF.R.XI.21.

Méret: 1,5 x 1,2 x 0,3 cm

Anyag: Vörös karneol

Forma: Ovális, enyhén domború

Készítés időpontja: i. sz. 3. sz.

Műtárgy állapota: sérült

„Ülő Fortuna (Tyché) hosszú khitónban és himationban, szemből, fején falkorona. Lábánál folyamperszonifikáció felsőteste, szemből, úszó mozdulattal. A főalak egyik oldalán álló Fortuna hosszú khitónban, szemből, feje oldalra fordítva, rajta kalathos, egyik kezében bőségszaru, a másikon kormánylapát. A főalak másik oldalán férfi alak katonaruhában, szemből, feje oldalra fordítva, rajta sugárkorona, előrenyújtott kezével a főalakot koszorúzza. Alapvonal.

A kidolgozás jellemzői: Az alakok feje nagy, az arc részei – bár durvák- jól felismerhetők, különösen a nagy orrok. A szemgolyót vékony függőleges vonal jelzi. A ruharedő sok vékony vonalból áll, különösen a főalaknál kusza bőségben. Az egészre a szálkás kidolgozás jellemző.”⁴⁶³

20. Bonus Eventus

Leltári szám: DF.R.XI.22.

Méret: 1,6 x 1,2 x 0,4 cm

Anyag: Nicolo

Forma: Ovális, lapos

Készítés időpontja: i. sz. 2 – 3. sz.

Műtárgy állapota: sérült

„Álló Bonus Eventus szemből, feje oldalra fordítva, kinyújtott kezében patera, a másikon kalász. Alapvonal. A kidolgozás jellemzői: Nicolóknál szokatlanul igénytelen munka. A fején széles

⁴⁶² Gesztelyi T.: A Déri Múzeum gemmagyűjteménye i.m. 156–157.

⁴⁶³ Gesztelyi T.: A Déri Múzeum gemmagyűjteménye i.m. 127–128.

*hajkarima, az arcon egyedül az orr van jelezve. Zömök test, erőteljes vállvonal, felsőtestének izmait négy vízszintes vonal jelzi, a lábak szervesen kapcsolódnak a testhez.*⁴⁶⁴

21. Minerva vagy Dea Roma

Leltári szám: DF.R.XI.24.

Méret: 1,7 x 1,4 x 0,3 cm

Anyag: Sötétlila üvegpaszta

Forma: Ovális, enyhén domború

Készítés időpontja: i. sz. 1.sz.

Származási hely: Aquileia (?)

Műtárgy állapota: ép.

*„Ülő Minerva (Athéné) vagy Dea Roma hosszú khitónban, vállán köpeny, felsőteste szemből, az alsó háromnegyed oldalnézetben, feje visszafordítva oldalról. Egyik kezében lándzsa, a másik pajzson nyugszik, fején sisak. Alapvonal. A kidolgozás jellemzői: Igen elegáns, klasszicizáló ízlésű munka. Bár nem nagyon részletgazdag, a komponálás és megformálásbiztos kézre mutat.*⁴⁶⁵

22. Mars (Gradivus)

Leltári szám: DF.R.XI.25.

Méret: 1,95 x 1,4 x 0,25 cm

Anyag: Áttetsző sárgászöld karniol

Forma: Ovális, enyhén domború

Készítés időpontja: i. sz. 2-3.sz.

Készítés helye: Carnuntum (?)

Műtárgy állapota: ép

„Mezítelen lépő Mars (Gradivus) háromnegyed oldalnézetben, nyakán körbevetett köpenye háta mögött kiöblösödik. Egyik kezében lándzsa, a másikban pajzs, fején sisak. Alapvonal.

*A kidolgozás jellemzői: Feltűnően megnyújtott alak, hosszúkás fejforma. Mellizma két vízszintes vonal, alatta két függőleges véset halad az ágyékáig. A láb egyenes vésetében jelölve van a térd.*⁴⁶⁶

⁴⁶⁴ Gesztelyi T.: A Déri Múzeum gemmagyűjteménye i.m. 131–132.

⁴⁶⁵ Gesztelyi T.: A Déri Múzeum gemmagyűjteménye i.m. 99–102.

⁴⁶⁶ Gesztelyi T.: A Déri Múzeum gemmagyűjteménye i.m. 103–104.

23. Álló harcos (Nagy Sándor?)

Leltári szám: DF.R.XI.26.

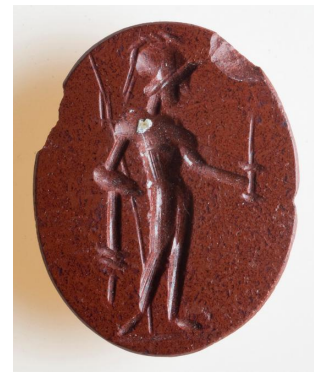
Méret: 1,6 x 1,2 x 0,3 cm

Anyag: Barna jáspis

Forma: Ovális, lapos

Készítés időpontja: i. sz. 2 – 3.sz.

Műtárgy állapota: sérült

„Álló harcos (Nagy Sándor?) háromnegyed szemből nézetben, feje oldalra fordítva, mezítelen, fején sisak, kinyújtott kezében kard, a másikban lándzsa és lelógó köpeny. Alapvonal.

A kidolgozás jellemzői: Igénytelen munka, melyen az erőteljes vésetek eldolgozatlanul maradtak. Nagy fej, az arcot függőleges véset alkotja, orr, száj jelölve. Vékony nyak, erőteljes vállvonal. A mell- és hasizmot egy-egy vízszintes vonal jelzi.”⁴⁶⁷

24. Victoria

Leltári szám: DF.R.XI.27.

Méret: 1,9 x 1,55 x 0,3 cm

Anyag: Áttetsző sárga karneol

Forma: Ovális, lapos

Készítés időpontja: i. sz. 2. sz.

Műtárgy állapota: sérült

„Szárnyas Victoria hosszú khitónban, oldalról. Előtte tropaion, melyet megkoszorúz, másik kezében pálmaág. Alapvonal.

A kidolgozás jellemzői: Rendkívül nyújtott és elvékonyodó formák, néha vonalra egyszerűsödve (pl. koszorú). A fejet aprólékosan ábrázolja, más részleteket viszont könnyedén mellőz, pl. az egyik lábat, ill. kart, az oszlop alját.”⁴⁶⁸

25. Kecskét fejő pásztor

Leltári szám: DF.R.XI.29.

Méret: 1,6 x 1,15 x 0,35 cm

Anyag: Barna jáspis

⁴⁶⁷ Gesztelyi T.: A Déri Múzeum gemmagyűjteménye i.m. 145–147.

⁴⁶⁸ Gesztelyi T.: A Déri Múzeum gemmagyűjteménye i.m. 109.

Forma: Ovális, lapos

Készítés időpontja: i. sz. 1 – 2. sz.

Műtárgy állapota: sérült

„Fél térdre ereszkedő, kecskét fejő pásztor oldalról, háta mögött fa, melynek ága feje fölé nyúlik. Alapvonal. A kidolgozás jellemzői: Igénytelen munka erősen torz arányokkal és kidolgozatlan részletekkel. Hosszúkás fejforma nagy hajjal. A test mélyen bevésve, de nem sima felületű.”⁴⁶⁹

26. Ámor (Erósz)

Leltári szám: DF.R.XI.30.

Méret: 1,2 x 0,95 x 0,16 cm

Anyag: Barna jáspis

Forma: Ovális, enyhén domború

Készítés időpontja: i. sz. 2 – 3. sz.

Műtárgy állapota: ép

„Szárnyas Ámor (Erósz) mezítelenül áll, szemből, keresztbe tett lábakkal, lefelé fordított fáklyára támaszkodik. A fáklya alatt oltár. Alapvonal.

A kidolgozás jellemzői: Elmosódó körvonalak, lapos metszés, de arányos formák. Szárnya kitárt, a fáklya lefelé szélesedik.”⁴⁷⁰

27. Jupiter (Zeusz)

Leltári szám: DF.R.XI.31.

Méret: 1,35 x 1,12 x 0,4 cm

Anyag: Vörös karneol

Forma: Ovális, domború

Készítés időpontja: i.sz. 2-3.sz.

Műtárgy állapota: ép.

„Támlás trónon ülő Jupiter (Zeusz), feje oldalról, felsőteste szemből, az alsó háromnegyede oldalnézetben. Köpenye válláról lóg le, de csak alsótestét védi. Előrenyújtott kezében patera, a másikban sceptrum, lábánál rá feltekintő sas. Alapvonal. Kidolgozás jellemzői: nagy fej, erőteljes

⁴⁶⁹ Gesztelyi T.: A Déri Múzeum gemmagyűjteménye i.m. 138–140.

⁴⁷⁰ Gesztelyi T.: A Déri Múzeum gemmagyűjteménye i.m. 118–119.

*hajkarima, fölötté kis csúcs, hegyes szakáll. Széles, szögletes felsőtest, az izmokat 4 vízszintes vonal jelzi. Sűrű ruharedőzet*⁴⁷¹

28. Medúza

Leltári szám: DF.R.XI.32.

Méret: 1,4 x 1,1 x 0,2 cm

Anyag: Héliotróp

Forma: Ovális, lapos

Készítés időpontja: i. sz. 3. sz.

Műtárgy állapota: ép

„Medúzafej háromnegyed szemből nézetben, hajában és nyakán kígyók.

*A kidolgozás jellemzői: Lágy vonalakkal alakított hajzat, erőteljes szemöldök, domborodó homlok, dülledt szemek.*⁴⁷²

29. Victoria

Leltári szám: DF.R.XI.34.

Méret: 1,5 x 0,9 x 0,4 cm

Anyag: Áttetsző vörössárga karneol

Forma: Négyzetes sarkokkal

Készítés időpontja: i. sz. 1. sz.

Műtárgy állapota: ép

„Szárnas Victoria fogatot hajt, oldalról, egyik kezében a gyeplőt tartja, a másikban ostor.

*A kidolgozás jellemzői: Bár egyes részletek sikerületlenek (pl. kerék), az ábrázolás egésze mégis elegáns hatást kelt, a lovak teste telt és expresszíven megnyújtott. Victoria aránytalanul vékony.*⁴⁷³

⁴⁷¹ Gesztelyi T.: A Déri Múzeum gemmagyűjteménye i.m. 95.

⁴⁷² Gesztelyi T.: A Déri Múzeum gemmagyűjteménye i.m. 150.

⁴⁷³ Gesztelyi T.: A Déri Múzeum gemmagyűjteménye i.m. 106–108.

30. Dea Roma

Leltári szám: DF.R.XI.35.

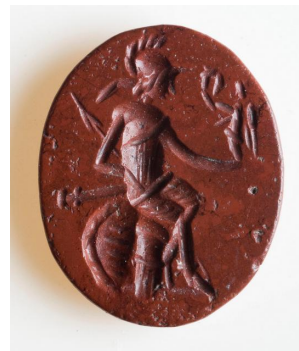
Méret: 1,5 x 1,25 x 0,2 cm

Anyag: Barna jáspis

Forma: Ovális, lapos

Készítés időpontja: i. sz. 2.sz.

Műtárgy állapota: sérült

„Dea Roma rövidre kötött khitónban, háromnegyed oldalnézetben fegyverhalmon (mellvért, pajzs) ül, bal melle fedetlen. Kinyújtott kezében koszorút tartó Victoria. A kidolgozás jellemzői: Nagy fej, gömbölyű arc, kihegyesedő orr. Hasábszerű felsőtest, melynek formája a páncélnál ismétlődik. Párhuzamos vonalakkal jelölt ruharedők.”⁴⁷⁴

31. Jupiter

Leltári szám: DF.R.XI.36.

Méret: 1,5 x 1,3 cm

Anyag: Barna jáspis

Forma: Ovális, lapos

Készítés időpontja: i. sz. 2.sz.

Műtárgy állapota: sérült (vasgyűrű maradványaiba foglalva)

„Szakállas Jupiter mellképe oldalról, fején koszorú.

Kidolgozás jellemzői: Jó minőségű, plasztikus munka. A haj és a szakáll némileg stilizált. Grafikus megoldás figyelhető meg az orrnál és a szemnél.”⁴⁷⁵

32. Sas

Leltári szám: DF.R.XI.37.

Méret: 1,6 x 1,4 x 0,35

Anyag: Sárgászörös karneol

Forma: Ovális, lapos

Készítés időpontja: nem ismert

Műtárgy állapota: ép

⁴⁷⁴ Gesztelyi T.: A Déri Múzeum gemmagyűjteménye i.m. 103.

⁴⁷⁵ Gesztelyi T.: A Déri Múzeum gemmagyűjteménye i.m. 97–98.

„Szárnyait fölemelő sas körmei között hátán fekvő nyúl, melyet csőrével tép.”⁴⁷⁶

33. Victoria

Leltári szám: DF.R.XI.39.

Méret: 1,8 x 1,45 x 0,2 cm

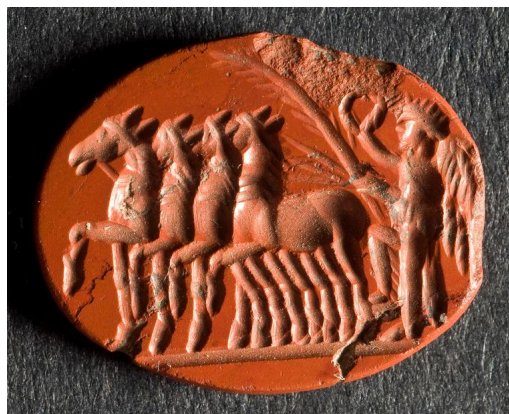
Anyag: Barna jáspis

Forma: Ovális, lapos

Készítés időpontja: i. sz. 2-3. sz.

Készítés helye: Carnuntum

Műtárgy állapota: sérült

„Szárnyas Victoria hosszú khitónban quadrigára száll. Egyik kezében pálmaág, a másikban koszorú. Alapvonal.

A kidolgozás jellemzői: Gömbölyű formák. Victoria arányai és mozgása jól sikerültek, de a kocsi nem ismerhető fel, a lovak pedig monotonok, különösen hátsó lábaik, és rövid testűek. Talán közös műhelyből való két carnuntumi darabbal.”⁴⁷⁷

34. Saturnus

Leltári szám: DF.R.XI.41.

Méret: 1,9 x 1,7 x 0,3 cm

Anyag: Vörös karneol zárványokkal

Forma: ovális, lapos

Készítés időpontja: i.sz. 3.sz.

Műtárgy állapota: sérült.

„Támlás trónuson ülő Szaturnusz, feje oldalra fordítva, felsőteste szemből, az alsó háromnegyed oldalnézetben. Köpenye befedi fejét, mögötte hullik alá és befedi alsótestét. Egyik kezét tarkóján tartja, a másikban sarló vagy metszőkés, lábánál égő oltár. Alapvonal.

Kidolgozás jellemzői: Erősen bevésott kép. Az orr és száj vonala határozott. A mellizmot két vízszintes vonal jelzi, a hasizmot függőleges bevésés. A ruharedőket átvágja a comb vonala.”⁴⁷⁸

⁴⁷⁶ Gesztelyi T.: A Déri Múzeum gemmagyűjteménye i.m. 167.

⁴⁷⁷ Gesztelyi T.: A Déri Múzeum gemmagyűjteménye i.m. 106–109.

⁴⁷⁸ Gesztelyi T.: A Déri Múzeum gemmagyűjteménye i.m. 94–95.

35. Minerva (Athéné)

Leltári szám: DF.R.XI.43.

Méret: 1,3 x 1,0 x 0,25 cm

Anyag: Vörös karneol

Forma: Ovális, domború

Készítés időpontja: i. sz. 3.sz.

Műtárgy állapota: ép

„Álló Minerva (Athéné) hosszú khitónban szemből, feje oldalról. Előrenyújtott kezében koszorút tartó Victoria, a másikban pajzs és lándzsa, fején sisak. Alapvonal.

A kidolgozás jellemzői: Nagyméretű fej, hegyes orr, széles karimájú sisak, rajta pontozott karéj. Csípőjén peplos csavarva fut körbe. A ruharedők halványan jelölve, kinyújtott karján halvány vonalkák. A kő formája és a kidolgozása a 15. sz.-val mutat rokonságot.”⁴⁷⁹

36. Szatír

Leltári szám: DF.R.XI.44.

Méret: 1,25 x 0,25 cm

Anyag: Sárgás karneol

Forma: Kerek, lapos

Készítés időpontja: i. e. 1.sz.

Műtárgy állapota: sérült

„Sziklán ülő szatír oldalról, felsőteste háromnegyed szemből nézetben, meztelen. Egyik kezében syrinx, a másikban pedum és rácsavart köpeny. Előtte oszlopon álló Priaposz-szobor és thyrus. Alapvonal.

A kidolgozás jellemzői: Laposan vésett, de határozott körvonalú, polírozott felületű vésés. A haj és arc részletei elvesznek, hasonlóképpen a kezek, a felsőtest viszont igen plasztikus. Hellenisztikus ízlésű.”⁴⁸⁰

⁴⁷⁹ Gesztelyi T.: A Déri Múzeum gemmagyűjteménye i.m. 98–100.

⁴⁸⁰ Gesztelyi T.: A Déri Múzeum gemmagyűjteménye i.m. 135–136.

37. Athéné

Leltári szám: DF.R.XI.45.

Méret: 1,4 x 1,15 x 0,15 cm

Anyag: Barna jáspis

Forma: Ovális, lapos

Készítés időpontja: i. sz. 1. sz.

Műtárgy állapota: ép

„Gryllos: Athéné mellképe, sisakját két Silenos-maszk alkotja, szakálluk az istennő hajával olvad össze. Előtte kard?

A kidolgozás jellemzői: Lendületesen, biztos kézzel dolgozó mester munkája. Az arcok határozottan és arányosan tagoltak, a vonalak plasztikus formába mennek át. A haj-szakáll fürtjei vibrálóan lebegnek.”⁴⁸¹

38. Fortuna

Leltári szám: DF.R.XI.46.

Méret: 1,3 x 0,93 x 0,2 cm

Anyag: Barna jáspis

Forma: Ovális, lapos

Készítés időpontja: i. sz. 2. sz.

Műtárgy állapota: ép

„Álló Fortuna hosszú khitónban, szemből, feje oldalra fordítva, rajta kalathos. Egyik kezében bőségszaru és lelógó köpeny, a másikon kormánylapát, kalász és mák. Alapvonal.

A kidolgozás jellemzői: Világos kontúrok, kerekded formák. Nagy fej, hajkarima, kerek arc. A ruha redői rendezett vonalakkal állnak. Az attribútumok részletei is jól felismerhetők.”⁴⁸²

⁴⁸¹ Gesztelyi T.: A Déri Múzeum gemmagyűjteménye i.m. 147–148.

⁴⁸² Gesztelyi T.: A Déri Múzeum gemmagyűjteménye i.m. 125. és 127.

39. Venus Victrix

Leltári szám: DF.R.XI.47.

Méret: 1,4 x 1,1 x 0,2 cm

Anyag: Vörös karneol

Forma: Ovális, domború

Készítés időpontja: i. sz. 3. sz.

Műtárgy állapota: ép

„Álló Venus Victrix háromnegyed hátulnézetben, feje oldalról, bal karjára csavart köpenye csak lábait takarja, könyökével oszlophoz támaszkodik. Kinyújtott kezében sisak, a másikkban parazónium (rövid kard) és lándzsa, lábánál pajzs. Előtte felemelt kezű, fáklyát tartó szárnyas Ámor. Alapvonal. A kidolgozás jellemzői: Nagyon bizonytalan munka, a körvonalak és a belső részletek elmosódnak, az egyes részek összefüggései nem világosak, vaskos vésetek.”⁴⁸³

40. Álló harcos (Mars?)

Leltári szám: DF.R.XI.48.

Méret: 1,55 x 1,3 x 0,35 cm

Anyag: Réteges szardonix, tejfehér-szürke

Forma: Nyolcszögletű, lapos

Készítés időpontja: i. e. 1. sz.

Műtárgy állapota: ép

„Álló harcos (Mars?) szemből, feje oldalra fordítva, mezítelen, köpenye válla és lelógó keze közt nagy ívet alkot. Másik kezében lándzsa, fején sisak. Alapvonal. A kidolgozás jellemzői: Szokatlanul hosszúkás és nagy szemellenzős sisak, vékony nyak. Lapos metszésű, de plasztikus, bár a végtagoknál egyenetlenség tapasztalható. Nagy ívű köpenye vékony vonalat alkot.”⁴⁸⁴

⁴⁸³ Gesztelyi T.: A Déri Múzeum gemmagyűjteménye i.m. 115.

⁴⁸⁴ Gesztelyi T.: A Déri Múzeum gemmagyűjteménye i.m. 143.

41. Nemesis

Leltári szám: DF.R.XI.49.

Méret: 1,6 x 1,0 x 0,3 cm

Anyag: Vörös karneol

Forma: Ovális, enyhén domború

Készítés időpontja: i. sz. 1 – 2. sz.

Műtárgy állapota: ép

„Szárnycs Nemesisz hosszú khitónban, oldalról. Felemelt kezében peplosa csücskét tartja, a másikban ág, lábánál kerék. Alapvonal. A kidolgozás jellemzői: Igénytelen munka. A haj és az arc részei alig vannak jelezve. A test kissé nyújtott, a ruharedőket meglehetősen kusza és elmosódó vonalak jelzik.”⁴⁸⁵

42. Dea Roma

Leltári szám: DF.R.XI.50.

Méret: 1,4 x 1,1 x 0,3 cm

Anyag: Sötétkék-világoskék nicolo

Forma: Ovális, lapos

Készítés időpontja: i. sz. 2.sz.

Műtárgy állapota: Vasgyűrű maradványába foglalva, sérült.

„Dea Roma rövidre kötött khitónban, háromnegyed oldalnézetben fegyverhalmon (mellvért, pajzs) ül, fél melle fedetlen. Kinyújtott kezében koszorút tartó Victoria, a másikban parazonium, fején sisak, lábán saru. Victoria alatt egy I betű. Alapvonal. A kidolgozás jellemzői: Jól proporcionált, gondos munka. Az arc és a test egyes részei plasztikusan jelennek meg. A ruharedők- és csomók finoman jelezve vannak. Jó műhelyből származik”⁴⁸⁶

⁴⁸⁵ Gesztelyi T.: A Déri Múzeum gemmagyűjteménye i.m. 127–129.

⁴⁸⁶ Gesztelyi T.: A Déri Múzeum gemmagyűjteménye i.m. 102.

43. Victoria

Leltári szám: DF.R.XI.51

Méret: 2,0 x 1,65 x 0,5 cm

Anyag: Sötétbarna-fehér rétegű szardonix

Forma: Ovális, lapos

Készítés időpontja: i. sz. 2.sz.

Műtárgy állapota: ép

„Földre érkező Victoria hosszú khitónban, oldalról, előrenyújtott kezében koszorú, a másikban vállához támasztott pálmaág. Haja kontyba kötve.

A kidolgozás jellemzői: Aránytalanul megnyújtott fej, nyak és lábfej. A ruharedőket nem a ruhafelület bevonalkázása jelenti, hanem szélesebb vésetek egymás mellé helyezése alkotja a ruhafelületet.”⁴⁸⁷

44. Ámor (Erósz)

Leltári szám: DF.R.XI.52.

Méret: 1,5 x 1,5 x 0,35 cm

Anyag: Áttetsző, vörössárga karneol

Forma: Ovális, lapos

Készítés időpontja: i. sz. 3. sz.

Műtárgy állapota: ép

„Szárnycs Ámor (Erósz) mezítelenül hippokampuszon lovagol, felemelt kezében ostor oldalról. Alapvonal. A kidolgozás jellemzői: Vaskos metszésű formák, melyek szervesen kapcsolódnak egymáshoz, belső részek alig vannak. Sisakszerű haj, vaskos állkapocsvonal, melyből kis vonalkák ágaznak ki.”⁴⁸⁸

⁴⁸⁷ Gesztelyi T.: A Déri Múzeum gemmagyűjteménye i.m. 105–106.

⁴⁸⁸ Gesztelyi T.: A Déri Múzeum gemmagyűjteménye i.m. 117–118.

45. Mars Ultor

Leltári szám: DF.R.XI.53.

Méret: 1,8 x 1,2 x 0,3 cm

Anyag: Vörös karneol

Forma: Ovális, lapos

Készítés időpontja: i. sz. 3.sz.

Műtárgy állapota: Bal széle sérült

„Álló Mars Ultor szemből, feje oldalra fordítva, páncélruhában, sisakban, hosszú szárú saruban. Előrenyújtott kezében égő oltár felé paterát tart, a másikban lándzsa, lábánál pajzs, körülötte két csillag. Alapvonal.

A kidolgozás jellemzői: Zömök, vaskos alak hosszúkás fejfel. Orra háromszög, szája, álla vízszintes vonalak. Mell- és hasizma 4 függőleges vésés.”⁴⁸⁹

Megjegyzés: A Déri-féle antik gyűjtemény a Szépművészeti Múzeummal együttműködve 2014-ben részt vett egy nemzetközi varázs-gemma projektben. Ennek köszönhetően a gemma bekerült a „The Cambell Bonner Magical Gems” adatbázisba.

46. Császárportré

Leltári szám: DF.R.XI.54.

Méret: 1,9 x 1,55 x 0,3 cm

Anyag: Vörös karneol

Forma: Ovális, lapos

Készítés időpontja: i. sz. 1 – 2. sz.

Műtárgy állapota: ép

„Császárportré oldalról, fején babérkoszorú szalaggal, vállán paludamentum. Valószínűleg az ifjú Traianus. A kidolgozás jellemzői: Rutinos, színvonalas mester munkája.”⁴⁹⁰

⁴⁸⁹ Gesztelyi T.: A Déri Múzeum gemmagyűjteménye i.m. 104–105.

⁴⁹⁰ Gesztelyi T.: A Déri Múzeum gemmagyűjteménye i.m. 155.

47. Kecske

Leltári szám: DF.R.XI.55.

Méret: 1,3 x 0,9 x 0,3 cm

Anyag: Sárgászörös karneol

Forma: Ovális, domború

Készítés időpontja: nem ismert

Műtárgy állapota: sérült

„Fa tövében pihenő vagy ahhoz dörzsölődő kecske. Alapvonal.”⁴⁹¹

48. Pán

Leltári szám: DF.R.XI.56.

Méret: 1,5 x 1,1 x 0,2 cm

Anyag: Vörös karneol

Forma: Ovális, lapos

Készítés időpontja: i. sz. 2 – 3. sz.

Műtárgy állapota: sérült

„Futó Pán hátratett, valószínűleg megkötözött kézzel, vele szemben egy ugró kecske, oldalról, a kecske mögött fa. Alapvonal. A kidolgozás jellemzői: Igénytelen munka. Pán fején hosszú szarvak, arcának részeit vékony vonalak jelzik, testét széles metszés alkotja. A kecske teste vonalkázott.”⁴⁹²

49. Szókratész (?)

Leltári szám: DF.R.XI.57.

Méret: 1,0 x 0,25 cm

Anyag: Vörös karneol

Forma: kerek, lapos

Készítés időpontja: i. sz. 1. sz.

Műtárgy állapota: ép

⁴⁹¹ Gesztelyi T.: A Déri Múzeum gemmagyűjteménye i.m. 163.

⁴⁹² Gesztelyi T.: A Déri Múzeum gemmagyűjteménye i.m. 138–139.

„Szakállas férfiportré oldalról, kopasz, kivéve tarkóját. Valószínűleg Szókratész. A kidolgozás jellemzői: Polírozott felület, lapos metszés, elmosódó részletek pl. haj, szem. Erőteljese az orr és száj vízszintes vonalai, és szervesen kapcsolódnak az archoz.”⁴⁹³

50. Ízisz és Szarapisz

Leltári szám: DF.R.XI.59.

Méret: 1,35 x 1,05 x 0,5 cm

Anyag: Vörös karneol

Forma: Ovális, domború

Készítés időpontja: i. sz. 1. sz.

Készítés helye: valószínűleg Alexandria

Műtárgy állapota: ép

„Ízisz és Szarapisz mellképe egymás mögött (capita iugata), oldalról. Ízisen napkorong szarvak közt és tollak, Szarapiszon kalathosz. Mögöttük a kis álló Harpokratész (Hórusz) mezítelenül, szemből, feje oldalra fordítva, egyik kezét ajkához emeli, a másikban bőségszaru és köpenye, fején lóuszvirág korona.

A kidolgozás jellemzői: Hellenisztikus ízlésű munka, valószínűleg alexandriai műhelyből. Gondos, részletgazdag, különösen Szarapisz, a másik két alak mintha csak kiegészítés volna mellette. Feltehetően így is jött létre ez a párhuzam nélküli együttes.”⁴⁹⁴

51. Vadászkutyák

Leltári szám: DF.R.XI.60.

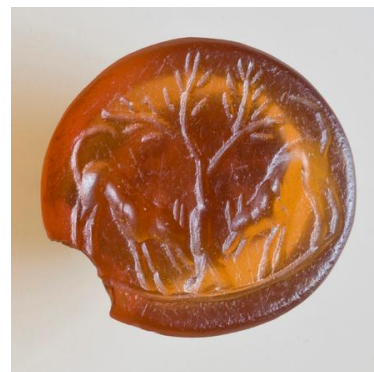
Méret: 1,2 x 1,05 x 0,25 cm

Anyag: Sárgás karneol

Forma: Ovális, lapos

Készítés időpontja: nem ismert

Műtárgy állapota: sérült

„Két vadászkutya egy közöttük álló fa töve felé fordulva áll. Alapvonal.”⁴⁹⁵

⁴⁹³ Gesztelyi T.: A Déri Múzeum gemmagyűjteménye i.m. 153–154.

⁴⁹⁴ Gesztelyi T.: A Déri Múzeum gemmagyűjteménye i.m. 120–121.

⁴⁹⁵ Gesztelyi T.: A Déri Múzeum gemmagyűjteménye i.m. 165–166.

52. Párduc (Oroszlán?)

Leltári szám: DF.R.XI.61.

Méret: 1,1 x 0,9 x 0,3 cm

Anyag: Sárgás karneol

Forma: Ovális, lapos

Készítés időpontja: nem ismert

Műtárgy állapota: ép

„Lépő párduc vagy nőstény oroszlán. Alapvonal.”⁴⁹⁶

53. Mercurius

Leltári szám: DF.R.XI.62.

Méret: 1,35 x 1,0 x 0,15 cm

Anyag: Barna jáspis

Forma: Ovális, lapos

Készítés időpontja: i. sz. 2 – 3. sz.

Műtárgy állapota: ép

„Műtárgyleírás: u.a. mint a DF.R.XI.1-nél. A kidolgozás jellemzői: Mély, gömbölyödő vésés. Sisakszerű haj széles peremmel, hegyes orr, széles állkapocsvonal. Gömbölyödő váll- és mellizmok, a hasizom három vízszintes vonal, pontszerű szeméremtest. A köpeny V alakban a karon. A caduceus vége szögletes.”⁴⁹⁷

54. Methé

Leltári szám: DF.R.XI.63.

Méret: 1,2 x 0,8 x 0,25 cm

Anyag: Zöld praser

Forma: Ovális, domború

Készítés időpontja: i. sz. 1.sz.

Készítés helye: Aquileia (?)

Műtárgy állapota: sérült

⁴⁹⁶ Gesztelyi T.: A Déri Múzeum gemmagyűjteménye i.m. 158–160.

⁴⁹⁷ Gesztelyi T.: A Déri Múzeum gemmagyűjteménye i.m. 113.

„Lépő Methé háromnegyed oldalnézetben, feje oldalról, mindkét kezével ivócsészét emel szájához. Meztelen, csupán nyakából hull alá köpenye. Előtte kantharos, mögötte szalagos thyrsus. Alapvonal. A kidolgozás jellemzői: Finom, gondos munka. A haj és arc részletei kidolgozottak, a test felülete plasztikusan domborodik, a végtagok mozdulatai jól követhetők.”⁴⁹⁸

55. Nemesis

Leltári szám: DF.R.XI.64.

Méret: 1,1 x 0,8 x 0,24 cm

Anyag: Sárgászörös karneol

Forma: Ovális, lapos

Készítés időpontja: i. sz. 3. sz.

Műtárgy állapota: ép

„Álló Nemeszisz hosszú khitónban szemből, feje oldalra fordítva. Felemelt kezében peplosa csücskét tartja, a másikban sceptrum. Alapvonal. A kidolgozás jellemzői: Erőteljes hajkarima, a fejet széles, függőleges véset alkotja, benne vékony vonalkák az orr és száj, nyaka nincs. A ruhát néhány függőleges és vízszintes vonal jelzi.”⁴⁹⁹

56. Bacchus

Leltári szám: DF.R.XI.65.

Méret: 0,9 x 0,7 x 0,3 cm

Anyag: Nicolo

Forma: Ovális, lapos

Készítés időpontja: i. sz. 2.sz.

Műtárgy állapota: ép

„Meztelenül álló Bacchus szemből, feje oldalra fordítva. Egyik kezében thyrsus, a másikban kantharos, lábán saru, fején koszorút. Alapvonal. A kidolgozás jellemzői: A piciny méret ellenére is a nicolónál megszokott gondos kidolgozás látható. A test felépítése arányos, felülete plasztikus, az attribútumok részletgazdagok.”⁵⁰⁰

⁴⁹⁸ Gesztelyi T.: A Déri Múzeum gemmagyűjteménye i.m. 133–135.

⁴⁹⁹ Gesztelyi T.: A Déri Múzeum gemmagyűjteménye i.m. 130.

⁵⁰⁰ Gesztelyi T.: A Déri Múzeum gemmagyűjteménye i.m. 133–134.

57. Nyúl

Leltári szám: DF.R.XI.67.

Méret: 0,95 x 0,8 x 0,3 cm

Anyag: Sárgászörös karneol

Forma: Ovális, lapos

Készítés időpontja: nem ismert

Műtárgy állapota: ép

„Pihenő nyúl.”⁵⁰¹

58. Jupiter

Leltári szám: DF.R.XI.68.

Méret: 1,6 x 1,2 x 0,15

Anyag: Sárga üveg

Forma: Ovális, lapos

Készítés időpontja: i. sz. 2. sz. első fele

Műtárgy állapota: ép.

„Repülő sas hátán ülő Jupiter, feje oldalról, felsőteste szemből. Válláról köpeny lóg le, mely alsótestét borítja. Egyik kezében sceptrum, a másikban glóbus. A sas szájában valószínűleg villámköteg. A kidolgozás jellemzői: Finom munka, bár a részletek kissé elmosódottak. Felfedezhetők az izmok és tollazat részletezésének a nyomai. Kompozíciója, kidolgozása klasszicizáló, valamely központi műhelyből származhat.”⁵⁰²

59. Mercurius

Leltári szám: DF.R.XI.69.

Méret: 1,35 x 1,0 x 0,3 cm

Anyag: Vörös karneol

Forma: Ovális, lapos

Készítés időpontja: i. sz. 2 – 3. sz.

Műtárgy állapota: sérült

⁵⁰¹ Gesztelyi T.: A Déri Múzeum gemmagyűjteménye i.m. 163–164.

⁵⁰² Gesztelyi T.: A Déri Múzeum gemmagyűjteménye i.m. 96–97.

„Műtárgyleírás: u.a. mint a DF.R.XI.1-nél. A kidolgozás jellemzői: Nagy fej, néhány vonallal jelzett haj, az arc részletei elmosódnak. Vaskos vállvonal, sima testfelület, szemérme vonallal jelezve. Köpenye hurkás, caduceusa elmosódott, X végű.”⁵⁰³

60. Szatír

Leltári szám: DF.R.XI.70.

Méret: 1,1 x 0,9 x 0,2 cm

Anyag: Sárgászörös karneol

Forma: Ovális, domború

Készítés időpontja: i. sz. 1. sz. eleje

Készítés helye: Aquileia (?)

Műtárgy állapota: ép

„Fél térdre ereszkedő mezítelen szatír oldalról, könyökével térdére támaszkodik, kezével ivócsészét emel a szájához. Alapvonal. A kidolgozás jellemzői: Nagyon finom munka mind kompozicionálisan, mind kidolgozásban, a metszett felület is polírozott. A mozdulatok könnyedek és elegánsak, a testfelület minden része plasztikusan kidolgozott.”⁵⁰⁴

61. Capricornus

Leltári szám: DF.R.XI.71.

Méret: 1,3 x 1,0 x 0,2 cm

Anyag: Zöld jáspis

Forma: Ovális, lapos

Készítés időpontja: i. e. – i. sz. 1. sz.

Műtárgy állapota: sérült

„Felül capricornus, alatta összefogott kézben kalász, két bőségszaru és két mákfej. A kidolgozás jellemzői: Szériamunka, mely a részletek finomságával nem sokat törődött, de a vaskos vésetek mellett egész vékonyakat is alkalmaz.”⁵⁰⁵

⁵⁰³ Gesztelyi T.: A Déri Múzeum gemmagyűjteménye i.m. 113–114.

⁵⁰⁴ Gesztelyi T.: A Déri Múzeum gemmagyűjteménye i.m. 135.

⁵⁰⁵ Gesztelyi T.: A Déri Múzeum gemmagyűjteménye i.m. 150–152.

62. Kecske

Leltári szám: DF.R.XI.72.

Méret: 1,2 x 1,0 x 0,2 cm

Anyag: Sárga foltos hegyikristály

Forma: Ovális, lapos

Készítés időpontja: nem ismert

Műtárgy állapota: sérült

„*Kráter előtt álló kecske. Alapvonal.*” Gesztelyi Tamás: A Déri Múzeum gemmagyűjteménye i.m. 123–125.⁵⁰⁶

63. Sol (Héliosz)

Leltári szám: DF.R.XI.74.

Méret: 1,35 x 1,0 x 0,15 cm

Anyag: Zöldesbarna jáspis

Forma: Ovális, lapos

Készítés időpontja: i. sz. 3. sz.

Műtárgy állapota: sérült

„*Álló Sol (Héliosz) háromnegyed szemből nézetben, feje oldalról, meztelenül. Egyik kezét fölemeli, a másikban ostort és köpenyt tart, fején sugárkorona. Alapvonal. A kidolgozás jellemzői: Nagy, kerek fej, az arc részei vonalakkal jelölve. Vékony nyak, széles váll, a mellkast két hevenyészett vonal jelöli. A köpeny végén két vízszintes vonal.*”⁵⁰⁷

64. Bonus Eventus

Leltári szám: DF.R.XI.75.

Méret: 0,9 x 0,65 x 0,3 cm

Anyag: Vörös karneol

Forma: Ovális, domború

Készítés időpontja: i. sz. 2 – 3.sz.

Műtárgy állapota: ép

⁵⁰⁶ Gesztelyi T.: A Déri Múzeum gemmagyűjteménye i.m. 163–164.

⁵⁰⁷ Gesztelyi T.: A Déri Múzeum gemmagyűjteménye i.m. 122–124.

„Álló Bonus Eventus szemből, feje oldalra fordítva, kinyújtott kezében patera, a másokban kalász. Alapvonal. A kidolgozás jellemzői: széles, lapos vésetekből álló igénytelen munka. Nagy fej halvány részletekkel, sima testfelület.”⁵⁰⁸

65. Sol (Héliosz)

Leltári szám: DF.R.XI.76.

Méret: 1,0 x 0,7 x 0,13 cm

Anyag: Zöld jáspis

Forma: Ovális, lapos

Készítés időpontja: i. sz. 3. sz.

Műtárgy állapota: ép

„Álló Sol (Héliosz) háromnegyed szemből nézve, feje oldalról, mezítelenül. Egyik kezét fölemeli, a másikban ostort és köpenyt tart, fején sugárkorona. Alapvonal. A kidolgozás jellemzői: Igénytelen munka. Hosszú orr- és állvonal, hajkarima. A test és az egyik láb egyetlen vésetből van kialakítva, a másik láb szervesen csatlakozik a testhez.”⁵⁰⁹

66. Sas

Leltári szám: DF.R.XI.77.

Méret: 1,1 x 0,8 x 0,45 cm

Anyag: Vörös karneol

Forma: Nyolcszögletű, lapos

Készítés időpontja: nem ismert

Műtárgy állapota: sérült

„Álló sas háromnegyed szemből nézve, szájában koszorú. Alapvonal.”⁵¹⁰

⁵⁰⁸ Gesztelyi T.: A Déri Múzeum gemmagyűjteménye i.m. 131–133.

⁵⁰⁹ Gesztelyi T.: A Déri Múzeum gemmagyűjteménye i.m. 122–123.

⁵¹⁰ Gesztelyi T.: A Déri Múzeum gemmagyűjteménye i.m. 168.

67. Kutya

Leltári szám: DF.R.XI.78.

Méret: 0,8 x 0,7 x 0,2 cm

Anyag: Barna-világoskék nicolo

Forma: Ovális

Készítés időpontja: nem ismert

Műtárgy állapota: sérült

„Fejét hátrafordító, felfele tekintő kutya. Alapvonal.”⁵¹¹

68. Szatír

Leltári szám: DF.R.XI.79.

Méret: 0,8 x 0,6 x 0,2 cm

Anyag: Sötétkék-világoskék nicolo

Forma: Ovális, lapos

Készítés időpontja: i. sz. 3.sz.

Műtárgy állapota: ép

„Lábujjhegyen lépő szatír oldalról, mezítelen, előre nyújtott kezében nyúl (?), a másikban pedum. Alapvonal. A kidolgozás jellemzői: Igénytelen munka, nehezen felismerhető részletekkel (pl. kezében tartott tárgy). A testet és a súlyt hordozó lábat egyetlen mély véset alkotja, ebből ágazik ki a pihenő láb vonala.”⁵¹²

69. Silenos (?)

Leltári szám: DF.R.XI.80.

Méret: 1,05 x 0,8 x 0,4 cm

Anyag: Réteges achát

Forma: Ovális, lapos

Készítés időpontja: i. sz. 2. sz.

Műtárgy állapota: sérült

⁵¹¹ Gesztelyi T.: A Déri Múzeum gemmagyűjteménye i.m. 165–16.

⁵¹² Gesztelyi T.: A Déri Múzeum gemmagyűjteménye i.m. 136–137.

„Gryllos: részletei alig felismerhetők. Középen valószínűleg Silenos-fej, melyből lófej magasodik ki, szájában ág, lent kakaslábak. A kidolgozás jellemzői: Sok apró részletből felépülő kép, de hogy mit ábrázolnak, az szinte felismerhetetlen.”⁵¹³

70. Oroszlán

Leltári szám: DF.R.XI.81.

Méret: 1,15 x 0,9 x 0,15 cm

Anyag: Nicolo-pasza

Forma: Ovális, lapos

Készítés időpontja: nem ismert

Műtárgy állapota: sérült

„Lépő oroszlán.”⁵¹⁴

71. Szatír

Leltári szám: DF.R.XI.82.

Méret: 1,4 x 1,1 x 0,3 cm

Anyag: Sötétkék nicolo

Forma: Ovális, lapos

Készítés időpontja: i. sz. 2. sz.

Műtárgy állapota: ép

„Táncoló szatír oldalról, felsőteste háromnegyed szemből nézetben, mezítelen. Kinyújtott kezében szőlőfürt, a másikon pedum és lelógó köpeny. Alapvonal. A kidolgozás jellemzői: Elég mélyen vésett, részleteiben kidolgozott darab. Vastag hajkarima, gömbölyű arc. A testfelület plasztikus és differenciált, az attribútumok jól felismerhetők.”⁵¹⁵

⁵¹³ Gesztelyi T.: A Déri Múzeum gemmagyűjteménye i.m. 148–149.

⁵¹⁴ Gesztelyi T.: A Déri Múzeum gemmagyűjteménye i.m. 160–161.

⁵¹⁵ Gesztelyi T.: A Déri Múzeum gemmagyűjteménye i.m. 137.

72. Sas

Leltári szám: DF.R.XI.83.

Méret: 1,15 x 1,05 x 0,45 cm

Anyag: Vörös karneol

Forma: Ovális, lapos

Készítés időpontja: nem ismert

Műtárgy állapota: ép

„Bázison álló sas háromnegyed oldalnézetben, csőrében koszorú.”⁵¹⁶

73. Legelő ló

Leltári szám: DF.R.XI.84.

Méret: 1,1 x 0,9 x 0,4 cm

Anyag: Vörös karneol

Forma: Ovális, lapos

Készítés időpontja: nem ismert

Műtárgy állapota: ép

„Legelő ló, egyik mellső lábát hasához emeli. Oldalán két csík. Alapvonal.”⁵¹⁷

74. Szarvasra vadászó oroszlán

Leltári szám: DF.R.XI.85.

Méret: 1,25 x 0,95 x 0,2 cm

Anyag: Sárgászöld karneol

Forma: Ovális, lapos

Készítés időpontja: nem ismert

Műtárgy állapota: sérült

„Szarvas hátára ugró oroszlán áldozata nyakába harap.”⁵¹⁸

⁵¹⁶ Gesztelyi T.: A Déri Múzeum gemmagyűjteménye i.m. 168–169.

⁵¹⁷ Gesztelyi T.: A Déri Múzeum gemmagyűjteménye i.m. 162.

⁵¹⁸ Gesztelyi T.: A Déri Múzeum gemmagyűjteménye i.m. 159–160.

75. Divus Augustus

Leltári szám: DF.R.XI.86.

Méret: 1,2 x 1,0 x 0,15 cm

Anyag: Zöld üveg

Forma: Ovális, lapos

Készítés időpontja: i. sz. 1. sz.

Műtárgy állapota: ép

„Divus Augustus portréja oldalról, fején háromágú sugárkorona szalaggal.

*A kidolgozás jellemzői: Az szem, orr, száj vonalai nem teljesen eldolgozottak, erőteljes az áll, stilizált, sima hajábrázolás.*⁵¹⁹

76. Aesculapius (Aszklépiosz)

Leltári szám: DF.R.XI.88.

Méret: 1,0 x 0,8 x 0,4 cm

Anyag: Sárgászörös karneol

Forma: Ovális, lapos

Készítés időpontja: i. sz. 3. sz.

Műtárgy állapota: sérült

„Aesculapius (Aszklépiosz) áll szemből, feje oldalra fordítva, felsőteste mezítelen, alsótestét köpenye fedi, melynek vége vállán lóg. Botra támaszkodik, melyen kígyó tekeredik. Alapvonal.

*A kidolgozás jellemzői: Felületes munka. Nagy fej hajkarimával, nagy orr, rövid nyak, zömök test, széles váll, néhány vonal jelzi a ruharedőket.*⁵²⁰

77. Ülő harcos (Achilleus?)

Leltári szám: DF.R.XI.89.

Méret: 1,12 x 0,85 x 0,35 cm

Anyag: Sötétkék nicolo

Forma: Ovális, lapos, széle rézsűs

Készítés időpontja: i. sz. 1. sz.

Műtárgy állapota: ép

⁵¹⁹ Gesztelyi T.: A Déri Múzeum gemmagyűjteménye i.m. 154–155.

⁵²⁰ Gesztelyi T.: A Déri Múzeum gemmagyűjteménye i.m. 119–120.

„Ülő harcos (Achilleus?) háromnegyed szemből nézve, feje szembefordítva, mezítelen, egyik lába kinyújtva. Egyik kezében lándzsa, a másikkal pajzsra támaszkodik, lábánál mellvért. Előtte oszlopon sisak, mögötte fa. Alapvonal. A kidolgozás jellemzői: igényes, részletgazdag munka. Hosszúkás fejforma, részletei némileg bizonytalanok. A testfelület izomzata igen gondosan kidolgozott. A mellbimbó, a csípő és a szeméremtest dudorai bizonyára kijelölési pontok.”⁵²¹

78. Garnéla

Leltári szám: DF.R.XI.90.

Méret: 0,9 x 0,7 x 0,5 cm

Anyag: Sárgászörös karneol

Forma: Ovális, lapos

Készítés időpontja: nem ismert

Műtárgy állapota: ép

„Garnéla oldalról.”⁵²²

79. Hangya

Leltári szám: DF.R.XI.92.

Méret: 1,2 x 0,95 x 0,85 cm

Anyag: Réteges achát

Forma: Ovális, lapos, oldala rézsűs

Készítés időpontja: nem ismert

Műtárgy állapota: sérült

„Hangya felülnézetből, szájában magot tart.”⁵²³

⁵²¹ Gesztelyi T.: A Déri Múzeum gemmagyűjteménye i.m. 144–146.

⁵²² Gesztelyi T.: A Déri Múzeum gemmagyűjteménye i.m. 170–171.

⁵²³ Gesztelyi T.: A Déri Múzeum gemmagyűjteménye i.m. 170–171.

80. Nemesis

Leltári szám: DF.R.XI.93.

Méret: 1,0 x 0,9 x 0,25 cm

Anyag: Nicolo

Forma: Enyhén ovális, lapos

Készítés időpontja: i. sz. 1. sz.

Műtárgy állapota: ép

„Szárnyas Nemeszisz hosszú khitónban, oldalról. Felemelt kezében peplosa csücskét tartja, a másikban ág, lábánál kerék. Alapvonal. A kidolgozás jellemzői: A részletek elmosódnak, de az egész igen arányosan proporcionált. A khitón alsó része trapéz formájú. Leginkább részletezően kidolgozott a szárny.”⁵²⁴

81. Vízimadár

Leltári szám: DF.R.XI.94.

Méret: 0,65 x 0,4 cm

Anyag: Sötétbarna jáspis

Forma: Ovális, lapos

Készítés időpontja: nem ismert

Műtárgy állapota: ép

„Vízimadár (talán ibisz) áll egy kis fa előtt. Bekarcolt kép.”⁵²⁵

82. Athéné

Leltári szám: DF.R.XI.95.

Méret: 1,3 x 0,95 x 0,2 cm

Anyag: Barna jáspis

Forma: Ovális, lapos

Készítés időpontja: i. sz. 2. sz.

Műtárgy állapota: ép

⁵²⁴ Gesztelyi T.: A Déri Múzeum gemmagyűjteménye i.m. 127. és 129.

⁵²⁵ Gesztelyi T.: A Déri Múzeum gemmagyűjteménye i.m. 170.

„Gryllos: Athéné fej sisakkal (esetleg frigsapkás ifjú, vö. AGD⁵²⁶ 1/3 2977), melynek hátsó részét Silenos-maszk alkotja, szakálla az istennő hajával olvad össze. A kidolgozás jellemzői: Nagy, sima felületeket alkalmazó mestertől származik, a részleteket kis vonalkák jelzik.”⁵²⁷

83. Démétér

Leltári szám: DF.R.XI.96.

Méret: 1,3 x 1,0 x 0,3 cm

Anyag: Barna karneol zárványokkal

Forma: Ovális, lapos

Készítés időpontja: i. sz. 2. sz.

Műtárgy állapota: ép

„Démétér mellképe oldalról, fején kalathosz. A kidolgozás jellemzői: Bár az arc és a nyak szép gömbölyű vésés, a részletek inkább csak jelölve vannak: az arc részei vízszintes vonalakkal, a haj párhuzamos vonalkázással.”⁵²⁸

84. Női portré

Leltári szám: DF.R.XI.97.

Méret: 1,0 x 0,8 x 0,25 cm

Anyag: Zöld jáspis

Forma: Ovális, lapos

Készítés időpontja: i. e. – i. sz. 1. sz.

Műtárgy állapota: ép

„Női portré oldalról, fején diadém, haja hátul kontyba kötve, belőle csigák futnak le nyakán.

A kidolgozás jellemzői: Sematikus hájábrázolás, az részeit vonalkák jelzik, a portré egészének megformálása azonban biztos kézre vall.”⁵²⁹

⁵²⁶ Antike Gemmen in deutschen Sammlungen

⁵²⁷ Gesztelyi T.: A Déri Múzeum gemmagyűjteménye i.m. 148–149.

⁵²⁸ Gesztelyi T.: A Déri Múzeum gemmagyűjteménye i.m. 110–111.

⁵²⁹ Gesztelyi T.: A Déri Múzeum gemmagyűjteménye i.m. 156–157.

85. Ámor (Erósz)

Leltári szám: DF.R.XI.98.

Méret: 1,3 x 1,0 x 0,3 cm

Anyag: Sötétkék nicolo

Forma: Ovális, lapos

Készítés időpontja: i. sz. 2 – 3. sz.

Műtárgy állapota: ép, szélén rozsdafoltok

„Szárnycs Ámor (Erósz) mezítelenül áll, szemből keresztbe tett lábakkal, lefelé fordított fáklyára támaszkodik. Alapvonal. A kidolgozás jellemzői: Kerekded, formás Ámor. A szemből ábrázolt arc nem mondható sikeresnek, szájánál pufók. Szárnya behúzott, három vonallal tagolt fáklya.”⁵³⁰

86. Egér és kakasok

Leltári szám: DF.R.XI.99.

Méret: 1,2 x 0,9 x 0,2 cm

Anyag: Vörös karneol

Forma: Ovális, lapos

Készítés időpontja: nem ismert

Műtárgy állapota: sérült

„Egér két kakas vontat fogatot hajt, egyik mellső lábával gyeplőt, a másikkal ostort tart. Alapvonal.”⁵³¹

87. Álló harcos (Achilleus)

Leltári szám: DF.R.XI.100.

Méret: 1,5 x 1,15 x 0,35 cm

Anyag: Szürkésbarna nicolo

Forma: Ovális, lapos, szélein rézsűs

Készítés időpontja: i. sz. 2. sz.

Műtárgy állapota: ép

⁵³⁰ Gesztelyi T.: A Déri Múzeum gemmagyűjteménye i.m. 118.

⁵³¹ Gesztelyi T.: A Déri Múzeum gemmagyűjteménye i.m. 166–167.

„Álló harcos (Achilleus?) oldalról, mezítelen, csupán köpenye lóg le válláról. Előrenyújtott kezében sisak, a másikban lándzsa, a lábánál pajzs. Alapvonal. A kidolgozás jellemzői: Nagy fej hajkarimával, az arc részeit halvány vonalkák jelzik, egyébként sima fejfelület. A test mélyen bevésve, de a vésetek nem alkotnak egységes, plasztikus testfelületet.”⁵³²

88. Minerva (Athéné)

Leltári szám: DF.R.XI.101.

Méret: 1,3 x 1,0 x 0,2 cm

Anyag: Barna-világoskék nicolo

Forma: Ovális, lapos, szélén rézsűs

Készítés időpontja: i. sz. 2. sz.

Műtárgy állapota: Repedezett.

„Álló Minerva (Athéné) szemből, feje oldalra fordítva. Egyik kezében lándzsa, másik pajzsát tartja, fején sisak. Alapvonal. A kidolgozás jellemzői: Jól proporcionált, zárt kompozíciójú alak kis méretei ellenére is. Az arc részletei hiányoznak. A ruha redői finom párhuzamos vonalakkal állnak.”⁵³³

89. Theseus

Leltári szám: DF.R.XI.102.

Méret: 1,15 x 0,9 x 0,3 cm

Anyag: Világosbarna-világoskék nicolo

Forma: Ovális, lapos, szélén rézsűs

Készítés időpontja: i. sz. 1 – 2. sz.

Műtárgy állapota: ép

„Lépő Theseus oldalról, mezítelen, előrenyújtott kezében hüvelyében lévő kard. Alapvonal. A kidolgozás jellemzői: Jól proporcionált, de részleteiben kidolgozatlan munka. A testfelület bár elmosódó, mégis plasztikus.”⁵³⁴

⁵³² Gesztelyi T.: A Déri Múzeum gemmagyűjteménye i.m. 144–145.

⁵³³ Gesztelyi T.: A Déri Múzeum gemmagyűjteménye i.m. 97–99.

⁵³⁴ Gesztelyi T.: A Déri Múzeum gemmagyűjteménye i.m. 143–144.

90. Sas

Leltári szám: DF.R.XI.103.

Méret: 1,1 x 0,8 x 0,2 cm

Anyag: Barna jáspis

Forma: Ovális, lapos

Készítés időpontja: nem ismert

Műtárgy állapota: sérült

„Sasfej oldalról.”⁵³⁵

91. Holdsarló és csillagok

Leltári szám: DF.R.XI.104.

Méret: 1,3 x 1,1 x 0,3 cm

Anyag: Nicolo-pasza

Forma: Ovális, lapos, szélén rézsűs

Készítés időpontja: i. sz. 2 – 3. sz.

Műtárgy állapota: ép

„Holdsarló, körülötte hét csillag. A kidolgozás jellemzői: Arányosan megkomponált kép gondosan kidolgozott részekkel.”⁵³⁶

Megjegyzés: A Déri-féle antik gyűjtemény a Szépművészeti Múzeummal együttműködve 2014-ben részt vett egy nemzetközi varázs-gemma projektben. Ennek köszönhetően a gemma bekerült a „*The Cambell Bonner Magical Gems*” adatbázisba.

92. Venus Victix

Leltári szám: DF.R.XI.105.

Méret: 1,0 x 0,75 x 0,2 cm

Anyag: Sötétkék-világoskék nicolo

Forma: Ovális, lapos

Készítés időpontja: i. sz. 2. sz.

Műtárgy állapota: sérült

⁵³⁵ Gesztelyi T.: A Déri Múzeum gemmagyűjteménye i.m. 168–169.

⁵³⁶ Gesztelyi T.: A Déri Múzeum gemmagyűjteménye i.m. 150–151.

„Álló Venus Victrix háromnegyed hátulnézetben, feje oldalról, bal karjára csavart köpenye csak lábait takarja, könyökével oszlophoz támaszkodik. Kinyújtott kezében glóbus vagy alma, a másikban pálmaág, fején diadém. Alapvonal. A kidolgozás jellemzői: A legapróbb részletek kidolgozása igen gondos. A test formái plasztikusak, mozgása könnyed. Igényes műhelyben készült.”⁵³⁷

93. Oroszlán

Leltári szám: DF.R.XI.106.

Méret: 1,2 x 1,0 x 0,2 cm

Anyag: Nicolo-paszta

Forma: Ovális, lapos

Készítés időpontja: nem ismert

Műtárgy állapota: sérült

„Lépő oroszlán.”⁵³⁸

94. Victoria

Leltári szám: DF.R.XI.107.

Méret: 1,4 x 1,2 x 0,3 cm

Anyag: Vörös karneol

Forma: Ovális, domború

Készítés időpontja: i. sz. 2. sz.

Műtárgy állapota: ép

„Szárnys Victoria hosszú khitónban, oldalról. Egyik kezében pálmaág, a másokban koszorú, lábánál bőségszaru. A kidolgozás jellemzői: Elmosódott rajzolatú munka, melyben belső részletek alig ismerhetők fel, elrendezése, arányai mégis sikerültnek mondhatók. Nagy fej, széles hajkarima. Vékony vonalkák a szárny szélén.”⁵³⁹

⁵³⁷ Gesztelyi T.: A Déri Múzeum gemmagyűjteménye i.m. 113–115.

⁵³⁸ Gesztelyi T.: A Déri Múzeum gemmagyűjteménye i.m. 161.

⁵³⁹ Gesztelyi T.: A Déri Múzeum gemmagyűjteménye i.m. 106–107.

Másolatok, hamisítványok

1. Ülő nő szobra

Leltári szám: DF.5.R.I.11.

Magasság: 19,7 cm

Szélesség: 13,4 cm

Anyag: téglavörös agyag

Készítés időpontja: hamisítvány

Származási hely: nem ismert

Műtárgy állapota: sérült

„Ülő nőalak. [...] Köpenye csak a test alsó részét takarja és a kritikus ponton hamisítatlan bécsi biedermeier ízlés szerint csomóra van kötve. [...] Nyilvánvalóan hamisítvány. A talapzat nagy része, a zsámoly és széktámla egy része, a nőalak jobbkeze és a tárgy a balkezeiben hiányzik. Téglavörös agyag, fehér fedőréteg, vörös (a hajban), rózsaszín és fehér festés.”⁵⁴⁰

Déri Frigyes a műtárgyat *Klóthó moira*-ként azonosította, és a *tanagrák* közé sorolta. *Naplója* tanúsága szerint három alkalommal vásárolt tanagra szobrocskákat, így az adatok alapján a következő három személy ill. üzlet neve merülhet fel, mint beszerzési forrás:

- H.O. Miethke – Karlsbad, 1913. június 6.
- Nicolaus von Scanari – Bécs, 1915. február 18.
- Dorotheum – Bécs, 1919. december 16.

⁵⁴⁰ Szilágyi János György műtárgyleírása, leírókarton, 1957. XII. Déri Múzeum, Művészeti tár, Iparművészeti gyűjtemény, Adattár

2. Amfora

Leltári szám: DF.5.G.II. Apulia 2.

Magasság: 55 cm

Anyag: Gipszes agyagkeverék

Készítés időpontja: hamisítvány

Származási hely: nem ismert

Műtárgy állapota: sérült

„Amphora. A campaniai vörösalakos amphorák formáját utánozza lefelé fordított tölcser alaku magaslábával, erősen megnyult ovális testével, a csavart fülekkel. [...] A. alul két oszk harcos párviadala [...] fölött balra „psychostasia” jelenet, a két mérleg-serpenyőben kis Amorról, baloldalt „királynő”, jobboldalt ülő Hermes; a jelenettől jobbra kétségbeesve menekülő nőalak. - B. Két gyapja testű Silénos, futva, nyakukban ifjú szárnyas Erós fáklyákkal ill. ijjal; a jobboldali Silénos kezében fáklya; az alakok fölött két négyosztatú rozetta. [...] Mind a technika, mind a rajz stílusa és motívumai félreérthetetlenül hamisítványra vallanak.

A szájperelem letörött, a nyak és egyik fül ragasztva (szándékos törés). Gipszes agyagkeverék, festve. A száj perem nem összetartozó és eredeti.”⁵⁴¹

Déri Frigyes hosszú gyűjtőmunkája során számos amforát vásárolt. *Vásárlási Naplójában* gyakran csak az „Amphora” tárgymeghatározás szerepel, így a tárgytipusok beazonosítása rendkívül nehéz. További érdekesség, hogy az amforák többségét nem a Monarchia területén, hanem Münchenben szerezte meg:

- Josef Grüger – München, 1912. december 28
- Hugo Helbing – München, 1918. szeptember 25.
- Brüder Egger – Bécs, 1919. február 12.

⁵⁴¹ Szilágyi János György műtárgyleírása, leírókarton, 1957. XII. Déri Múzeum, Művészeti tár, Iparművészeti gyűjtemény, Adattár

3. Edény fedéllel

Leltári szám: DF.5.Et.II.15.

Magasság: 10,4 cm

Anyag: Szürke bucchero

Készítés időpontja: modern hamisítvány

Származási hely: nem megállapítható

Műtárgy állapota: sérült

„Edény fedéllel. Fölül lapított gömbalaku test, amelyhez vékony relieftaggal csatlakozott a láb. A test a vállon kis függőleges peremben végződik, amely kis nyílást hagy a betöltésre és a fedő megtartására is szolgál. A vállból két oldalt kettős patkóalaku függőleges fül emelkedik. Az enyhén domboru, peremes fedél profilált, gombban végződő fogóval van ellátva. Az edénytesten domborműves díszítés: a hason a két fogó közötti részen elől-hátul azonos mintából préselt szatirfej, a két fogó alatt ugyancsak azonos mintából préselt ökörfej. [...] A „szatirfejek” és ökörfejek stílusa azonnal elárulja a hamisítványt, amely a bucchero-utánpótlások egy ismert csoportjából való. [...] Talpa hiányzik, az egyik fül fele hiányzik. Szürke bucchero.”⁵⁴²

Múzeumalapítónk *Antik-gyűjteményében* a legkisebb, ám talán legizgalmasabb műtárgycsoportot alkotják az etruszk tárgyak. Naplófeljegyzései szerint Déri folyamatosan kereste az újabb és újabb darabokat, a *Vásárlási Naplóban* ennek megfelelően legalább öt alkalmat ismerünk, amikor biztosan egy-egy etruszk műkincset sikerült megszereznie.

A szóban forgó edényt Déri Frigyes 1919. december 16-án vásárolta meg a *Dorotheum* árverésén, Bécsben.

4. Tükör

Leltári szám: DF.5.Et.V.3.

Magasság: 25,8 cm

Szélesség: 14,1 cm

Anyag: Bronz

Készítés időpontja: modern hamisítvány

Származási hely: nem ismert

Műtárgy állapota: sérült

⁵⁴² Szilágyi János György műtárgyleírása, leírókarton, 1957. XII. Déri Múzeum, Művészeti tár, Iparművészeti gyűjtemény, Adattár

„Tükör. A jól ismert négyalakos kompozíció modern hamisítótól származó változata. [...] Szokatlan formája (alsó része és a nyél nem illik egymáshoz) és súlya miatt valószínűleg a tükör maga is modern. Ép. Bronz; zöld, a tükörlapon helyenként rozsdaszínű patina.”⁵⁴³

Déri Frigyes *Naplójába* mindössze két alkalmat jegyzett fel, amikor bronz tükröt vásárolt:

- D. Kállai – Bécs, 1913.december 5.
- Brüder Egger – Bécs, 1918. június 5.

Fontos megjegyezni, hogy Déri *Antik-gyűjteményében* három bronz tükör szerepel, így közel sem biztos, hogy a hamisítványt az említett személyektől vásárolta meg.

5. Hermaphrodita

Leltári szám: DF.R.XI.42.

Méret: 3,0 x 2,2 x 0,25 cm

Anyag: Sárgásvörös karneol

Forma: Ovális, lapos.

Készítés időpontja: újkor.

Műtárgy állapota: ép.

„Földön heverő Hermaphrodita könyökére támaszkodva, felsőteste és feje szembefordítva, mezítelen, kivéve alsó lábszárát, melyet földre terített köpenye takar. Könyöke alatt diptychonra író Amor ül, combja fölött egy másik Amor nagy levél formájú legyezőt tart, egy harmadik Amor a lába fölött sziklán ülve syrinxen játszik. A háttérben fa. Hellenisztikus ábrázolás modern másolata.”⁵⁴⁴

⁵⁴³ Szilágyi János György műtárgyleírása, leírókarton, 1958. VII. Déri Múzeum, Művészeti tár, Iparművészeti gyűjtemény, Adattár

⁵⁴⁴ Gesztelyi T.: A Déri Múzeum gemmagyűjteménye i.m. 170.

6. Férfi mellkép (szatír?)

Leltári szám: DF.R.XI.58.

Méret: 1,2 x 1,0 x 0,15 cm

Anyag: kék üveg.

Forma: ovális, lapos.

Készítés időpontja: újkor.

Műtárgy állapota: ép.

„Szembenéző férfimellkép rövid vállkivágással. Valószínűleg szatír.”⁵⁴⁵

7. Férfiportré

Leltári szám: DF.R.XI.33.

Méret: 1,35 x 1,1 x 0,3 cm

Anyag: vörös karneol.

Forma: ovális, lapos.

Készítés időpontja: újkor.

Műtárgy állapota: ép.

„Férfiportré oldalról, fején babérkoszorú.”⁵⁴⁶

8. Női mellkép

Leltári szám: DF.R.XI.13.

Méret: 1,9 x 1,3 x 0,6 cm

Anyag: vörös karneol.

Forma: ovális, lapos.

Készítés időpontja: újkor.

Műtárgy állapota: ép.

⁵⁴⁵ Gesztelyi T.: A Déri Múzeum gemmagyűjteménye i.m. 173.

⁵⁴⁶ Gesztelyi T.: A Déri Múzeum gemmagyűjteménye i.m. 173–174.

„Női mellkép oldalról, haja hátul lófarokba kötve, nyakán három csigában fut le. Szalag díszíti, melynek felső részén piciny holdsarló.”⁵⁴⁷

9. Árbócos hajó

Leltári szám: DF.R.XI.91.

Méret: 1,35 x 1,25 x 0,25 cm

Anyag: átlátszó üveg.

Forma: ovális, lapos.

Készítés időpontja: újkor.

Műtárgy állapota: ép.

„Négýárbocos vitorlás hajó, árbocainak végén zászlók, oldalán két sorban elhelyezett körminta, alatta hullámozó víz.”⁵⁴⁸

10. Galamb pár

Leltári szám: DF.R.XI.23.

Méret: 1,4 x 0,35 cm

Anyag: átlátszó üvegpaszta.

Forma: kerek, lapos.

Készítés időpontja: újkor.

Műtárgy állapota: ép.

„Körbepötytyözött, lángoló szíven két galamb áll egymással szemben, szárnyukat felemelik, csőrük összeér, fejük fölött korona, alattuk egy-egy csillag.”⁵⁴⁹

Készítés időpontja: újkor.

Műtárgy állapota: ép.

⁵⁴⁷ Gesztelyi T.: A Déri Múzeum gemmagyűjteménye i.m. 170.

⁵⁴⁸ Gesztelyi T.: A Déri Múzeum gemmagyűjteménye i.m. 174-175.

⁵⁴⁹ Gesztelyi T.: A Déri Múzeum gemmagyűjteménye i.m. 174-176.

11. Madár

Leltári szám: DF.R.XI.28.

Átmérő: 2,2 cm

Anyag: vörös karneol.

Forma: kerek, lapos.

Készítés időpontja: újkor.

Műtárgy állapota: kettérepedt, töredezett.

„Két, egymást keresztező ágon madár áll, fejét hátrafordítja.”⁵⁵⁰

Elveszett műtárgyak

(A Déri Frigyes gyűjtemény 2010-es revíziója alapján)

1. Nike (tanagra)⁵⁵¹

Leltári szám: DF.5.R.I.1.

Magasság: 32 cm

Anyag: terrakotta

Készítés időpontja: i.e. 2 – 4.sz.

Műtárgy állapota: A bal kar hiányzik.

2. Nike (tanagra)⁵⁵²

Leltári szám: DF.5.R.I.2.

Magasság: 20 cm

Anyag: terrakotta

Készítés időpontja: i.e. 3 – 4.sz.

Műtárgy állapota: A talpzat jobb sarka letört.

3. Hasas korsó⁵⁵³

⁵⁵⁰ Gesztelyi T.: A Déri Múzeum gemmagyűjteménye i.m. 176.

⁵⁵¹ Déri Frigyes: A debreczeni Déri Múzeum gyűjteményeinek leírása i.m. 59.

⁵⁵² Uo.

Leltári szám: DF.5.R.II.9.

Magasság: 16 cm

Anyag: vörösre és fehérre festett agyag

Készítés időpontja: i.e. 6.sz.

Műtárgy állapota: ép.

4. Hasas korsó⁵⁵⁴

Leltári szám: DF.5.R.II.12.

Magasság: 16 cm

Anyag: fekete fénymázás agyag

Készítés időpontja: i.e. 6.sz.

Műtárgy állapota: ép.

5. A Belvederei Apolló másolata⁵⁵⁵

Leltári szám: DF.5.R.IV.12.

Magasság: 12 cm

Anyag: bronz

Készítés időpontja: római kor

Műtárgy állapota: ép.

6. Meztelen Merkur szobra⁵⁵⁶

Leltári szám: DF.5.R.II.12.

Magasság: 16,5 cm

Anyag: bronz

Készítés időpontja: korai etruszk

Műtárgy állapota: ép.

7. Hasas palack⁵⁵⁷

Leltári szám: DF.5.R.V.16.

Magasság: 17,5 cm

Anyag: bronzpléh

553 *Déri Frigyes*: A debreczeni Déri Múzeum gyűjteményeinek leírása i.m. 62.

554 Uo.

555 *Déri Frigyes*: A debreczeni Déri Múzeum gyűjteményeinek leírása i.m. 66.

556 Uo.

557 *Déri Frigyes*: A debreczeni Déri Múzeum gyűjteményeinek leírása i.m. 69.

Készítés időpontja: római kor

Műtárgy állapota: sérült.

8. Edényke (kenőcstartó?)⁵⁵⁸

Leltári szám: DF.5.R.V.17.

Magasság: 4 cm

Anyag: bronz

Készítés időpontja: római kor

Lelőhely: Pancsova

Műtárgy állapota: ép.

9. Arany gyermekkarkötő pár⁵⁵⁹

Leltári szám: DF.5.R.VI.1.a-b.

Átmérő: 4 cm

Anyag: arany

Készítés időpontja: i.sz. 2–3. sz.

Lelőhely: Magyarország

Műtárgy állapota: ép.

10. Arany gyermekkarkötő⁵⁶⁰

Leltári szám: DF.5.R.VI.2.

Átmérő: 4 cm

Anyag: arany

Készítés időpontja: i.sz. 2–3. sz.

Lelőhely: Magyarország

Műtárgy állapota: ép.

11. Arany szemlap (egy darabban, két szemre)⁵⁶¹

Leltári szám: DF.5.R.VI.3.

Hossza: 11,5 cm

Anyag: arany

⁵⁵⁸ Uo.

⁵⁵⁹ *Déri Frigyes*: A debreczeni Déri Múzeum gyűjteményeinek leírása i.m. 71.

⁵⁶⁰ Uo.

⁵⁶¹ *Déri Frigyes*: A debreczeni Déri Múzeum gyűjteményeinek leírása i.m. 72.

Készítés időpontja: i.sz. 2–3. sz.

Lelőhely: Dunapentele

Műtárgy állapota: ép.

12. Arany szemlap pár⁵⁶²

Leltári szám: DF.5.R.VI.3.

Hossza: 5 cm (mindkettő)

Anyag: arany

Készítés időpontja: i.sz. 2–3. sz.

Lelőhely: Dunapentele

Műtárgy állapota: ép.

13. Hengeralakú mellű⁵⁶³

Leltári szám: DF.5.R.VI.5.

Hossza: 4,5 cm

Anyag: arany és bronz

Készítés időpontja: i.sz. 2–3. sz.

Lelőhely: Magyarország

Műtárgy állapota: ép.

14. Arany gyermekgyűrű karneol kővel⁵⁶⁴

Leltári szám: DF.5.R.VI.6.

Átmérő: 1,5 cm

Anyag: arany és karneol

Készítés időpontja: i.sz. 2–3. sz.

Lelőhely: Magyarország

Műtárgy állapota: ép

15. Arany fallus amulett fülecskével⁵⁶⁵

Leltári szám: DF.5.R.VI.7.

Hossza: 2,5 cm

⁵⁶² Uo.

⁵⁶³ Uo.

⁵⁶⁴ Uo.

⁵⁶⁵ Uo.

Anyag: arany

Készítés időpontja: i.sz. 2–3. sz.

Lelőhely: Magyarország

Műtárgy állapota: ép

16. Gyermek fülbevalópár aranyból kicsiny félgömbbel⁵⁶⁶

Leltári szám: DF.5.R.VI.8.a-b.

Átmérő: na.

Anyag: arany

Készítés időpontja: i.sz. 2–3. sz.

Lelőhely: Magyarország

Műtárgy állapota: ép

17. Arany fülbevalópár smaragdkövel⁵⁶⁷

Leltári szám: DF.5.R.VI.9.a-b.

Átmérő: na.

Anyag: arany és smaragd

Készítés időpontja: i.sz. 2–3. sz.

Lelőhely: Magyarország

Műtárgy állapota: ép

18. Arany fülbevalópár sötétkék üveg függővel⁵⁶⁸

Leltári szám: DF.5.R.VI.10.a-b.

Átmérő: na.

Anyag: arany

Készítés időpontja: i.sz. 2–3. sz.

Lelőhely: Magyarország

Műtárgy állapota: ép

19. Arany fülbevalópár⁵⁶⁹

Leltári szám: DF.5.R.VI.11.a-b.

⁵⁶⁶ Uo.

⁵⁶⁷ Uo.

⁵⁶⁸ Uo.

⁵⁶⁹ Uo.

Átmérő: na.

Anyag: arany

Készítés időpontja: i.sz. 2–3. sz.

Lelőhely: Magyarország

Műtárgy állapota: ép

20. Arany kapocs⁵⁷⁰

Leltári szám: DF.5.R.VI.12.

Átmérő: na.

Anyag: arany

Készítés időpontja: i.sz. 2–3. sz.

Lelőhely: Magyarország

Műtárgy állapota: ép

21. Kétrészes aranylánc smaragd prizmával⁵⁷¹

Leltári szám: DF.5.R.VI.13-14.

Hossza: 7,5 cm és 17 cm

Anyag: arany és smaragd

Készítés időpontja: i.sz. 2–3. sz.

Lelőhely: Magyarország

Műtárgy állapota: ép

22. Aranylánc kék drágakövekkel⁵⁷²

Leltári szám: DF.5.R.VI.15.

Hossza: 21 cm

Anyag: arany kék drágakövekkel

Készítés időpontja: i.sz. 2–3. sz.

Lelőhely: Magyarország

Műtárgy állapota: ép

⁵⁷⁰ *Déri Frigyes*: A debreczeni Déri Múzeum gyűjteményeinek leírása i.m. 73.

⁵⁷¹ Uo.

⁵⁷² Uo.

23. Lánc arany- és irizáló üvegláncszemekből⁵⁷³

Leltári szám: DF.5.R.VI.16.

Hossza: 30 cm

Anyag: arany

Készítés időpontja: i.sz. 2–3. sz.

Lelőhely: Magyarország

Műtárgy állapota: ép

24. Aranygyűrű karneol intaglio vésett rovarral⁵⁷⁴

Leltári szám: DF.5.R.VI.17.

Átmérő: 2,5 cm

Anyag: arany és karneol

Készítés időpontja: Római kor

Műtárgy állapota: ép

25. Aranygyűrű karneol intaglio nyugvó kutya képével⁵⁷⁵

Leltári szám: DF.5.R.VI.18.

Átmérő: 2 cm

Anyag: arany

Készítés időpontja: késő római kor

Műtárgy állapota: ép

26. Aranygyűrű gránátkővel⁵⁷⁶

Leltári szám: DF.5.R.VI.19.

Átmérő: 2,3 cm

Anyag: arany és gránátkő

Készítés időpontja: késő római kor

Készítés helye: Római birodalom keleti része

Műtárgy állapota: ép

⁵⁷³ Uo.

⁵⁷⁴ Uo.

⁵⁷⁵ Uo.

⁵⁷⁶ Uo.

27. Aranygyűrű zöld üveggel⁵⁷⁷

Leltári szám: DF.5.R.VI.20.

Átmérő: 2,3 cm

Anyag: arany és üveg

Készítés időpontja: római kor

Műtárgy állapota: ép

28. Félholdalakú arany fülbevalópár zöld üveggel⁵⁷⁸

Leltári szám: DF.5.R.VI.21.a-b.

Hossza: 3 cm

Anyag: arany és üveg

Készítés időpontja: római kor

Műtárgy állapota: ép

29. Arany fülbevalópár ezüst golyócskával⁵⁷⁹

Leltári szám: DF.5.R.VI.22.a-b.

Hossza: 2,5 cm

Anyag: arany és ezüst

Készítés időpontja: római kor

Műtárgy állapota: ép

30. Arany fülbevalópár, egyiken ezüst golyócskával⁵⁸⁰

Leltári szám: DF.5.R.VI.23.a-b.

Hossza: 2,1 cm

Anyag: arany és ezüst

Készítés időpontja: római kor

Műtárgy állapota: ép

31. Arany fülbevalópár⁵⁸¹

Leltári szám: DF.5.R.VI.24.a-b.

⁵⁷⁷ Uo.

⁵⁷⁸ Uo.

⁵⁷⁹ *Déri Frigyes*: A debreczeni Déri Múzeum gyűjteményeinek leírása i.m. 74.

⁵⁸⁰ Uo.

⁵⁸¹ Uo.

Hossza: 1,5 cm

Anyag: arany

Készítés időpontja: római kor

Műtárgy állapota: ép

32. Arany fülbevalópár⁵⁸²

Leltári szám: DF.5.R.VI.25.a-b.

Hossza: 2,5 cm

Anyag: arany

Készítés időpontja: római kor

Műtárgy állapota: ép

33. Arany fülbevalópár zöld üveggyűrűvel⁵⁸³

Leltári szám: DF.5.R.VI.26.a-b.

Hossza: 2,5 cm

Anyag: arany és üveg

Készítés időpontja: római kor

Műtárgy állapota: ép

34. Arany fülbevalópár ezüst golyóval⁵⁸⁴

Leltári szám: DF.5.R.VI.27.a-b.

Hossza: 2,4 cm

Anyag: arany és ezüst

Készítés időpontja: római kor

Műtárgy állapota: ép

35. Arany fülbevalópár ezüst golyóval⁵⁸⁵

Leltári szám: DF.5.R.VI.28.a-b.

Hossza: 1,8 cm

Anyag: arany és ezüst

Készítés időpontja: római kor

582 Uo.

583 Uo.

584 Uo.

585 Uo.

Műtárgy állapota: ép

36. Arany fülbevalópár aranypléh-piramis függővel⁵⁸⁶

Leltári szám: DF.5.R.VI.29.a-b.

Hossza: 1,2 cm

Anyag: arany

Készítés időpontja: római kor

Műtárgy állapota: ép

37. Arany fülbevalópár gyöngy függővel⁵⁸⁷

Leltári szám: DF.5.R.VI.30.a-b.

Hossza: 2,8 cm

Anyag: arany és gyöngy

Készítés időpontja: római kor

Műtárgy állapota: ép

38. Arany fülbevalópár szárnyas génusz alakokkal⁵⁸⁸

Leltári szám: DF.5.R.VI.31.a-b.

Hossza: 2,6 cm

Anyag: arany

Készítés időpontja: 2 – 3. sz.

Származás helye: Görögország

Műtárgy állapota: ép

39. Ezüst gyűrű, kőszáli kecskét ábrázoló, vésett karneolkővel⁵⁸⁹

Leltári szám: DF.5.R.VI.32.

Átmérő: 3,4 cm

Anyag: arany és karneol

Készítés időpontja: római kor

Műtárgy állapota: ép

⁵⁸⁶ Uo.

⁵⁸⁷ Uo.

⁵⁸⁸ Uo.

⁵⁸⁹ Uo.

40. Ezüst gyűrű, álló női alakot ábrázoló, vésett karneolkővel⁵⁹⁰

Leltári szám: DF.5.R.VI.33.

Átmérő: 2,1 cm

Anyag: arany és karneol

Készítés időpontja: római kor

Műtárgy állapota: ép

41. Arany nyaklánc smaragddal⁵⁹¹

Leltári szám: DF.5.R.VI.34.

Hossza: 42 cm

Anyag: arany és smaragd

Készítés időpontja: római kor

Műtárgy állapota: ép

42. Arany nyaklánc kékes üvegrombuszokkal⁵⁹²

Leltári szám: DF.5.R.VI.35.

Hossza: 22 cm

Anyag: arany és üveg

Készítés időpontja: római kor

Műtárgy állapota: ép

43. Arany nyaklánc smaragdokkal és gyöngyökkel⁵⁹³

Leltári szám: DF.5.R.VI.36.

Hossza: 20 cm

Anyag: arany, smaragd és gyöngy

Készítés időpontja: római kor

Műtárgy állapota: ép

44. Kígyófejű ezüst karperec⁵⁹⁴

Leltári szám: DF.5.R.VI.37.

⁵⁹⁰ Déri Frigyes: A debreczeni Déri Múzeum gyűjteményeinek leírása i.m. 72.

⁵⁹¹ Uo.

⁵⁹² Uo.

⁵⁹³ Uo.

⁵⁹⁴ Uo.

Átmérő: 8,5 cm

Anyag: ezüst

Készítés időpontja: késő római kor

Műtárgy állapota: ép

45. Arany nyaklánc aranylevelekből és 138 darab gyöngyből⁵⁹⁵

Leltári szám: DF.5.R.VI.38.

Hossza: 42,5 cm

Anyag: arany és gyöngy

Készítés időpontja: késő római kor

Lelőhely: Erdély

Műtárgy állapota: ép

46. Arany nyakék⁵⁹⁶

Leltári szám: DF.5.R.VI.39.

Hossza: 40,5 cm

Anyag: arany

Készítés időpontja: késő római kor

Lelőhely: Erdély

Műtárgy állapota: ép

47. Arany fülbevalópár⁵⁹⁷

Leltári szám: DF.5.R.VI.40.a-b.

Hossza: 3,6 cm

Anyag: arany

Készítés időpontja: római kor

Lelőhely: Magyarország

Műtárgy állapota: ép

48. Arany fülbevalópár⁵⁹⁸

Leltári szám: DF.5.R.VI.41.a-b.

⁵⁹⁵ Uo.

⁵⁹⁶ Uo.

⁵⁹⁷ *Déri Frigyes*: A debreczeni Déri Múzeum gyűjteményeinek leírása i.m. 76.

⁵⁹⁸ Uo.

Hossza: 1,5 ill. 1,8 cm

Anyag: arany

Készítés időpontja: római kor

Lelőhely: Magyarország, Erdély (?)

Műtárgy állapota: sérült

49. Ezüst fibula⁵⁹⁹

Leltári szám: DF.5.R.VI.42.

Hossza: 3 cm

Anyag: ezüst

Készítés időpontja: római kor

Lelőhely: Magyarország

Műtárgy állapota: ép

50. Ezüst, számszerű alakú fibula⁶⁰⁰

Leltári szám: DF.5.R.VI.43.

Hossza: 4,5 cm

Anyag: ezüst

Készítés időpontja: római kor

Lelőhely: Magyarország

Műtárgy állapota: ép

51. Bronz karkötő⁶⁰¹

Leltári szám: DF.5.R.VII.2.

Átmérő: 7,5 – 6,7 cm

Anyag: bronz

Készítés időpontja: római kor

Lelőhely: Magyarország

Műtárgy állapota: ép

⁵⁹⁹ Uo.

⁶⁰⁰ Uo.

⁶⁰¹ *Déri Frigyes*: A debreczeni Déri Múzeum gyűjteményeinek leírása i.m. 76–77.

52. Bronz fibula⁶⁰²

Leltári szám: DF.5.R.VII.7.

Hossza: 5,6 cm

Anyag: bronz

Készítés időpontja: római kor

Lelőhely: Magyarország

Műtárgy állapota: ép

53. Csonteszköz töredéke⁶⁰³

Leltári szám: DF.5.R.VII.29.

Méret: na.

Anyag: csont

Készítés időpontja: római (?)

Lelőhely: Magyarország

Műtárgy állapota: sérült

54. 29 darab tarka üveggyöngy⁶⁰⁴

Leltári szám: DF.5.R.VII.30.1-29.

Méret: na.

Anyag: üveg

Készítés időpontja: római kor

Több lelőhelyről: Gyéresszentkirály, Torda, Szentmihályfalva

Műtárgy állapota: ép

55. 4 darab gyöngysor⁶⁰⁵

Leltári szám: DF.5.R.VII.31.1-4.

Méret: na.

Anyag: üveg és borostyán

Készítés időpontja: római kor

Több lelőhelyről: Gyéresszentkirály, Torda, Szentmihályfalva

Műtárgy állapota: ép

602 *Déri Frigyes*: A debreczeni Déri Múzeum gyűjteményeinek leírása i.m. 77.

603 *Déri Frigyes*: A debreczeni Déri Múzeum gyűjteményeinek leírása i.m. 80.

604 Uo.

605 Uo.

56. Hippolytos

Leltári szám: DF.R.XI.14.

Méret: 2,1 x 1,6 cm

Anyag: vörös üvegpaszta

Forma: Ovális, lapos

Készítés időpontja: nem ismert

Műtárgy állapota: ép

„Mezítelen ifjú pihenőállásban, háromnegyed oldalnézetben, feje oldalról, egyik keze csípőjén, a másikkban két lándzsa, lábánál két kutya, előtte girlanddal és vadkanfejjel díszített oltár, valamint magas bázison álló Artemisz-szobor, kezében két fáklyával. Valószínűleg Hippolytos”⁶⁰⁶

57. Sol

Leltári szám: DF.R.XI.38.

Méret: „A” oldal: 1,5 x 1,05 x 0,4 „B” oldal: 1,65 x 1,3 x 0,4

Anyag: zöld jáspis

Forma: Ovális, lapos

Készítés időpontja: i.sz. 3.sz.

Műtárgy állapota: sérült

„a: Sol mellképe bázison, oldalról, fején sugárkorona, előtte egy rátekintő, egyik lábát felemelő nyúl (?) ül. Fölöttük öt, alattuk két csillag. b: Rohanó oroszlán, fölötté görög betűs felirat: (EPHN).”⁶⁰⁷

58. Mercurius

Leltári szám: DF.R.XI.40.

Méret: 2,0 x 1,5 x 0,3 cm

⁶⁰⁶ Gesztelyi T.: A Déri Múzeum gemmagyűjteménye i.m. 177.

⁶⁰⁷ Gesztelyi T.: A Déri Múzeum gemmagyűjteménye i.m. 152.

Anyag: sárgászörös karneol

Forma: ovális, lapos

Készítés időpontja: i.e. 1.sz.

Műtárgy állapota: erősen töredezett

„Mezítelen Mercurius sziklán ül, feje oldalról, felsőteste szemből, az alsó háromnegyed oldalnézetben. Egyik kezével a sziklára támaszkodik, a másikban caduceust tart.”⁶⁰⁸

59. Ízisz

Leltári szám: DF.R.XI.73.

Méret: 1,1 x 0,75 x 0,2 cm

Anyag: barna karneol

Forma: ovális, lapos

Készítés időpontja: i.sz. 3.sz.

Műtárgy állapota: ép

„Álló nőalak (ízisz vagy papnője) hosszú khitónban és himationban, szemből, feje oldalra fordítva. Kinyújtott kezében sistrum, a másikban talán situla volt.”⁶⁰⁹

60. Fortuna (gemma)

Leltári szám: DF.R.XI.66.

Méret: 1,4 x 1,1 x 0,6 cm

Anyag: többrétegű kalcedon

Forma: ovális, lapos

Készítés időpontja: i.sz. 3.sz.

Műtárgy állapota: ép

„Elmosódó kontúrok, elég jól proporcionált, nyúlánk alak, vonalszerűen formált attribútumok”⁶¹⁰

61. Bonus Eventus

Leltári szám: DF.R.XI.67.

⁶⁰⁸ Gesztelyi T.: A Déri Múzeum gemmagyűjteménye i.m. 111.

⁶⁰⁹ Gesztelyi T.: A Déri Múzeum gemmagyűjteménye i.m. 121-122.

⁶¹⁰ Gesztelyi T.: A Déri Múzeum gemmagyűjteménye i.m. 125-126.

Méret: 1,0 x 0,7 x 0,15 cm

Anyag: barna jáspis

Forma: ovális, lapos

Készítés időpontja: i.sz. 2–3.sz.

Műtárgy állapota: ép

„A kidolgozás jellemzői: Igénytelen munka. Sisakszerű haj, az arc részeit négy párhuzamos vonal jelzi. A testnek belső részletei nincsenek, csupán a szeméremtest van egy ponttal jelölve.”⁶¹¹

⁶¹¹ Gesztelyi T.: A Déri Múzeum gemmagyűjteménye i.m. 133.

Absztrakt

PhD-disszertációm elkészítése során arra vállalkoztam, hogy Déri Frigyes Antik gyűjteményét, mely az ókortudomány egyik legjelentősebb magyarországi tárgyforrás-csoportjának számít, a történelemtudomány és a muzeológia eszközeivel rendszerezem, feldolgozzam és digitálisan rögzítsem.

Dolgozatomban az elérni kívánt eredményeket a következő pontokban jelöltem ki: 1) Az Antik Gyűjtemény gyűjtés- és gyűjteménytörténetének lehetőség szerinti teljes bemutatása múzeum- és kultúrtörténeti szempontból. 2) Olyan kutatómódszertan kialakítása, melynek alkalmazásával később a teljes Déri-hagyaték történetét fel lehet dolgozni. 3) Egy új, modern katalógus létrehozása, ami tartalmaz minden eddig megjelent, a műtárgyakra vonatkozó tudományos megállapítást, felhasználja az adattári és levéltári kutatások eredményeit, bemutatja a legújabb tárgyfotókat és dokumentálja az elvégzett gyakorlati muzeológiai munkát. 4) A gyűjteménnyel kapcsolatos muzeológiai hiányosságok felszámolása.

Munkám során a következő, a dolgozat felépítését is meghatározó kérdésekre kerestem a választ: Hogyan jön létre egy nemzetközileg is jelentős Antik gyűjtemény? Milyen lehetőség volt a létrejött kollekció bemutatására? Mi volt a sorsa a gyűjteménynek? Hogyan viszonyult a 20. századi múzeumi szakmai közeg az Antik gyűjteményhez? Milyen lehetőségek voltak az anyag tudományos kutatására és feldolgozására? Milyen eszközei vannak a mai muzeológiának, mint segédtudománynak az ókortudományi kutatások támogatására?

Az előkészítő munka folyamán több olyan írott forrást és dokumentumot sikerült felkutatni, melyek információgazdagságukkal jelentős mértékben meghatározták a későbbi dolgozat tudományos tartalmát. Az írások rendkívüli múzeum- és helytörténeti értékkel bírnak, mégis csak a legszűkebb körben ismertek, teljes feldolgozásuk pedig a mai napig nem történt meg. Ide tartozik Déri Frigyes *Vásárlási Naplója*, személyes levelezése és saját használatú *Katalógusa*; valamint a múzeum korábbi igazgatójának és krónikásának, Sőregi Jánosnak *Debreceni Naplója*. Ezeket az írásokat, valamint a dolgozat megírásában betöltött fontos szerepüket dolgozatomban részletesen bemutatom. Bízom benne, hogy a szükséges mélységű gyűjtés- és gyűjteménytörténeti vizsgálatok elvégzése és a feltárt adatok megfelelő rendszerezése után sikerült olyan dolgozatot létrehoznom, mely hozzájárulhat a magyarországi kulturális örökség múltjának feltárásához.

Absztrakt (angol)

The aim of this PhD thesis, is to process, categorize and digitize the Antique collection of Frigyes Déri, which is one of the most significant source in the study of ancient history in Hungary.

The desired results of the thesis were determined as follows: 1) To present the collection and acquisition history of the Antiquity Collection to the fullest extent possible from a museum and cultural historical standpoint. 2) To develop a research methodology, using which the history of the entire Déri legacy can be studied. 3) To create a catalog that contains all published scholarly references to the pieces, uses the results of the archive data studies, presents the latest photographs of the pieces and documents the practical museological work. 4) To eliminate any museological shortcoming regarding the collection

During the work, the main objective was to find answers to the following structure defining questions: How an internationally significant antiquity collection is created? What options were available to display the collection? What happened to the collection? What was the attitude towards the antiquity collection within the 20th century museological scene? What options were available to research and study the collection? What tools does museology as a complementary discipline have to support the research of ancient history?

In the preparation phase, many written sources and documents were discovered that would later shape the content of this thesis. These documents have incredible value from a local historical and museum historical standpoint. Despite this fact, they are still not widely known and have not been fully researched to this day. Some of these documents are the purchase log of Frigyes Déri, his personal correspondence and the diary of former director János Sóregi. These documents and their important roles are fully shown and substantiated in the thesis.

After conducting a sufficiently deep collection and acquisition historical analysis and properly categorizing the discovered data, the result is hopefully a thesis that contributes to the researches into the history of Hungarian cultural heritage.

Bibliográfia

I. Magániratok és személyes-jellegű források

1. Déri Frigyes feljegyzései és dokumentumai:

- Déri Frigyes: *A debreceni Déri Múzeum gyűjteményeinek leírása* (Debrecen, 1922)
- Déri Frigyes: *Erwerbungen für die Sammlungen*. Déri Múzeum, Művészeti tár, Iparművészeti gyűjtemény, Adattár.
- Korompai Balázs: *Déri Frigyes levelezése I. rész – a Déri Múzeummal kapcsolatos levelek* In.: A Debreceni Déri Múzeum Évkönyve 2010. A Debreceni Déri Múzeum kiadványai 82. Szerk.: Magyar Márta. Debrecen, 2010. 241-254.
- Korompai Balázs: *Déri Frigyes levelezése a Déri Múzeummal kapcsolatban – II. rész* . In.: A Debreceni Déri Múzeum Évkönyve 2011/12. A Debreceni Déri Múzeum kiadványai 83. Szerk.: Magyar Márta. Debrecen, 2012. 237-252.

2. Sőregi János feljegyzései:

- Sőregi János: *Adatok Debrecen város 1944. évi utolsó negyedének történetéhez*. Déri Múzeum, Helytörténeti gyűjtemény, I. 18/1957.
- *Dr. Sőregi János feljegyzései Déri Frigyesre és a múzeum alapítására*. Déri Múzeum, Művészeti tár, Iparművészeti gyűjtemény, Adattár, 1956.
- Sőregi János Debreceni Naplói:
 - I. kötet (DEENK Kézirattár, Ms. 13/1), 1922. 05. 31. – 1922. 07. 31.
 - II. kötet (DEENK Kézirattár, Ms. 13/2), 1922. 08. 01. – 1922. 09. 12.
 - III. kötet (DEENK Kézirattár, Ms. 13/3), 1922. 09. 13. – 1922. 11. 08.
 - IV. kötet (DEENK Kézirattár, Ms. 13/4), 1922. 11. 09. – 1923. 01.22.
 - V. kötet (DEENK Kézirattár, Ms. 13/5), 1923. 02. 13. – 1923. 04.12.
 - VI. kötet (DEENK Kézirattár, Ms. 13/6), 1923. 04. 13. – 1923. 06. 13.
 - VII. kötet (DEENK Kézirattár, Ms. 13/7), 1923. 06. 14. – 1923. 09. 04.
 - VIII. kötet (DEENK Kézirattár, Ms. 13/8), 1923. 09. 05. – 1923. 12.3 1.
 - IX. kötet (DEENK Kézirattár, Ms. 13/9), 1924. 01. 01. – 1924. 06. 09.

- X. kötet (DEENK Kézirattár, Ms. 13/10), 1924. 06. 10. – 1924. 09. 30.
- XI. kötet (DEENK Kézirattár, Ms. 13/11), 1924. 10. 01. – 1925. 01. 08.
- XII. kötet (DEENK Kézirattár, Ms. 13/12), 1925. 01. 09. – 1925. 05. 12.
- XIII. kötet (DEENK Kézirattár, Ms. 13/13), 1925. 05. 13. – 1925. 08. 27.
- XIV. kötet (DEENK Kézirattár, Ms. 13/14), 1925. 08. 28. – 1925. 11. 23.
- XV. kötet (DEENK Kézirattár, Ms. 13/15), 1925. 11. 23. – 1926. 02. 28.
- XVI. kötet (DEENK Kézirattár, Ms. 13/16), 1926. 03. 01. – 1926. 08. 17.
- XVII. kötet (DEENK Kézirattár, Ms. 13/17), 1926. 08. 18. – 1929. 11. 23.
- XVIII. kötet (DEENK Kézirattár, Ms. 13/18), 1941. 05. 30. – 1942. 03. 11.
- XIX. kötet (DEENK Kézirattár, Ms. 13/19), 1944. 04. 04. – 1944. 09. 09.
- XX. kötet (DEENK Kézirattár, Ms. 13/20), 1944. 09. 10. – 1944. 12. 31.
- XXI. kötet (DEENK Kézirattár, Ms. 13/21), 1944. 12. 02. – 1945. 04. 12.
- XXII. kötet (DEENK Kézirattár, Ms. 13/22), 1945. 04. 14. – 1945. 06. 21.
- XXIII. kötet (DEENK Kézirattár, Ms. 13/23), 1945. 06. 22. – 1946. 04. 30.
- XXIV. kötet (DEENK Kézirattár, Ms. 13/24), 1946. 05. 01. – 1947. 06. 15.
- XXV. kötet (DEENK Kézirattár, Ms. 13/25), 1947. 06. 16. – 1947. 10. 09.
- XXVI. kötet (DEENK Kézirattár, Ms. 13/26), 1947. 10. 10. – 1948. 02. 15.
- XXVII. kötet (DEENK Kézirattár, Ms. 13/27), 1948. 02. 16. – 1948. 05. 18.
- XXVIII. kötet (DEENK Kézirattár, Ms. 13/28), 1948. 05. 19. – 1948. 08. 30.
- XXIX. kötet (DEENK Kézirattár, Ms. 13/29), 1948. 08. 31. – 1948. 12. 31.
- XXX. kötet (DEENK Kézirattár, Ms. 13/30), 1949. 01. 01. – 1949. 04. 30.
- XXXI. kötet (DEENK Kézirattár, Ms. 13/31), 1949. 05. 01. – 1949. 07. 14.
- XXXII. kötet (DEENK Kézirattár, Ms. 13/32), 1949. 07. 15. – 1949. 10. 15.
- XXXIII. kötet (DEENK Kézirattár, Ms. 13/33), 1949. 10. 15. – 1949. 12. 31.
- XXXIV. kötet (DEENK Kézirattár, Ms. 13/34), 1950. 01. 01. – 1950. 05. 31.
- XXXV. kötet (DEENK Kézirattár, Ms. 13/35), 1950. 06. 01. – 1950. 11. 30.
- XXXVI. kötet (DEENK Kézirattár, Ms. 13/36), 1950. 12. 01. – 1951. 07. 25.
- XXXVII. kötet (DEENK Kézirattár, Ms. 13/37), 1951. 07. 26. -1952. 12. 31.
- XXXVIII. kötet (DEENK Kézirattár, Ms. 13/38), 1953. 01. 01. – 1954. 02. 15.
- XXXIX. kötet (DEENK Kézirattár, Ms. 13/39), 1954. 02. 16. – 1955. 03. 25.
- XL. kötet (DEENK Kézirattár, Ms. 13/40), 1955. 03. 26. – 1955. 12. 31.

3. A források feldolgozása során használt irodalom:

- Eiler Ferenc: *Németország és Dél-Kelet Európa „helye a nap alatt”*. *A Hassel-napló mint történeti forrás* (Múltunk 2017/1., 25-47. old.)
- Katona Csaba – Kovács Eleonóra: *A személyes emlékezet dokumentumai*. (Turul 87., 2014/2. 41-47. old.)
- Korompai Gáborné: *Sőregi János hagyatéka a Debreceni Egyetemi Könyvtár Kézirattárában* (A Debreceni Déri Múzeum Évkönyve, 2007, 259-263. old.)
- Kövér György: *Én azonosság az ego dokumentumokban*. (In: Uő: *Biográfia és társadalomtörténet*. Osiris Kiadó, Budapest, 2014)
- Lejeune, Philippe: *Önéletírás, élettörténet, napló*. (L'Harmattan Kiadó, 2003)
- Marchut Réka: *Raoul Bossy naplójának magyar vonatkozása* (Múltunk 2017/1. 48-72. old.)
- Pastor, Peter: *Illyés Gyula és Nagy Lajos útinaplója szovjetunióbeli látogatásáról* (Múltunk 2017/1., 116-134. old.)
- Pritz Pál: *Napló és történelem* (Múltunk 2017/1., 4-6. old.)
- Pritz Pál: *Ortutay Gyula, egy homo politicus naplója* (Múltunk 2017/1. 7-24. old.)
- Püski Levente: *Politikai napló – Kozma-módra* (Múltunk 2017/1. 135-158. old.)
- Széchenyi Ágnes: *Illyés Gyula 1956-os naplója* (Múltunk 2017/1., 187-204. old.)
- Sipos Balázs: *„Az igazi történelmi élmény”. A naplóíró Márai Sándor és az 1945-1948-as évek ábrázolásai* (Múltunk 2017/1. 159-186. old.)

II. Gyűjtéstörténet

- Czakó Elemér: *Déri Frigyes és múzeuma* (Debreceni Képes Kalendárium, 1922, 21-25. old. Szerkesztők: Csűrös Ferenc, Zoltai Lajos. Debreczen szab. kir. város és a Tiszántuli Ref. Egyházkerület Könyvnyomda Vállalata)
- Dankó Imre: *A Dériek, a Déri-gyűjtemények* (Debrecen, 1977)
- Dr. E.: *Déri Frigyes 1854 – 1924* (Debreceni Képes Kalendárium, 1925, 65-66. old. Szerkesztők: Csűrös Ferenc, Szathmáry Zoltán. Debreczen szab. kir. város és a Tiszántuli Ref. Egyházkerület Könyvnyomda Vállalata)
- Jankó Judit: *Műgyűjtés: egygenerációs játék?* (Múzeumcafé 63-64, 2018/1., 125-141. old. Kultúra 2008 Nonprofit Kft., 2018)
- Keszthelyi Ágnes: *Déri Frigyes gyűjteményének létrejötte* (A Debreceni Déri Múzeum Évkönyve 2005, 59-69. old. Debrecen, 2006)
- Kovács József Dénes: *A Déri Múzeum antik gyűjteménye: Gyűjtéstörténet* (A Debreceni

Déri Múzeum Évkönyve, 2014., 87-100. old. Debrecen, 2014)

- Lakner Lajos: *Déri Frigyes és múzeuma I.* (Debrecen, 2014)
- Nagy Árpád Miklós: *Classica Hungarica – A Szépművészeti Múzeum Antik Gyűjteményének első évszázada (1908 – 2008).* Szépművészeti Múzeum, 2013.
- Nagy Árpád Miklós: *Classica Hungarica I.: A Szépművészeti Múzeum Antik Gyűjteményének története a kezdetektől 1929-ig* (HOLMI 19/4, 2007, 469-485. old)
- Nagy Árpád Miklós: *Classica Hungarica II.: A Szépművészeti Múzeum Antik Gyűjteményének története a kezdetektől 1929-ig* (HOLMI 19/5, 2007, 617-637. old)
- Szentesi Edit – Szilágyi János György: *Antiquitas Hungarica – Tanulmányok a Fejérváry-Pulzsky-gyűjtemény történetéről.* Budapest, 2005.
- Szilágyi János György: *A klasszikus ókori művészet egy 19. századi magyar gyűjtője: Haan Antal.* Ókor 15. (2016) 1. sz. 87–93.
- Szilágyi János György: „*Ismerem helyemet*” – (A másik Pulzsky-életrajz). In: Szirénzene – Ókortudományi tanulmányok, Budapest, 2005. 340 – 362.

III. Gyűjteménytörténet

1. A Déri Múzeum MNL HBM-i Levéltárában elhelyezett adattári anyaga:

- VIII.700.38. doboz
- VIII.700.39. doboz
- VIII.700.40. doboz
- V.B.1406/K 58.doboz, 1925/143 szerz.
- VIII.700.40. 234/1946 DMsz.

2. Az Antik Gyűjteményt érintő múzeumtörténeti tanulmányok és publikációk:

- Baltazár Dezső: *Régi alapon újjáépítés* (Debreceni Képes Kalendárium, 1920, 18-19.old. Szerkesztők: Csűrös Ferenc, Zoltai Lajos. Debrecen sz. kir. város és a Tiszántuli Egyházkerület Könyvnyomda-vállalata)
- *Csűrös Ferenc:* A legújabb magyar múzeum. Debreceni Szemle 1. (1927). 27–39.

- Csűrös Ferenc: *Olvasóinkhoz!* (Debreceni Képes Kalendárium, 1920, 17.old. Szerkesztők: Csűrös Ferenc, Zoltai Lajos. Debreczen sz. kir. város és a Tiszántuli Egyházkerület Könyvnyomda-vállalata)
- Csűrös Ferenc: *Olvasóinkhoz* (Debreceni Képes Kalendárium, 1927, 17.old. Szerkesztők: Csűrös Ferenc, Szathmáry Zoltán. Debreczen szab. kir. város és a Tiszántuli Ref. Egyházkerület Könyvnyomda Vállalata)
- *Debrecen sz. kir. város Déri Múzeuma* (Debreceni Képes Kalendárium, 1933, 94-96. old. Szerkesztők: Csűrös Ferenc, Ecsedi István. Debreczen szab. kir. város és a Tiszántuli Ref. Egyházkerület Könyvnyomda Vállalata)
- Debrecen története – 1919–1944. 4. kötet. (Szerkesztő: Tokody Gyula. Debrecen, 1986)
- Filep Tibor: *A politikai rendőrség Hajdú-Biharban 1957-1989 III/III*, (Debrecen, 2011)
- Horváth Attila: *Magyarország amerikai bombázása a II. világháborúban – A Debrecen elleni első amerikai légitámadás 1944. június 2.* (Lícium-Art Könyvkiadó- és Kereskedelmi Kft., Debrecen, 2014)
- – It – s.: *A Déri Múzeum új igazgatója – Dr. Sőregi János* (Debreceni Képes Kalendárium, 1938, 84-86. old. Szerkesztők: Csűrös Ferenc, Zoltai Lajos. Debreczen szab. kir. város és a Tiszántuli Ref. Egyházkerület Könyvnyomda Vállalata)
- Kovács József Dénes: *Bombák árnyékában – A Déri Múzeum viszontagságai 1939 – 1945 között Sőregi János Naplójában* (A Debreceni Déri Múzeum Évkönyve 2017, 171-185.old.)
- Kovács József Dénes: *„Kérem tudatni”: Sőregi János szerepe a Déri-gyűjtemény Debrecenbe kerülésében (gyűjteménytörténet, 1925-1925)* (A Debreceni Déri Múzeum Évkönyve, 2016., 111-122. old. Debrecen, 2016)
- Kovács József Dénes: *Kincs, ami nincs? – Sőregi János feljegyzései a Déri Múzeum II. világháborúban eltűnt műtárgyairól* (A Debreceni Déri Múzeum Évkönyve, 2018., 133-146. old. Debrecen, 2018)
- Kovács József Dénes – Hajdú Zsigmond: *A Déri Múzeum időszaki kiállításai 2016-ban: Az Antikvitás arcai* (A Debreceni Déri Múzeum Évkönyve, 2016., 187-190. old. Debrecen, 2016)
- Magyar Életrajzi Lexikon, 1000 – 1990. Főszerkesztő: Kenyeres Ágnes (Magyar Elektronikus Könyvtár, <http://mek.oszk.hu/00300/00355>)
- Siró Béla: *Debrecen megpróbáltatásai* (Tóth Könyvkereskedés és Kiadó, Debrecen, 2007)

- Sőregi János: *Déri Frigyesről* (Debreceni Képes Kalendárium, 1940, 47. old. Szerkesztő: Sőregi János. Debreczen szab. kir. város és a Tiszántuli Ref. Egyházkerület Könyvnyomda Vállalata)
- Sőregi János: *Kék könyv – Ifjúkori napló* (Cigánd Város Önkormányzata, Cigánd, 2015)
- Sőregi János: *Mi történt 1940-ben Debrecenben? – A fontosabb események időrendi felsorolása 1939 novemberétől 1940 decemberéig* (Debreceni Képes Kalendárium, 1941, 124-135.old. (Szerkesztő: Sőregi János. Debreczen szab. kir. város és a Tiszántuli Ref. Egyházkerület Könyvnyomda Vállalata)
- Sőregi János: *Mi történt 1941-ben Debrecenben? – A fontosabb események időrendi felsorolása 1940 december 1-től 1941 december 9-ig* (Debreceni Képes Kalendárium, 1942, 131-134. old.) Szerkesztő: Sőregi János. Debreczen szab. kir. város és a Tiszántuli Ref. Egyházkerület Könyvnyomda Vállalata)
- Sőregi János: *Mi történt 1942-ben Debrecenben? – A fontosabb események időrendi felsorolása 1941 december 10-től 1942 december 12-ig* (Debreceni Képes Kalendárium, 1943, 122-126. old. Szerkesztő: Sőregi János. Debreczen szab. kir. város és a Tiszántuli Ref. Egyházkerület Könyvnyomda Vállalata)
- Sőregi János: *Mi történt 1943-ban Debrecenben? – A fontosabb, Debrecenre is kiható világháborús, országos és helyi események időrendi felsorolása 1942 dec. 13-tól 1943 de. 8-ig* (Debreceni Képes Kalendárium, 1944, 85-90. old. Szerkesztő: Sőregi János. Debreczen szab. kir. város és a Tiszántuli Ref. Egyházkerület Könyvnyomda Vállalata)
- Sőregi János (?): *Mi történt Debrecenben 1943. dec. 14-től 1945. nov. 21-ig?* (Debreceni Képes Kalendárium, 1945-1946, 57-77. old. Szerkesztő: Sőregi János. Városi Nyomda, Debrecen, 1945)
- Sőregi János (?): *Mi történt Debrecenben 1945. nov.22-től 1946 nov. 26-ig* (Debreceni Képes Kalendárium, 1947, 99-109. old. Szerkesztő: Sőregi János. Városi Nyomda, Debrecen, 1946)
- Sőregi János (?): *Mi történt Debrecenben 1946. november 24-től 1947 november 26-ig* (Debreceni Képes Kalendárium, 1948, 153-162. old. Szerkesztő: Sőregi János. Debreczen város és a Tiszántúli Református Egyházkerület könyvnyomda-vállalata, 1947)
- Sőregi János: *Múzeumunk jelentősége és a nagy közönség (Öt képpel)* (Debreceni Képes Kalendárium, 1924, 59-63. old. Szerkesztők: Csűrös Ferenc, Zoltai Lajos. Debreczen szab. kir. város és a Tiszántuli Ref. Egyházkerület Könyvnyomda Vállalata)

- Szabó Kálmán: *Debrecen újjáépítése (Debreceni Képes Kalendárium, 1947, 19-21. old.*
Szerkesztő: Sőregi János. Városi Nyomda, Debrecen, 1946)
- T. Kiss Tamás: *Fordulatok- folyamatok: fejezetek a magyarországi kormányok kultúrpolitikáiról, 1867-2000* (Új Mandátum Könyvkiadó, Budapest, 2002)

3. A Városi Múzeum Jelentései

- *Jelentés Debreczen sz. kir. város múzeuma 1918-1920. évi állapotáról (Debrecen, 1921)*
- *Jelentés Debreczen szabad királyi város muzeumának 1921. évi működéséről és állapotáról*
(Összeállította: Zoltai Lajos. Debreczen szabad királyi város és a Tiszántuli Református Egyházkerület könyvnyomda-vállalata, 1922)
- *Jelentések Debreczen sz. kir. város muzeumának és közművelődési könyvtárának 1922. és 1923. évi működéséről és állapotáról* (Összeállította: Zoltai Lajos. Debreczen sz. kir. város és a Tiszántuli Református Egyházkerület könyvnyomda-vállalata, 1924)
- *Jelentés Debreczen sz. kir. város muzeumának és közművelődési könyvtárának 1924. évi működéséről és állapotáról* (Összeállította: Zoltai Lajos. Debreczen sz. kir. város és a Tiszántuli Református Egyházkerület könyvnyomda-vállalata, 1925)
- *Jelentés Debreczen szabad királyi város muzeumának és közművelődési könyvtárának 1925. évi működéséről és állapotáról* (Összeállította: Zoltai Lajos. Debreczen szabad királyi város és a Tiszántuli Református Egyházkerület könyvnyomda-vállalata, 1926)
- *Jelentés Debreczen szabad királyi város muzeumának és közművelődési könyvtárának 1926. évi működéséről és állapotáról* (Összeállította: Zoltai Lajos. Debreczen szab. kir. város és a Tiszántuli Református Egyházkerület könyvnyomda-vállalata, 1927)
- *Jelentés Debreczen szabad királyi város muzeumának és közművelődési könyvtárának 1927. évi működéséről és állapotáról* (Összeállította: Zoltai Lajos. Debreczen sz. kir. város és a Tiszántuli Református Egyházkerület könyvnyomda-vállalata, 1928)
- *Jelentés Debreczen szab. kir. város muzeumának és közművelődési könyvtárának 1928. évi működéséről és állapotáról* (Összeállította: Zoltai Lajos. Debreczen sz. kir. város és a Tiszántuli Református Egyházkerület könyvnyomda-vállalata, 1929)
- *Jelentés Debreczen szabad királyi város Déri Múzeumának 1929. évi működéséről*
(Összeállította: Dr. Ecsedi István, Városi Nyomda Debrecen, 1930)

- *Jelentés Debrecen szabad királyi város Déri Múzeumának 1930. évi működéséről és állapotáról* (Összeállították: Dr. Ecsedi István és Dr. Sőregi János, Városi Nyomda Debrecen, 1931)
- *Jelentés Debrecen szabad királyi város Déri Múzeumának 1931. évi működéséről és állapotáról* (Összeállították: Dr. Ecsedi István és Dr. Sőregi János, Városi Nyomda Debrecen, 1932)
- *Jelentés Debrecen szabad királyi város Déri Múzeumának 1932. évi működéséről és állapotáról* (Összeállították: Dr. Ecsedi István és Dr. Sőregi János, Városi Nyomda Debrecen, 1933)

4. Jelentések és beszámolók a múzeum működéséről a Debreceni Déri Múzeum Évkönyveiben:

- *A Déri múzeum működése és állapota 1933-ban* (A Debreceni Déri Múzeum Évkönyve 1933, 5-53. old. Összeállították: Dr. Ecsedi István és Dr. Sőregi János, Városi Nyomda, Debrecen, 1934)
- *A Déri múzeum működése és állapota 1934-ben* (A Debreceni Déri Múzeum Évkönyve 1934, 7-90. old. Összeállították: Dr. Ecsedi István és Dr. Sőregi János, Városi Nyomda, Debrecen, 1935)
- *Debrecen sz. kir. város Déri Múzeuma 1935. évi működéséről és állapotáról* (A Debreceni Déri Múzeum Évkönyve 1935, 5-100. old. Összeállította: Dr. Sőregi János, Városi Nyomda, Debrecen, 1936)
- *Jelentés a Déri Múzeum 1936. évi működéséről és állapotáról* (A Debreceni Déri Múzeum Évkönyve 1936, 8-90. old. Összeállította: Dr. Sőregi János, Városi Nyomda, Debrecen, 1937)
- *Jelentés a Déri Múzeum 1937. évi működéséről és állapotáról* (A Debreceni Déri Múzeum Évkönyve 1937, 5-118. old. Összeállította: Dr. Sőregi János, Városi Nyomda, Debrecen, 1938)
- *Jelentés a Déri Múzeum 1938. évi működéséről és állapotáról* (A Debreceni Déri Múzeum Évkönyve 1938, 5-78. old. Összeállította: Dr. Sőregi János, Városi Nyomda, Debrecen, 1939)
- *Jelentés a Déri Múzeum 1939. évi működéséről és állapotáról* (A Debreceni Déri Múzeum Évkönyve 1939 – 1940, 5-70. old. Összeállította: Sőregi János dr., Városi Nyomda, Debrecen, 1941)

- *Jelentés a Déri Múzeum 1940. évi működéséről és állapotáról* (A Debreceni Déri Múzeum Évkönyve 1939 – 1940, 71-126. old. Összeállította: Sőregi János dr., Városi Nyomda, Debrecen, 1941)
- *Jelentés a Déri Múzeum 1941. évi működéséről és állapotáról* (A Debreceni Déri Múzeum Évkönyve 1941., 5-76. old. Munkatársai közreműködésével összeállította: Sőregi János dr., Városi Nyomda, Debrecen, 1942)
- *Jelentés a Déri Múzeum 1942. évi működéséről és állapotáról* (A Debreceni Déri Múzeum Évkönyve 1942. 5-88. old. Munkatársai közreműködésével összeállította: Sőregi János dr., Városi Nyomda, Debrecen, 1943)
- *A Déri Múzeum élete és működése 1943-1947. években* (A Debreceni Déri Múzeum Évkönyve 1943 – 1947, 3-67. old. Írta: Sőregi János dr., Városi Nyomda, Debrecen, 1948)
- Balogh István: *Jelentés a Múzeum 1948-1956. évi működéséről* (A Debreceni Déri Múzeum Évkönyve 1948 – 1956, 3-20. old. (Szerkesztette: Balogh István Dr., Debrecen, 1957)
- *A Déri Múzeum 1957-ben* (A Debreceni Déri Múzeum Évkönyve 1957, 3-10. old. Szerkesztette: Béres András, Debrecen, 1958)
- Béres András: *A Déri Múzeum 1958-1959-ben* (A Debreceni Déri Múzeum Évkönyve 1958 – 1959, 3-14. old. Szerkesztette: Béres András, Debrecen, 1960)
- Béres András: *Jelentés a Déri Múzeum 1960. évi munkájáról* (A Debreceni Déri Múzeum Évkönyve 1960 – 1961, 3-12. old. Szerkesztette: Béres András, Debrecen, 1962)
- Béres András: *Jelentés a Déri Múzeum 1961. évi munkájáról* (A Debreceni Déri Múzeum Évkönyve 1960 – 1961, 13-19. old. Szerkesztette: Béres András, Debrecen, 1962)
- Béres András: *Jelentés a Déri Múzeum 1962. évi munkájáról* (A Debreceni Déri Múzeum Évkönyve 1962 – 1964, 3-11. old. Szerkesztette: Dr. Béres András. Alföldi Nyomda, Debrecen, 1965)
- Béres András: *Jelentés a Déri Múzeum 1963. évi munkájáról* (A Debreceni Déri Múzeum Évkönyve 1962 – 1964, 15-23. old. Szerkesztette: Dr. Béres András. Alföldi Nyomda, Debrecen, 1965)
- Béres András: *Jelentés a Hajdú-Bihar Megyei Múzeumok Igazgatósága 1964. évi munkájáról* (A Debreceni Déri Múzeum Évkönyve 1965, 5-12. old. Szerkesztette: Dr. Béres András, Debrecen, 1966)
- Béres András: *Jelentés a Hajdú-Bihar Megyei Múzeumok Igazgatósága 1965. évi munkájáról* (A Debreceni Déri Múzeum Évkönyve 1965, 13-18. old. Szerkesztette: Dr. Béres András, Debrecen, 1966)

- Dankó Imre: *Jelentés a Déri Múzeum 1968-1970. évi munkájáról* (A Debreceni Déri Múzeum Évkönyve 1969 – 1970, 735-741. Módy György és Orosz István közreműködésével szerkesztette: Dankó Imre, Debrecen, 1971)
- Dankó Imre: *Jelentés a Déri Múzeum 1971. évi munkájáról* (A Debreceni Déri Múzeum Évkönyve 1971, 551-563. old. (Módy György és Orosz István közreműködésével szerkesztette: Dankó Imre, Debrecen, 1972)
- Dankó Imre: *Jelentés a Déri Múzeum 1972. évi munkájáról* (A Debreceni Déri Múzeum Évkönyve 1972, 653-664. Módy György és Ujváry Zoltán közreműködésével szerkesztette Dankó Imre, Debrecen, 1974)
- Dankó Imre: *Jelentés a Déri Múzeum 1973. évi munkájáról* (A Debreceni Déri Múzeum Évkönyve 1973, 489-498. old. Módy György és Ujváry Zoltán közreműködésével szerkesztette Dankó Imre, Debrecen, 1975)
- Dankó Imre: *Jelentés a Déri Múzeum 1974. évi munkájáról* (A Debreceni Déri Múzeum Évkönyve 1974, 863-879. old. Módy György és Szendrey István közreműködésével szerkesztette Dankó Imre, Debrecen, 1975)
- Dankó Imre: *Jelentés a Déri Múzeum 1975. évi munkájáról* (A Debreceni Déri Múzeum Évkönyve 1975, 783-791. old. Módy György és Szabadfalvi József közreműködésével szerkesztette Dankó Imre, Debrecen, 1976)
- Dankó Imre: *Jelentés a Déri Múzeum 1976. évi munkájáról* (A Debreceni Déri Múzeum Évkönyve 1976, 457-466. Módy György és Ujváry Zoltán közreműködésével szerkesztette Dankó Imre, Debrecen, 1977)
- Dankó Imre: *Jelentés a Déri Múzeum 1977. évi munkájáról* (A Debreceni Déri Múzeum Évkönyve 1977, 567-573. old. Módy György és Ujváry Zoltán közreműködésével szerkesztette Dankó Imre, Debrecen, 1978)
- Dankó Imre: *Jelentés a Déri Múzeum 1978. évi munkájáról* (A Debreceni Déri Múzeum Évkönyve 1978, 489-494. old. Módy György és Durkó Mátyás közreműködésével szerkesztette Dankó Imre, Debrecen, 1979)
- Dankó Imre: *Jelentés a Déri Múzeum 1979. évi munkájáról* (A Debreceni Déri Múzeum Évkönyve 1979, 503-508. old. Módy György és Ujváry Zoltán közreműködésével szerkesztette Dankó Imre, Debrecen, 1981)
- Dankó Imre: *Jelentés a Déri Múzeum 1980. évi munkájáról* (A Debreceni Déri Múzeum Évkönyve 1980, 653-659. old. Módy György és Kurucz Albert közreműködésével szerkesztette Dankó Imre, Debrecen, 1982)

- Dankó Imre: *Jelentés a Déri Múzeum 1981. évi munkájáról* (A Debreceni Déri Múzeum Évkönyve 1981, 533-542. old. Módy György és Ujváry Zoltán közreműködésével szerkesztette Dankó Imre, Debrecen, 1983)
- V. Szathmáry Ibolya: *Jelentés a Déri Múzeum 1982. évi munkájáról* (A Debreceni Déri Múzeum Évkönyve 1982, 621-629. old. Módy György és Gazda László közreműködésével szerkesztette Dankó Imre, Debrecen, 1984)
- Gazda László: *Jelentés a Déri Múzeum 1983 – 1984. évi munkájáról* (A Debreceni Déri Múzeum Évkönyve 1983 – 1984, 437-450. old. Módy György és Ujváry Zoltán közreműködésével szerkesztette Gazda László, Debrecen, 1985)
- Gazda László: *Jelentés a Déri Múzeum és a megyei múzeumi szervezet 1985. évi munkájáról* (A Debreceni Déri Múzeum Évkönyve 1985, 469-485. old. Módy György és Orosz István közreműködésével szerkesztette Gazda László, Debrecen, 1986)
- Gazda László: *Jelentés a Déri Múzeum és a megyei múzeumi szervezet 1986. évi munkájáról* (A Debreceni Déri Múzeum Évkönyve 1986, 577-594. old. Módy György és Ujváry Zoltán közreműködésével szerkesztette Gazda László, Debrecen, 1987)
- Gazda László: *Jelentés a Déri Múzeum és a megyei múzeumi szervezet 1987. évi munkájáról* (A Debreceni Déri Múzeum Évkönyve 1987, 383-404. old. Módy György és Orosz István közreműködésével szerkesztette Gazda László, Debrecen, 1988)
- Gazda László: *Jelentés a Déri Múzeum és a megyei múzeumi szervezet 1988. évi munkájáról* (A Debreceni Déri Múzeum Évkönyve 1988, 409-424. old. Módy György és Ujváry Zoltán közreműködésével szerkesztette Gazda László, Debrecen, 1990)
- Gazda László: *Jelentés a Déri Múzeum és a megyei múzeumi szervezet 1989. és 1990. évi munkájáról* (A Debreceni Déri Múzeum Évkönyve 1989 – 1990, 551-572. old. Szerkesztették: Gazda László és Módy György, Debrecen, 1992)
- Gazda László: *Jelentés a Déri Múzeum és a megyei múzeumi szervezet 1991. évi munkájáról* (A Debreceni Déri Múzeum Évkönyve 1991, 391-402. old. Szerkesztették: Gazda László és Módy György, Debrecen, 1993)
- Gazda László: *Jelentés a Déri Múzeum és a megyei múzeumi szervezet 1992. évi munkájáról* (A Debreceni Déri Múzeum Évkönyve 1992 – 1993, 463-474. old. Szerkesztették: Gazda László és Módy György, Debrecen, 1994)
- Gazda László: *Jelentés a Déri Múzeum és a megyei múzeumi szervezet 1993. évi munkájáról* (A Debreceni Déri Múzeum Évkönyve 1992 – 1993, 475-487. old. Szerkesztették: Gazda László és Módy György, Debrecen, 1994)

- V. Szathmáry Ibolya: *Jelentés a Déri Múzeum és a megyei múzeumi szervezet 1994. évi munkájáról* (A Debreceni Déri Múzeum Évkönyve 1994, 465-477. old. Szerkesztették: Módy György és V. Szathmáry Ibolya, Debrecen, 1996)
- V. Szathmáry Ibolya: *A Déri Múzeum és a megyei múzeumi szervezet 1997-98. évi működése* (A Debreceni Déri Múzeum Évkönyve 1997 – 1998, 585-635. old. Szerkesztették: Sz. Máthé Márta és Selmeczi László, Debrecen, 1999)
- V. Szathmáry Ibolya: *A Déri Múzeum és a megyei múzeumi szervezet 1999. évi működése* (A Debreceni Déri Múzeum Évkönyve 1999, 451-477. old. Szerkesztették: Sz. Máthé Márta és Selmeczi László, Debrecen, 2000)
- V. Szathmáry Ibolya: *A Déri Múzeum és a megyei múzeumi szervezet működése 2000-ben* (A Debreceni Déri Múzeum Évkönyve 2000 – 2001, 355-385. old. Szerkesztették: Sz. Máthé Márta és Selmeczi László, Debrecen, 2001)
- Vargáné Szathmáry Ibolya: *Jelentés a Hajdú-Bihar megyei Múzeumok 2001. és 2002. évi működéséről* (A Debreceni Déri Múzeum Évkönyve 2002 – 2003, 437-503. old. Szerkesztették: Sz. Máthé Márta és Magyarai Márta, Debrecen, 2003)
- V. Szathmáry Ibolya – Lovas Márton: *Részlet a Hajdú-Bihar Megyei Múzeumok Igazgatósága 2003. évi jelentéséből* (A Debreceni Déri Múzeum Évkönyve 2004, 469-494. old. Szerkesztette: Magyarai Márta, Debrecen, 2005)
- Lovas Márton Levente: *Jelentés a Hajdú-Bihar Megyei Múzeumok Igazgatósága 2004. évi munkájáról* (A Debreceni Déri Múzeum Évkönyve 2005, 503-523. old. Szerkesztette: Magyarai Márta, Debrecen, 2006)
- *A Hajdú-Bihar Megyei Múzeumok Igazgatósága 2005. évi munkajelentése* (A Debreceni Déri Múzeum Évkönyve 2006, 183-191 old. Szerkesztette: Magyarai Márta, Debrecen, 2007)

5. Kiállítási Vezetők:

- Ecsedi István: *Vezető Debrecen Szabad királyi város Déri-múzeumában* (Debrecen Sz. kir. Város Déri-múzeumának kiadványa. XXIV. Debrecen, 1930)
- Sőregi János: *Vezető Debrecen Szabad királyi város Déri-múzeumában* (II. átdolgozott és bővített kiadás, Debrecen Szabad királyi város Déri Múzeumának kiadványa, XXXIV. Debrecen, 1939)
- *Vezető a Déri Múzeum kiállításaihoz* (Szerkesztette: Dankó Imre, Debrecen, 1978)
- *Vezető a Déri Múzeum kiállításaihoz II. – A Déri-gyűjtemények* (Szerkesztette: Sz. Máthé Márta, Debrecen, 2001)

IV. Tanulmányok az Antik Gyűjtemény műtárgyaitól

- Barkóczi L. – Castiglione L. – Szabó M. – Szentlélek T. – Szilágyi J. Gy.: *Antik művészet a Debreceni Déri Múzeumból és más magyar gyűjteményekből* (A Szépművészeti Múzeum közleményei (Bulletin) 48-49., 179-200.old. Budapest, 1977)
- Gesztelyi Tamás: *A Déri Múzeum Gemmagyűjteménye* (A Debreceni Déri Múzeum Évkönyve 1986, 87-178. old. Debrecen, 1987)
- Gesztelyi Tamás: *Az Antiochiai Tyche a Déri-gyűjtemény egy gemmáján* (A Debreceni Déri Múzeum Évkönyve 1975, 261-269.old. old. Debrecen, 1976)
- Gesztelyi Tamás: *Ifjú szatír portrék gemmákon* (A Debreceni Déri Múzeum Évkönyve 1977, 167-173. old. Debrecen, 1978)
- Gesztelyi Tamás: *Ifjúalakok fegyverrel a Déri-gyűjtemény gemmáin* (A Debreceni Déri Múzeum Évkönyve 2004, 111-120. old. Debrecen, 2005)
- Kádár Zoltán: *Három Római császárkori arcképszobor a Déri-gyűjteményben* (A Debreceni Déri Múzeum Évkönyve 1957, 53-63.old. Debrecen, 1958)
- Kádár Zoltán: *Három hellenisztikus-római „istenarckép” a Déri-gyűjteményből* (A Debreceni Déri Múzeum Évkönyve 1958 – 1959, 24-30.old. Debrecen, 1960)
- Kádár Zoltán: *Hellenisztikus római oltár a Déri-gyűjteményből* (A Debreceni Déri Múzeum Évkönyve 1960 – 1961, 25-28.old. Debrecen, 1962)
- Kovács József Dénes: *Fegyvert s vitézt éneklek* (Debrecen, 2014)
- Nemes Zoltán: *A Déri Múzeum görög feliratos római kori sírköve. I.* (A Debreceni Déri Múzeum Évkönyve 2011/12, 89-105. old., Debrecen, 2012)
- Nemes Zoltán: *A rediscovered Roman tombstone from the Déri Múzeum (Déri Museum) of Debrecen* (Acta Archaeologica, vol.64., 1/2013, 75-88. old)
- Sprincz Emma: *Római császárkori kétalakos görög síremlék a Déri Múzeumban* (A Debreceni Déri Múzeum Évkönyve 1962 – 1964, 351-354. old.)
- Szilágyi János György – Szabó Miklós: *Antik művészet a Debreceni Déri Múzeumból és más magyar gyűjteményekből* (A Szépművészeti Múzeum közleményei (Bulletin) 46-47., 143-180. old., Budapest, 1976)
- Szilágyi János György: *A későetruszk bronzművesség emlékei a Déri Múzeumban* (A Debreceni Déri Múzeum Évkönyve 1957, 29-53.old. Debrecen, 1958)

V. Muzeológia

- Basics Beatrix: *Egységben volt az erő* (Múzeumcafé 54, 2016/4., 99-109. old. Kultúra 2008 Nonprofit Kft., 2016)
- Berényi Marianna: *Múzeumok a diktatúra árnyékában – Filep Antal* (Múzeumcafé 69-70, 2019/1-2. 279-303. old. Kultúra 2008 Nonprofit Kft., 2019)
- Binni, Lanfranco – Pinna, Giovanni: *A múzeum* (Gondolat, Budapest, 1986)
- *Egzisztenciális tudomány. Interjú Szilágyi János Györggyel.* 1. rész. (Enigma, 23 (87), 28-123. old.)
- *Egzisztenciális tudomány. Interjú Szilágyi János Györggyel.* 2. rész (Enigma, 23 (88), 17-90. old.)
- Frazon Zsófia: *Kutatás és kritikai műveltség* (Múzeumcafé 72, 2019/4. 69-87. old., Kultúra 2008 Nonprofit Kft., 2019)
- Gréczi Emőke: „Az Antik gyűjtemény és a barátai” (Múzeumcafé 68, 2018/5. 191-205. old., Kultúra 2008 Nonprofit Kft., 2018)
- Gréczi Emőke: „Az élet nem zajlott nagyon máshogy” – Villangó István (Múzeumcafé 54, 2016/4., 179-191. old. Kultúra 2008 Nonprofit Kft., 2016)
- Járó Márta: *Klimatizáció, világítás és raktározás a múzeumokban* (Budapest, 1991)
- Keményfi Róbert: *Kádár vidéki kis világai* (Múzeumcafé 54, 2016/4., 75-97. old. Kultúra 2008 Nonprofit Kft., 2016)
- Korek József: *A muzeológia alapjai* (Tankönyvkiadó, Budapest, 1988)
- Morgós András: *A restaurálás és a „konzerváló és preparáló laboratórium” története a debreceni Déri Múzeumban* (A Debreceni Déri Múzeum Évkönyve 2004, 405-437. old. Debrecen, 2005)
- *Múzsák kertje – a magyar múzeumok születése* (A szöveget gondozta Holló Szilvia Andrea és Gali Ágnes. Pulszky társaság, Budapest, 2002)
- Szilágyi János György: „Religio Academici” (in: *Mitológia és humanitás*, 37-45. old. Osiris Kiadó, Budapest, 1999)
- Szilágyi János György: *Legbőlcsebb az idő. Antik vázák hamisítványai* (Corvina Kiadó, Budapest, 1987)
- Szilágyi János György: *A kiállítás mint alibi* (HOLMI 2:(7), 1990, 832-837. old.)
- Voit Krisztina: *Fejezetek a közgyűjtemények és a könyvkiadás történetéből – Tanulmányok* (Argumentum Kiadó, 2004)